

TEORETICKÝ ČASOPIS ARMÁDY ČESKÉ REPUBLIKY

VOJENSKÉ ROZHLEDY

3

ROČNÍK 13 (45)

Operační principy realizované v průběhu řízení operace „POVODEŇ 2002“ (Použití AČR při krizových stavech)

Ničivá povodeň, která v roce 2002 zasáhla velkou část území České republiky, tvrdě prověřila připravenost součástí integrovaného záchranného systému k nasazení. Jako řídící důstojník operačního střediska sil územní obrany (SÚzO) v Táboře jsem v první fázi operace (Záchrana) a částečně v druhé fázi (Obnova) měl možnost spolu se svými spolupracovníky realizovat některé stálé operační postupy a zásady, které ve svém souhrnu vedly k úspěšnému nasazení jednotek a útvarů AČR do záchranné a humanitární operace. Myslím, že může být poučné o těchto zásadách a postupech hovořit, protože celá řada z nich je relativně stálá a může mít využití v obdobných krizových situacích.

Zvláště cenné je i to, že operační středisko SÚzO tyto zásady aplikovalo zcela spontánně a energicky, což přineslo efektivitu, klid a systém do velení vojskům. Přitom drtivý nástup povodně v prvních hodinách dne 12. 8. 2002 znamenal obrovské nebezpečí pro obyvatelstvo podhůří Šumavy a nebýt okamžité reakce prvních sledů AČR, HZS MV a dobrovolných organizací, mohl být počet obětí podstatně vyšší.

Důležitým faktorem operace byl její obrovský rozmach. Od Plzně po Znojmo, od Českého Krumlova po Hřensko, desítky řek s přítoky, stovky postižených obcí, desítky zničených mostů, desetitisíce evakuovaných lidí, na takovou pohromu se reálně nemůže připravit žádný záchranný systém. Je fakt, že požadavky do operačního střediska SÚzO přicházely v každé minutě a s velkou naléhavostí. Bylo zásluhou štábu velitelství sil územní obrany (VeSÚzO) a součinnostních vojsk AČR, že tyto požadavky byly v řádu minut předávány a v řádu hodin byla vojska a technika nasazovány často i po několikasetkilometrových usilovných pochodech.

Byly i situace, kdy útvary AČR přijely do jižních Čech k plnění úkolů asistence Police České republiky (PČR) tak rychle, že úřadovny PČR o tomto úkolu ještě nebyly informovány. Myslím, že nasazení vojsk AČR v operaci „Povodeň“ patří k nejsvětlejším stránkám novodobé historie AČR. Svým operačním rozmachem, dynamikou rozvoje situace a složitostí řešených úkolů to byla velmi zdařilá operace provedená v krátkých časových lhůtách, bez přípravy a s maximálním využitím všech dostupných sil a prostředků AČR.

Z dostupných informací vím, že zejména v první (záchranné) části operace se dařilo udržovat soulad tří základních faktorů **úspěšnosti operace**: postavit reálný úkol, zabezpečit ho podpůrnými systémy a udržovat vysoký morální stav vojsk a štábů. Složitost situace lze dokázat na příkladu 73. záchranné a výcvikové základny (zvz), která byla zasazena na ramenu téměř 300 km dlouhém (od Plzně, přes Berounku, Prahu a Litoměřice a poslední součásti byly nasazeny na Děčínsku a v Hřensku). Přesto štáb 73. zvz spolu s ostatními součástmi AČR dokázal udržet nepřetržitě velení a zásobování v celém prostoru zodpovědnosti.

Za zmínku stojí celá řada dílčích, dobře provedených operací, které ve svém komplexu rozhodly o úspěchu operace „Povodeň“ jako celku. Z nejdůležitějších uvádím operace k obnově mostů, složité denní a noční přesuny vojsk, humanitární a zásobovací operace, vzdušné operace vrtulníkového a ultralehkého letectva, psychologické operace, operace k obnově apod.

V současné době by bylo velmi složité analyzovat každý dílčí krok či proces záchranné operace, protože tato zahrnovala denně stovky a tisíce interakcí, rozkazů a opatření. Je však možné a přínosné provést zobecněnou analýzu určujících faktorů a zásad operační povahy, které podstatně ovlivnily chod operace a jejich použití se může opakovat v budoucnosti. Jedná se totiž o obecně platné principy, které lze s určitou modifikací použít v širokém spektru vojenských operací. Tyto principy tvoří relativně stálé zobecněné zkušenosti z činnosti vojsk a štábů a jejich použití zefektivňuje bojovou sílu, zvyšuje finální odborné kapacity vojsk a přispívá k hladkému operačnímu řízení.

Principy jsou empirické, či vzniklé z poznatků vojensko-vědeckého zkoumání, popř. převzaté ze zkušeností cizích armád. Celkově tyto principy můžeme rozdělit do tří skupin:

- ❑ **vojensko-technické** – vznikají zaváděním nových poznatků vědy a rozvoje techniky a technologií do praxe,
- ❑ **vojensko-organizační** – vznikají rozpracováním nových postupů bojového a operačního použití vojsk a služeb, či jejich organizací,
- ❑ **vojensko-informační** – souvisí s novou kvalitou rozvoje informačních technologií ve vojenství a s využitím informací v praxi (podstatný příklad může být teorie a praxe „digitalizace bojiště“ či automatizované systémy velení vojskům).

Nástup a rozvoj informačních technologií v armádách vyspělých států je tak bouřlivý, že v některých armádách je informace pojímána jako *čtvrtá dimenze operací*: čas, prostor, úkol, informace.

Ke cti AČR je nutno říci, že informační technologie se staly trvalou a důležitou součástí vojenské reality a právě jejich využití při řízení operace „Povodeň“ bylo jedním z důležitých faktorů úspěšnosti operace.

Z hlediska dalšího možného využití chci klasifikovat následné rozhodující operační principy, které podstatnou měrou rozhodly o úspěšnosti operace „Povodeň“:

1. Trvalá připravenost sil k nasazení,
2. Mobilita sil,
3. Nepřetržitá podpora sil v nasazení,
4. Koncentrace sil na ohrožených směrech a jejich přesun na jiné směry,
5. Pružné a aktivní velení silám v nasazení,
6. Trvalá součinnost v prostoru operací,
7. Operační předvídání a flexibilita velení,
8. Vytváření záloh sil a prostředků a jejich koncentrace na ohrožených směrech,
9. Synergické působení všemi silami a prostředky do hlavních ohnisek pohromy,
10. Sledování a využívání kulminačních bodů v chodu operace (fázování operace),
11. Obnova sil v operaci,
12. Využívání informačních technologií při řízení a podpoře operace,
13. Úspěšné provedení specializovaných operací.

O úspěšnosti operace rozhodlo zejména vyvážené použití operačních principů. Pokusím se nyní tyto principy stručně klasifikovat.

1. Trvalá připravenost sil k nasazení

Tato připravenost je dána: existencí krizových plánů a postupů, vycvičeností a technickou pohotovostí sil a prostředků, existencí pevného systému velení.

V oblasti krizových plánů a postupů je nutné říci, že SÚZO, GŠ a ostatní součásti AČR vykonaly velký kus práce v oblasti tvorby smysluplných a efektivních krizových plánů.

Krizový systém AČR byl naladěn tak, aby mohl pracovat na vyžádání IZS, na vyžádání orgánu státní správy a samosprávy a rovněž jako samostatný prvek v rámci operace AČR.

Plán použití AČR při krizových stavech je nadstandardní plán a z hlediska použití ve prospěch státní správy a civilního obyvatelstva takový plán zřejmě nemá analogii v sousedních státech. Jedná se o to, že jak specializované, tak i záchranné a ostatní řadové útvary AČR mohou být nasazeny v rádech minut a hodin na vyzvání okresního pracoviště HZS, či starosty města. Toto velmi urychluje nasazení sil v prvních hodinách katastrofy či pohromy, které bývají často vitální pro další vývoj.

Navíc orgány SÚZO v minulosti velmi dobře střežily realnost těchto plánů, jejich provázanost a zabezpečení v rámci posádek AČR.

Z hlediska vývoje povodně v roce 2002 bylo životně důležité, že dne 12. srpna v ranních hodinách krizový systém AČR částečně automaticky a částečně na rozkaz operačního střediska SÚZO rychle dokázal nasadit pozemní i vzdušné síly a prostředky na čáře Prachatice, Bavorov, České Budějovice, Český Krumlov. Místní zdroje potvrzují, že vojáci s těžkou technikou, vrtulníky a prostředky spojené spolu s IZS zabránili velkým ztrátám na životech a materiálním škodám.

Přestože výchozí situace AČR a SÚZO při počátku krize nebyla optimální (doba řádných dovolených, počátek rušení řady územních vojenských správ a snižování velitelství územní obrany, což byly a jsou důležité články krizového systému), systém se dokázal velmi rychle zmobilizovat, nasadit potřebné počty lidí a techniky v nejvíce ohrožených prostorech a začal plánovitě soustřeďovat a zasazovat síly dle vývoje situace.

Druhým podstatným faktorem připravenosti sil k zásahu je jejich vycvičenost a technická pohotovost. V této oblasti SÚZO udělaly předvídavě celou řadu výcvikových a technicko-organizačních opatření, která vedla ke zvýšení pohotovosti SÚZO, ale i AČR jako celku. Namátkou uvádím sérii krizových cvičení „Tábor“, kde se za účasti všech operačních stupňů velení, Vojenské policie, PČR, HZS a součástí IZS tematicky procvičovalo nasazení AČR v krizích velkého rozsahu. Tato opatření se výrazně odrazila na připravenosti štábu VeSÚZO, štábů VeÚZO a zvz. Rovněž byly zavedeny progresivní metody plánování a řízení činnosti vojsk s využitím informačních technologií a formalizované dokumentace. Další opatření byla realizována v oblasti zvýšení odborné a fyzické připravenosti příslušníků zvz, byla provedena celá řada součinnostních cvičení VeÚZO, zvz a okresních orgánů IZS a v kontrolní oblasti byly provedeny neočekávané kontroly u zvz včetně prověrky záchranného praporu k výjezdu.

Trvalá připravenost sil k nasazení byla dosažena nejen před zahájením operace, ale byla udržována ve vysokém stupni během celé operace. Díky pevnému a pružnému systému velení se poměrně rychle a efektivně dařilo v řádu hodin nasazovat síly a prostředky na vyžádání místních civilních orgánů po celé republice a co víc, okamžitě byly k těmto silám vysunuty podpůrné moduly zejména logistické, zdravotnické, spojovací a jiné.

2. Mobilita sil

Mobilita sil v operaci je obecně chápána jako schopnost přesunout se do místa nasazení se zabezpečením schopnosti zahájit plnění úkolů. V podstatě je to součást připravenosti k plnění úkolů, která je dána:

- ❑ schopností řídicího systému zplánovat a zabezpečit přesun,
- ❑ vycvičeností personálu,
- ❑ technickými parametry bojové a přepravní techniky.

V operaci „Povodeň“ byla mobilita výrazným faktorem úspěšného zásahu z důvodů:

- ❑ rychlého nástupu živelní pohromy a nutnosti okamžitě nasouvat síly a prostředky,
- ❑ velkého prostorového rozmachu pohromy,
- ❑ postupného přesunu pohromy po toku Vltavy a Labe.

Přesuny byly z větší části plánovány a řízeny operačním střediskem SÚz0 v součinnosti s Vojenskou policií a PČR.

Důležité aspekty mobility sil byly:

- ❑ schopnost sil a prostředků zahajovat přesuny v krátkých lhůtách,
- ❑ vysoká samostatnost a flexibilita přesunujících se celků,
- ❑ nepřetržité řízení přesunů operačním střediskem VeSÚz0,
- ❑ přesouvání části kolon a zejména těžké techniky v noci,
- ❑ spolupráce s PČR, VP a veřejnými sdělovacími prostředky při organizaci přesunů,
- ❑ operativní přesměrovávání kolon za přesunu na jiné ohrožené směry.

Přesuny a mobilitu sil negativně ovlivnily zejména:

- ❑ technický stav části starší techniky,
- ❑ zastaralost techniky a nízká mobilita (zejména nástavby PV3S),
- ❑ složitá dopravní situace s celou řadou objížděk v prostoru povodní,
- ❑ nízká nasycenost mobilními opravárenskými prostředky.

Celkově lze říci, že operační a taktické přesuny sil umožnily dostatečnou dynamiku vykrývání požadavků civilních orgánů na nasazení sil AČR. Plánování větších přesunů s jedno až dvoudenním předstihem umožnilo přípravu, rekognoskaci a vyčlenění dostatečných sil k zabezpečení přesunů. Specifickou otázkou byly vzdušné přesuny, které umožnily bezporuchový transport humanitární pomoci, a také prostředků vysoké důležitosti funkcionářů AČR a státu (např. mobilní telefony či náhradní díly) a ve svém důsledku výrazně ovlivnily průběh operace. Myslím, že v budoucnu by bylo třeba navýšit kapacity vrtulníkového letectva a schopnosti letu v noci a v nepříznivých podmínkách.

3. Nepřetržitá podpora sil v nasazení

Tento faktor byl rozhodujícím předpokladem úspěšnosti operace. Z hlediska požadavku **udržitelnosti** sil v operaci bylo rozhodující logistické, zdravotní a informační zabezpečení. Slouží ke cti příslušníků logistiky, zdravotnické služby a spojovacích útvarů a zařízení, že každá nasa-

žená skupina byla téměř okamžitě zabezpečena potřebným materiálem a službami. Nebyl to úkol jednoduchý, protože AČR vytvořila téměř 150 ubytovacích a 70 stravovacích míst. Některé útvary a svazky měly pracovní skupiny dislokované ve vzdálenosti až 300 km od sebe. Navíc poškozená a přetížená silniční síť ztěžovala plynulé zásobování. Důležitým kladem zabezpečení byl fakt, že útvary přijížděly do prostoru nasazení připravené a vybavené materiálem a zásobami na první dny. Část důležitého logistického materiálu byla přesunuta do předsunutých logistických skladů v jižních Čechách a byla plynule vydávána do vojsk. Kladně je třeba hodnotit flexibilní řízení podpory a vykrývání požadavků. Toto bylo umožněno zejména díky:

- ❑ spoluprací mezi AČR a civilními organizacemi v prostoru nasazení,
- ❑ širokému využití civilních služeb a zdrojů,
- ❑ širokému využití veškerého vojenského materiálu, včetně materiálu NZ,
- ❑ rychlému otevření všech vojenských skladů a finančních účtů pro potřeby nasazených vojsk,
- ❑ zpracování přesné databáze klíčové techniky a materiálu a jejich efektivnímu přesměrování k uživatelům,
- ❑ širokému využití informačních technologií v řízení procesu zásobování,
- ❑ odstranění všech byrokratických kariér z procesu podpory,
- ❑ předzásobení některými nedostatkovými materiály již v prvních dnech operace,
- ❑ zásobování ne po útvarech, ale podle teritoriálního rozmístění a dislokačních míst.

K podpoře vojsk a obyvatelstva byly provedeny některé úspěšné dílčí operace:

- ❑ vzdušný most k zásobování odříznutého města,
- ❑ vzdušný most k rozvozu posilových prostředků spojení,
- ❑ operace na podporu přetížených spojovacích civilních i vojenských komunikačních sítí,
- ❑ posílení vojsk mladším zdravotnickým personálem,
- ❑ zabezpečení nouzového ubytování a stravování civilních osob ve vojenských objektech.

Je nutno říci, že celá řada podpůrných opatření byla realizována pouze za cenu enormního nasazení řadových pracovníků a štábů a využitím nešablonovitých řešení. I zde se vyplatilo operační předvídání a předběžné vytváření záloh sil a prostředků.

Ke slabým místům realizace podpory patřily zejména:

- ❑ nedostatek některých logistických specialistů a kapacit (zejména kuchařů),
- ❑ nedostatek mobilních opravářských prostředků,
- ❑ morální a technická opotřebovanost části techniky AČR,
- ❑ nedostatek částí náhradních dílů vozového parku AČR,
- ❑ snaha vykrývat „od zeleného stolu“ některé požadavky, na které AČR sama neměla kapacity.

4. Koncentrace sil na ohrožených směrech a jejich přesuny na jiné směry

Jak jsem již zmínil, od počátku povodně bylo jasné, že AČR nemá dostatek sil a prostředků, aby plošně vykryla všechny postižené oblasti. Bylo zřejmé, že úkol se podaří splnit pouze na základě včasných prognóz, operačního plánování a přesunů vojsk.

První taktické přesuny byly zahájeny okamžitě první den povodní, kdy celá řada zejména ženijních a logistických prostředků byla předsunuta do prostoru Tábor a odtud postupně

rozdělována do míst nasazení v Jihočeském kraji. První operační přesun byl zahájen rovněž 1. den povodní, kdy byla 71. zvj přesunuta do prostoru Kbely a vytvořila tak jádro uskupení v Praze. Další dny byly postupně přesouvány a nasazovány síly z nezasazených částí Čech a Moravy. Taktická a operační uskupení byla vytvářena cílevědomě tak, aby kraje disponovaly dostatečným množstvím ženijních, logistických a přepravních prostředků. To vše bylo důležité i pro následnou operaci „Obnova“, kterou bylo možné zahájit okamžitě, jak voda ustupovala. Čtvrtý den operace byly provedeny přesuny 74. a 75. zvj do prostoru Český Krumlov, resp. Písek a další den tyto síly zahájily operaci „Obnova“, což sehrálo pozitivní roli v normalizaci situace v oblastech a mělo to rovněž i výrazný psychologický efekt v regionech.

Dalším postupným úkolem bylo vytváření operačního uskupení v prostoru Ústí nad Labem, Mělník, Litoměřice a přesun a nasazení zbytku sil AČR z Moravy. Důležitým momentem bylo rychlé „vyvázání“ 74. a 75. zvj z úkolu obnovy v Jihočeském kraji a jejich nasazení v prostoru Litoměřice. Specifickým problémem bylo vytváření uskupení pro Prahu, kde byl vysoký stupeň devastace a síly se rychle vyčerpávaly zejména fyzickou prací v nepříznivých hygienických podmínkách. Vojáci pro Prahu ve fázi operace „Obnova“ byli nasazováni po stažení z jiných krajů a krátkém odpočinku.

Operačním předvídáním, plánováním a rychlými přesuny se vcelku dařilo vykrývat požadavky místních orgánů. Je nutné ocenit rychlost a samostatnost, s jakou útvary zaujímaly nové prostory a okamžitě (po krátké rekognoskaci) zahajovaly činnost.

Rovněž je nutné vyzdvihnout vysoký stupeň součinnosti KVV s místními orgány, kdy měla vojska okamžitě po přesunech připravené podmínky pro nasazení a odpočinek.

5. Pružné a aktivní velení silám v nasazení

Katastrofa velkého rozsahu s tak vysokým nasazením sil a prostředků předpokládá vysoce pružné a decentralizované velení. Tento fakt se potvrdil hned první den operace „Záchrana“, kdy desítky a stovky interakcí a požadavků znamenaly téměř paralyzaci operačních středisek všech stupňů. Bylo jasné, že je nutné použít tyto hlavní zásady velení silám z operačního střediska:

- ❑ delegovat všechny možné pravomoci na podřízené,
- ❑ nezasahovat do řízení na taktické úrovni,
- ❑ důsledně sehrávat roli operačního stupně velení, tedy:
 - stanovit priority operace,
 - plánovat a řídit přesuny a nasazení operačních záloh,
 - řídit všestranné zabezpečení vojsk a vykrývat jejich požadavky,
 - koordinovat úsilí vojsk s činností orgánů státní správy a samosprávy,
 - koordinovat úsilí vojsk s činností samostatných složek AČR (letectvo, Vojenská policie, centrální zásoby apod.), připravit plán následné operace,
- ❑ nezatěžovat vojska operační byrokracií, vytvářet jim podmínky pro velení.

Skutečně, operační středisko SÚZ0 nejvíce úsilí věnovalo shromažďování a nasazování operačních záloh, operačnímu plánování následné operace „Obnova“ a koordinaci úsilí všech složek AČR a civilních orgánů. Typické problémy této etapy byly:

- ❑ některé útvary a zařízení nereagovaly na řízení SÚZ0, protože nebyl dán písemný rozkaz, ustanovující velitele SÚZ0 jako velitele operace,

- ❑ velení mobilem mimo operační středisko (duplicitní velení),
- ❑ zasahování do úkolů na taktické úrovni bez znalosti celkové situace,
- ❑ nárůst byrokracie zejména v operačních hlášeních,
- ❑ snaha vykrývat požadavky místních orgánů bez celkové znalosti situace a mimo běžné operační postupy.

Naopak, velmi významným a pozitivním elementem velení byla existence fungujícího spojovacího a informačního systému a rovněž metoda souběžného plánování následné operace. Již třetí den operace byl ustanoven tým, který analyzoval úkoly a operační sestavu vojsk a na základě pokynu velitele SÚZO připravil a vydal operační plán k zahájení operace „Obnova“. Tak byla tato operace zahájena bez operační přestávky na základě vytvořených operačních uskupení a operačních středisek krajů.

Rychlost, s jakou vojska zahájila operaci v Jihočeském kraji, s jakou splnila úkoly a byla přesunuta do jiných postižených oblastí, byla enormní, a jsem přesvědčen, že důležitým faktorem úspěšnosti zde bylo promyšlené, nešablonovité a pružné operační řízení.

6. Trvalá součinnost v prostoru operace

Delegování pravomocí na velitele krajů a jejich pružné zásobování silami a prostředky umožnilo, že velitelé mohli sehrávat roli důležitého koordinátora v prostoru své zodpovědnosti.

Vytváření předsunutých operačních zásob AČR a shromaždišť sil a prostředků znamenalo, že velitelé vykrývali požadavky civilních orgánů v hodinových intervalech. Pochopili jsme, že rozhodující je součinnost v místech nasazení sil a tomu byla podřízena i činnost operačního střediska. Přiznám se, že na úrovni operačního střediska VeSÚZO byla koordinace s civilními orgány minimální (vše koordinoval generální štáb), což nám dalo více prostoru pro řízení operace.

Naopak, velitelům krajů jsme několikrát zdůrazňovali, že oni velí všem silám AČR v kraji a musí sehrávat výraznou roli v koordinaci s civilními orgány. Operačním střediskem SÚZO bylo velmi silně koordinováno úsilí ostatních součástí AČR. K tomu bylo toto středisko posíleno o operační skupiny:

- pozemních sil, vzdušných sil, logistiky,
- zdravotnické služby, Vojenské policie a zvláštní skupiny ženijní služby pro obnovu a výstavbu mostů.

Tento fakt znamenal velmi silné posílení a zrychlení koordinačních aktivit a prakticky dosah do celé AČR. Velmi oceňuji kompetentnost a vstřícnost všech těchto odborníků. Jejich práce umožnila vykrývat požadavky krajů v nejkratších lhůtách a rychle řešit i složité situace spojené např. s vyjmutím techniky a materiálu ze skladů nedotknutelných zásob či státních hmotných rezerv nebo povoláním nezbytných specialistů ze záloh.

7. Operační předvídání a flexibilita provádění operace

Včasná a důkladná prognóza vývoje operace byla důležitým faktorem její úspěšnosti. Fakticky již první den operace, kdy jsme pouze tušili, do jakých rozměrů se katastrofa roz-

vine, byla učiněna a realizována celá řada důležitých opatření, která v konečné fázi urychlila a zefektivnila její průběh.

Byl vydán rozkaz k:

- ❑ přesunu a shromáždování ženijních prostředků v prostoru Tábor,
- ❑ vytváření předsunutých skladů logistiky v jižních Čechách,
- ❑ vytváření databází ženijního, logistického a požárního materiálu a jejich uvedení do stavu pohotovosti,
- ❑ vytváření skupiny pro obnovu mostů v jižních Čechách,
- ❑ posílení spojovacích systémů,
- ❑ nákupu komerčního materiálu nutného k záchranným a humanitárním pracím,
- ❑ přesunu druhých sledů AČR (7.mb) z Moravy,
- ❑ vyslání rekognoskačních skupin 74. a 75. zvj do jižních Čech,
- ❑ přesunu 71. zvj do prostoru Praha-Kbely,
- ❑ posílení krajských vojenských velitelství silami a prostředky spojení a transportu v postižených oblastech.

V dalších dnech byly zbývající síly a prostředky AČR uvedeny v pohotovost a s předstihem nasazovány. Mnohdy přesunované útvary zahajovaly přesun, aniž by znaly prostor nasazení. Ten se jim upřesnil až při samotném přesunu dle konečného rozhodnutí velitele kraje.

Typickým příkladem předvídání byla činnost skupiny pro obnovu mostů. První náhradní přemostění bylo položeno v jižních Čechách již třetí den operace. Do té doby zde byly soustředěny dostatečné ženijní síly, byly navezeny mostní konstrukce a připravena skupina projektování a řízení výstavby mostů. Plynulá a rychlá operace mostů tak mohla být zahájena.

Příslušníci operačního střediska VeSÚz0 tak na mnoha dílčích operacích (včasné přesuny sil zvj, manévry ženijními prostředky apod.) demonstrovali pružné operační myšlení a vytvářeli podmínky pro rychlý a zdařilý průběh operace.

8. Vytváření záloh sil a prostředků a jejich koncentrace na ohrožených směrech

Tato činnost prostupovala celým řízením operace „Povodeň“. Jak jsem již uvedl, operační zálohy byly s předstihem uvedeny v pohotovost a přesunuty. Vytvářená uskupení krajů tak velmi rychle dosáhla požadovaných kapacit a byla i logisticky zabezpečena. Opěrným bodem pro soustřeďování sil a prostředků z Moravy byla především posádka Tábor, kde byl i významný předsunutý sklad logistického materiálu.

Na škodu věci byl fakt, že operační středisko VeSÚz0 pro řízení operace nemělo podrobnou tabulku sil a prostředků AČR. Síly byly tedy nasazovány *ad hoc*, což v praxi vedlo k promíchání sestav vojsk. Např. v prostoru Veselí nad Lužnicí bylo nasazeno asi 70 vojáků z 15 útvarů. Tato situace přinášela problémy s jejich zásobováním, střídáním a vytvářením struktur velení. Obecně platí, že strategický stupeň musí operačnímu veliteli vytvořit zálohy a předat mu plán jejich dislokace a použitelnosti. Musí vydat operační direktivu, ve které mu tyto zálohy podřídí. To se nestalo a přineslo to určité těžkosti ve velení. Část velitelů se domnívala, že jsou v podřízenosti strategického stupně jako záloha. Fakt je, že při takové pohromě se u speciálních prostředků (ženijní stroje, čerpadla, proviantní materiál apod.), ale i u živé síly zálohy nevytváří a jsou nasazovány okamžitě a v plných počtech. To byl případ razantního nasazení sil a prostředků

v jižních Čechách, kdy prakticky po 8 až 10 dnech vojska (v počtu téměř 6000 osob) splnila hlavní úkoly „Obnovy“ a byla rychle přesunuta do Prahy, středních a severních Čech.

9. Synergické působení všemi silami a prostředky do hlavních ohnisek pohromy

Vytvoření „joint“ operačního střediska VeSÚzO s dosahem do většiny AČR a rezortu MO bylo hlavním předpokladem pro komplexní synergické působení AČR v hlavních ohniscích pohromy. Operační velitel, který nasazoval síly, je současně zabezpečil logisticky, policejně, zdravotně a vytvořil k nim fungující systém spojení. Vzdušné síly pracovaly nepřetržitě ve prospěch operačního střediska a vojsk, byla zahájena psychologická operace a operace humanitární pomoci.

Psychologická a duchovní služba rovněž aktivně pracovaly v nejtěžších ohniscích poškození. Dokonce zvláštní institut rezortu MO – VTÚ PV Vyškov – byl použit k monitorování vzdušnými ultralehkými prostředky a na Labi byl nasazen vyvíjený přepravní prostředek *Veronika*.

Velmi rychle byly otevřeny sklady NZ a vydán potřebný materiál pro AČR i civilní veřejnost. Prostě veškeré schopnosti a možnosti rezortu MO byly plně využity a odstraněním byrokratických bariér bylo velmi urychleno nasazování sil a prostředků. Rozhodující roli zde sehráli velitelé krajů a okresů, kteří tuto činnost koordinovali a usměrňovali. Často ještě před zasláním požadavků místních civilních orgánů měli připravené návrhy řešení. Působení AČR bylo rychlé, synergické a komplexní.

10. Sledování a využití kulminačních bodů v chodu operace (fázování operace)

Sledování kulminačních bodů operace umožnilo využít efektivně síly a prostředky, a přitom rozdělit pozornost na všechna ohniska pohromy. Podle mého názoru byl prvním kulminačním bodem třetí den operace, tedy čas, kdy byla vytvořena dostatečná uskupení v jižních Čechách, Praze, středních a severních Čechách a kdy jižní Čechy přešly od operace záchranné k operaci humanitární a obnovovací.

Druhý kulminační bod byl osmý den operace, kdy k obnově přešla převážná část AČR. Třetím kulminačním bodem byl okamžik vyvázání hlavních sil AČR z operace „Obnova“ a přesun tíhy obnovovacích prací na SÚzO a ženijní vojsko.

K těmto třem kulminačním bodům se vázala celá řada organizačních, plánovacích, logistických a součinnostních opatření s cílem vybalancovat přechod vojsk z jedné fáze operace do druhé bez přeskupení, operačních přestávek a ztráty dynamiky činností.

Podstatnou součástí přechodu k operaci „Obnova“ bylo včasné operační plánování a vydání reálného operačního rozkazu. Díky nasazení všech součástí AČR a využití materiálu NZ byla posílena uskupení krajů (zejména ženijní a logistickou technikou), takže měla úměrné počty lidí a techniky. Bylo posíleno velení krajů a posíleny i pravomoci velitelů krajů. Operační rozkaz byl objasněn na společném shromáždění v posádce Tábor. Přesto došlo k pochybení v operačním plánování, protože plánovací skupina VeSÚzO neznala dobře skutečné možnosti ženijního vojska AČR, a navíc byl vydán nereálný úkol k vytvoření skupin pro obnovu mostů.

Včasné sledování kulminačních bodů operace přineslo úsporu času a prostředků a zklidnilo práci operačních středisek i útvarů v zázemí, které měly čas se připravit na další fáze operace.

11. Obnova sil a prostředků po operaci

Obnovu sil v rámci operace lze rozdělit na průběžnou a závěrečnou. Průběžná byla realizována ve fázi „Obnova“ střídáním jednotek, víkendovým odpočinkem, vytvářením záložních strojníků, řidičů a specialistů.

Závěrečná obnova sil byla komplikovaná, protože část vojsk (zejména zsv a velení krajů), bez přestávky zahájila asistenční a podpůrnou operaci k pražskému summitu.

Součástí obnovy sil byla celá řada psychologicky významných aktů (slavnostní nástupy, přebírání odměn a medailí), což mělo kladný vliv na regeneraci psychických sil. Velmi vzrostla prestiž a akceptance AČR na veřejnosti. Celá řada vojáků a občanských zaměstnanců v místě nasazení projevovala hrdinství a sebeobětování, což bylo okamžitě kladně hodnoceno veřejností. Možná chybí ucelenější publikace psychologické služby, která by zhodnotila důležité psychologické aspekty a problémy nasazení a poradila jak vojáky cíleně připravovat na tyto stavy.

Z hlediska obnovy resursu (životnosti) techniky AČR byla rovněž provedena řada opatření. Zlepšil se stav a vybavení techniky zsv a vzdušných sil potřebné pro záchranné a humanitární operace. Byl doplněn a obměněn materiál AČR, byl uložen materiál NZ.

Součástí obnovy sil a prostředků byla i analýza operace a doporučení pro další rozvoj a výcvik AČR. Následně byly vypracovány nové operační plány pro krizové stavy a upraven systém velení a řízení vojsk.

12. Využívání informačních technologií při řízení a podpoře operace

AČR se výrazně vyplatila její péče o rozvoj informačních systémů. Troufám si říci, že nad povodní zvítězili připravení a motivovaní lidé a prostředky velení. Spojovacímu vojsku AČR se dařilo po celou dobu operace udržovat spojení pevnými i mobilními linkami, a tak jsme měli okamžité informace prakticky z celé republiky. Není to cesta pro bojové operace, ale zde spojení svůj úkol splnilo. Někdy se objevoval i fenomén „předimenzování velení“, kdy do dílčích operací řízených operačním střediskem VeSÚZO vstupovala pomocí mobilního telefonu celá řada dalších funkcionářů.

Velmi výrazný nárůst efektivity práce štábů přinesly i informační systémy AČR, zejména ŠIS. Sběr, předávání a evidence zpráv, hlášení a rozkazů na operačním stupni nebyly vůbec problémem. Zúročily se dva roky příprav a nácviku SÚZO v oblasti krizového řízení, které byly důsledně prováděny s využitím ŠIS.

Na druhou stranu i zde dostupnost informací vedla k prudkému nárůstu operační byrokracie. Např. poslední den operace „Záchrana“ měla hlášení krajů zhruba osm stran. V operaci „Obnova“ jsme je zkrátili na dvě strany, ale záhy hlášení dosáhla původních rozměrů. Například štáb okresu a kraje potřebovaly 2–3 hodiny denně na sběr a přípravu těchto hlášení. Specifickou otázkou byla podřízenost, kdy některé útvary posílaly svá hlášení až na tři různá místa.

Velmi kladně se na řízení operace projevilo i vybavení vojsk informačními médii (digitální kamery, fotoaparáty, prostředky reprodukce a projekce), která usnadňovala topografický průzkum, předávání informací z prostorů nasazení a plánování činnosti.

13. Úspěšné provedení specializovaných operací

Na podporu záchranné a humanitární operace „Povodeň“ byla provedena celá řada specializovaných operací podle jednotného záměru operace, které výrazně ulehčily její průběh,

napomohly stabilizaci situace a pomohly civilnímu obyvatelstvu. Z nejdůležitějších operací uvádím tyto:

- ❑ policejní,
- ❑ humanitární,
- ❑ ženijní k obnově mostů,
- ❑ psychologicko-informační.

Policejní operace Vojenské policie

Cílem operace bylo:

- pomoci PČR stabilizovat situaci v regionech formou asistence sil VP a útvarů AČR,
- policejně zabezpečit operaci AČR,
- splnit speciální úkoly (doprovod VIP, vyšetřování trestných činů a dopravních nehod apod.).

Předpokladem úspěšnosti policejní operace bylo:

- vyčlenění dostatečných sil a prostředků a jejich úzká součinnost s AČR a PČR,
- pružné řízení sil dle potřeb AČR,
- koordinace důležitých policejních opatření na regionální i celostátní úrovni.

Vojenská policie se v průběhu operace projevila jako profesionální disciplinovaný útvar schopný řešit enormní požadavky v krátkých časových lhůtách.

Velmi kladně je možné hodnotit i vyslání řídicích orgánů Vojenské policie do operačních středisek AČR, které velmi zkrátilo cyklus operačního nasazování.

Humanitární operace AČR

Tato byla prováděna okamžitě všemi vojsky od prvních dnů operace „Povodeň“. Slouží ke cti velitelů útvarů prvního sledu, že od prvních okamžiků pohromy s využitím všech prostředků a kapacit AČR zabezpečovali civilní obyvatelstvo. Velmi rychle bylo na úrovni vedení rezortu přijato opatření k využití centrálních a nedotknutelných zásob AČR a vyčlenění nezbytných finančních prostředků pro poskytování humanitární pomoci.

AČR podporovala řadu civilních humanitárních organizací a úzce s nimi spolupracovala.

Hlavní řešená opatření byla:

- nouzové ubytování a zásobování obyvatelstva,
- transport a výdej humanitárního materiálu,
- podpora organizační činnosti pracovníků a štábů humanitárních organizací,
- organizace rekreačních pobytů pro děti a rodiny ze zatopených oblastí,
- podpora přestárlých a dlouhodobě nemocných občanů ze zatopených oblastí,
- psychologická podpora obyvatelstva ze zatopených oblastí.

Z odborného hlediska je třeba podotknout, že armáda primárně není připravena na řešení humanitární pomoci takového rozsahu, nemá celou řadu služeb a materiálu a není ani hlavním nositelem tohoto úkolu. Přesto, díky koordinovanému přístupu a flexibilitě, většinu huma-

nitárních požadavků vykryla. Z morálního hlediska byla velmi cenná snaha zejména mladých vojáků z povolání a základní služby v první linii co nejvíce pomoci civilnímu obyvatelstvu.

Ženíjní operace k obnově mostů – byla zřejmě nejlépe připravenou a provedenou a zároveň nejsložitější operací AČR v rámci povodní, která vzbudila zájem a uznání i v zahraničí. Prvořadým předpokladem úspěšnosti bylo včasné vydání úkolu a soustředění dostatečných ženijních sil a prostředků v prostorech povodní. Již druhý den operace, kdy vůbec nebyl znám rozsah poškození mostu, byla u operačního střediska SÚZO vytvořena zvláštní skupina Mosty, která byla vybavena technikou a materiálem. Další den provedla první rekognoskace a současně pokládku prvního náhradního přemostění MT-55. Následovalo rychlé vytvoření tří dostatečných ženijních uskupení na bázi 2., 4. a 7. žpr, vybudování projektového pracoviště VA Brno v posádce Tábor, součinnostní jednání s ministerstvem dopravy o prioritách přemostění a praktická práce. První provizorní mosty MT-55 byly rychle zvednuty a položeno náhradní přemostění AM-50, aby byly tyto mosty znovu velmi rychle nahrazeny mostními konstrukcemi, které většinou slouží dodnes.

Byla realizována proudová metoda: rekognoskace, projekt, navedení prvků do prostoru, výstavba (pokládka), kontrolní zkouška a přejímka orgány MD ČR. Celkem bylo v rozmezí tří a čtyř měsíců takto postaveno 51 mostů, což velmi ulehčilo dopravní obslužnost a spojení v řadě regionů a ušetřilo velké finanční náklady na realizaci objížděk.

Ženisté všech stupňů a dislokací, kteří se účastnili operace „Mosty“, demonstrovali mistrůvství, týmovou práci a vysoké morální vlastnosti při výstavbě mostů v náročných klimatických a geografických podmínkách.

Zvláštní uznání zaslouží projektové pracoviště VA Brno, které za tuto práci obdrželo cenu amerických architektů.

Psychologicko-informační operace AČR

Cíle této operace byly:

- udržet vysokou kázeň a morálku příslušníků AČR,
- překonat krizové stavy,
- v nezbytné míře pomoci civilnímu obyvatelstvu,
- informovat veřejnost o průběhu operace „Povodeň“ a popularizovat práci AČR.

Výše uvedené cíle byly realizovány všemi veliteli a štáby, příslušníky psychologické a duchovní služby a specializovanou jednotkou CIMIC z posádky Tábor. Těžiště pozornosti bylo zaměřeno na největší ohniska pohromy a na nejvíce vytížené specialisty. Jednalo se v první fázi operace o jižní Čechy, Prahu-Karlín a dále o střední Čechy.

Nejvíce vytížení specialisté byli chemici odmořovači, řidiči strojníci speciální ženijní techniky a manuální pracovníci, kteří vyklízeli sklepy a sklady, zejména v prostoru Praha-Karlín.

Základním opatřením regenerace fyzických a psychických sil byl odpočinek, vystřídání jednotky, briefingy, kulturní či jiný doprovodný program. Morálku a kázeň podporovalo rovněž vysoké uznání veřejnosti a představitelů státu a AČR, viditelný pokrok ve stabilizaci situace v postižených oblastech a rovněž vysoké pracovní nasazení obyvatelstva a spolupráce s ním.

Díky všem výše uvedeným opatřením byla operace „Povodeň“ provedena efektivně, s vysokou kázní a morálkou vojsk a štábů a bez závažných událostí.

Závěr

Mezi nasazením AČR při povodních v roce 1997 a 2002 uplynulo pět let. Tato doba byla využita k vytvoření efektivního krizového systému AČR, jeho procvičení, nasycení moderními prostředky velení a navázání součinnostních vazeb s ostatními krizovými systémy státu. Tomu odpovídalo i vcelku rychlé, synergické a pružné nasazení AČR při povodních v roce 2002. Použití výše uvedených operačních principů přineslo efektivitu, zkrátilo časové prodlevy, ale přineslo i klid do práce vojsk a štábů. Důležité bylo zejména decentralizované velení na místech pohromy a důsledné řešení povinností a zodpovědností operačního stupně velení (zejména shromáždění a zasazení záloh a příprava plánu následné operace).

V následném období po povodních AČR ještě upevnila svůj krizový systém zejména revizí a vytvořením řady nových nouzových operačních plánů a rozpracováním nových metod řízení sil a prostředků v nasazení.

K dalším možným směrům rozvoje efektivitu krizového systému AČR pro řešení živelních pohrom a jiných nevojových situací patří:

- ❑ předběžné simulování možností a kapacit AČR v prostoru a čase ve Středisku simulačních technologií Brno (a následná možná úprava nouzových plánů),
- ❑ zvýšení efektivitu operačního řízení cestou využití automatizovaných prostředků velení či štábních informačních systémů, včetně jejich propojení v rámci státní správy,
- ❑ zvýšení efektivitu práce štábů cestou nácviků a cvičení se simulací provedených spolu se státními orgány a součástmi IZS na CSTT v Brně,
- ❑ vytvoření detailních databází sil, prostředků a materiálu a možností jejich použití v prostoru a čase,
- ❑ zvýšení efektivitu nasazení cestou nového systému výcviku a vzdělávání jednotlivce, kdy klíčovými požadavky budou univerzálnost činnosti, fyzická a psychická odolnost, týmová práce,
- ❑ rozvíjení pružného a nešablonovitého operačního myšlení v práci štábů, které umožní důslednou, ale klidnou realizaci základních operačních principů v případě pohromy či katastrofy.

Některé zkratky užívané v textu:

CSTT	Centrum simulačních a trenažerových technologií
HZS	hasičský záchranný sbor
IZS	integrovaný záchranný systém
KVV	krajské vojenské velitelství
mb	mechanizovaná brigáda
MD	ministersvo dopravy
NZ	nedotknutelné zásoby
PČR	Policie České republiky
SÚzO	síly územní obrany
ŠIS	štábní informační systém
VeSÚzO	velitelství sil územní obrany
VeÚzO	velitelství územní obrany
VTÚ PV	Vojenský technický ústav pozemního vojska
z vz	záchranná a výcviková základna
ž pr	ženijní prapor

Reforma veřejných rozpočtů a hospodaření AČR

Článek se zabývá reformou veřejných rozpočtů a hospodařením AČR do roku 2003. To se zákonitě projeví protiklady souvislosti obranné doktríny a výdajů, deficitu veřejných rozpočtů a reformních opatření k jejich snížení. Protiklady zasáhnou jak do národního tak nadnárodního rámce.

Úvod

Zlepšení světové ekonomiky v důsledku oživení a vstup ČR do EU ovlivní hlavní makroekonomické indikátory české ekonomiky, která vytváří zdroje pro zabezpečení obrany.

Mezi základní předpoklady účelného a hospodárného vynakládání finančních prostředků na obranu státu patří efektivní realizace procesů dlouhodobého, střednědobého a krátkodobého plánování.

Rozdělení zdrojů určených pro potřebu zabezpečení obrany státu je složitý jak politický, tak ekonomický proces. Aby bylo možné vytvořit reálný plán alokace zdrojů v rezortu obrany, je třeba znát jeho perspektivu a vývoj z dlouhodobého pohledu.

Usnesením vlády ČR č. 391 z 10.6.1998 o Bezpečnostní radě a o plánování opatření k zajištění bezpečnosti ČR byl ustanoven systém obranného plánování ČR. Rozhodnutí o budování tohoto systému bylo přijato z důvodu kompatibility plánovacích systémů v oblasti obrany a bezpečnosti ČR se systémem obranného plánování NATO. První etapa obranného plánování byla zahájena se vstupem ČR do NATO v roce 1999.

V procesu obranného plánování se realizují opatření k přípravě obrany státu. **Obrana státu** je vymezena zákonem jako souhrn opatření k zajištění svrchovanosti územní celistvosti, principů demokracie a právního státu, ochrany života obyvatel a jejich majetku před vnějším napadením. Obrana státu zahrnuje výstavbu účinného systému obrany státu, přípravu a použití odpovídajících sil a prostředků a účast v kolektivním obranném systému.

Ekonomika státu - materiální základna zabezpečení obrany státu

Vyspělost ekonomiky ovlivňuje jak technickou úroveň obranných prostředků tak výbavu vojáka. Ze vztahu ekonomiky a obrany státu lze vyspecifikovat základní determinanty obranných výdajů:

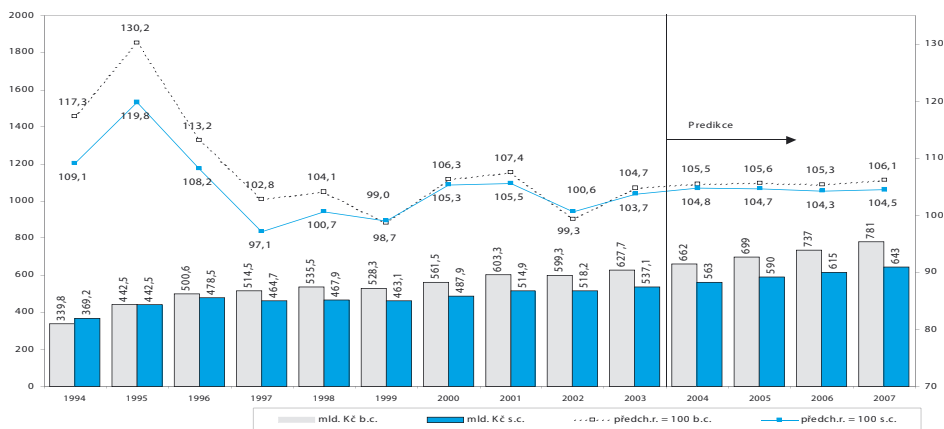
- silná a zdravá ekonomika je základním faktorem obranyschopnosti země;
- výstavbu armády ovlivňují politická rozhodnutí;
- především ekonomické možnosti státu definují a limitují potřeby armády, ne naopak;
- vyčleňování prostředků ze státního rozpočtu na zabezpečení obranyschopnosti státu je politickým výrazem možností, vůle a ochoty politického vedení státu alokovat zdroje do oblasti obranyschopnosti státu;
- s danými zdroji armáda musí být schopna vyprodukovat více vojenských operačních schopností, než tomu bylo dosud;

- nutnost dostát všem závazkům, které vyplývají z členství v NATO a členství republiky v Evropské unie (dále jen EU);
- vláda naplňuje deklarovaný závazek výší vyčleňovaných prostředků ze státního rozpočtu na vojenské výdaje čímž vytváří podmínky pro naplnění prioritního cíle v oblasti budování obranného systému státu, založeného na výstavbě jeho moderní profesionální armády;
- z dlouhodobého pohledu se snižují veřejné výdaje;
- potřeby výstavby AČR vychází z jedno fondového financování výdajů;
- reforma veřejných financí a navazující opatření ve státním rozpočtu by měly snížit finanční náročnost státní správy;
- modernizace a přezbrojení AČR především v oblasti letecké, raketové a tankové techniky, výstavby a modernizace informačních a spojovacích systémů a kompletů předpokládají udržení dynamiky a úrovně investičních výdajů;
- novely zákona č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání a přijetí zákona o státní službě ovlivní hospodaření s prostředky rezortu;
- alianční pojetí obrany je lacinější než obrana samostatného či neutrálního státu;
- vznik rozsáhlejší konvenční agrese proti ČR i NATO je v předvídatelném horizontu vysoce nepravděpodobný.

Tyto determinanty bezprostředně korelují se stavem ekonomické základny státu, v níž proběhla transformace na tržní ekonomiku a rozvíjí se podmínky pro udržitelný ekonomický růst. V tomto kontextu je klíčovým cílem hospodářské politiky, po plnohodnotném začlenění země do struktury NATO a EU, dokončení strukturálních změn, vedoucích k trvalému zvyšování konkurenceschopnosti českého hospodářství a vytvoření zdravé ekonomiky, schopné přibližovat se k úrovni nejvyspělejších států. V oblasti hospodářské politiky členství v EU vyžaduje realizaci dalších potřebných strukturálních a institucionálních změn, které ovlivní pozici české ekonomiky.

Ekonomika České republiky se pohybovala po růstové křivce. To dokumentují údaje na **obr.**

1. Růst byl tažen nejen spotřebou domácností, ale i přírůstkem investic. Při ekonomické

Obr. 1: Hrubý domácí produkt

Pramen: MAKROEKONOMICKÁ PREDIKCE ČR. Praha: Ministerstvo financí ČR, odbor finanční politiky, 2004.

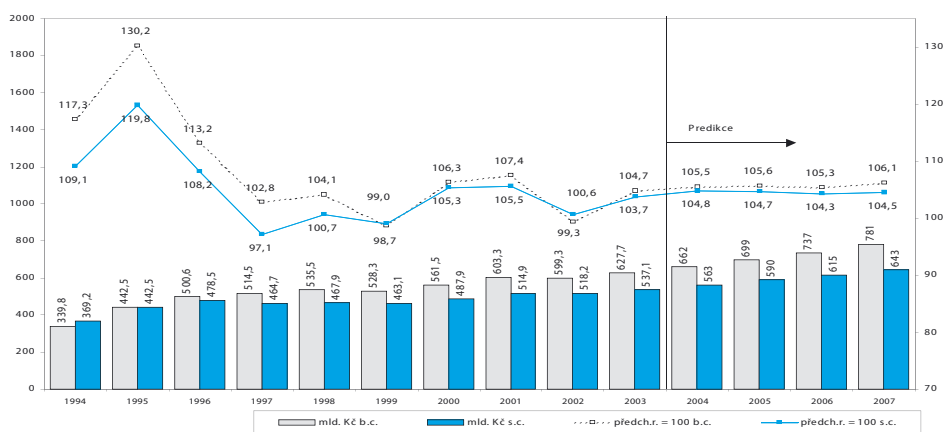
stagnaci v zemích EU vývozci zvýšili exportní výkonnost, ale dovoz ve stálých cenách stále zachovával předstih před vývozem. Za celý rok 2003 dosáhl růst HDP 2,9 %. V roce 2004 je očekáván růst HDP na úrovni 2,8 %. Pro rok 2005 se předpokládá, že dynamika ekonomického výkonu se bude postupně zvyšovat a dosáhne 3,1 %.

Rozvoj ekonomiky předpokládá aktivní vytváření podmínek pro zahraniční investory. S nimi souvisí silný příliv přímých zahraničních investic jak do stávajících kapacit tak i do výstavby zcela nových projektů. Rovněž ofsetové programy, které souvisejí s nákupem vojenské techniky a možný outsourcing v budoucnu příznivě ovlivní rozvoj ekonomiky.

O tvorbě fixního kapitálu v běžných a stálých cenách v jednotlivých letech a předchozích cenách vypovídá **obr. 2**.

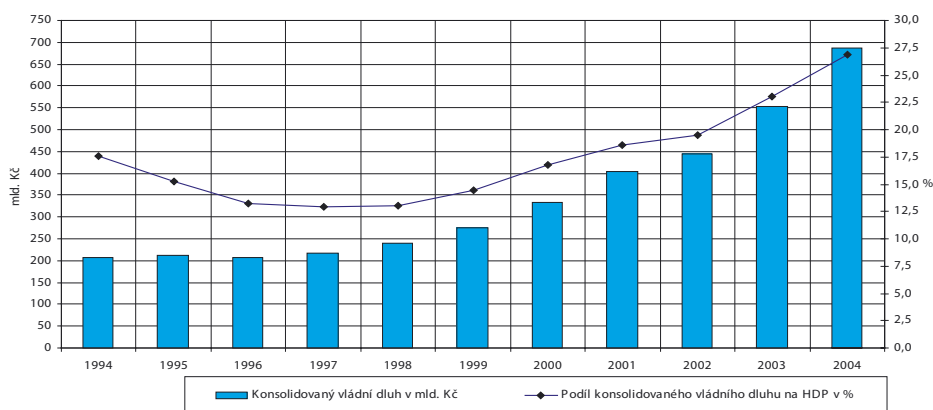
I přes mírný ekonomický růst přetrvává v ekonomice ČR problém deficitu v oblasti veřejných rozpočtů. O tom vypovídá **obr. 3** – Vývoj konsolidovaného vládního dluhu.

Celkový deficit veřejných rozpočtů včetně čistých půjček v roce 2003 meziročně vzrostl o 118,4 mld. Kč a dosáhl 130,1 mld. Kč, tj. 5,4 % HDP.

Obr. 2: Hrubá tvorba fixního kapitálu

Pramen: MAKROEKONOMICKÁ PREDIKCE ČR. Praha: Ministerstvo financí ČR, odbor finanční politiky, 2004.

Obr. 3: Vývoj konsolidovaného vládního dluhu

Pramen: MAKROEKONOMICKÁ PREDIKCE ČR. Praha: Ministerstvo financí ČR, odbor finanční politiky, 2004.

Celkový deficit vládního sektoru v nominálním i podílovém vyjádření byl v roce 2003 nejvyšší v historii České republiky, a to i přesto, že daňové příjmy se vyvíjely příznivě a mírně se zpomalila výdajová dynamika. Základní příčinou prohlubování deficitů stále zůstává rostoucí podíl mandatorních výdajů. Nejvyšší podíl na celkových výdajích veřejných rozpočtů mají transfery obyvatelstvu včetně neziskových institucí.

Vládní dluh ke konci roku 2003 činil 554,2 mld. Kč, tedy 23,0 % HDP. Meziroční růst vládního dluhu v nominálním vyjádření v roce 2003 činil 24,7 %, což je nejvyšší nárůst od roku 1993. V relaci k HDP se vládní dluh meziročně zvýšil o 3,5 procentních bodů (p.b.). Strukturální problémy veřejných rozpočtů budou přetrvávat i v roce 2004. Saldo veřejných rozpočtů včetně čistých půjček se odhaduje na -161,3 mld. Kč což činí 6,3 % HDP. Po očištění o čisté půjčky se schodek vládního sektoru ve srovnání s rokem 2003 prohloubí a dosáhne 180,4 mld. Kč, tj. 7,0 % HDP.

Deficity veřejných rozpočtů akcelerují růst dluhu i přesto, že k jejich financování jsou používány privatizační a jiné jednorázové příjmy.

Vývoj veřejného dluhu kopíruje vývoj hospodaření veřejných rozpočtů. Dynamika růstu vládního dluhu sice mírně zpomalí, nadále však zůstává vysoká (24,2 %). Očekávaný dluh vlády bude činit 688,0 mld. Kč, v podílovém vyjádření v porovnání s rokem 2003 se zvýší o 3,8 p.b. na 26,8 % HDP. Podíl státního dluhu na celkovém veřejném zadlužení stejně jako v předchozích letech poroste a dosáhne 87,3 %. Následovat budou z hlediska váhy na celkovém vládním dluhu územní samosprávné celky, u kterých se zadlužení v roce 2004 zvýší o dalších téměř 10 mld. Kč.

Analýzy ukazují, že deficit veřejných rozpočtů nemá cyklickou povahu – nezmizí automaticky s růstem HDP a s ozdravením ekonomiky, ale je strukturálního charakteru.

S tím souvisí i míra nezaměstnanosti. Průběžná restrukturalizace, přímé i nepřímé dopady reorganizace armády a připravované omezování počtu pracovníků v bankovníctví, některých službách a státních institucích vedly a povedou i v nejbližším období k dalšímu poklesu počtu zaměstnanců. Ten bude ve výrazně menší míře než dosud kompenzován přírůstkem podnikatelů (osob pracujících na vlastní účet).

Sezónně očištěná registrovaná nezaměstnanost v průběhu roku 2003 vzrůstala a na začátku roku 2004 se její růst zrychlil. Koncem února dosáhla hodnoty 10,9 %. Nadále roste počet dlouhodobě nezaměstnaných. Růst nezaměstnanosti je přes mnohá opatření, zaměřená zejména na problémové severní regiony, výrazným jevem s velmi negativními sociálními i ekonomickými důsledky nejen pro nezaměstnané, ale i pro celý systém sociálního zabezpečení.

Počet registrovaných nezaměstnaných v průběhu roku 2004 dále mírně poroste, neboť ekonomický tlak na růst produktivity práce bude nadále zvyšovat nároky na kvalifikaci a přizpůsobivost stávajících i nově přijímaných zaměstnanců. Tlak na zvyšování produktivity patrně omezí rovněž absorpci pracovníků do sektoru služeb.

Prodlužování doby odchodu do důchodu rozšiřuje nabídku pracovní síly. Podle posledního vývoje lze u starších osob s nevyhovující kvalifikací očekávat většinou jejich přesun do nezaměstnanosti, ale ani opětovné větší využívání odchodů do předčasného důchodu není v některých regionech vyloučeno.

Podle propočtů by za současného nastavení parametrů trhu práce bylo třeba k zastavení růstu nezaměstnanosti dosáhnout ekonomického růstu cca 3,2 – 3,5 %. V roce 2004 proto lze předpokládat další zvýšení míry nezaměstnanosti na průměr 10,5 % s koncovou hodnotou 10,7 % a v roce 2005 zpomalování růstu na koncových 10,8 % a průměr 10,7 %.

Tyto dva základní problémy demografického vývoje představují velmi reálné nebezpečí pro vývoj ekonomiky ve střednědobém a dlouhodobém horizontu.

V současné době českou ekonomiku charakterizuje vysoká otevřenost. Tento stupeň otevřenosti lze charakterizovat jako podíl součtu dovozu a vývozu zboží a služeb k HDP. V tomto kontextu je pozitivní informace o dynamickém vývoji exportu do států EU, zejména do SRN, a pozitivních změnách struktury exportu ve směru k výrobkům s vyšším stupněm zpracování, zvláště v kategorii výrobků na vysoké technické úrovni.

Výše zmíněná otevřenost české ekonomiky má v současné době i své stinné stránky související se snižováním tempa ekonomického růstu ve všech významných regionech. V americké ekonomice se po devítiletém období růstu prvně v roce 2000 objevily příznaky ochlazení, které přetrvávají.

Také v Evropě byla revidována optimistická očekávání týkající se ekonomického růstu. Na výkonu evropských ekonomik se zřejmě projevuje vliv přetrvávajících vysokých cen ropy. Zásadní otázkou je, jak silně ovlivní růstovou dynamiku v Evropě předchodí zpomalení růstu v USA. Z tohoto důvodu se problematice vývoje světové ekonomiky neustále věnuje velká pozornost.

Porovnání ekonomické úrovně ve světě

Porovnávání ekonomické úrovně jednotlivých zemí je možné provádět v zásadě dvěma základními způsoby. První je založen na porovnání parity kupní síly a druhý na přepočtu podle běžného směnného kurzu.

Porovnání parity kupní síly je poměr mezi měnami, který vyjadřuje schopnost zakoupit stejný soubor statků v porovnávaných zemích. Podle této metody dosahovala ekonomická úroveň ČR v nejpříznivějších letech 1995 a 1996 téměř ekonomické úrovně jak Slovinska, tak i Portugalska a Řecka jako nejméně rozvinutých zemí EU.

Alternativní přepočet prostřednictvím běžného směnného kurzu bere v úvahu tržní ocenění měny (jako důsledek ekonomické konkurenceschopnosti) a z něho vyplývající různou úroveň cenových hladin. Viz **tab. 1** a **obr. 4**.

V důsledku prohlubujících se strukturálních problémů veřejných financí se fiskální politika dostala do situace, kdy ani růstová fáze hospodářského cyklu nedokázala zastavit trend

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004 Predikce	2005 Predikce
EU-15	1,6	2,5	2,9	2,8	3,6	1,8	1,1	0,8	2,0	2,4
Německo	0,8	1,4	1,7	1,9	2,9	0,8	0,2	-0,1	1,5	1,8
Francie	1,1	1,9	3,6	3,2	4,2	2,1	1,1	0,2	1,7	2,4
Británie	2,7	3,3	3,1	2,8	3,8	2,1	1,7	2,3	3,0	2,8
Rakousko	2,0	1,6	3,9	2,7	3,4	0,8	1,1	0,8	1,8	2,5
USA	3,7	4,5	4,2	4,5	3,7	0,5	2,2	3,1	4,2	3,2
Japonsko	3,5	1,8	-1,1	0,1	2,8	0,4	-0,4	2,7	3,4	2,3
Maďarsko	1,3	4,6	4,9	4,2	5,2	3,8	3,3	2,9	3,2	3,4
Polsko	6,0	6,8	4,8	4,1	4,0	1,0	1,4	3,7	4,6	4,8
Slovensko	6,1	4,6	4,0	1,3	2,2	3,3	4,4	4,2	4,0	4,1
Česko	4,3	-0,8	-1,0	0,5	3,3	3,1	2,0	2,9	2,8	3,1

Tab.1: Hrubý domácí produkt – roční růst ve stálých cenách - v %

Prameny: Main Economic Indicators, OECD, CESTAT – statistical bulletin, odhad MF, The Economist

narůstání fiskálních deficitů. Fiskální politika přestala plnit funkci makroekonomického stabilizačního nástroje a vykazovala v převážné míře procyklické chování, které vede k nežádoucímu zesilování fluktuací v ekonomické aktivitě.

Tento vývoj fiskální politiky tak nevytváří podmínky pro vyvážený a dlouhodobě udržitelný ekonomický růst a podvazuje možnosti vlády realizovat v rozpočtové politice své priority, včetně zabezpečení obrany státu.

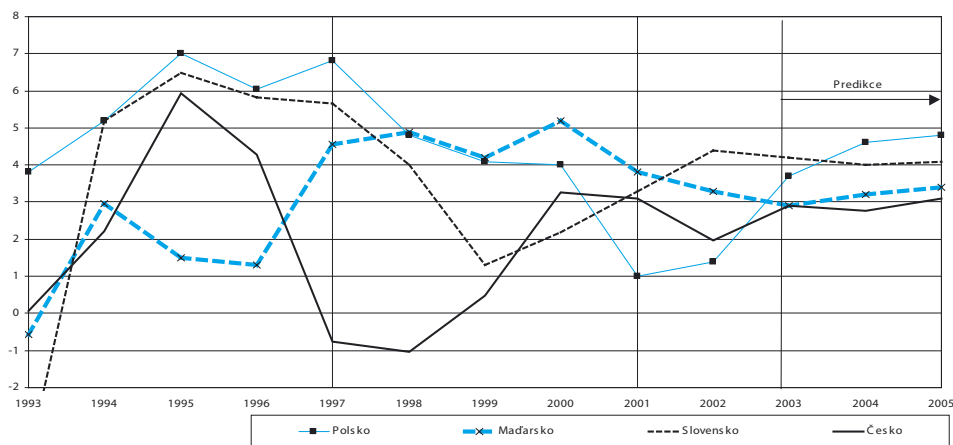
Z výše uvedeného vyplývá, že problém deficitu v oblasti veřejných rozpočtů státu graduje a problematika fiskální konsolidace úzce souvisí s otázkou plné integrace ČR do ekonomických struktur EU a v budoucnu i participace na jednotné evropské měně.

Vzhledem k negativnímu vývoji v oblasti veřejných financí byla přijata usnesením vlády č. 624 z 23. června 2003 Koncepce reformy veřejných rozpočtů. Cílem je snaha o dosažení trvalé redukce fiskálních deficitů. Vláda stanovila pro rok 2006 podíl deficitu vládního sektoru na HDP ve výši 4 % a trajektorii jeho poklesu.

Základní nástroje k zajištění poklesu fiskálního deficitu a dosažení cíle spočívají ve stanovení závazných střednědobých výdajových rámců, které budou limitovat objem výdajů státního rozpočtu a státních fondů v horizontu let 2004 až 2006 a umožní získat kontrolu nad vývojem výdajů. Výdajové stropy a pravidla postavená na střednědobém rozhodování by měla vést k adresnějšímu stanovení výdajových priorit, a tím i k lepší efektivnosti rozpočtové alokace. Současně musí dojít k posílení programového financování v rámci státního rozpočtu. Tyto změny by měly být zohledněny i v nových rozpočtových pravidlech při zachování sociální soudržnosti a kvality veřejných služeb.

Jak objektivně rozhodnout, kolik prostředků bude třeba vyčlenit na národní bezpečnost?

To je základní otázka potřebná pro plánování obrany v příštích letech. Pouze věcné hodnocení úrovně mezinárodní bezpečnostní situace, spolu s důkladnou ekonomickou analýzou obranných potřeb dají objektivní odpověď na otázku, kolik prostředků je nutné vyčlenit na obranu.

Obr. 4: Hrubý domácí produkt vybraných tranzitivních zemí-přírůstek proti stejnému období předchozího roku v %
Pramen: MAKROEKONOMICKÁ PREDIKCE ČR. Praha: Ministerstvo financí ČR, odbor finanční politiky, 2004.

Stát	Měnová jednotka (milion)	1980	1985	1990	1995	1999	2000	2001	2002	2003
V běžných cenách a směnných kursech										
Belgie	Frank - Euro *	115 754	144 183	155 205	131 156	136 252	139 711	136 867	3 344	3 452
Česká republika	Česká koruna	.	.	.	.	41 057	44 314	45 277	48 449	52 567
Dánsko	Dánská koruna	9 117	13 344	16 399	17 468	19 428	19 339	21 017	21 269	21 935
Francie	Frank - Euro *	110 516	186 718	231 914	238 432	239 488	240 752	243 931	38 681	40 212
Německo	Marka - Euro *	48 518	58 650	68 376	58 986	59 854	59 758	59 943	31 168	30 928
Řecko	Drachma - Euro *	96 975	321 981	612 344	1 171 377	1 853 189	2 017 593	2 039 651	6 085	6 309
Maďarsko	Forint	.	.	.	.	187 672	226 926	272 426	319 251	355 857
Itálie	1000 Lir - Euro*	7 643	17 767	28 007	31 561	43 062	47 100	47 616	25 887	24 421
Lucembursko	Frank - Euro *	1 534	2 265	3 233	4 194	5 330	5 613	7 226	192	205
Nizozemsko	Gulden - Euro *	10 476	12 901	13 513	12 864	14 534	14 284	15 269	7 149	7 265
Norsko	Norská koruna	8 242	15 446	21 251	22 224	25 809	25 722	26 669	32 461	31 060
Polsko	Zlotý	.	.	.	.	12 599	13 418	14 455	14 581	15 888
Portugalsko	Escudo - Euro*	43 440	111 375	267 299	403 478	452 843	479 663	520 761	2 765	2 792
Španělsko	Peseta - Euro *	350 423	674 883	922 808	1 078 751	1 180 075	1 264 299	1 326 373	8 414	8 751
Turecko	1000 Lir	203	1 235	13 866	302 864	4 167 636	6 248 274	8 843 915	13 641 178	17 473 236
Velká Británie	Libra	11 593	18 301	22 287	21 439	22 548	23 532	24 464	25 081	26 097
NATO – Evropa	US dolar	111 981	92 218	186 189	184 352	179 668	164 349	160 519	176 097	200 039
Kanada	Kanadský dolar	5 788	10 332	13 473	12 457	12 360	12 314	13 191	13 379	14 064
Spojené státy	US dolar	138 191	258 165	306 170	278 856	280 969	301 697	312 743	356 720	383 720
Severní Amerika	US dolar	143 141	265 731	317 717	287 933	289 288	309 989	321 260	365 246	393 229
NATO – Celkem	US dolar	255 122	357 949	503 906	472 284	468 957	474 338	481 779	541 343	593 268
V cenách a směnných kursech roku 1995										
Belgie	Frank - Euro *	179 588	178 090	175 534	131 156	129 419	129 417	123 724	2 974	3 010
Česká republika	Česká koruna	.	.	.	.	30 670	32 759	31 485	32 835	34 811
Dánsko	Dánská koruna	17 578	17 733	18 453	17 468	17 498	16 994	17 878	17 651	17 777
Francie	Frank - Euro *	220 874	245 088	257 578	238 432	229 663	228 658	227 643	35 448	36 137
Německo	Marka - Euro *	74 599	76 699	79 354	58 986	57 924	57 977	57 327	29 336	28 870
Řecko	Drachma - Euro *	1 114 169	1 366 195	1 176 087	1 171 377	1 490 665	1 569 031	1 533 940	4 413	4 439
Maďarsko	Forint	.	.	.	.	107 045	117 961	129 963	139 961	145 652
Itálie	1000 Lir - Euro*	29 755	33 996	35 783	31 561	32 902	34 637	34 139	17 687	16 186
Lucembursko	Frank - Euro *	2 579	2 874	3 734	4 194	5 083	5 211	6 476	170	177
Nizozemsko	Gulden - Euro *	13 201	14 623	15 158	12 864	13 424	12 809	13 166	5 905	5 811
Norsko	Norská koruna	18 102	22 115	23 842	22 224	23 375	22 921	23 287	27 841	25 778
Polsko	Zlotý	.	.	.	.	7 798	7 461	7 713	7 671	8 276
Portugalsko	Escudo - Euro*	314 193	300 088	390 710	403 478	395 920	406 545	421 249	2 138	2 084
Španělsko	Peseta - Euro *	1 118 245	1 252 869	1 199 958	1 078 751	1 059 028	1 096 489	1 104 369	6 711	6 776
Turecko	1000 Lir	169 109	184 275	273 695	302 864	370 788	374 540	336 003	351 860	363 740
Velká Británie	Libra	27 763	30 885	28 008	21 439	20 006	20 436	20 761	20 626	21 077
NATO - Evropa	US dolar	198 329	216 088	218 980	184 352	188 797	190 653	189 812	191 620	191 127
Kanada	Kanadský dolar	10 399	13 735	14 746	12 457	11 871	11 382	12 067	12 099	12 293
Spojené státy	US dolar	260 487	349 729	354 956	278 856	257 824	269 617	271 491	306 302	323 414
Severní Amerika	US dolar	268 064	359 737	365 701	287 933	266 474	277 910	280 283	315 118	332 371
NATO – Celkem	US dolar	466 393	575 825	584 681	472 284	455 270	468 564	470 095	506 737	523 498

* Národní měny do konce roku 2001; Euro od roku 2002. Pramen: <http://www.nato.int>

Tab. 2: Obranné výdaje států NATO

Stát	1980	1985	1990	1995	1999	2000	2001	2002	2003
HDP snížený paritou kupní síly									
Belgie	8 945	12 329	16 760	21 866	24 685	26 365	27 746	28 303	29 070
Česká republika	.	.	.	.	13 658	13 806	15 148	15 642	16 291
Dánsko	8 896	13 451	17 091	22 923	27 528	28 774	29 246	29 921	30 678
Francie	9 527	13 001	17 657	20 743	23 757	25 599	27 156	27 676	28 294
Německo	9 512	13 708	18 872	21 395	24 646	26 132	26 321	26 654	27 151
Řecko	5 234	7 254	9 386	12 828	15 822	16 344	16 746	17 570	18 398
Maďarsko	.	.	.	.	11 314	12 204	13 479	13 821	14 519
Island	9 266	12 998	17 233	21 799	26 943	28 139	28 840	28 750	29 505
Itálie	8 330	11 839	16 557	20 308	24 174	25 339	26 496	26 844	27 509
Lucembursko	10 131	15 097	24 268	33 208	43 716	48 192	48 743	48 992	49 282
Nizozemsko	8 874	12 215	16 567	21 249	26 522	27 300	29 339	29 640	30 138
Norsko	9 123	13 866	17 658	23 519	29 888	36 306	36 844	37 382	38 171
Polsko	.	.	.	.	9 006	9 926	10 315	10 532	10 945
Portugalsko	4 660	6 312	9 952	13 819	17 033	17 155	18 040	18 243	18 520
Španělsko	5 992	8 281	12 221	15 206	19 043	20 186	21 378	21 983	22 730
Turecko	2 252	3 341	4 691	5 638	5 966	6 208	5 731	6 150	6 349
Velká Británie	7 858	11 401	16 160	18 973	23 719	25 083	26 333	27 045	27 997
NATO - Evropa	7 524	10 541	14 537	17 521	19 353	20 480	21 222	21 643	22 192
Kanada	10 141	14 638	18 837	23 338	26 985	28 538	29 355	30 424	31 477
Spojené státy	12 276	17 667	23 216	28 130	33 979	35 678	35 373	36 252	37 333
Severní Amerika	12 068	17 371	22 779	27 649	33 276	34 960	34 781	35 679	36 758
NATO - Celkem	9 388	13 377	17 999	21 730	24 759	26 113	26 584	27 216	27 998
HDP v cenách a směnných kurzech roku 1995									
Belgie	21 209	22 281	25 663	27 258	29 877	30 893	31 104	31 243	31 579
Česká republika	.	.	.	.	5 206	5 382	5 555	5 669	5 818
Dánsko	26 338	30 069	31 803	34 442	37 602	38 562	38 972	39 450	39 939
Francie	21 418	22 695	25 979	26 850	29 131	30 097	30 573	30 830	30 880
Německo	26 129	27 940	31 924	30 104	31 835	32 697	32 843	32 868	32 948
Řecko	10 702	10 458	10 952	11 246	12 674	13 124	13 634	14 132	14 627
Maďarsko	.	.	.	.	5 051	5 327	5 543	5 737	5 931
Island	22 585	23 923	26 494	25 566	29 763	30 956	31 489	30 958	31 264
Itálie	14 754	15 826	18 351	19 336	20 519	21 122	21 444	21 487	21 669
Lucembursko	25 167	28 326	38 795	43 805	53 227	57 196	57 420	56 966	56 392
Nizozemsko	21 123	21 964	24 977	26 830	30 459	31 243	31 517	31 432	31 453
Norsko	23 776	27 288	29 030	33 947	38 486	39 322	39 876	40 034	40 229
Polsko	.	.	.	.	4 062	4 226	4 267	4 319	4 417
Portugalsko	7 288	7 469	9 978	10 890	12 546	12 982	13 126	13 138	13 125
Španělsko	10 818	11 324	13 953	14 894	17 081	17 661	17 981	18 273	18 593
Turecko	1 958	2 193	2 572	2 747	2 908	3 046	2 770	2 934	3 032
Velká Británie	14 173	15 642	18 160	19 583	21 697	22 320	22 720	23 071	23 503
NATO - Evropa	16 004	16 880	19 294	20 101	19 543	20 093	20 272	20 400	20 542
Kanada	16 834	18 206	19 575	20 117	22 491	23 294	23 401	23 956	24 390
Spojené státy	21 112	23 518	26 324	28 130	31 839	32 742	31 714	32 136	32 567
Severní Amerika	20 696	22 999	25 651	27 326	30 899	31 792	30 896	31 331	31 765
NATO - Celkem	17 928	19 420	21 964	23 103	23 953	24 645	24 474	24 740	25 015
Obranné výdaje v cenách a směnných kurzech roku 1995									
Belgie	619	613	597	438	429	428	409	396	400
Česká republika	.	.	.	.	112	120	116	121	128
Dánsko	613	619	641	596	587	568	596	586	588
Francie	821	888	910	826	785	778	770	784	797
Německo	846	877	875	504	492	492	486	486	478
Řecko	499	594	503	484	611	639	623	609	611
Maďarsko	.	.	.	.	83	92	102	110	114
Itálie	327	369	391	341	354	372	365	366	334
Lucembursko	240	265	330	345	399	403	498	520	536
Nizozemsko	581	628	632	518	529	501	513	504	493
Norsko	699	841	887	805	827	806	814	968	891
Polsko	.	.	.	.	83	80	82	82	88
Portugalsko	212	198	262	271	262	269	277	281	273
Španělsko	239	262	248	221	214	220	220	222	223
Turecko	83	80	106	107	123	121	107	110	112
Velká Británie	778	862	772	584	539	550	557	552	563
NATO - Evropa	547	580	571	448	395	397	393	395	392
Kanada	309	387	388	309	284	269	283	281	283
Spojené státy	1 144	1 467	1 420	1 060	945	979	953	1 063	1 110
Severní Amerika	1 063	1 361	1 317	985	878	908	887	986	1 029
NATO - Celkem	758	905	885	671	583	595	588	630	646

Tab. 3: HDP a obranné výdaje vztahované na obyvatele (per capita p. c.) v US \$ (pramen: <http://www.nato.int>)

Pro potřeby plánování finančních zdrojů pro obranu je velmi důležité to, že vláda zařadila obranné výdaje mezi tzv. mandatorní a tedy prioritní výdaje.

Až do roku 2000 platilo usnesení vlády ČR č. 478/1996, kterým bylo garantováno postupné zvyšování podílu vojenských výdajů na HDP o 0,1 % ročně tak, aby tento podíl dosáhl v roce 2000 zhruba 2 %.

Takto garantovaná výše zásadním způsobem přispěla ke stabilnímu finančnímu prostředí pro rozhodovací procesy uvnitř rezortu obrany. I z tohoto důvodu proto na usnesení vlády ČR č. 478/1996 navázalo přijetí usnesení vlády ke Koncepci výstavby rezortu obrany č. 560 D ze dne 9. června 1999, v němž vláda mimo jiné stanovila, že celkové výdaje rezortu obrany nepoklesnou v jednotlivých letech ve střednědobém termínu do roku 2004 pod hranici 2,2 % podílu na HDP.

Jevilo se, že podíl výdajů ve výši 2,2 %, který odpovídá průměrnému podílu obranných výdajů na HDP evropských států NATO, lze považovat za hranici, pod kterou by k přiměřenému zabezpečení potřeb obrany neměly výdaje klesnout. Tato hranice byla považována za minimální i z toho důvodu, že AČR jako nový člen NATO bude nutně mít větší rozvojové potřeby než moderní armády původních členských států NATO. O vývoji obranných výdajů států NATO vyovídají **tab. 2 a 3**.

Vzhledem k objektivním skutečnostem se vyvíjely na jedné straně jak celkové výdaje rezortu obrany, tak i jejich struktura. Výdaje rezortu obrany v období 1999 až 2003, tj. po vstupu do NATO, dle údajů státních závěrečných účtů v daných letech a rozpočtu na rok 2004 charakterizuje **tab. 4**.

V posledních letech v oblasti výdajů rozpočtových prostředků rezortu obrany dále pokračoval proces jejich postupné decentralizace a prohlubování principu účelovosti, což ve své podstatě přispělo k prohlubování procesu transparentnosti v této oblasti.

Vývoj hospodaření rezortu byl ovlivňován i celou řadou okolností, které vyplývaly zejména z celkového vývoje ekonomiky státu. Podstatný vliv měl zejména cenový vývoj některých komodit. Jako příklad lze uvést ceny plynu, elektrické energie a pohonných hmot, vodného, stočného, potravin a služeb, které rezort nakupoval.

	1999	2000	2001	2002	2003	Rozpočet 2004
Celková výše výdajů MO	41 688,1	44 669,7	44 977,5	48 924,1	53 193,9	50 725,98
Výše výdajů v cenách r. 1999	41 688,1	43 750,9	42 398,8	44 048,9	48 892,5	46 201,3
Kapitálové výdaje celkem	10 385,6	12 401,7	11 114,4	10 753,0	12 570,7	10 013,8
Běžné výdaje celkem	31 302,5	32 268,0	33 863,5	38 171,1	40 623,2	40 712,1
Celkové příjmy kapitoly MO	2 349,6	2 460,1	2 607,4	4 732,3	3 791,6	3 394,8
Celková výše výdajů AČR	33 570,2	39 806,6	33 145,5	37 218,0	37 616,4	-
% výdajů AČR na výdajích MO	80,53	89,11	73,6	76,07	70,72	-
Podíl na HDP	2,27	2,35	2,10	2,23	2,21	2,024
Podíl na výdajích státního rozpočtu	7,0	7,1	6,5	6,6	6,6	5,84

Tab. 4: Výdaje rezortu obrany za období let 1999–2004 – v mil. Kč

Pramen: Závěrečné účty státního rozpočtu ČR, kap. MO pro daná léta, Rozpočet MO v roce 2004, Praha, MO.

V průběhu roku 2003 bylo hospodaření kapitoly MO ČR ovlivněno schválenými opatřeními k věcnému a časovému zabezpečení vybraných prioritních úkolů v návaznosti na průběh projednávání reformy veřejných financí vládou ČR. Vláda ČR přijala řadu opatření na ozdravení veřejných financí a snížení zadluženosti ČR. Jedním z nich bylo opatření, podle něhož **nebude** výše výdajů na obranu stanovována podle usnesení vlády ČR č. 1140/2002 jež garantovalo, že výdaje rezortu obrany nepoklesnou v období do dosažení cílových operačních schopností pod úroveň 2,2 % hrubého domácího produktu.

V návaznosti na toto usnesení vlády bylo nutné přehodnotit stávající rozpočtové zdroje a vytvořit tak předpoklady, které pomohou plánované úkoly rezortu obrany a potažmo i Armády ČR ve vazbě na úpravu reformy veřejných financí rozpočtově zabezpečit nejen v roce 2003, ale i v letech následujících. Usnesením vlády ČR č. 662 ze dne 7. července 2003 byl schválen Střednědobý výhled státního rozpočtu ČR s rozpočtovými limity příjmů a výdajů jednotlivých kapitol státního rozpočtu na léta 2004 až 2006. Tak došlo u nepřekročitelné výše výdajů MO k jejich podstatnému snížení v roce 2004 o téměř 5,3 mld. Kč oproti původní koncepci a toto snížení graduje i pro následující léta do roku 2008 o více jak 43,2 mld. Kč.

Opatření vlády ČR přijímaná k ozdravení veřejných financí a snížení zadluženosti ČR se z hlediska omezení výdajů ze státního rozpočtu dotkla výrazným způsobem kapitoly MO.

V souvislosti s tím bylo nutné přijmout i adekvátní opatření k úpravě Koncepce výstavby profesionální AČR a mobilizace ozbrojených sil ČR. Byly přehodnoceny vojensko-politické ambice ČR, operační možnosti ozbrojených sil, upravena programová struktura rezortu, provedena redukce programového financování, přehodnoceny projekty a akce s cílem ponechat pouze projekty perspektivní. Bylo rozhodnuto o ukončení vojenské základní služby v roce 2004. Došlo ke komplexní redukci ozbrojených sil a snížení počtu velitelství s navazující změnou organizační struktury MO, ale i budoucí dislokace AČR. Změnila se struktura rozpočtových kompetentů, v rámci rezortu obrany došlo i k úpravě působností. Tato opatření byla realizována v krátkém časovém úseku a bez vazby na standardní plánovací procesy. Všechna opatření sledovala cíl zachovat základní rysy předchozí reformy, funkčnost armády a dosáhnout maximální možné hospodárnosti a účelnosti při vynakládání finančních prostředků na zabezpečení obrany do budoucna.

Z tab. 4. je zřejmé i to, že procento celkové výše výdajů AČR na celkové výši výdajů MO v jednotlivých letech kolísá. To bylo způsobeno jak přepodřízením organizačních celků mezi ministrem obrany a NGŠ AČR, tak organizačními změnami vedoucími ke snížení početních stavů a změnami ve strukturálním a hodnotním složení AČR.

O hospodaření AČR v roce 2003 vypovídá **tab. 5** a navazující **graf**. Z nich vyplývá, že AČR v duchu opatření k úpravě Koncepce výstavby profesionální AČR a mobilizace ozbrojených sil ČR a zvláště průběžně upravované organizační struktury vyčerpala finanční zdroje vzhledem k upravenému rozpočtu na 101,04 %. Na zvýšeném čerpání se podílela 1. mechanizovaná divize a 2. smíšená letecká divize. Dále k prioritním oblastem realizace rozpočtu v roce 2003 patřila příprava a zabezpečení jednotek předurčených k vyčleňování ve prospěch NATO. Zvláštní důraz byl kladen na aktivní účast Armády ČR v operacích „Trvalá svoboda“, ISAF, SFOR a KFOR. Největší růst z hlediska celkového objemu rozpočtu zaznamenaly ostatní neinvestiční výdaje, u nichž došlo k nominálnímu nárůstu o 11,47 % ve srovnání s rokem 2002.

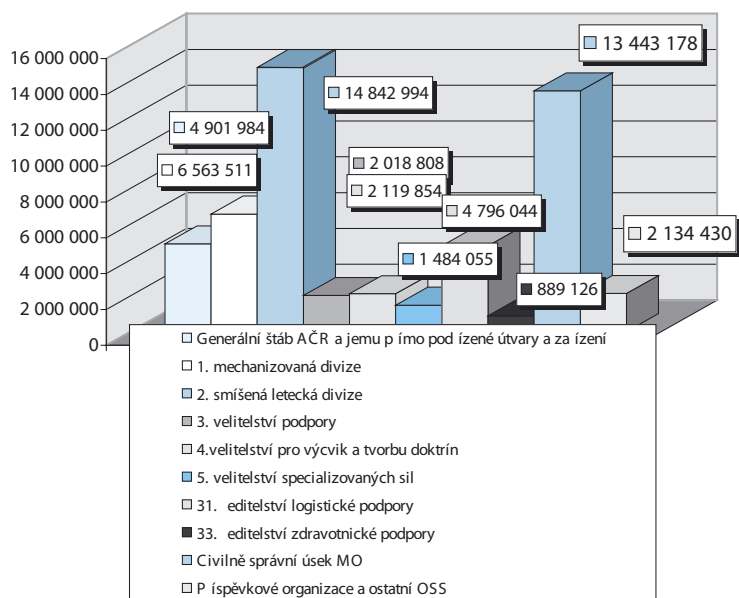
Jak z vyplývá z **tab. 6**, značná část finančních prostředků rezortu obrany se vynakládá na platy a další osobní výdaje.

Z výše uvedeného vyplývá, že běžné výdaje tvoří největší část výdajů rezortu. Ty obsahují běžné výdaje rozpočtových subjektů zahrnující (platové prostředky, pojistné a příděl do FKSP,

Organizační struktura	Stanovený rozpočet	Upravený rozpočet	Výdaje celkem	% čerpání k UR
GŠ AČR a jemu přímo podřízené útvary a zařízení	5 454 119,20	4 962 232,90	4 901 984,26	98,79%
1. mechanizovaná divize	6 202 691,70	6 282 018,70	6 563 511,20	104,48%
2. smíšená letecká divize	13 694 723,80	14 593 675,28	14 842 993,87	101,71%
3. velitelství podpory	2 158 834,90	2 040 419,60	2 018 807,64	98,94%
4. velitelství pro výcvik a tvorbu doktrín	2 054 253,70	2 121 169,80	2 119 854,03	99,94%
5. velitelství specializovaných sil	525 044,90	1 506 547,80	1 484 055,31	98,51%
31. ředitelství logistické podpory	4 359 403,50	4 834 829,32	4 796 043,64	99,20%
33. ředitelství zdravotnické podpory	857 008,50	889 778,90	889 125,78	99,93%
Celkem AČR	35 306 080,20	37 230 672,30	37 616 375,73	101,04%
Civilně správní úsek MO	15 335 976,80	13 534 482,20	13 443 178,33	99,33%
Příspěvkové organizace a ostatní OSS	1 678 223,00	2 061 552,50	2 134 429,57	103,54%
Celkem	52 320 280,00	52 826 707,00	53 193 983,63	100,70%

Tab. 5: Výdaje AČR podle organizační struktury v roce 2003

Pramen: Závěrečný účet státního rozpočtu ČR za rok 2003, kapitola M0, Návrh M0, Praha 2004.

Graf: Celkové výdaje podle organizační struktury resortu M0 v roce 2003 (v tis. Kč)

Pramen: Závěrečný účet státního rozpočtu ČR za rok 2003, kapitola M0, Návrh M0, Praha 2004.

důchody a ostatní sociální dávky, nákup materiálu, vody, paliv, energie, údržbu a opravy, služby, cestovné, převody do fondů OSS M0 a ostatní), neinvestiční příspěvky příspěvkovým organizacím a neinvestiční dotace podnikatelským subjektům. Další velmi důležitou kategorií výdajů resortu tvoří účelové výdaje. Účelovými výdaji státního rozpočtu kapitoly M0 se v rámci

	1999	2000	2001	2002	2003	Rozpočet 2004
Počet zaměstnanců celkem v tis.	43 222	44 352	43 946	45 223	45 397	41 930
Mzdové prostředky	9 628,2	9 750,2	10 228,2	11 317,7	12 371,6	12 016,6
Dávky sociálního zabezpečení	3 533,2	3 936,0	4 362,6	4 807,0	4 891,0	5 570,5
Pojistné a příděl do FKSP	3 264,2	3 327,0	3 551,4	3 925,1	4 206,9	4 102,5
Neinvestiční transfery příspěvkovým a podobným organizacím	939,9	1 037,9	2 911,1	1 778,2	1 578,5	1 186,1
Odchodné	66,2	226,1	340,0	240,0	65,0	360,6
Odbytné	0	38,0	51,0	64,0	210,0	26,6
Důchody	2 395,25	2 562,97	2 740,9	2 756,8	3 133,9	2 954,9

Tab. 6: Některé osobní výdaje zaměstnanců rezortu v roce 1999 až 2003 v mil. Kč
Pramen: ORF GŠ, rozpočet v roce 1999 až návrh r. 2004, Praha 2004.

plánování a realizace rozpočtu rozumějí výdaje na zabezpečení činností v působnosti MO, u nichž je povinnost odděleného vykazování upravena obecně závaznými právními předpisy a usneseními vlády ČR nebo vyplývá z vnitrozorgovních požadavků.

Závěr

Vláda Konceptí reformy veřejných rozpočtů stanovila podíl deficitu vládního sektoru na HDP k roku 2006 ve výši 4 % a trajektorii jeho poklesu.

Byly dodrženy závazné ukazatele státního rozpočtu kapitoly MO ČR pro rok 2003 v návaznosti na 31 úprav zvýšeného rozpočtu o 506 427 tis. Kč.

Hospodaření AČR v roce 2003 bylo poznamenáno změnami souvisejícími s rozpracováním Koncepte výstavby profesionální armády ČR a mobilizace ozbrojených sil ČR ve změněných zdrojových podmínkách a nutností přepracovat Střednědobý plán činnosti a rozvoje rezortu MO na roky 2005 až 2010.

Ke zlepšení budoucí situace přispěje závazný výdajový a příjmový rámec na léta střednědobého výhledu, který umožní přesunout těžiště každoročního vyjednávání o rozpočtu do koncepční víceleté roviny.

K posílení obranného plánování byly v roce 2003 zavedeny tzv. aktivity AČR. Ty v dlouhodobém horizontu zlepší transparentnost prioritních úkolů tak, aby se v oblasti plánování prohloubilo jejich věcné a finanční provázání ve výkonech a výstupech s přechodem od nabídkového k poptávkovému systému s konkrétními cíli a úkoly.

Literatura:

Zákon č. 222/1999 Sb., o zajišťování obrany České republiky.
<http://www.army.cz>, Vojenská strategie ČR, MO ČR AVIS, Praha 2002.
 MAKROEKONOMICKÁ PREDIKCE ČR. Praha: Ministerstvo financí ČR, odbor finanční politiky, 2004.
 ROZPOČTOVÝ VÝHLED 2003-2006, Koncepte reformy veřejných rozpočtů. Praha: MF ČR.
 ŠEFČÍK, V. *Ekonomika a obrana státu*. Praha: MO ČR AVIS, 1999.
 „Perspektivy české zahraniční politiky.“ *Mezinárodní politika* č. 1/2004, MZV Praha.
 ZÁVĚREČNÝ ÚČET STÁTNÍHO ROZPOČTU ČR ZA ROK 2003, kapitola MO, Návrh MO, Praha 2004.
 ROZPOČET MO V ROCE 2004. Praha, MO.

Bezpečnosť Česka a Slovenska

(Problémy a otázky do diskusie)

Skončenie studenej vojny, pád „železnej opony“ a ukončenie bipolárnej konfrontácie medzi Východom a Západom pre mnohých ľudí (aj) v krajinách strednej a východnej Európy znamenalo i novú nádej – zastavenie nezmyselného zbrojenia (predovšetkým kozmického), ktoré ľudstvo neustále približovalo ku kritickej hranici nekontrolovateľného a „nevyhnutného“ vojenského globálneho stretu, zániku ľudstva. Nastúpilo obdobie optimizmu, idealizmu a romantizmu v medzinárodných vzťahoch. Bezpečnosť ľudstva a štátov prestala byť spojovaná s konkrétnym nepriateľom, konkrétnou hrozbou. Myšlienky mierového budovania sveta, kontinentov a štátov mali celkom reálnu podobu. Od tohto momentu akoby bol svet bezpečnejší, hrozieb a rizík menej. Dovtedy uskutočňované opatrenia a pozornosť predovšetkým na vojenskobezpečnostné problémy boli postavené na vedľajšiu koľaj. Nastupujúce politické garnitúry na Slovensku i v Česku sa ponorili skôr do mierového prebudovania nového spoločenského zriadenia, do politickej a ekonomickej transformácie, hľadania nového miesta a nových vzťahov vo svetovom a európskom ekonomickom a politickom systéme.

Tejto realite zodpovedal aj pocit bezpečnosti, vnímanie, resp. nevnímanie hrozieb, malá aktuálnosť riešenia (prakticko-politického i teoretického) problémov bezpečnosti štátu. Pod vplyvom eufórie a nových rekonštrukčných povinností ČSFR, neskôr Česka a Slovenska, sa akosi „zahmlil“ problém bezpečnosti (vnútornej i vonkajšej), možno i preto, že tu dovtedy vládla bipolárna konfrontačná paradigma, možno i preto, že problém bezpečnosti bol predovšetkým (ak nie len) problémom vojensko-politickým. Tento však po skončení studenej vojny „stratil“ zmysel, význam. „Stratil“ sa nepriateľ, nebolo proti komu sa chrániť, bezpečnosť bola „istá“.

Dnes sme však svedkami opätovného a čoraz častejšieho používania pojmu „bezpečnosť štátu“, upozorňovania na aktuálnosť a nevyhnutnosť (praktického i teoretického) riešenia tohto problému. Opäť hlasnejšie a častejšie myslíme na našu bezpečnosť. Politici, intelektuáli i široká verejnosť „začína“ (doslova len) vnímať, že napriek odstráneniu reálnej hrozby vojny a bezhraničného nepriateľstva medzi Východom a Západom, sa svet – bohužiaľ – nestal bezpečnejší. Existujú a objavujú sa nové hrozby a riziká.

Politici i občania našich krajín si dnes už oveľa viacej uvedomujú, pociťujú, že bez zaisťovania vnútornej bezpečnosti našich štátov (politické hašterenie, oslabovanie mechanizmov právneho štátu, tzv. živelná a vulgárna demokracia – všetko je možné a všetko je povolené, čierny trh, extrémizmus, kriminalita, rasizmus, obchod s drogami, výpalníctvo, korupcia, nezamestnanosť, chudoba, úpadok kultúry a morálky, apatia, odcudzenie, egoizmus atď.) nie je možný ďalší rozvoj našich spoločností, že bez vnútornej bezpečnosti a stability (predovšetkým politickej, ekonomickej, sociálnej a právnej), nie je možný ani vstup našich krajín do európskych a svetových štruktúr, že bez integrácie sa do európskych a transatlantických štruktúr nie je možné zaistiť vonkajšiu bezpečnosť a stabilný rozvoj našich spoločností. Ukazuje sa, že problém bezpečnosť je „opäť“ značne aktuálny, ak keď má inú podobu, funkcie, smerovanie, obsah, štruktúru a ideový základ.

Celkom prirodzene (predovšetkým z nedostatočného poznania a chápania problému bezpečnosti) existuje ešte množstvo ľudí, ktorí nepociťujú aktuálnosť riešenia a zaistovania problému bezpečnosti, lebo nepoznajú, resp. nevidia konkrétného nepriateľa, ktorý bol dovtedy pripomínaný každému, všade a sústavne. Ak nie je nepriateľ, ak nie je aktuálne viditeľné a deklarované konkrétne ohrozovanie štátu, potom – podľa nich logicky – ani nie je hrozba, teda ani nie je aktuálna otázka zvyšovania bezpečnosti, osobitne vojenskej. Zotrváva istá apatia, ľahostajnosť (jedna z hrozieb pre našu bezpečnosť). Tento problém je o to vážnejší, že – na rozdiel od iných spoločenských a politických fenoménov – problém bezpečnosti je do značnej miery problémom pociťovania hrozby, pociťovania bezpečnosti, schopnosti a možnosti vnímať javy, ktoré priamo či nepriamo, momentálne alebo v najbližšej budúcnosti ohrozujú, alebo môžu ohrozovať bezpečnosť našich štátov, ich stabilitu a rozvoj.

Bezpečnosť našich spoločností je dnes už natoľko komplexným javom, že ju nie je možné zaisťovať len na úrovni štátu, politických špičiek. Ak máme hovoriť o zaisťovaní stabilnej bezpečnosti, musíme hovoriť o takom procese, do ktorého sa zapoja „všetci“ od občana až po prezidenta. Hoci je to kompetenčne, funkčne problémom štátnych a bezpečnostno-politických zložiek bez podpory ostatných subjektov spoločnosti bude efekt nízky. Akékoľvek deklarácie o ohrozovaní našej bezpečnosti budú pre občanov bezvýznamné, ak nebudú pociťovať ohrozovanie, ak sa budú cítiť bezpeční.

Treba celkom jasne zdôrazniť, že medzi kompetenciou a povinnosťou štátnych orgánov zaisťovať bezpečnosť našich krajín a suverénnym právom občanov trvať na svojej bezpečnosti musí existovať vyváženosť, vzťah. Predstavme si situáciu, že by štátne orgány pokladali bezpečnosť občanov za optimálnu, ale občania by sa napriek tomu cítili vo svojej spoločnosti, mieste ohrozovaní. Tento rozpor by sa mohol riešiť rôzne. Určite by však pre bezpečnosť a stabilitu krajiny neprosperovalo, keby sa každý občan začal starať o svoju bezpečnosť samostatne, po svojom, podľa momentálnej situácie a nálady. Nie je vylúčená ani opačná situácia. Tento moment je pre naše krajiny – aj z hľadiska prístupových procesov do Európskej únie – veľmi citlivý, nakoľko ešte nie je dokončený, funkčne nahradený a vyvážený proces deetatizácie, privatizácie a reforma štátnych a samosprávnych orgánov. Jeho aktuálnosť je o to väčšia o koľko kompetencií, moci a sily má štát menej vo vzťahu k iným subjektom spoločnosti (súkromným firmám, politickým stranám a hnutiam, združeniam, spolkom, nadáciám, jednotlivcom, súkromným bezpečnostným organizáciám atď.) Preto pokladáme za veľmi dôležité, aby sa problému bezpečnosti (vnútornej i vonkajšej) venovala zvýšená pozornosť, aby sa o probléme bezpečnosti viedol dialóg, aby sa jeho zmysel a význam dostal až k občanom. Z prakticko-politického (bezpečnostná politika štátu) a individuálno-psychologického (pocitu vnímania stupňa ohrozenia, bezpečnosti) hľadiska existuje množstvo otázok, ktorých zodpovedanie a riešenie by mohlo viesť k lepšiemu poznaniu a chápaniu problému bezpečnosti našich krajín. Práve u niektorých otázok a problémov sa chceme v tomto článku zastaviť.

Už z naznačeného vyplýva, že problém bezpečnosti je bezprostredne a určujúcou mierou spojený s problémom *nepriateľa, s hrozbami a rizikami*. Skúmanie problému hrozieb a rizík pre Česko a Slovensko (ktoré by si zaslúžilo osobitnú pozornosť zo strany našich vedcov i politikov) je základom a východiskom skúmania problému bezpečnosti, je cestou k objektivizácii bezpečnosti a hľadania reálnych a adekvátnych ciest zaistovania bezpečnosti našich štátov. Ak stupeň nutnosti zaistovania bezpečnosti štátu (objektívnej alebo subjektívnej) je určený stupňom reálneho (objektívneho) alebo vnímaného, pociťovaného (subjektívneho) ohrozenia štátu, potom v prvom rade treba položiť a odpovedať na otázku: (z rigorózne exaktných a nie

ideologických pozícií a nielen v akademických kruhoch) má alebo nemá Česko a Slovensko nepriateľa? Ak majú, potom o akého nepriateľa sa jedná? Je to nepriateľ vonkajší či vnútorný? Ak nemajú žiadneho nepriateľa, potom existujú nejaké hrozby a riziká, ktoré ohrozujú bezpečnosť našich krajín? Ak áno, potom o aké hrozby a riziká sa jedná?

Z politického a zahranično-diplomatického dôvodu sa explicitné určenie a definovanie vonkajšieho nepriateľa uskutočňuje veľmi ťažko. Problémom však zostáva: máme geopoliticky dlhodobého vonkajšieho nepriateľa alebo sa jedná sa len o vnútorného nepriateľa (politického, napríklad niektorá(é) politická strana, ekonomického, ideologického nepriateľa atď.)? Ak politické vládnuce kruhy nepoznajú nepriateľa, alebo ho z rôznych dôvodov nedefinujú (pre vnímanie občana je to takmer to isté), potom treba rátať s tým, že v pocitovej rovine obyvateľstva môže byť vnímanie a predstava o nepriateľovi iná, alebo opačná. Politická vládnuca elita a občania nemusia vidieť rovnakého nepriateľa. Ak by sa aj zhodli na rovnakom nepriateľovi, môžu sa však líšiť vo vnímaní záujmov a cieľov tohto nepriateľa. Z hľadiska zdôvodňovania nutnosti investovania do bezpečnosti to môže vyvolať u obyvateľstva alebo u politických strán (napríklad opozičných) nesúhlas, prinajmenšom nepochopenie. V slovenských politických kruhoch bol tento rozdiel vo vnímaní nepriateľa najzreteľnejší v rokoch 1992–1998. Myslíme si, že dnes máme v našich krajinách oveľa väčší problém definovať vonkajších nepriateľov, než strategických partnerov (členské štáty NATO a Európskej únie), než vnútorných nepriateľov.

V súvislosti s definovaním „nepriateľa“ vzniká ďalšia dôležitá otázka: jedná sa o nepriateľa priameho, bezprostredného a otvoreného, alebo nepriameho, potenciálneho, latentného? Ak sa jedná o nepriateľa otvorene a priamo agresívneho, potom cieľové roviny a smer zaisťovania bezpečnosti štátu môžu (musia) byť presne vymedzené, určované. Stupeň naliehavosti zaisťovania bezpečnosti štátu, vrátane prijímania vojenských opatrení, je vysoká. Bezpečnosť štátu je aktuálna, jedná sa o problém existenčný, prežitia.

Ak sa jedná o nepriateľa potenciálneho, latentného, potom stupeň nevyhnutnosti, akútnosť bezpečnosti nie je tak vysoká, aktuálna. Treba však presne skúmať a poznať, že za akých podmienok a pravdepodobne v akom časovom horizonte by mohlo dojsť k jeho premene od latentného, potenciálneho nepriateľa k aktuálnemu, priamemu a otvorenému nepriateľstvu. Nadväznosti na to je potrebné si uvedomiť aké možnosti a schopnosti majú naše štáty tieto podmienky ovplyvňovať. Je celkom isté, že vstup Slovenska a Česka do európskych a transatlantických štruktúr umožňuje našim vládam výraznejšou mierou ovplyvňovať i nám „vzdialenejšie“ podmienky a geopolitické priestory. Je nutné však poznamenať, že v súčasnosti sa i pre naše krajiny začína „objavovať“ a „približovať“ nepriateľ, ktorý je „všade prítomný“, je „neviditeľný“, „neštandardný“ – teroristické organizácie, skupinky a jednotlivci. Ako zaisťovať bezpečnosť krajiny, štátu a občanov proti takémuto nepriateľovi? Je to pre nás historicky i obsahovo nový a aktuálny bezpečnostný problém, úloha.

Pod pojmom „hrozby“ budeme chápať také javy a procesy ekonomického, politického, sociálneho, vojenského, ekologického, vedeckotechnického, informačného, morálnoduchovného charakteru na najrôznejšej úrovni spoločenského života (od individuálnej až po globálnu), ktoré priamo negatívne pôsobia na štát, oslabujú jeho moc a pozíciu, ohrozujú jeho existenciu, fungovanie a rozvoj. Pod pojmom „riziká“ budeme chápať také javy a procesy, ktoré síce priamo a bezprostredne nepôsobia na štát, ale ktoré za istého „neadekvátneho“, „chybného“ správania sa štátu (vo vnútornej alebo zahraničnej politike), alebo za konkrétnej situácie, za istých konkrétnych podmienok môžu vyvolať javy a procesy, ktoré sa transformujú

na hrozby. Pre štát by to mali byť tzv. varovné signály, tzv. rizikové polia, kde by nemal vstúpiť, ak nechce aby sa postavili, otočili proti nemu.

Najvyšším stupňom ohrozenia bezpečnosti štátu sú: otvorený útok nepriateľa a proces aktivácie hrozieb, kedy dochádza k priamemu ohrozovaniu štátu. Jedná sa o proces, v ktorom hrozby objektívneho i subjektívneho, vonkajšieho alebo vnútorného charakteru aktívne pôsobia na štát, spôsobujú jeho deštrukciu, rozklad a oslabovanie jeho moci a sily, narušajú jeho štruktúru, stabilitu, celistvosť, integritu a funkcie. Za danej situácie je zaistenie bezpečnosti štátu akútne, spojené predovšetkým s nevyhnutnosťou prijímania konkrétnych a ráznych komplexných opatrení na odvrátenie hrozieb. Osobitný význam tu má aktivácia vojenských mechanizmov bezpečnosti. V opačnom prípade bezprostredne hrozí deštrukcia, rozklad, likvidácia, podmanenie, podriadenie atď. štátu.

Dôležitou úlohou je určenie celej štruktúry hrozieb a miery ich podielu na ohrozovaní bezpečnosti našich krajín. V súčasnosti je oveľa viac bezprostredných hrozieb a rizík nevojenského, než vojenského charakteru. Ba je možno povedať, že trvanie alebo zotrvávanie na vnímaní problému bezpečnosti ako čisto vojenského (vojensko-politického) fenoménu je dnes škodlivé a nebezpečné. Česko ani Slovensko momentálne nedefinujú žiadne priame (ani v najbližšej budúcnosti) vojenské nebezpečenstvo, resp. úsilie nejakého štátu vojensky napadnúť naše krajiny. Vojenská hrozba v pravdepodobnostnom význame a v časovo vzdialenejšom horizonte je možná v súvislosti s rozšírením dnes už existujúcich konfliktov v geopolitických ohniskách Eurázie, osobitne Blízkeho a Stredného východu, Kaukazu a Ďalekého východu do európskeho (Európska únia) a atlantického priestoru (NATO). Tu niekde sú možné zdroje hrozieb a rizík, tu niekde nachádzame príčiny a dôvody zaistovania bezpečnosti (vrátane vojenskej) našich krajín.

Reálne hrozby a riziká nevojenského charakteru však pribúdajú. Bezpečnosť našich štátov ohrozujú predovšetkým terorizmus, šírenie zbraní hromadného ničenia, nové geopolitické trenice, civilizačné pohyby a konfrontácie, globálne problémy, sociálny úpadok a rozdiely, extrémne náboženské hnutia, ekonomický protekcionizmus, narušenie štandardných medzinárodných ekonomických vzťahov a toku strategických komodít, falošná demokracia, podkopávanie základov právneho štátu, porušovanie suverénnych a ľudských práv občanov, migračné vlny, etnické konflikty, kriminalita, informačný terorizmus a pirátstvo, sociálny útlak, čierny trh, egoizmus, apatia, úpadok morálky, korupcia, ekologické havárie, prírodné katastrofy, živelné katastrofy, havárie, pandémie atď.

Bezpečnosť našich spoločností vnímame ako viacúrovňový jav alebo viacvrstvový systém. Nutno ho zaisťovať na niekoľko rovinách: od individuálnej roviny až po globálnu rovinu. Naše štáty, resp. kompetenčné orgány a inštitúcie sa musia „pohybovať“ vo všetkých rovinách bezpečnosti. Je priam nebezpečné odtrhávať od seba problém bezpečnosti jednotlivcov, sociálnych skupín, politických strán, štátov, bezpečnosť regionálnu, kontinentálnu a globálnu, našu bezpečnosť od bezpečnosti ľudstva, problémov jeho prežitia. Jednotlivci, občania nemôžu byť bezpeční, ak nie je bezpečný samotný štát. Nemôžu byť bezpečné ani naše štáty, ak nebude bezpečný geopolitický región ktorého súčasťou sme. Nestabilita nášho regiónu je aj nestabilitou našich krajín. Ohrozovanie našich susedov je aj ohrozovanie našej suverenity a rozvoja (tu vidíme ďalší významný aspekt nutnosti našej integrácie do Európskej únie). Taktiež je ťažko hovoriť o bezpečnosti Európy, ak iné regióny Eurázie budú v nebezpečenstve, v permanentných krízach a konfliktach, ak by miera a intenzita globálnych problémov ľudstva bola tak vysoká, že by už prestala byť ľudstvom „kontrolovateľná“ a „riešiteľná“.

Bezpečnosť štátov v 21. storočí by mala mať prívlastok „senzitívna“. Stupeň rozvoja ľudstva, techniky, technológie, informatiky, komunikácie atď. „skraca“ vzdialenosti a čas. Všetky problémy ľudstva, kontinentov, štátov, národov i jednotlivcov sú „bližšie“ a trvajú „kratšie“. Preto aj naše krajiny oveľa citlivejšie vnímajú nielen to čo ich priamo ohrozuje, čo je pre nich riziko, ale aj to čo ohrozuje aj ostatných ľudí, štáty, regióny. Konflikty na Blízkom východe, na Ďalekom východe, teroristické akcie na iných kontinentoch, nacionalistický extrémizmus v Ázii, vojenské útoky atď. sú veľmi „blízko“, dotýkajú sa aj nás. Vnímame ich veľmi senzitívne, počítujeme obavy, niekedy až strach. Nie sú nám ľahostajné ani časté prírodné katastrofy na iných kontinentoch, obrovské vlny migrácie, hlad, chudoba a masová nezamestnanosť na iných kontinentoch. To nie sú už „cudzie problémy“. Dnes sú to i naše bezpečnostné riziká, pozajtra možno „hrozby“ a potom už len priame ohrozenie, bezprostredný a každodenný úporný boj za bezpečnosť a prežitie. Taká je tendencia a „pohyb“ bezpečnosti v 21. storočí.

Bezpečnosť našich štátov znamená mať možnosti a schopnosti riešiť a odvrátiť hrozby, vytvárať podmienky pre výstavbu a obranu spoločnosti. Preto upevňovanie *moci a sily štátu*, vyvažovanie moci a dosiahnutie jej rovnováhy s inými štátmi, je základnou podmienkou a záujmom našich vlád pri zaisťovaní bezpečnosti krajiny. V záujme zaistenia rovnováhy moci a sily dochádza predovšetkým u našich (malých) štátov k procesu vyvažovania moci a sily, hľadania spojencov, integrovania sa do mocenských a bezpečnostných systémov iných štátov či aliancií. Tento proces koncentrácie moci a utvárania globálnej rovnováhy sa ukazuje ako vnútorná tendencia. Je nepochybné, že jedna zo *základných, hlavných a prioritných ciest a podmienok zaistenia stability a bezpečnosti (vnútornej i vonkajšej) Česka a Slovenska je integrácia do Európskej únie a vstup do NATO*. Je to smer, ktorý je akceptovaný evidentnou prevahou politických strán a väčšinou našich občanov. Je to spôsob zaisťovania bezpečnosti, ktorý je dnes majoritne akceptovaný ako na strategickej (vláda) tak i na sociálno-psychologickej (občania a skupiny) úrovni.

V dobe globálnej bipolarity dosiahla paradigma mocenskej rovnováhy svoj vrchol. Všetka moc a sila aliancií sa sústredili na udržanie mocenskej, predovšetkým však vojensko-strategickej rovnováhy, ktorá bola základným a hlavným garantom odstrašovania, bezpečnosti. Bezpečnosť bola založená na odstrašovaní, na hrozbe použitia takej moci a sily, ktorých použitie by minulo akékoľvek racionálne a politické ciele, zničilo by celé ľudstvo. To by malo byť varovanie a poučenie pre 21. storočie. Môžeme dnes s istou povedať, ako dlho zotrvá súčasný stav – unipolarita svetového politického systému? Z. Brzezinský nepredpokladá, že by hegemonia USA bola večná. Čo bude nasledovať? Multipolarita alebo nová bipolarita? Akú máme geopolitickú, systémovú, právnu a kultúrnu istotu, že sa niekde v budúcnosti nezháji boj o mocenskú pozíciu a rovnováhu? Začne ľudstvo budovať – podľa mondialistických koncepcií – bezpečný „Jednotný svet“ (One World), „Jednotnú celosvetovú vládu“? Dokedy nebudú seriózne tieto otázky zodpovedané, resp. dokedy nebudú mať naše krajiny istotu, že svet, náš región nebude zatiahnutý do nového mocenskopolitického a geopolitického súperenia, dokedy budú existovať reálne základy, podmienky a dôvody naznačeného ohrozovania, potom zaisťovanie bezpečnosti našich krajín bude problémom aktuálnym a nevyhnutným.

Dnes už nestačí len vyrovnávať moc, hnať ju do úrovní, ktoré vyčerpávajú všetku energiu a zdroje spoločnosti. Dôležité je si však v tejto súvislosti uvedomiť, že pri pôsobení moci a sily štátov a aliancií, v procesoch ich rozptyľovania, vyrovnávania, vyvažovania, stretu a uplatňovania dochádza k *spotrebe ich energie (k entropii)*, teda k istej duchovnej a materiálnej strate.

Takéto súperenie moci a sily, sústredenej predovšetkým do vojenskej oblasti, Východ v studenej vojne nezvládol. Energetická strata, entropia bola vyššia, než bola tvorba novej energie, nových zdrojov (duchovných, vedeckotechnických, energetických, informačných, sociálnych atď.) Zvládnu naše krajiny, nové supervelmoci, aliancie a ľudstvo takúto energetickú zaťaž na zaistovanie bezpečnosti cestou zvyšovania a použitia moci a sily? To je už otázka aj morálnej a environmentálnej zodpovednosti dnešných politických elít.

Moc a sila štátu by mali aktívne a účelne pôsobiť predovšetkým na stabilitu štátu, na odvrátenie vojen, konfrontácie a súperenia. 21. storočie by malo byť storočím posunu moci, zmene jeho funkčného pôsobenia, štruktúry a obsahu. Moc a sila štátov by sa mala v oveľa väčšej miere použiť na rozvoj a riešenie problémov a hrozieb ľudstva. Nie proti ľudstvu samému. Nemožno zaisťovať bezpečnosť spôsobom zvyšovania svojej moci a sily na úkor iných. Vyvoláva to pocit ohrozenia, nedôveru, nové vyvažovanie síl, súperenie, novú konfrontáciu a konflikty. Vojenská rovnováha už nielenže nie je, ale ani nemôže byť jediným účinným spôsobom zaistovania bezpečnosti. Potvrdili to aj udalosti v USA z 11. septembra 2001. Je potrebné dokázať „rozkladať“ moc a silu a používať ju okamžite v malých dávkach. Pôsobiť veľkou silou, silným potenciálom, ako faktom odstrašenia je síce nutná, ale už nie jediná cesta zaistovania bezpečnosti. Proti terorizmu, ideologickej neznášanlivosti, kriminalite, migrácii, apatii atď. vo vnútri krajiny i v zahraničí sa nedá bojovať celou silou a mocou naraz, ale len jej jednotlivými a adekvátnymi elementmi, novými spôsobmi a formami. V tejto súvislosti však chceme upozorniť na mieru, ciele a funkcie uplatňovania „malej“, „separátnej“ a pre-empatívnej moci a sily štátov či aliancií. Ak sa zníži hrozba z možných katastrofických následkov „malých“ vojen pre regióny, národy, štáty a ľudstvo, potom sa môže objaviť nová hrozba: vojna nebude odstrašovať, štáty a skupinky sa nebudú obávať s použitia vojenského násillia, použitie vojny, násillia sa môže stať „bežným“, „masovým“ a „častým“ javom. To s najväčšou pravdepodobnosťou spôsobí v medzinárodných vzťahoch, vo svete „chaos“, „anarchiu“. Môže to posilniť tendencie opätovného použitia „veľkej“ sily, koncentrovať moc a silu štátov a aliancií na likvidáciu „malých ohnísk“, „malých“ vojen a konfliktov. Opäť bude hrozba, že rozpútanie „veľkej vojny“ môže príviesť ľudstvo k zániku.

Moc a sila štátov a aliancií, ktorá bude transformovaná na stabilitu a rozvoj krajiny, na riešenie problémov krajiny, regiónov a ľudstva bude najvplyvnejším faktorom bezpečnosti štátov i sveta. O takýto vzťah bezpečnosti a moci by nám malo ísť. Opačná cesta je cestou nutnosti k trvalej obrane krajiny ale nie k jej stabilnej bezpečnosti, je to cesta neustáleho vyčerpávania energie ľudstva a našej planéty nie na žitie ale „len“ na prežitie.

Aktuálnosť skúmania problémov rovnováhy a bezpečnosti, vzájomného vzťahu medzi mocou a silou štátu a jeho bezpečnosťou, spočíva v samotnej realite začiatku 21. storočia. Dnes celkom zreteľne vnímame, ako napríklad nárast počtu a ničivosti zbraní, migrácie obyvateľstva, nárast krízových oblastí, nárast konfliktov, rozmach terorizmu, šírenie ekonomického boja, nárast koncentrácie geopolitických aktérov v geopolitických ohniskách, extrémizmus, prírodné katastrofy atď. spôsobujú, že sa niektoré spoločenské systémy a procesy posúvajú zo stavu rovnovážneho do stavu *silne nerovnovážneho*. Osobitne to vnímame v súčasnom hegemonistickom, unipolárnom svetovom politickom systéme, kedy začínajú v nich prevládajú *nelineárne vzťahy*. Takéto systémy sa stávajú oveľa citlivejšími voči okoliu, k vonkajším vplyvom, zásahom. Za daných podmienok aj malé podnety, vstupy, konflikty, majú, alebo môžu mať obrovské negatívne, či deštruktívne následky. Celý systém bezpečnosti štátu (aliancií), procesov a javov, sa môže zrútiť pretvoriť v kvalitatívne niečo iné.

V stavoch veľmi vzdialených od rovnováhy môžu samovoľne vznikať nové typy bezpečnostných štruktúr. Bez pochopenia a rozlíšenia medzi systémami ktoré sú v „rovnováhe“, „blízko rovnováhy“ a „silno nerovnovážne“, nemôžeme pochopiť súčasný vývoj, proces zániku istých bezpečnostných systémov ale ani vzniku nových štruktúr, nemožno pochopiť ani proces nového usporiadania bezpečnosti. Zatiaľ čo zákony rovnováhy predovšetkým v izolovaných systémoch sú „univerzálne“, v stave „blízko rovnováhy“ sa správajú „opakujúcim sa“ spôsobom, potom v „silno nerovnovážnych“ stavoch – charakteristických pre súčasnosť – sa prejavuje celý rad mechanizmov umožňujúcich výskyt rôznych typov nestálych štruktúr. Viditeľné to je v Ázii, v tzv. Čiernej diere Eurázie. Môžeme sa však stretnúť i so samousporiadavajúcimi sa procesmi, ktoré vedú k nehomogénnym štruktúram. Za daného nerovnovážneho stavu i malé fluktuácie môžu podnietiť úplne nový vývoj, ktorý výrazne zmení celkové správanie širšieho bezpečnostného systému (napr. kaukazský región). V „nestabilnom“ stave môže dôjsť k tomu, že určité fluktuácie sú namiesto potlačenia zosilnené a môžu zasiahnuť celý systém a prinútiť ho k zmene smerom k *úplne novému* správaniu sa. Takéto fluktuácie a pohyby budú v medzinárodných vzťahoch a štruktúre častejšie.

V takýchto stavoch, v ktorých je možná nestálosť (nestabilita), alebo kde je už narušená rovnováha, musíme určiť „*prah*“, „*vzdialenosť*“ od rovnováhy, v ktorej môžu fluktuácie viesť k novému správaniu sa. Vzdďalovanie sa od stavu rovnováhy vedie k možnému prekročeniu hranice stability a bezpečnosti štátu. Preto zaisťovanie stabilnej bezpečnosti znamená predovšetkým budovanie stabilného vyváženého spoločenského systému, stabilných medzinárodných vzťahov, ktorých základom bude rovnováha všetkých podsystémov a elementov.

Ako sme už uviedli stabilita štátov, aliancií, medzinárodných vzťahov a procesov, je rozhodujúcou mierou určovaná kvalitou a úrovňou rovnováhy spoločenských systémov, osobitne moci a sily štátov, rovnováhou ich energií. Platí tu však i opačný vzťah (v literatúre málo rozpracovaný), že rovnováha sama závisí ako od stability vonkajšieho okolia (širšieho geopolitického systému), tak aj stability štátu či aliancie. Nakoľko štát je otvoreným systémom a teda podlieha všetkým zložitým vonkajším – medzinárodným a vnútorným zmenám zákonite dochádza k tomu, že sa jeho vnútorná štruktúra posúva zo stavu rovnovážneho do stavu *nerovnovážneho*, alebo naopak. V dôsledku pôsobenia fluktuácií a náhodných procesov začínajú v ňom prevládať *nelineárne vzťahy*. Takýto nelineárny pohyb a vzťahy je citeľnejší po skončení studenej vojny a v našich krajinách po roku 1990 v súvislosti s celkovým deštrukčno-konstruktívnym procesom, politickou, ekonomickou, sociálnou, bezpečnostnou a duchovnou transformáciou spoločnosti. Jednotlivé štáty, ale i geopolitické priestory, geopolitické ohniská, regióny, sa za danej situácie sa stávajú oveľa citlivejšími voči okoliu, k vonkajším vplyvom, zásahom. Za daných podmienok aj malé podnety, vstupy, konflikty, majú, alebo môžu mať obrovské negatívne, či deštrukčné následky. Celý spoločenský systém, geopolitický priestor, geopolitické procesy a javy sa môžu zmeniť, prechádzať novým usporiadaním, kvalitatívne premeniť v nový jav, alebo úplne zrútiť, prejsť totálnou entropiou. Môžu vznikať nové politické štruktúry, nové medzinárodnopolitické vzťahy. Môže nastúpiť proces vytvárania novej rovnováhy.

V 21. storočí nadobudol problém bezpečnosť – aj pre obe naše krajiny – nové dimenzie. Vzájomná previazanosť, zložitosť a vysoká turbulencia medzinárodných vzťahov a udalostí spôsobujú, že systém bezpečnosti štátov i aliancií obsahujú podsystémy, elementy, vzťahy a procesy, ktoré neustále kolísajú „*fluktuujú*“. V medzinárodnej politike sa objavuje fenomén *motýlieho efektu*, *domino efektu*, kedy zdanlivo úplne náhodný jav, impulz, podnet spúšťa

celý následný proces odvetných politických, geopolitických, vojenských, ekonomických atď. akcií. Za takejto situácie by už bolo neudržateľné, aby sa zachovali napríklad ešte existujúce bezpečnostné štruktúry, aktéri-aliancie, strategická rovnováha atď., aby sa aj naďalej zaistila ich stabilita, aby krízové javy v takýchto geopolitických ohniskách-regiónoch, nevedli k veľkým konfliktom. Obávame sa, že problémy nevratnosti, náhodnosti, teória chaosu, javy motýlieho efektu, domino efektu, problém nerovnováhy, nestability a anomálii nie sú bežným teoreticko-metodologickým zdrojom skúmania a koncipovania bezpečnostnej stratégie našich krajín. Sme toho názoru, že možno práve pomocou tejto paradigmy, nového prístupu vnímania, skúmania a objasňovania medzinárodnopolitických javov, procesov a vzťahov, pomocou nového modelu bezpečnosti štátu môžeme vysvetliť napríklad aj zrútenie bipolárneho systému, bipolárnej vojenskopolitickej rovnováhy medzi USA (alebo NATO) a ZSSR (alebo Varšavskou zmluvou). Podľa tejto logiky bolo zbúranie „železnej opony“, koniec studenej vojny práve tým kritickým javom, momentom, ktorý nevyhnutne viedol k vytvoreniu novej-dnes hegemonistickej-globálnej bezpečnostnej štruktúry, k novému usporiadaniu svetového politického systému, novej štruktúry medzinárodných vzťahov. V tomto prevratnom okamihu, nie je možné vopred určiť vnútorný vývoj zmeny, či sa systém rozpadne v „chaos“, alebo preskočí do novej, viac rozlíšenej, vyššej úrovne „poriadku“, nového bezpečnostného usporiadania. Nová bezpečnostná stratégia štátu nemôže ignorovať a tváriť sa, že všetko v spoločnosti i v prírode je vopred určené, že všetko je determinované, že spoločenské a politické procesy sú automaticky ovplyvňované poznanými prírodnými a spoločenskými zákonmi. Opak je skôr pravda. V spoločnosti i v prírode, v medzinárodnej politike sme denne svedkami veľkých zmien – „fluktuácií“, množstva náhod, anomálií, dynamických, zložitých, mnohotvárných, rozporuplných, turbulentne sa vyvíjajúcich javov a procesov na ktoré nevieme dať exaktnú odpoveď, nevieme nájsť vhodné riešenia, nevieme zdôvodniť reálne príčiny, hlavné determinanty, ale ani smer ich vývoja. Na druhej strane vidíme, ako následkom jedinečných udalostí (zbúranie „železnej opony“, 17. november 1989, 11. september 2001 atď.), procesov, podnetov, náhodných alebo „chaotických“ javov, sa rozpadajú staré štruktúry a dochádza k vzniku nového usporiadania, vzniku nových štruktúr, ktorých genézu, vývoj, sme vopred neurčili, resp. nevyplývali z doteraz známych faktorov, prvkov, determinant. Nové videnie a zaistenie súčasnej bezpečnosti štátu nás núti klásť množstvo otázok, napríklad, či vznik unipolarity, hegemonistickej štruktúry medzinárodných vzťahov po skončení studenej vojny je ukončeným procesom „bifurkácie“, teda novým usporiadaním svetového politického systému, alebo je ešte „bifurkačným procesom“, kedy sa predchádzajúca mocenskopolitická štruktúra rozpadla, ale ku kvalitatívne novej bezpečnostnej štruktúre ešte nedošlo? Sú dnešné bezpečnostné systémy, aliancie atď. viacej v stave nerovnovážnom, v stave kedy je systém „plný“ fluktuálnych a bifurkačných javov, a potom o determinizme môžeme hovoriť len opatrne, alebo v stave rovnovážnom, stabilnom, kedy vývoj bezpečnostných javov a procesov prebieha deterministicky, a teda máme možnosť ich poznávať, ale i istým spôsobom predvídať, teda „ovládať“? Tieto a mnohé ďalšie otázky, problémy by mali byť –podľa nášho názoru – predmetom ďalšieho skúmania a diskusie.

Východiskom a hlavným nástrojom zaistovania bezpečnosti je bezpečnostná politika štátu. Jej koncipovanie je výraznou mierou ovplyvňované úrovňou myslenia, filozofiou bezpečnosti, prevládajúcou paradigmou, bezpečnostným modelom atď. Každý model má svoju vlastnú štruktúru, je základom na koncipovanie odlišných cieľov, záujmov a úloh. Jeho aplikácia do bezpečnostnej stratégie štátu sa priamo prejavuje v celom systéme opatrení štátu na zaistenie bezpečnosti krajiny.

Preto (z gnozeologického, epistemologického, ale i praktickopolitického hľadiska) nás musí zaujímať čo je teoretickým a metodologickým základom koncipovania bezpečnostnej politiky našich štátov, aká (aké) paradigma je nosným a centrálnym vodítkom pri jej koncipovaní a presadzovaní? K akému modelu (modelom), bezpečnostnej filozofii sa prikláňajú naše politické a vojenskopolitické elity? K modelu S. Huntingtona o konflikte civilizácií? K modelu Z. Brzezinského o geopolitických konfliktoch v Eurázii? K modelu F. Fukuyamu o konci dejín, o konečnom víťazstve liberálnej demokracie a trhu? K modelu A. Tofflera o konflikte medzi druhou a tretou vlnou? K mondialistickému modelu o jednotnom a spoločnom svete? K modelu K. Haushofera o Kontinentálnom bloku, o zjednotení Nemecka a Ruska? K modelu H. J. Mackindera o centrálnej pozícii „Heartlandu“ (Ruska)? K modelu N. J. Spykmana o rozhodujúcom význame Rimlandu, o večnom a nezmieriteľnom boji medzi morskou mocou a pozemnou mocou?

Ak vychádzame z modelu Z. Brzezinského (Veľká šachovnica), potom – veľmi stručne povediac – bezpečnosť sveta, USA, Európy, teda i našich krajín, bude závisieť od spôsobu *riešenia konfliktov v kritických pásmach a ohniskách v Eurázii*. Z. Brzezinky historicky i logicky, vychádza z bipolárnych predstáv, realistickej paradigmy, ktoré ho vedú k formulovaniu hegemonistického usporiadania svetového politického systému, k vytváraniu geopolitickej mapy so zreteľnými pohybmi sily vo svetovom priestore a miestami stretu v Huntingtonových zápalných bodoch. Vychádzajúc z vízie večného konfliktu predpokladá, že mocenské spory sa začiatkom tretieho tisícročia v prvom rade budú riešiť používaním mocenského potenciálu veľmocí. Naďalej prikladá vojenským prostriedkom, predovšetkým NATO, prioritnú úlohu v riešení medzinárodných sporov, osobitne Eurázie, ako jadra a kľúčového priestoru, kde sa bude riešiť osud celej planéty. Podmienkou je zamedziť vzniku jedinej dominantnej mocnosti v Eurázii, posilniť stabilitu geopolitického pluralizmu v Eurázii a vytvoriť Transeurázijský bezpečnostný systém (TESS). Do takéhoto bezpečnostného usporiadania by malo byť zahrnuté rozšírené NATO, spojené s Ruskom chartou o spolupráci, Čínou a Japonskom. (7, s.210) Z Ameriky, Európy, Číny, Japonska a Indie, a možná i z niektorých ďalších štátov, by mohlo vzišť akési jadro štrukturovaného TESS. (7, s. 210-211).

Ak vychádzame z modelu S. P. Huntingtona (Streť civilizácií), potom bezpečnosť sveta a štátov bude závisieť od *spôsobu riešenia konfliktov medzi civilizáciami, osobitne konfliktu medzi Západnými a ne-Západnými civilizáciami*. S. P. Huntington totiž prichádza s novou paradigmou, modelom, či prístupom skúmania a objasňovania globálnej politiky súčasného sveta. Nahradil už štyri známe paradigmy po skončení studenej vojny paradigmou (či mapou) piatej – *civilizačným prístupom*. Vychádzajúc z neho S. P. Huntington poukazuje, že:

- ❑ Integračné sily vo svete reálne existujú a sú výsledkom protikladných síl kultúrneho presadzovania a civilizačného vedomia.
- ❑ Svet je v istom zmysle rozdelený na dva, ale základný rozdiel je medzi dominantnou civilizáciou západu a všetkými ostatnými, ktoré majú málo spoločného. Svet sa delí na jeden Západný a mnoho ne-Západných civilizácií.
- ❑ Národné štáty sú a budú najdôležitejšími činiteľmi svetového delenia, ale ich záujmy, spojenectvá a konflikty čím ďalej tým viac určujú kultúrne a civilizačné faktory.
- ❑ Svet je v skutočnosti anarchiou, ale najväčšie nebezpečenstvo pre stabilitu predstavujú konflikty medzi štátmi alebo skupinami rôznych civilizácií. (31, s.26)

Výsledkom tohto procesu je, že po skončení studenej vojny nadobudla *globálna politika prvýkrát v dejinách multipolárny a multicivilizačný charakter*, (31, s.13) a že *súperenie veľmoci vystriedal stret civilizácií*. (31, s.15)

V novom svete nebude k najzávažnejším, najväčším a najnebezpečnejším *konfliktom* dochádzať medzi spoločenskými triedami, medzi chudobnými a bohatými či inakšie ekonomicky definovanými skupinami, ale medzi národmi náležiacimi k rôznym kultúrnym etnikám. (31, s.15) Po skončení studenej vojny je teda *hlavnou osou globálnej politiky interakcia medzi kultúrou a mocou Západu a kultúrou a mocou ne-Západných civilizácií*. (31, s.16). Na základe takto formulovaných myšlienok, formuloval S. P. Huntington svoj všeobecný záver: Svet po studenej vojne je svetom siedmich alebo ôsmich hlavných civilizácií. Rozdiely medzi civilizáciami patria ku kľúčovým otázkam medzinárodného diania. Riziko, že konflikt prerastie vo väčšiu vojnu, hrozí hlavne v prípade stretnutia medzi skupinami a štátmi s rôznou civilizačnou príslušnosťou. Nebezpečné strety budúcnosti patrne vziđu zo západnej arogancie, islamskej netolerancie a čínskej asertivity. (31, s.213)

Za danej situácie, ak chcú Spojené štáty a európske krajiny uchovať západnú civilizáciu, potom v ich záujme je:

- ❑ dosiahnuť väčšiu politickú, ekonomickú i vojenskú integráciu a koordinovať svoju politiku tak, aby sa štátom z iných civilizácií zabránilo využívať vnútorných rozdielov,
- ❑ začleniť do NATO a EÚ západné krajiny strednej Európy, t.j. Višegrádskej štvorky, pobaltské republiky, Slovinsko a Chorvátsko,
- ❑ podporovať „pozápadnenie“ Latinskej Ameriky,
- ❑ obmedzovať rast konvenčnej i nekonvenčnej vojenskej sily islamských a čínskych štátov,
- ❑ spomaliť odklon Japonska od Západu smerom k spojenectvu s Čínou,
- ❑ akceptovať Rusko ako ústredný štát pravoslavia a hlavnú regionálnu mocnosť s legitímnymi záujmami na bezpečnosť svojej južnej hranice,
- ❑ udržať západnú technologickú a vojenskú prevahu nad ostatnými civilizáciami,
- ❑ uvedomiť si, že intervencia Západu do záležitostí inej civilizácie je v multicivilizačnom svete pravdepodobne tým najnebezpečnejším zdrojom nestability a potenciálneho globálneho konfliktu (31, s. 381).

Základnou tézou, východiskom i záverom S. P. Huntigtona je, že kultúra a kultúrne identity, ktoré sú v najširšom ohľade zároveň identitami civilizačnými, utvárajú vo svete po studenej vojne vzorce súdržnosti, rozpadu a konfliktu. Štruktúru jeho modelu možno zhrnúť do piatich nasledovných myšlienok:

1. Prvýkrát v histórii má globálna politika multipolárny a zároveň multicivilizačný charakter; modernizácia už nie je to isté, čo pozápadnenie, a jej výsledkom nie je ani univerzálna civilizácia v nejakom zmysluplnom význame slova, ani pozápadnenie nezápadných spoločností.
2. Mocenská rovnováha medzi civilizáciami prechádza zmenami: vplyv Západu relatívne upadá; rastie ekonomická, vojenská i politická sila ázijských civilizácií; v islamských krajinách dochádza k demografickej explózií, čo má destabilizačné účinky ako pre tieto krajiny samotné, tak i pre ich susedov; všeobecne možno povedať, že nezápadné krajiny opäť nachádzajú hodnoty svojej vlastnej kultúry.

3. Rodí sa svetový poriadok založený na civilizácii: spoločnosti kultúrne si blízke navzájom spolupracujú; snahy presadiť nejakú spoločnosť z jednej civilizácie do druhej sú neúspešné; krajiny sa združujú okolo vedúcich alebo ústredných štátov svojej civilizácie.
4. Univerzalistické nároky vedú Západ stále častejšie do konfliktov s inými civilizáciami, najzávažnejší je konflikt s islamom a Čínou; na lokálnej úrovni vedú vojny na zlomovej línii, predovšetkým medzi moslimmi a nemoslimami, k „spojovaniu príbuzných krajín“, a tak hrozí že prerastie do širšieho konfliktu civilizácií. Preto sa ústredné štáty civilizácií snažia tieto vojny zastaviť.
5. Prežitie Západu závisí na tom, či Američania znova potvrdia svoju západnú identitu a či obyvatelia Západu uznajú, že ich civilizácia je jedinečná, nie univerzálna, a zjednotí sa účelom jej obnovy a obrany, čeliaca výzvam nezápadných spoločností. Globálnej vojny je možné sa vyvarovať len vtedy, ak predstavitelia svetových mocností prijmú multicivilizačný charakter globálnej politiky a ak budú spolupracovať na jeho udržiavaní. (31, s.13)

Ak vychádzame z modelu A. Tofflera (Nová civilizácie. Tretí vlna a jej dôsledky, Utváranie novej civilizácie. Politika tretej vlny), potom bezpečnosť sveta a štátov bude závisieť od *výsledku konfliktu medzi druhou a tretou vlnou*. Podľa A. Tofflera sa ľudstvo ocitlo v tvári v tvár akémusi kvantovému skoku dopredu. Čelí najhlbšiemu sociálnemu prevratu a tvorivej reštruktúracie všetkých dôb. Bez toho, že by sme si to jasne uvedomili, podieľame sa na budovaní pozoruhodnej novej civilizácii od samotných základov. To je význam konceptu „tretej vlny“ (Tof, 15). V Spojených štátoch – tak ako v mnoho ďalších krajinách – vytvára stret druhej a tretej vlny sociálne napätie, nebezpečné konflikty a podivné nové politické vlny. Tento stret rozmetáva tradičný politický slovník. Všetky staré polarizácie a koalície sa rozpadajú. (Tof, 21) Konflikt medzi zoskupeniami patriacimi k druhej a tretej vlne predstavuje v skutočnosti *základnú politickú tenziu*, ktorá rozdeľuje súčasnú spoločnosť. Na jednej strane sú stúpeni priemyselnej minulosti, na druhej strane stále početnejšie milióny tých, ktorí poznávajú, že najnaliehavejšie problémy sveta sa už nedajú riešiť v rámci priemyselného poriadku. Tento konflikt je „superzápasom“ zajtraška (Tof, 21-22).

Vlnová teória konfliktu – podľa A. Tofflera – nám hovorí, že hlavný konflikt, ktorému musíme čeliť, nie je stret medzi islamom a Západom ani medzi „zbytkom sveta a Západom“, ako to formuloval Samuel Huntington. Nie je ani pravda, že by Amerika bola v štádiu úpadku, ako prehlasuje Paul Kennedy. Nie sme ani u „konca dejín“, ako to razí Francis Fukuyama. Najhlbšia ekonomická a strategická zmena je nastupujúce rozdelenie sveta do troch oddelených, vzájomne odlišných a potenciálne sa stretávajúcích civilizácií, ktoré sa nedajú zmapovať pomocou konvenčných definíc (Tof, 23). Globálnu vlnu vyhrajú tie krajiny, ktoré dokončia transformáciu do tretej vlny s najmenšou destabilizáciou a nepokojmi (Tof, 30).

Najvýznamnejším politickým konfliktom dneška nie je totiž stret medzi bohatými a chudobnými, medzi vzostupujúcimi a upadajúcimi etnickými skupinami ani medzi kapitalistickou a socialistickou víziou. Rozhodujúci zápas dneška sa odohráva medzi tými, ktorí sa snažia podporovať a uchovávať industriálnu spoločnosť, a tými, kto sú ochotní ju prekročiť.

Len stručný náčrt hlavných myšlienok týchto troch významných mysliteľov súčasnosti ukazuje, že problém bezpečnosti sveta, štátu a jednotlivcov je vnímaný a objasňovaný rôzne, že i prístupy k riešeniu problému bezpečnosti sú odlišné. Aká je naša filozofia bezpečnosti

štátu a sveta? Aký je náš model bezpečnosti? Aký je náš prístup k riešeniu problémov bezpečnosti v najbližších rokoch?

Jeden z prístupov vnímania, skúmania a objasňovania bezpečnosti štátu je *priestorový prístup* s ktorým prišla *geopolitika*. Hneď na začiatku niekoľko poznámok. Geopolitika bola v našich krajinách odmietaná ako buržoázna vedecká disciplína preto nemá pevné ideovo-teoretické základy. Neexistuje tu tradícia, nemá svoje pevnejšie miesto v štruktúre našich vied, vedeckých inštitúcií a organizácií, v štruktúre našej „normálnej vedy“, ale ani v našom bezpečnostnom myslení. Geopolitika je často ešte aj dnes vnímaná ako „problémová“ vedecká disciplína a predovšetkým „luxus“ pre naše (malé) štáty. Skúmanie problému bezpečnosti štátov v globálnejších a dlhodobějších dimenziách je v súčasnosti – dovoľme si tvrdiť – nemožné bez priestorového, resp. geopolitického prístupu. Ani v minulosti, ani dnes sa žiadna veľmoc či aliancia nezaobišla a nezaobíde bez skúmania geopolitickej mapy sveta a regiónu, bez geopolitickej analýzy civilizačných pohybov, bez skúmania geopolitických ťažísk, ohnísk a konfliktov, bez hlbšieho poznania geopolitického priestoru, bez presného definovania geopolitickej polohy, miesta a hodnoty štátu vo „veľkom priestore“. Svoju bezpečnosť na globálnej, kontinentálnej (Európa) a regionálnej (Stredná Európa) úrovni v dlhodobejšej perspektíve nemôžeme presne definovať a zaisťovať, ak neuplatníme geopolitický prístup, ak nebudeme poznať základné geopolitické tendencie, protirečenia a pohyby vo svete, v Eurázii a v Európe. Geopolitika sa „nezaoberá“ „krátkym“ časom, „malým“ priestorom, „lokálnymi“ spormi, „parciálnymi“ konfliktmi. Predmetom jej skúmania sú predovšetkým geografické podmienky ľudstva, civilizácií, impérií, národov a štátov, veľké priestory, dlhodobé pohyby veľkých civilizácií, pohyb morskej moci a pozemnej (kontinentálnej) moci, moci a sily veľkých štátov a až potom v tomto silovom vzťahu miesto a úloha malých štátov. Ak máme koncipovať dlhodobejšiu a trvalejšiu bezpečnostnú stratégiu štátu, ak chceme zaisťovať dlhodobu stabilnú bezpečnosť našich spoločností, nemôžeme obísť, ignorovať geopolitickú situáciu a geopolitický priestor v ktorom sa nachádzame. Je v našom bezpečnostnom záujme odhaľovať existujúce a pravdepodobne možné geopolitické ohniská, konflikty, geopolitické pohyby, geopolitické štruktúry, geopolitické integračné zoskupenia, geopolitické hrozby a riziká. Ako ináč vieme zdôvodniť či naše krajiny sú alebo nie sú ohrozované, či majú alebo nemajú nepriateľov, či hrozby a riziká sú bezprostredné a otvorené, alebo potenciálne, latentné a v ako časovom výhlade? Ako vieme určiť svoje geopolitické miesto a následne na to geopolitických spojencov? Ako a s akým štátom, alianciami štátov chceme vyvažovať svoju moc a silu v záujme zaistenia svojej bezpečnosti? Ak nebude v týchto otázkach obyvateľom a politickým elitám jasno, potom sa celá bezpečnostná politika bude uskutočňovať len *ad hoc*? Alebo vždy so zmenou politickej garnitúry sa bude meniť bezpečnostná politika štátu? Geopolitické záujmy sú dlhodobé (stáročie až tisícročie dlhé) záujmy a ciele. Preto definovanie a stotožnenia sa väčšiny obyvateľstva, politických strán, politickej a vedeckej elity s takýmito geopolitickými záujmami a cieľmi je stabilným kurzom pre koncipovanie bezpečnostnej stratégie štátu, zaisťovanie stabilnej a dlhodobej bezpečnosti našich štátov.

Literatura:

- BRZEZINSKI, Z. *Velká šachovnice. K čemu Ameriku zavazuje její globální převaha*. Praha: Mladá Fronta, 1999.
HUNTINGTON, P. S. *Střet civilizací. Boj kultur a proměna světového řádu*. Praha: Rybka Publishers, 2001.
TOFFLER, A.: TOFFLEROVÁ, H. *Nová civilizace. Třetí vlna a její důsledky*. Praha: Dokořán, 2001.
KENNEDY, P. *Vzestup a pád velmocí. Ekonomické proměny a vojenské konflikty v letech 1500-2000*. Praha: Lidové noviny, 1996.

Současný terorismus - forma války, nebo specifická forma násilí?

Koncepce ztotožňující terorismus se zvláštním druhem válečného konfliktu vychází jednak z toho, jak se vnímají a hodnotí sami novodobí teroristé, jednak z jejich kampaně, kterou vedou vůči svým domnělým či reálným nepřítelům. A zároveň se argumentuje i tím, že protiteroristická strategie za posledních dvacet let nebyla efektivní a účinná, neboť mylně vnímala teroristy jako kriminálníky, a ne jako vojáky. Odvetná opatření vůči teroristům mají být zásadně přehodnocena, neboť na válku je prý možné odpovědět zase jenom válkou.

Změnu strategie vůči teroristům podporují i někteří odborníci, kteří vnímají současný terorismus jako zvláštní formu nevyhlášené války. Podle těchto autorů teroristé útočí překvapivě a zasahují společnost v těch nejzranitelnějších místech. Mohou vyřadit i ty nejnákladnější a nejsofistikovanější bezpečnostní systémy a výslednost jejich úderů výrazně převyšuje úroveň klasického vnímání poměru sil. Při velmi nízkých početních stavech a relativně nízkých nákladech dosahují velkých ničivých účinků se silnými a dalekosáhlými psychologickými účinky, které zastrašují i všechny nezúčastněné. Terorismus je tedy ve své povaze asymetrický a dosahuje výsledky podobné vojenským proti síle, která má převahu, relativně levně a s malými vlastními ztrátami na životech.

K diplomatickým, mezinárodně-právním, policejním a zpravodajským formám má tedy přistoupit i nový prvek, kterým je přímé použití vojenské síly státu (poškozeného) vůči druhému za účelem zajištění vlastní bezpečnosti [1]. Navíc se má stát použití vojenské síly rozhodujícím prvkem dnešní a budoucí protiteroristické strategie. S tím souvisí sílící militantní terminologie, která se stále častěji objevuje u politiků a v masmédiích (např. „válka proti terorismu vyhlášena Spojenými státy“, „boj s terorismem“ namísto „potírání terorismu“, „teroristické útoky“ namísto „teroristické aktivity“). Tento „válečnický duch“ je vlastně určitou reakcí na fakticky vojenské formy útoků dnešních globálních teroristů a jejich možné napojení na některé autoritativní státy.

Teroristické útoky na americké „symboly moci“ dokazují zranitelnost i supervelmoci právě takovými formami asymetrických útoků. Krom toho, současný globální terorismus nemá pevnou a stabilní teritoriální základnu a může operovat kdekoli ve světě, čímž komplexně zpochybňuje jednu ze základních funkcí každého suverénního státu – bezpečnostní funkci, přesněji řečeno roli bezpečnostního garanta společnosti. A zároveň neguje jedno ze základních lidských práv – právo člověka na život, neboť cílem globálních teroristů se stále častěji stávají nevinní a bezbranní civilisté.

Vnímání terorismu jako ničivé války

Podle u nás vydané knihy Dějiny terorismu - dějiny války proti civilistům (Carr, Praha 2002) jsou prý teroristické útoky pouze novou etapou ničivých válek. Mezinárodní terorismus je potom vnímán jako typ války, která je vedena záměrně proti civilistům, mající za cíl oslabit nebo zničit vůli civilistů podporovat své představitele nebo politiku svých vůdců. Carr pouka-

zuje na fakt, že teroristé svou vnitřní strukturou představují vojenskou organizaci, vydávají a přijímají tajné rozkazy, útočí na nepřítele a jejich jedinou strategií je teror. Tato strategie však podle autora neměla nikdy úspěch. Carr ve své knize však nepovažuje mezinárodní terorismus za výhradně současný problém, ale za probíhající fázi násilné evoluce, která má kořeny v daleké historii. Tímto přístupem autor mnohostranný fenomén mezinárodního terorismu přesouvá z oblasti politologie, sociologie, psychologie a práva výlučně do rámce oboru vojenské historie.

Historické kořeny dnešního mezinárodního terorismu Carr totiž spatřuje v záměrných vojenských útocích na civilisty jako **metody ovlivňování politického chování států a jejich vůdců**. Než prý byla tato taktika nazvána terorismem, hovořilo se od dob římské republiky až do konce osmnáctého století o **ničivé válce**. Římané rovněž používali termín „trestná válka“, ale trestné výpravy a nájezdy byly pouze součástí ničivé války. Sice mnohá římská vojenská tažení byla podnikána jako trest za vzpouru či zradu, ovšem jiné ničivé akce vycházely z prosté snahy vzbudit u nově podmaněných národů strach z moci Říma a tím odebrat domorodým vůdcům jakoukoli podporu. Teror tedy využívali Římané nejen jako efektivní prostředek vedení války, ale i jako důležitý nástroj vládní politiky.

Prototypem ničivé války bylo zničení Kartága: naprosté zničení nejen domova nepřátel, ale i mnoha, ne-li většiny, tamějších mužů, žen, dětí, a dokonce starých lidí. Kartaginská říše byla dlouhá léta smrtelným nepřítelem Říma. Vzpomeňme jenom Hanibalovy přepady a vojenská tažení do Itálie, které vyvolávaly krvežíznivou nenávist a silný pocit zranitelnosti, což dovedlo Římany nejen k vydrancování města, ale k jeho úplnému zničení. Taktika ničivé války byla potom Římany mnohokrát opakována a stala se důležitým nástrojem expanzivní politiky.

Na druhé straně ničivé války vedly ke vzniku celých generací se silným protiřímským cítěním, což v mnohém přispělo ke konečnému pádu Říma, který ve své imperiální podobě kolem sebe plundroval a bral si cokoli potřeboval. Na příkladu Říma je tedy možné ukázat logiku ničivé války, neboť nevyprovokovaná válka proti civilistům vede nutně k odplatě a k další eskalaci násilí, jež může trvat celé generace [2].

Římské zkušenosti z vedení ničivých válek ukazují, že tato ve své podstatě **teroristická taktika zvětšuje cyklus teroristického násilí**. Sice okamžitě napomáhá překonat politické nebo vojenské krize, ale v žádném případě je nemůže vyřešit. S úpadkem římského Senátu jako kritické paže vlády zmizely i četné politické frakce kontrolující stát a vyvažující různé ambice, a zůstal jen omezený počet frakcí císařských stoupenců. O moc v Římě potom soupeřilo pouze několik lidí, kteří nebyli voleni a nezodpovídali se občanům, a proto se stále více ve vnitřní a expanzivní státní politice prosazovala armáda. Římsští vojáci se vždy těšili na ničivé války, neboť v nich spatřovali nejenom prostředek rozšiřování moci Říma, ale i nástroj odplaty za bývalé porážky, zrady a způsob, jak si přilepšit k nízkému žoldu a uspokojit svoje choutky. Je paradoxní, že k moci a velikosti Říma nepřispěly nejvíce ničivé války, ale propracovaný systém získávání římského občanství spolu se systémem propouštění z otroctví. Osvobození otroci hráli v římských dějinách důležitou roli (nejeden císař byl zachráněn osvobozeným otrokem) a vcelku lze konstatovat, že politika udělování občanství lidem z porobených národů a propouštění z otroctví byla hlavním pilířem téměř tisícileté římské nadvlády.

Carr ve své knize upozorňuje, že Římané světu odkázali, že války nepotřebují žádné větší ospravedlnění než nahromadění síly, a že není zapotřebí zacházet s civilisty s menší tvrdostí a krutostí než s bojovníky. Není divu, že se tímto charakterem vyznačovala potom většina

mezinárodních konfliktů, které následovaly po pádu římské říše. Dále se dozvídáme, že tuto vojenskou tradici převzala i dvě univerzální náboženství, která prý vycházejí z morálky, soucitu, milosrdenství a lásky k bližnímu, tedy hodnot, které jsou vzdáleny jakémukoli násilí, tím více napadání bezbranných civilistů jako metody šíření teroru k podrytí politické soudržnosti a hromadění bohatství.

Podle autora však došlo k tomu, že jak křesťanství, tak islám prostřednictvím armád šířily poselství svých proroků a bohů, neboť obě náboženství zjistila efektivnost válek božích bojovníků, jež v mnohém předčily i krutost římských legií. Když se prý křesťanský biskup a filozof **Augustin z Hippo** dozvěděl v roce 410 o vydrancování Říma králem Gótů Alarichem (jehož armáda se mj. skládala z barbarských veteránů římské armády), rozhodl se napsat pojednání týkající se rozdílů mezi „obcí člověka“ a „obcí Boží“ a zároveň přišel s nejdůležitějším pojmem v dějinách filozofie vojenství – s pojmem „**spravedlivé války**“. Jinými slovy chtěl svět (včetně křesťanského) přesvědčit o tom, že k tomu, aby byla válka legitimní, musí být nutně spravedlivá.

Podle Augustina bylo základním předpokladem spravedlivé války přinesení míru, a nikoli zvětšování cyklu drancování a znásilňování, z něhož má prospěch jen několik lidí, ale miliónům přináší utrpení a zkázu. Spravedlivá válka je ospravedlněna pouze nespravedlností útočníků a ta by měla být zdrojem smutku každého dobrého člověka. Nespravedlnost totiž brání lidem žít v Božím přikázání, tj. v určitém „řízeném partnerském vztahu“, který je právě narušován násilným a chaotickým rozdělováním a krveproléváním. Když Augustin uvažoval o nastolení míru, měl tím na mysli Boží mír. Následné násilí ve jménu křesťanské víry bylo pak svým charakterem spravedlivé, ale nezamýšleným důsledkem jeho názoru se potom stalo ospravedlňování svaté války křesťanů vůči nevěřícím.

Obdobná situace nastala i v islamu, neboť i toto náboženství vychází z ponaučení o tom, jak by se měly vést války a jak v jejich průběhu zacházet s civilisty. Obtíž spočívá v tom, že prorok Mohamed (Muhammad) hlásal, že za víru se musí bojovat stejně jako o území, na němž by ji mohli muslimové praktikovat a žít podle ní. Tento pocit bezprostřední potřeby zabarvuje potom Korán častým válečnickým tónem, který se střídá se stejně upřímným voláním po milosrdenství. Jelikož islám sdílí mnoho společných proroků a posvátných tradic s judaismem a křesťanstvím, měli by být stoupenci těchto náboženství ze strany muslimů tolerováni, ale pokud jde o nevěřící a polyteisty (modloslužebníky a pohany), mají je muslimové zabítet všude, kde na ně narazí. Stejná kapitola Koránu však tuto krutost poněkud zmírňuje, když muslimy nabádá, aby bojovali pouze s těmi, jež bojují proti nim. Přičemž nemají útočit jako první, neboť Alláh nemá rád násilníky. V Koránu tedy najdeme mnohé pasáže, které ztělesňují oba pohledy na válku a oba přístupy k víře a nepřátelům islamu, a právě tyto rozpory působí nesčetné zmatky a následná utrpení mnoha nemuslimům.

Carr nám ve své knize přibližuje další příklady válek proti civilistům z období novověku až po současnost, kdy mezinárodní terorismus nabral podobu, jakou známe dnes. Na každém příkladu různých variant tzv. „ničivých válek“ nám ukazuje, že **teroristická taktika konečkonců nikdy nevedla k požadovaným cílům**. A hlavním ponaučením z dějin ničivých válek je fakt, že na válku proti civilistům nesmíme odpovídat stejným způsobem, neboť odplata ve formě útoků na civilisty vyvolává opětovné reakce živené touhou po pomstě, což vede k nekonečnému cyklu teroristického násilí.

Za adekvátní odpověď teroristickým hrozbám tedy nepovažuje odvetné vojenské akce, které trestají civilní obyvatelstvo stejně jako teroristy. Řešení nevidí ani v odborné analýze

teroristických skupin a následných právních aktivitách na poli mezinárodního práva, ale **správným opatřením je prý preventivní vojenská ofenziva**. A to namířená nejenom proti teroristům, ale i proti státům, které je ukrývají nebo jim poskytují jakoukoli pomoc. Nestačí totiž zničit pouze organizátory a realizátory teroristického útoku, protože v pozadí figuruje množství lidí, které je, podle Carra, možné považovat za armádu rozmístěnou po celém světě. Tato armáda má podle něj špičkový výcvik, který lze přirovnat k vojenskému výcviku. Argumentace je tedy jednoduchá, neboť teroristický čin je považován za určitou formu války a na válku je možné odpovědět pouze válkou, ale ne opětovným útokem na civilisty.

Terorismus jako specifická forma násilí

Teroristé se ve vztahu k násilí propadají až do určité adorace (zbožného uctívání) a dokonce psychopatictí teroristé v něm spatřují cíl sám o sobě, neboť násilí uspokojuje jejich zvrácené choutky. Fenomén terorismu je s násilím spjat v různých rovinách, když odhlédneme od té klíčové, jakožto prostředku či **metody** dosažení cílů. Můžeme vyzorovat, že násilí má pro teroristy i další funkce:

- a) jde vlastně o propagandu [3] či upozornění skrze násilí na svoje požadavky nebo na radikální alternativní politický program,
- b) jde i o specifickou **formu komunikace** mezi teroristy, ale především s mezinárodním veřejným míněním, danou společnostmi a vládou, kterou hodlají donutit skrze násilí k vyjednávání nebo použití represivnějších opatření a prostředků.

Řada autorů se shoduje v tom, že **teroristé používají násilí k dosažení různorodých politických cílů**. Přičemž někdy může být násilí až druhořadé vzhledem k těmto cílům mající politickou dimenzi. Teroristické násilí sleduje změnu v disponování státní mocí oproštěné od jakékoli demokratické kontroly, tedy boj politických elit o moc, bez vlivu na změnu v sociálních vztazích. Na rozdíl od partyzánské války nebo revolučního násilí, které sledují politické cíle: získat státní moc a využít ji k ústavněprávním a dalším společenským změnám. V některých případech jsou teroristické akce pouhou provokací sloužící k nastolení autoritativnějšího způsobu vlády („tvrdé ruky“) a vedou ke státním represím všeho druhu, které mohou vyústit v revoluci nebo zásah světové veřejnosti.

Je patrné, že terorismus je v akademické rovině možné vnímat jako **specifickou násilnou metodu k dosažení různorodých politických cílů**. V praktickém životě však dochází k tomu, že teroristické násilí buď předchází nebo doprovází činnost různých guerillových skupin, revolucionářů, kriminálních a vojáků, a ne vždy ho můžeme oddělit jako samostatnou specifickou násilnou činnost, neboť výše uvedené formy násilí se často překrývají. K tomu je nutno přičíst i snahy samotných teroristů označovat se za nositele jiného druhu násilí, než teroristického.

Současné teroristické organizace totiž volí taková označení, která slovo terorismus nechávají zcela bez povšimnutí. Místo toho se tyto skupiny samy nazývají tak, aby jejich názory a důvody existence byly spojovány s následnými hodnotami a principy: svoboda a osvobození, armády nebo militantní organizační struktury, hnutí obrany vlastních zájmů, spravedlivá odplata, nebo volí záměrně názvy, které vyznívají neutrálně. Terorista většinou nepřizná a neuzná, že je teroristou, a bude dělat vše proto, aby toto tvrzení vyvrátil. Není divu, protože přívlastek teroristický má jednoznačně negativní zabarvení a označíme-li takto někoho

nebo nějakou skupinu, vyjádříme tím i své morální odsuzující stanovisko. Rovněž i většina masmédií se snaží o terminologickou neutralitu a pokud popisují nějaký útok či násilí, hovoří raději o guerillových skupinách, extremistech či fundamentalistech.

Přesto se někteří autoři snaží poukázat, že výše uvedené druhy násilí se mohou lišit nejen rozsahem, ale i obsahem. Například německý autor Hoffman ve své knize „Terorismus – nevyhlášená válka“ (Frankfurt, 2001) poukazuje na některé podstatné odlišnosti. Vychází z toho, že **terorismus je charakterizován samotným násilným činem, a ne jeho motivem a ospravedlněním, které stály za ním, a proto je ho potřebné vnímat skrz přítomnost činu, a ne na základě identity pachatele nebo důvodů jeho počínání.** I kdyby státní válečné síly byly zodpovědné za větší množství úmrtí a zničených hodnot než by se teroristickým organizacím mohlo kdy jen zdát, existuje mezi oběma formami násilí základní kvalitativní rozdíl. Totiž i v moderní válce samotné existují pravidla a odsouhlasené normy chování, které zakazují používat určité druhy zbraní a jednání, jako je:

- ❑ zákaz braní civilistů jako rukojmí,
- ❑ pravidla zacházení se zajatými vojáky,
- ❑ zákaz aktu pomsty na civilistech a válečných zajatcích,
- ❑ uznání neutrálních území a práv občanů neutrálních států,
- ❑ garantování nedotknutelnosti diplomatů a jiných oficiálních zástupců.

A právě teroristé během posledního čtvrtstoletí porušili na základě svých praktik a výběru cílů všechna tato pravidla.

Hoffman dále upozorňuje, že terorismus bývá často srovnáván s partyzánskou válkou (guerillou), nebo je používán jako její synonymum. Není to nic překvapujícího, neboť partyzáni používají často stejné taktiky (atentáty, únosy, bombové útoky ...) k dosažení stejných cílů, kvůli kterým je používají teroristé. Ale i přesto mezi oběma skupinami existují rozdíly. Teroristické skupiny jsou prý zpravidla malé a operují v hluboké ilegalitě bez pevného území, kdežto partyzáni bývají početnější a bojují v otevřeném boji na určitém, relativně stálém území.

Hoffman rozlišuje také teroristy od obyčejných kriminálních živlů, přestože kriminálníci rovněž používají násilí k dosažení určitého cíle. Rozdílný je ovšem účel a motiv jejich jednání (kriminálník se svým činem nesnaží předat „poselství“, nesnaží se o ovlivnění či změnu veřejného mínění, ale především se hodlá obohatit a zůstat v anonymitě).

V neposlední řadě Hoffman odlišuje teroristu od duševně nemocného atentátníka. Poukazuje, že taktiky a cíle teroristů a těchto atentátníků mohou být shodné, ale záměry se prý liší. Terorista je v zásadě *altruista*: věří, že slouží dobré věci. Toto však není jediným kritériem pro to, abychom mohli někoho označit za teroristu. Je nutné ještě odlišit terorismus od extremismu. Mnoho lidí zastává radikální a extremistické názory, nebo jsou dokonce příslušníky radikálních a mnohdy i ilegálních a zakázaných politických organizací, ale pokud nepoužívají k prosazování svého přesvědčení výlučně násilí, nelze je prý považovat za teroristy.

Při odlišování terorismu od ostatních druhů násilí a kriminálních činů dochází Hoffman potom k závěru, že terorismus:

- je nevyhnutelně politický, vzhledem k jeho cílům a motivům,
- používá násilí – nebo, co je stejně důležité – použitím násilí vyhrožuje,
- je zaměřen na to, aby měl dalekosáhlé psychologické účinky přesahující přímé oběti a cíle,
- je realizován organizacemi s rozeznatelnou konspirativní buňkovou strukturou nebo jednotkovým řetězcem,

- je páčán substátními skupinami nebo nestátními útvary, které se snaží přivodit svým násilným činem politickou změnu na oblastní, národní či mezinárodní úrovni.

Je potřebné sledovat takovéto odborné snahy autorů o odlišení jednotlivých forem násilí ve vztahu k terorismu, neboť právě cestou rozlišení je možné dospět k obecnější a uznávanější definici terorismu. Ta potom pomůže nejen právně vymezit pojem terorismu a sestavit seznamy teroristicky působících skupin v jednotlivých státech a regionech světa, ale i vést efektivnější boj proti této nejvážnější bezpečnostní hrozbě současnosti.

Definování terorismu prošlo samozřejmě určitým vývojem, stejně jako samotné projevy teroristického násilí. V období francouzské revoluce měl terorismus určitý cíl, nebyl takřikajíc slepý, byl organizovaný a programově usiloval o vytvoření nové a lepší společnosti na rozdíl od dřívějšího politického absolutismu. Po revoluci, v letech 1793-94, se však stal synonymem pro vládu teroru, kterou uskutečňovaly „výbory pro veřejné blaho“ a obecnou bezpečnost na základě rozhodnutí národního Konventu. Teror zde plnil funkci nástroje vládní politiky k zastrašení vlastního obyvatelstva. Masovost násilí často vedla k přehmatům a zlovůli. Docházelo ke zneužívání úřadu a moci, a proto byl terorismus v této době spojován s kriminálním obsahem. V etapě vzniku národních států se staly hlavním východiskem pro teroristy extrémní ideologie v podobě komunismu a fašismu. Do druhé světové války byl rovněž terorismus vnímán jako zvláštní metoda ozbrojeného boje (specifický druh vojenské či polovojenské operace), popřípadě jako metoda soustavného používání více či méně „nekonvenčního“ násilí, jehož prostřednictvím organizovaná skupina či strana prosazuje své cíle.

Terorismus lze těžko jednoznačně vymezit, neboť jde o **politický pojem**, který má svá specifika nejenom teritoriální, historická, ale zejména sociálně-politická. Představitelé terorismu potom může jeden vnímat jako zločince či extremistu a druhý jako bojovníka za svobodu nebo za svatou věc. Lze tedy obecně tvrdit, že terorista je každý, kdo se pokouší své mínění prosazovat skrze systém zastrašování zakládající se na násilí. Jedná se o plánované, vypočítané a systematické jednání, které by však mělo být spjato s mocí. Teroristé se buď snaží moc získat, nebo ji použít při prosazování svých politických cílů. Politická dimenze terorismu je tudíž klíčová pro pochopení jeho cílů, motivů, záměrů, ale též pro možnost odlišit ho od ostatních typů násilného jednání.

Pokud nebude přesně vymezeno co je a co není terorismus, bude boj proti němu, nebo naopak ztotožnění se s ním, nadále podléhat subjektivnímu chápání jednotlivými národy, státy, skupinami i jednotlivci. Současným příkladem je vzájemné osočování Palestiny a Izraele ze skupinového, resp. státního terorismu, či diametrálně odlišný přístup Indie a Pákistánu ke kašmírskému konfliktu, i zásadně odlišné hodnocení situace v Čečensku ze strany USA a Ruska. Také na půdě OSN se rozpoutal spor o vymezení terorismu jako důležitého základu nejen pro jeho praktické poznávání a likvidaci, ale především pro legalizaci toho či onoho postoje a aktivity v právní rovině.

Zatímco Evropská unie, USA a řada dalších vyspělých států tvrdí, že **jakýkoliv útok na civilisty je neospravedlnitelný**, šestapadesátičlenná Organizace islámské konference požadovala vynětí „národního osvobozenického hnutí“ a hnutí „odporu proti cizí okupaci“ z této obecně platné definice. Írán dokonce požadoval vytvoření mezinárodních fondů na podporu palestinského povstání, které hodnotí jako legitimní akt sebeobranu. Zatím se však nejsou schopny ani islámské země dohodnout na společném stanovisku, čímž je výše uvedená snaha o vymezení terorismu na půdě OSN do značné míry blokována.

V současnosti tedy neexistuje všeobecně akceptovaná definice terorismu. Nejen samotné vlády, ale i národní ministerstva a úřady jedné země zastávají často rozdílná stanoviska při vymezování terorismu. Rovněž i experti zabývající se dlouhodobě touto problematikou nejsou schopni dojít k odborné shodě.

Závěr

Díky těžkosti předvídat místo, cíl a prostředky uskutečnění konkrétního teroristického útoku se terorismus zařazuje k takovým politickým fenoménům, jako je náhlý výbuch revolučních událostí nebo neočekávaný pád diktátorských či totalitních režimů. A právě nejistota, domněnky a předpoklady o tom, kdy a kde dojde k dalšímu teroristickému útoku, vytváří zcela určitý stav napětí, který může v dané společnosti vyvolat nejen tlak na změnu tradičních politických hodnot, ale i na hledání efektivnější strategie boje proti tomuto fenoménu.

Boj s terorismem se tudíž stal jednou z priorit nejen států, ale i všech bezpečnostních organizací národního i mezinárodního charakteru. Je potřebné si v tomto směru uvědomit, že na terorismus nelze odpovídat stejným typem násilí, které by postihlo i civilní obyvatelstvo a vedlo by pouze k další eskalaci teroristického násilí. Rovněž mylná je představa, že mezinárodní terorismus lze vymýtit silným vojenským útokem, který by měl „ušetřit“ nevinné obyvatele, a tím si je získat na svou stranu. Naopak zkušenosti z Iráku ukazují, že vojenské řešení nejen posiluje podhoubí terorismu, ale dochází i k podpoře islámských teroristů ze strany arabských vyhraněných a radikálních nacionalistů. Válka s terorismem tudíž nepostihuje jeho příčiny, které motivují islámské bojovníky i k sebevražedným útokům. Z toho je zřejmé, že válka s terorismem se v podstatě nedá vyhrát.

Ovšem co je „vítězství“ nebo „porážka“ ve válce tohoto asymetrického typu? To se dá jen stěží specifikovat. K terorismu dnes mohou za určitých okolností sáhnout jak sociálně a mocensko-politicky znevýhodněné okrajové skupiny tak privilegované elity společnosti či dokonce autoritativní vlády. Představa o porážce teroristů může potom nabývat různé podoby. Nemusí vždy přece jít o jejich fyzickou likvidaci nebo eliminaci, ale především by mělo jít o to, aby se teroristé nebo potenciální teroristé vzdali tohoto militantního a nehumánního způsobu prosazování svých politických cílů. Skutečné vítězství nad teroristy všeho druhu a jejich účinná eliminace tedy předpokládá jednoznačné odmítnutí zásady „účel svěť prostředky“.

V poslední době můžeme zaznamenat stále častější aktivity „nové“ generace teroristických skupin, které znamenají mnohem větší hrozbu pro bezpečnost občanů než tzv. „tradiční“ uskupení, neboť prudce roste počet usmrčených a zraněných lidí. Důvodů je více, ale patří mezi ně zejména snaha o publicitu, nárůst státně podporovaného terorismu, zlepšení vybavenosti, rostoucí zkušenosti teroristických skupin a skutečnost, že náboženští teroristé masově vraždí lidi jiného vyznání. Vše poukazuje na to, že terorismus vstoupil do fáze zvýšeného násilí a stoupajícího krveprolití. Terorismus se dnes stal přístupným pro každého nejen co se potřebných informací týká, ale také z hlediska potřebných prostředků k násilí. Lze obecně konstatovat, že politické násilí bude i do budoucna sílit a představovat nejvážnější bezpečnostní hrozbu, která navíc nebude postrádat potřebnou dynamiku.

Je tedy nezbytné v rámci boje proti terorismu posilovat roli prevence, která klade důraz na řešení sociálních, ekonomických, politických, náboženských a etnických příčin, které jsou permanentní živnou půdou pro politické násilí. Rovněž by se měly posilovat instituce, které prosazují lidská práva, toleranci a multikulturalismus v rámci globalizujícího se světa.

V neposlední řadě by měly jednotlivé státy věnovat větší pozornost legislativním opatřením umožňujícím kvalitnější eliminaci teroristických aktivit včetně pohybu teroristů a jejich financování. Bojovat proti terorismu by se však mělo zejména: diplomaticky, politicky, zpravodajsky, ekonomicky, a teprve na posledním místě speciálními vojenskými či policejními jednotkami.

Odkazy a poznámky:

- [1] V odborných textech a slovnících vycházejí definice pojmu bezpečnost z absence určitých hrozeb. Dále je rozlišována bezpečnost vojenská, politická, ekonomická, ekologická, sociální, lidská apod. Z hlediska objektu, jehož bezpečnost má být chráněna (zpravidla národního státu), lze rozlišovat bezpečnost vnitřní (jde-li o existenci a eliminaci hrozeb nacházejících se uvnitř objektu) a bezpečnost vnější (jde-li o existenci a eliminaci hrozeb vyskytujících se mimo objekt). Současný terorismus, který může nabývat regionálního, národního, mezinárodního a globálního charakteru, však stírá rozdíly mezi vnější a vnitřní bezpečností. Srovnej např. Akademie věd České republiky. Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost. 3. vyd. Praha: Academia, 2001, s. 29; Buchbender, O. Bühl, H. Kujat, H. Wörterbuch zur Sicherheitspolitik. 3. vollständig überarbeitete Auflage. Berlin, Bonn, Hamburg: Verlag E.S. Mittler & Soh 1992, s. 134; Glaessner, G. J. Sicherheit und Freiheit. Aus Politik und Zeitgeschichte, 2002, Band 10-11. s. 5.
- [2] Stát Izrael na dnešní teroristické palestínské útoky odpovídá tím, že buldozery ničí domy palestínských rodin z nichž prý teroristé pocházejí. Podrobněji jsou dějiny arabsko-židovského konfliktu, včetně teroristického násilí, popsány v Encyklopedii světového terorismu od starověku až po útok na USA (Praha 2001, s. 257-355).
- [3] Přednost propagandy skutkem místo mluveného slova si první v anarchistickém hnutí uvědomil Malatesta. Rovněž i ruští anarchističtí populisté vnímali násilí jako formu propagandy, která zvyšuje politické uvědomění mas a pobízí je ke vzpouře. Tyto myšlenky zevšeobecňuje ve své teorii násilí Carlo Pisacane, který zdůrazňuje, že teroristické násilí není používáno pouze k vyvolání pozornosti a k probuzení veřejného zájmu, ale také k informování, budování a konečně i k přivedení mas k cílům revoluce. Podle tohoto autora naučný účel násilí nemůže být nikdy efektivně nahrazen plakáty, letáky či shromážděními. Srovnej Heywood, A. Politické ideologie. Praha: Victoria Publishing, 1994; Miller, D. (ed.). Blackwellova encyklopedie politického myšlení. Brno: Jota, 1995.

Literatura:

- BONATE, L. *Mezinárodní terorismus*. Praha: Columbus, 1997.
- BRZYBOHATÝ, M. *Terorismus I*. Praha: Policie History, 1999.
- BRZYBOHATÝ, M. *Terorismus II*. Praha: Policie History, 1999.
- BRZYBOHATÝ, M. *Úvod do problematiky terorismu a antiterorismu*. Praha: PA ČR, 1995.
- CARR, C. *Dějiny terorismu – Dějiny války proti civilistům*. Praha: Práh, 2002.
- DANICS, Š. *Extremismus – hrozba demokracie*. Praha: Policie History, 2002.
- HEYWOOD, A. *Politické ideologie*. Praha: Victoria Publishing, 1994.
- HOFFMAN, B. *Terorismus Der unerklärte Krieg*. Frankfurt: Fischer Taschenbuch Verlag, 2001.
- HUNTINGTON, S. P. *Střet civilizací*. Praha: Rybka Publishers, 2001.
- Kolektiv autorů *Encyklopedie – Světový terorismus od starověku až po útok na USA*. Praha: Svojtka, 2001.
- MILLER, D. (ed.). *Blackwellova encyklopedie politického myšlení*. Brno: Jota, 1995.
- PIKNA, B. *Evropská unie – vnitřní a vnější bezpečnost a ochrana základních práv (na pozadí boje proti mezinárodnímu terorismu)*. Praha: Linde, 2002.
- POHLY, M., DURÁN, K. *Osama bin Laden un der internationale terrorismus. Mit einem Vorwort von Rolf Tophoven*. München: Ullstein, 2001.
- SCHIMDT, A. P., JONGMAN, A. I. *Political Terrorism*. Amsterdam and Transaction Bock: SWIDOC, 1988.
- STRMISKA, M. *Ozbrojená opozice*. Brno: Masarykova univerzita, 2000.
- STRMISKA, M. *Terorismus a demokracie*. Brno: Masarykova univerzita, 2001.
- STRMISKA, M. *Úvod do studia politického terorismu v demokratických systémech*. Brno: Masarykova univerzita, 1996.
- ULFKOTTE, U. *Hrozba terorismu – islamisté a jejich tajná síť*. Praha: Ikar, 2003.

Na pražském summitu NATO v listopadu 2002 bylo rozhodnuto o zásadní transformaci Aliance, která je z hlediska rozsahu, záměru a tempa nejambicióznějším programem v celé její historii. Proces vývoje koncepcí a experimentování (CDE - Concept Development & Experimentation) představuje v rámci transformace NATO jeden z rozhodujících nástrojů k jejímu uskutečnění. Z pohledu viceadmirála G. Mauera, odpovědného za řízení aktivit CDE, je jejím motorem. Hlavní filozofický přístup CDE k postupu transformace je vytyčen ve dvou vzájemně podmíněných směrech, a sice v iniciaci vývoje hierarchických koncepcí od vyšších k nižším úrovním a jejich ověřování formou experimentů. Pro praktický rozvoj aplikací CDE mají jednotlivé subjekty Aliance (státy a agentury NATO) možnost navrhnout své pilotní projekty, které mají být zaměřeny na klíčové oblasti rozvoje NATO. Jejich současný přehled a základní charakteristiky jsou uvedeny v tomto článku.

Hlavní směry transformace NATO

Dynamika změn v bezpečnostní situaci, ve zdrojových možnostech a v obranných technologiích se promítá v nových úkolech a přístupech NATO. Průlomovým bodem byl washingtonský summit v roce 1999 v jehož rámci byly formulovány významné iniciativy, zejména dobře známé a v plánovacích procesech uplatňované iniciativy DCI (defence capability initiative - obranné schopnosti), ESDI (European Defence and Security Identity - evropská bezpečnostní a obranná identita) a iniciativa k zabránění šíření ZHN a k ochraně před jejich účinky.

Další, vývojově zásadní etapu v dějinách NATO znamenal pražský summit v listopadu 2002, na němž bylo rozhodnuto již ne o pouhém rozvoji, ale o zásadní transformaci Aliance. Jedním z rozhodujících opatření na strategické úrovni je přeměna ACLANT (Allied Command Atlantic) na ACT (Allied Command Transformation). ACT má být napříště, ve spolupráci s operačním velitelstvím ACO (Allied Command Operations), primárně odpovědné za transformaci spojeneckých sil a za společný výcvik a vzdělávání jednotek a štábů NATO. Ke zvládnutí nových operačních výzev a bezpečnostních hrozeb má umožnit tvořivé přístupy k jejich řešení a zabezpečit integraci a interoperabilitu vojenských sil NATO a USA v širokém spektru vojenských misí.

Jak prohlásil na pražském summitu bývalý generální tajemník NATO lord Robertson: „Věřodnost NATO závisí především na jeho vojenských schopnostech. Potřebujeme se stát efektivnějšími, abychom zabezpečili bezpečnost pro naše obyvatelstvo v dnešním nejistém světě.“

Transformace představuje pro Alianci extrémně náročný úkol. Zatímco jejím základním úkolem je urychlit rozvoj schopností a interoperability Aliance, z hlediska rozsahu, záměru a tempa je to nejambicióznější program v celé historii NATO.

K naplnění cílů transformace vytyčil SACT (Supreme Allied Commander, Transformation) dlouhodobé prioritní směry zájmu: (i) Transformovat vojenské schopnosti NATO; (ii) Podílet se na přípravě, podpoře a udržitelnosti spojeneckých operací; (iii) Implementovat síly reakce

NATO (NRF – NATO Response Force) a jiné použitelné schopnosti; (iv) Dosáhnout plných operačních schopností ACT; (v) Napomáhat transformaci partnerských schopností.

Zatímco ozbrojené síly 20. století a jejich působení bylo možné charakterizovat jako:

- ❑ statické, reaktivní, regionální, početné, působící ve směru oslabení a vyčerpání protivníka a podporované logisticky z pevných zásobovacích míst,

pro nově transformované síly 21. století jsou charakteristické:

- ❑ agilita, proaktivnost, globální působení, dynamická manévrovací pohyblivost, přesnost a logistická podpora založená na integrované distribuci.

Věcně bylo definováno následujících pět hlavních „pilířů“ transformace:

1. rozvoj strategických koncepcí, doktrín a politiky, zaměřený na koncepci interoperability sil, vývoj a implementaci politiky, standardů a postupů;
2. zaměření na požadavky, schopnosti, plánování a implementace, usilující o identifikaci a zavádění požadovaných schopností v rámci relevantních oblastí obranného plánování;
3. výzkum společných smíšených budoucích schopností a technologií, usilující o koordinaci a řízení výzkumných a technologických iniciativ NATO;
4. společné experimenty, testování a vyhodnocování, zaměřené na synchronizaci experimentů při vedení mnohonárodních bojových akcí, na výzkum a vývoj budoucích koncepcí a na integraci společných a mnohonárodních schopností;
5. společné vzdělávání a výcvik, orientovaný na rozvoj řídicích a velitelských schopností, na řízení vzdělávání a výcvikových prvků v rámci NATO.

K naplnění výše uvedených cílů a směrů transformace NATO byly vytyčeny tři nosné programy: Strategické koncepce, bezpečnostní politika a interoperabilita (SCPI - Strategic Concepts, Policy and Interoperability), Výzkum a technologie budoucích schopností (FCRT - Future Capabilities Research & Technology) a Vývoj koncepcí a experimentování (CDE - Concept Development & Experimentation).

Strategické koncepce, bezpečnostní politika a interoperabilita (SCPI)

V rámci tohoto programu se ACT angažuje ve vývoji vizí na strategické úrovni, ve vývoji koncepcí a bezpečnostní politiky za účelem podněcovat a posilovat transformaci vojenských schopností NATO pro budoucí společné operace. Působí jako primární strategický koordinátor pro rozvoj a zavádění doktrín, standardizace a interoperability. Pro vývoj strategických vizí a transformaci schopností analyzuje vojensko-politické trendy a operační změny, jako je integrace NATO a EU, posuzování vojenské velitelské struktury a struktury sil a prostředků NATO, rozvoj civilně-vojenské spolupráce, rozvoj spolupráce v boji proti terorismu, zavádění směrnic pro ochranu sil apod. Do působnosti tohoto programu patří také vývoj koncepcí pro použití nových vojenských schopností, včetně sil reakce NRF a koncepce počáteční fáze operačního nasazení (initial entry). V tomto kontextu řídí výzkum a vývoj hlavních analytických studií a programů a k jejich koordinaci organizuje strategické konference a odborná jednání.

Hlavní rozvojové činnosti koordinuje se Standardizačním úřadem NATO a s úřadem NC3A (NATO Consultation, Command and Control Agency - Agentura systémů konzultací, velení a řízení), pro vývoj doktrín a využívání zobecněných zkušeností udržuje blízký kontakt s JWC

(Joint Warfare Centre) a společným výcvikovým a analytickým střediskem JALLC (Joint Allied Lessons Learned Centre).

Výzkum a technologie budoucích schopností (FCRT)

ACT je také ústředním místem pro aktivity společného výzkumu a rozvoje technologií, které mají za cíl identifikovat a navrhovat řešení nejkritičtějších schopností, vyžadujících zdokonalení. K tomu využívá analýz koncepcí na strategické a operační úrovni s cílem identifikovat nedostatky, sbírat informace o technologiích, které by mohly tyto nedostatky nahradit, jakož i podněcovat a účastnit se projektů rozvoje schopností a řízení vědeckých programů. Proto zkoumá trendy ve výzkumu a technologiích a vývoj schopností jednotlivých zemí a stanovuje potenciální dopady těchto trendů na vyvíjené strategické koncepce. Poskytuje analytickou podporu štábům při identifikaci a stanovení priorit požadavků na kvalitu schopností pro krátkodobou, střednědobou a dlouhodobou perspektivu, jakož i při implementaci řešení těchto požadavků ve formě vývoje doktrín, stanovování souhrnů komplexních schopností a standardizačních opatření. Vyvíjí metodologie predikce budoucích schopností, určuje nepokryté oblasti a stanovuje priority potřeb. Významné místo při řešení těchto požadavků mají vědecké programy úřadu NC3A a Střediska výzkumu mořského prostředí (Undersea Research Centre) a aktivity NATO RTO (Research and Technology Organisation), týkající se kritických schopností NATO, a to jak v rámci Aliance, tak i v jednotlivých zemích. ACT společně s vědeckým poradním výborem, sestávajícím z funkcionářů s rozhodovací pravomocí, v rámci tohoto programu také iniciuje a napomáhá v řešení projektů vědy a výzkumu a koordinuje progresivní aktivity distančního vzdělávání, modelování a simulace v rámci celé Aliance.

Vývoj koncepcí a experimentování (CDE)

V rámci transformace NATO představuje systém CDE jeden z rozhodujících nástrojů k jejímu uskutečnění. Z pohledu viceadmirála G. Mauera, odpovědného za řízení aktivit CDE, je motorem této transformace. Hlavní filozofický přístup k postupu transformace je vytyčen ve dvou vzájemně podmíněných směrech, a sice v iniciaci vývoje hierarchických koncepcí od vyšších k nižším úrovním a jejich ověřování formou experimentů.

Je to proces zaměřený na perspektivy vývoje a hodnocení nových záměrů Aliance s následujícími hlavními cíli:

- zvýšení interoperability ve všech jejích složkách;
- synchronizace vývoje moderních technologií a zabránění vzniku technologicky nepokrytých oblastí;
- vytváření komplexních integrovaných koncepcí;
- zajištění prostředí pro experimentování a další vývoj koncepcí.
- CDE má ovlivňovat krátkodobé inovační změny, střednědobé vývojové záměry i převratné trendy a dlouhodobé koncepce a má se zaměřit na:
 - koncepce a doktríny;
 - zásady vedení operací a bojových aktivit;
 - konzultace, řízení a velení;
 - trendy vyzbrojování;
 - výcvik a přípravu vojsk a štábů;
 - plánování a řízení zdrojů;

- ❑ průřezové oblasti (personalistika, informatizace, financování činnosti a výstavby sil, vědy a výzkumu, standardizace, ekologie apod.).

Součástí procesu CDE jsou i operační analýzy, směřované na poskytování podpory specifickým projektům, zaměřeným především na vývoj koncepcí, zpracování prototypů a experimentování. Analytici ACT jsou typicky zastoupeni v řídicích týmech jednotlivých projektů, ve vývoji metodologií a ve výzkumu dopadu na relevantní technologie. Jejich hlavní rolí je usměrňovat příspěvky od širokého spektra expertů tak, aby bylo dosažené řešení úplné z hlediska technického vybavení, podpory, výcviku i doktrinárního rámce.

CDE posiluje součinnost mezi úřady NATO, ministerstvy obrany jednotlivých zemí a výzkumnými a vývojovými organizacemi. Podporuje inovace a efektivitu a ve snaze zabránit duplikacím vytváří síť partnerů, zaangażovaných na spolupráci při sdílení informací. Vyvíjené operační koncepce NATO jsou následně podrobovány experimentování prostřednictvím:

- ❑ studií;
- ❑ válečných her;
- ❑ modelování a simulací;
- ❑ experimentování v reálných podmínkách;
- ❑ cvičení.

Organizačně je oblast CDE začleněna v ACT v sekci JEEA (Joint Experimentation, Exercises and Assessment). Ta se dále člení na čtyři odbory:

- ❑ budoucí vize a operační použití – řešící budoucí vize, koordinaci koncepcí, způsoby operačního použití sil a akční plány CDE;
- ❑ vývoj operačních koncepcí – se zaměřením na operační, podpůrné a integrační koncepce;
- ❑ operační experimentování – členěné na budoucí a společné experimentování NATO, národní budoucí a společné experimentování a přímé experimentování v rámci JWC;
- ❑ koordinace výcviku a experimentování s orientací na plánování a koordinaci cvičení NATO, plánování a koordinaci politicko-vojenských cvičení, na plnění styčných funkcí vůči USJFCOM (US Joint Forces Command), na ověřování a vyhodnocování výsledků cvičení, na podporu experimentů a na roli hlavních řídicích štábů cvičení NATO.

Dalšími řídicími a realizačními orgány CDE jsou:

- ❑ společná pracovní skupina strategických velitelů (Bi-SC WG – two Strategic Commands Working Group);
- ❑ poradní skupina národních zástupců (NAG – National Advisory Group);
- ❑ národní řídicí a koordinační orgány a instituce;
- ❑ vedoucí projektů.

Jednotlivé subjekty Aliance (státy a agentury NATO) mají možnost navrhnout své pilotní projekty CDE, které mají být zaměřeny na klíčové oblasti rozvoje NATO a musí mít potřebný kooperační potenciál, tj. dostatečné množství zemí, které se chtějí na rozvoji daného projektu podílet. Návrh projektu je zpravidla rozpracován ve formě úvodní studie (tzv. White Paper) a následně předložen ke schvalovací proceduře, která znamená posouzení v pracovní skupině Bi-SC CDE a v NAG (National Advisory Group) a je završena rozhodnutím Vojenského výboru o přijetí nebo zamítnutí projektů.

Přehled současných projektů CDE

Hlavním mezníkem v programu NATO CDE se stalo zasedání Vojenského výboru dne 6. listopadu 2001, na kterém byly schváleny první čtyři projekty:

- ❑ C4ISR - Koncepte budoucího společného mnohonárodního velení; k tomu na vysvětlení připomeňme, že C4ISR je rozšířením zažitějšího akronymu C3I, znamená „Command, Control, Communications, Computers, Intelligence, Surveillance and Reconnaissance“ a ve své komplexnosti je tato oblast považována za druh strategické zbraně;
- ❑ Bojová identifikace v rámci koalice (CCID – Coalition Combat Identification) s propracovanou koncepcí technologické demonstrace (ACTD – Advanced Concept Technology Demonstration);
- ❑ Podvodní bezpilotní autonomní prostředky pro průzkum, vyhledávání a ničení min, bezpilotní letouny UUV/UAV (Unmanned Undersea Vehicle/Unmanned Aerial Vehicle);
- ❑ Víceplatformové a spolupracující vícestatické aktivní sonarové systémy nízkých frekvencí (MS LFAS – Multi-static Low Frequency Active Sonar systems), koncepte více-polohového protiponorkového boje.

Dne 14. ledna 2002 byly schváleny další tři projekty:

- ❑ Dálkově poskytované vzdělávání (ADL – Advanced Distributed Learning);
- ❑ Sdílení informací v rámci různých řídicích stupňů koalice
- ❑ Dopad revoluce ve vojenské oblasti na operace jiné než válka.

Poslední uvedený projekt z této skupiny byl však později vyřazen kvůli nízkému kooperačnímu potenciálu. Jeho cílem bylo optimalizovat kombinace sil, které by v operacích nízké intenzity byly nejvhodnější pro jednotlivé státy NATO.

Další skupina tří projektů byla schválena dne 16. prosince 2002:

- ❑ Dálková detekce chemických a biologických látek;
- ❑ Přijímání, příprava a následný pohyb vojsk (RSOM – Reception Staging and Onward Movement);
- ❑ Informační bezpečnost založená na obsahu (CBIS – Content Based Information Security).

Prozatím posledních pět projektů bylo přijato na zasedání Vojenského výboru dne 4. prosince 2003:

- ❑ Budoucí společné vedení palby;
- ❑ Přizpůsobivost vedoucích a týmů v mnohonárodních koalících: Kulturní rozdílnost v poznávací týmové práci;
- ❑ Aktivita spolupráce dělostřeleckých systémů (ASCA – Artillery System Cooperation Activities);
- ❑ NOBLE – Systém společného operačního rozhodování (CODS – Common operating Decision System);
- ❑ NOBLE – Nízkonákladová přesná střela (LCPK – Low Cost Precision Kill).

Základní charakteristiky jednotlivých projektů CDE

1. Koncepce mnohonárodního společného velení

Cíl. Cílem této koncepce je identifikovat pravidla pro mnohonárodní společné velení na operační úrovni pro perspektivu po roce 2010. V současné době není v NATO žádná centrální organizace, která by dohlížela na všechny aspekty velení odshora dolů. Tento nedostatek byl nahrazován v různých obdobích vytvářením mnohonárodních organizací ad hoc, jako Radou pro mnohonárodní interoperabilitu (MIC – Multinational Interoperability Council) a mnohonárodními vyzbrojovacími programy, jako je Program mnohonárodní interoperability (MIP – Multinational Interoperability Programme). Různé aspekty velení byly zkoumány jak v rámci NATO, tak i jednotlivých členských zemí, ale zdá se, že chybí zastřešující úsilí shromažďovat výsledky, interpretovat data, navrhovat změny. Tato koncepce se snaží nalézt odpovědi na nejzákladnější aspekty velení a důsledky, které budou mít na státy a Alianci v horizontu roku 2010 a později.

Popis koncepce. Pro budoucí operace je vysoce pravděpodobné, že budou státy působit jako členové koaličních sil. Koaliční síly mohou mít různorodé složení a budou nasazovány v širokém spektru operací různého měřítka a typu proti rozmanitým protivníkům. Proto lze předpokládat, že koaliční odezva na krizové situace a rozsah možností působení se může nevyhnutelně výrazně lišit. Přes velkou šíři faktorů, se kterými se bude mnohonárodní společný velitel muset potýkat, je možné vyvinout koncepci povahy budoucího velení, která by identifikovala základy velitelských struktur, organizace a technických prostředků, požadovaných k úspěchu mise.

Koncepce má navrhnout velitelskou strukturu, která poskytne jednotu velení až k nejvyššímu stupni a umožní interakci s odsouhlaseným politickým systémem nebo fórem k získání jednotných vyšších direktiv. Rozšíření rozsahu velení na strategický stupeň je odůvodněno i možností šíření zbraní hromadného ničení pomocí balistických nebo křížujících raket, hrozících přenesení hrozeb i na území vlastních zemí koalice.

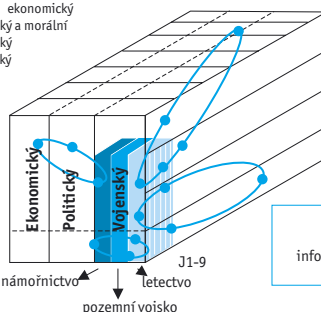
Struktura sil by měla také definovat národní omezení k jejich použití tak, aby měli velitelé již předem představu, kam a za jakých okolností mohou být jednotlivé národní síly nasazeny. Včasné rozhodnutí těchto otázek při vývoji krize vyžaduje důvěru, že budou chráněny národní zájmy i v situacích, kdy bude potřeba omezit na nezbytné minimum národní vazby.

Navržena má být organizace štábu, umožňující plynulou integraci personálu z přispívajících zemí koalice. Koncepce bude řešit optimalizaci organizační struktury s uvažováním rozdělení odpovědností velitele a členů štábu při budoucích integrovaných operacích. Řešení by mělo také prozkoumat úlohu velitelů složek jednotlivých sil. Navržená organizace musí být flexibilní, aby obsáhla celou škálu vojenských i nevojenských schopností, které mohou být poskytnuty buď jedi-

Sedm rozměrů strategického prostředí

politický
ekonomický
právní, etický a morální
fyzický
vědecký a technický
sociální a kulturní
vojenský

Nástroje
moci

„třírozměrná“
dynamické
informační společnosti

ným, nebo několika státy pro vedení komplexních integrovaných operací. Koncepce má také zvažovat, odkud by měly být použité schopnosti řízeny, jaká jsou nutná rozhraní a jak má vypadat celkový systém jejich řízení a kontroly.

Diagram na předcházející straně znázorňuje složitost řešení v tom, že ukazuje na komplexnost strategického prostředí, které tyto procesy zásadně ovlivňuje.

2. Bojová identifikace v rámci koalice (CCID) s propracovanou koncepcí technologické demonstrace (ACTD)

V rámci tohoto projektu má být vyvinuto řešení bojové identifikace, které významně sníží nechtěné ztráty vlastních sil a zvýší bojovou účinnost sil NATO jak v tradičních koaliciích, tak i v koaliciích ad hoc v prostředích země-země a vzduch-země. Hlavním operačním přínosem má být zajištění funkčnosti, vlivu a vhodnosti technologií, doktrín, taktických, technických a výcvikových postupů pro budoucí schopnosti a doktrínu bojové identifikace NATO.

Vývoj schopností v prostředích vzduch-vzduch a země-vzduch je v rámci NATO poměrně stabilizován. Například v rámci cvičení JCIET 02 (Join Combat Identification Evaluation Team 2002) se touto problematikou zabývaly Kanada, Nizozemsko, Velká Británie a USA. Nejslabší a nejobtížnější oblastí je však právě řešení v prostředí země-země a vzduch-země, ke kterému má přispět tento projekt.

Zahájené technologická řešení jednotlivých partnerů musí být schopna vzájemně spolupracovat a zlepšit bojovou identifikaci v obou prostředích. K tomu má být v letech 2002–2005 uskutečněno celkem 13 praktických demonstrací za účelem dokonalého prověření interoperability široké škály technologických řešení CCID. Vytvořený řešitelský tým IPT (Integrated Product Team) spolu s agenturami NC3B (NATO C3 Board) a CNAD (Conference of National Armaments Directors) bude pokračovat v koordinaci mnohonárodních akvizičních strategií a alternativ a zkoumat možná pokračovací řešení po dokončení projektu CCID v roce 2005.

3. Podvodní bezpilotní autonomní prostředky pro průzkum, vyhledávání a ničení min (UUV/UAV)

Tento projekt má reagovat na vývoj nových typů min, které by zhruba v průběhu deseti let mohly způsobit značné operační problémy. Jedná se o:

- ❑ vynořující se miny ve vodních hloubkách, přesahujících 200 metrů, zvláště pokud budou na krátkém závěsu;
- ❑ moderní typy 'ovlivňujících' min;
- ❑ zavrtané miny různých typů, zvláště těch, které se mohou samy zavrtávat v prostředích, běžně považovaných pro vyhledávání současných min za dobré.

Bez zlepšení současné situace by do roku 2015 přetrvávala následující omezení:

- ❑ nedostatečná schopnost vést samovyhledávací, průzkumné a odstraňující operace;
- ❑ nedostatečná kapacita provádět rychlé odstraňování min v mělkých vodách před obojživelnou operací;
- ❑ neschopnost odstraňování min při pohybu obojživelných sil v rozsahu 30 námořních mil nepřátelského pobřeží;
- ❑ nedostatečná schopnost provádět velkoplošný minový průzkum.

Studie námořních operací roku 2015, ze které projekt vychází, brala v úvahu řadu koncepcí podvodních autonomních prostředků (UUV), nasazovaných z lodí, ponorek nebo letounů. Tyto koncepce se zabývaly průzkumem, dálkově řízeným sledováním a likvidací min. Některé UUV jsou rozvinutelné, a tak byly zvažovány jejich různé velikosti a nálože. Zvažovány byly též varianty pro použití UUV v kombinaci s použitím stanovené „mateřské lodí“ a různých komunikačních architektur. Projekt zamýšlí rozšířit výzkum a ověřování, zahrnující testování prototypu UUV/UAV a souvisejícího nákladu bojových min v operačním prostředí. Cílem je vyvinout prototyp UUV/UAV pro různé mise odstraňování min. Experimenty budou probíhat s využitím prototypů při vojenských zkouškách a na cvičeních, za účelem ověřit funkčnost systémového řešení a získat představu o možnostech jejich operačního použití.

4. Víceplatformové a spolupracující vícestatické aktivní sonarové systémy nízkých frekvencí (MS LFAS), koncepce vícepolehového protiponorkového boje

Při dosavadním stupni rozvoje by ještě horizontu roku 2015 mohly mít schopnosti současně plánovaných spojeneckých sil několik slabin, z nichž některé bude možné touto koncepcí překonat:

- ❑ neschopnost důkladně prohledávat celý vodní prostor;
- ❑ neschopnost vyhledávacích lodí detekovat ponorky za hranicí zóny torpédového ohrožení;
- ❑ neschopnost udržet efektivní zahrazení za špatných podmínek okolního prostředí;
- ❑ neschopnost vést koordinované pročištění nebo přehrazující operace jak s loděmi, vybavenými nízkofrekvenčními aktivními sonary, tak s ponorkami, využívajícími vícestatické principy;
- ❑ neschopnost klasifikovat kontakty aktivních sonarů s dostatečnou rychlostí, zvláště v prostředí mělkých vod.

MS LFAS je koncepce víceplatformové součinnosti, a to lodí, vybavených nízkofrekvenčním aktivním sonarem anebo lodí vybavených taženými senzory. Jednotlivé vysílací platformy vysílají informační pulzy, obsahující důležité detaily pro zpracování detekčního pulzu, který následuje. Vysílací platforma (je-li jí loď) přijímá odezvy a monostaticky je zpracovává s detekcí prahových hodnot, příslušných dané zájmové oblasti. Všechny ostatní platformy působí pasivně a zpracovávají odezvy srovnáváním s parametry vysílacího pulzu. Každá přijímací jednotka stlačuje detekční práh na hranici detekovatelnosti. Jak lodě, tak ponorky mají spojení s vysokopásmovým rozsahem do komunikačních sítí přes družici anebo podpůrný letoun. Tato koncepce je považována za evoluční vývoj, kdy se sdílí rostoucí množství informací mezi spolupracujícími jednotkami tak, jak se technologie rozvíjí.

Budou-li vyřešeny technické a operační otázky, tato koncepce by mohla výrazně zvýšit schopnosti, které poskytuje aktivní sonar, pracující na nízké frekvenci. V kombinaci s koncepcemi operací v mělkých vodách by to mohlo znatelně zdokonalit schopnosti protiponorkového boje (ASW – anti-submarine warfare) v rámci operací NATO. Projekt by mohl zrychlit úsilí o dosažení požadované operační schopnosti, doposud odhadované na rok 2015 s tím, že by mohla být demonstrována počáteční schopnost již v horizontu let 2005–2010. V rámci projektu se vyvíjejí komunikační standardy pro výměnu dat LFAS, CONOPS (Concept of Operations – záměr, koncepce operací) pro vícepolehové operace LFAS, má se provádět modelování, řešit otázky velení a řízení apod.

5. Dálkově poskytované vzdělávání (ADL)

Během washingtonského summitu NATO byl odsouhlasen program TEEP (Training and Education Programme), který by měl vytvořit potenciál pro informační a dálkové komunikační technologie, a bylo doporučeno, aby byly prozkoumány existující a jiné technologie s nízkými finančními náklady, s ohledem na možnost vytvoření simulačních sítí a výcvikových programů, zahrnující celou sféru EAPC (Euro-Atlantic Partnership Council, dřívější Severoatlantická rada pro spolupráci NACC).

ADL a simulace jsou rychle se vyvíjející oblasti. Státy NATO i PpF vyvíjejí nebo již vyvinuly velké množství programů pro distanční vzdělávání. Rychle se vyvíjejí také mnohonárodní aktivity, jako je ISN (International Relations and Security Network). I když všechny existující projekty nemají stejnou úroveň, představují obrovský potenciál pro zvýšení interoperability v rámci NATO a PpF. Zatím však neexistovalo žádné jednotné koordinační úsilí, které by dokázalo optimalizovat a harmonizovat různé pracovní programy a efektivněji využívat existující zdroje. Tento úkol byl zadán Agentuře výzkumu a technologií NATO (RTA – Research Technology Agency), která vypracovala studii „Distributed Learning and Simulation“. Na jejím základě byl vojenským výborem zadán úkol strategickým velitelstvím vytvořit prototyp systému.

Hlavní schopnosti, které měl ADL rozvinout, byly definovány v oblastech:

- jazyka ve vazbě na základní a specializovaný výcvik a terminologii NATO na operační a taktické úrovni;
- praktik štábních postupů;
- opatření velení a řízení;
- pochopení spojeneckých vojenských doktrín a standardů;
- výcviku důstojníků a praporčíků pro činnost ve společném a mnohonárodním prostředí, včetně zdokonalení připravenosti personálu PpF pro široký rozsah možných spojeneckých misí.

Tento projekt CDE byl jako první již úspěšně ukončen. Jeho cílem bylo vyvinout vysoce kvalitní síť interaktivních simulací a dálkově poskytovaného operačního vzdělávání a výcviku, umožňující státům NATO a partnerským zemím realisticky, v kterékoliv době a za přesně stanovených pravidel vzdělávat, cvičit a experimentovat v mnohonárodním prostředí. Dalším požadavkem bylo snížit finanční náklady na výcvik a vzdělávání, při současném zvýšení připravenosti pro široký rozsah různých misí. Měly být vytvořeny specifikace, umožňující interoperabilitu, opakované a dlouhotrvající použití, adaptabilitu a nízkou nákladovost výukových nástrojů a obsahu kurzů. Požadavkem bylo rovněž podpořit široce rozvinutou spolupráci a transparentnost při vývoji a sdílení výukových zdrojů a vyvarovat se duplikací s jinými obdobnými nástroji.

Specifické požadavky interoperability mohou být ověřovány i komplexním testováním znalostí mnohonárodních štábů.

Touto cestou je také možné identifikovat a zavádět nejlepší dostupné nástroje na programové plánování, řízení a implementaci požadavků interoperability. Výsledek řešení byl předložen ve formě internetové stránky přímo propojené se třemi prototypovými výukovými kurzy. Pro další postup bylo doporučeno s využitím projektu virtuálních optických vláken obsáhnout touto schopností i oblast Kavkazu a Střední Asie. Kromě toho se současně vyvíjí utajovaná verze stejného prototypu.

6. Sdílení informací v rámci různých řídicích stupňů koalice

Je velmi dobře známo, že správné nakládání s informacemi patří mezi klíčové schopnosti v moderních operacích. Přitom je třeba mít na jedné straně na paměti, že stále více operací bude probíhat v koalicích, ať už v rámci NATO nebo v koalicích „ad hoc“. Na druhé straně je ale nezbytné sbírat informace a sdílet je v rámci každé vhodné národní koaliční jednotky. Koncepce přístupu k šíření a sdílení informací je zvláště důležitá pro ozbrojené síly Francie, které musí brát v úvahu své specifické místo v rámci NATO. Proto byl tento projekt vybrán jako první příspěvek Francie do rozvoje CDE.

Řešení projektu sleduje možnost výzkumu různých způsobů organizace sdílení informací v rámci koalice na strategické, operační i taktické úrovni. Cílem studie je popsat tři druhy možných architektur (operační architekturu, architekturu systémů a senzorů a technickou architekturu). Posléze bude nutné na tomto základě popsat proces sběru, třídění (filtrace), sdružování a sdílení informací v různých úrovních. Šíření informací musí být zaměřeno na poskytování správných informací v pravý čas správnému příjemci při zabezpečení požadavků na utajení a s cílem vyhnout se přetížení informačních systémů. Studie má vycházet ze strategické koncepce a být plně v souladu s postupy a platnými dokumenty NATO. Její závěry by měly být přednostně využity pro vývoj nové doktríny o šíření informací.

Proto, aby mohla být studie založena na dobrém základě, má vycházet z několika koaličních hypotéz a rozpracovat několik možných scénářů. Jako příklad je uvedena mírová operace vedená koalicí, sestavenou „ad hoc“ pod vedením EU na operační úrovni a jako další varianta nebojová evakuační operace pod národní kontrolou s pomocí jedné nebo dalších zemí na taktické úrovni.

Studie musí odpovědět na následující otázky: Které informace je nutné a které nelze sdílet pro jednotlivé stupně velení? Které informace jsou potřebné pro různé štáby s ohledem na příslušné národní příspěvky a pro různé koalice z hlediska velikosti, složení a počtu přispívajících zemí?

Všechny současné internetové technologie by měly být pro vytvoření procesu sdílení a šíření informací využitelné. Technologie umělé inteligence by mohly podporovat proces filtrace a sdružování dat. V obou oblastech bude potřebné vyvinout velké výzkumné a vývojové úsilí.

7. Informační bezpečnost založená na obsahu (CBIS)

Sdílení utajovaných informací v rámci koalice má v dnešním vojenském prostředí zásadní význam a musí ho být schopny zabezpečit všechny přispívající jednotky i podpůrné agentury a nevojenské vládní organizace. To je zásadní podmínkou schopnosti podpory celé škály operací CJTF (Combined Joint Task Forces). Důležitost tohoto požadavku je navíc potvrzena v prostředí současného globálního boje proti terorismu, v jehož rámci je třeba zintenzivnit spolupráci s partnery.

Schopnost bezpečně sdílet informace různé citlivosti je dlouhodobou výzvou NATO. Úkolem CBIS je vytvořit jedinou infrastrukturu informačních technologií, která spojí mnoho zemí a vládních organizací k usnadnění velení a řízení a sdílení informací, při respektování požadavků bezpečnosti a soukromí. CBIS poskytne aplikacím a sítím vestavěné kódování. Chráněné informace budou přístupné po ztotožnění dokumentu s osobními atributy už-

vatele. Tento důležitý inovační přístup má zabezpečit jedinečná integrace technologií HW (hardware) a SW (software).

Přidanou hodnotou má být rychlost, spolehlivost, účinnost a skrytí původu informace, při současném zajištění toho, aby přijímané a sdílené plánovací dokumenty a rozkazy přispívaly k vedení společných mnohonárodních operací.

Hlavním problémem je to, že jsou informační zdroje z důvodu bezpečnosti odděleny, což ohrožuje interoperabilitu, zhoršuje fúzi dat a v důsledcích vede k vytváření dočasných a drahých sítí k plnění potřeb dílčích operací nebo cvičení. Inovaci znamenají integrované systémy, které mohou zpracovávat a předávat informace, založené na jejich obsahu s využitím kódování, identifikace a autentičnosti v souladu s uživatelskou autorizací.

Přístup k informacím v rámci systému CBIS bude založen na systému silné identifikace a autentičnosti (I&A), zdvojeném s biometriku (např. otisky prstů) ve spojení s uživatelskou autorizací. Dynamická klíčová struktura CBIS bude kódovat informace pomocí asymetrického klíče a algoritmu. Každý prvek v rámci bezpečnostní politiky má svůj jedinečný asymetrický klíč. Autorizovaní uživatelé budou schopni číst, autorizovat a publikovat informace, založené na jejich individuálních bezpečnostních oprávněních a úlohách, určených bezpečnostní politikou. Úroveň důvěry a přiděleného oprávnění bude záviset na prověřené dlouhodobější spolupráci s NATO. Úroveň ochrany informací a úroveň důvěry pro poskytování oprávnění koaličním jednotkám bude však nutné standardizovat.

Vyvíjený systém bude minimalizovat potřebu násobných sítí tím, že budou informace kódovány přímo při jejich vzniku v místě původu, namísto jejich přenášení do utajovaných informačních systémů. Úroveň ochrany bude přidělovat přímo původce, vlastník nebo autor dané informace. Systém je navržen k použití na stávajících počítačích.

Projekt byl zrychlen na základě změněného bezpečnostního prostředí, způsobeného událostmi z 11.9.2001. Zrychlený plán dosažení počáteční informační schopnosti je 24 měsíců, následovaná přípravou 10 polních systémů po 100 pracovních stanicích ve třetím roce řešení úkolu.

8. Dálková detekce chemických a biologických látek

Včasná a přesná detekce a identifikace chemických a biologických látek je hlavní složkou struktury systému OPZHN. V současné době existuje skutečná potřeba rychlého varování jednotek a velitelů NATO před hrozbou použití ZHN. Účinným prostředkem takového systému se může stát dálkový detektor chemických a biologických bojových látek i toxických průmyslových látek.

Projekt tohoto zadání byl předložen a je veden Českou republikou, jmenovitě Vojenským technickým ústavem ochrany Brno, za velkého zájmu USA o aktivní spolupráci, především o testování ostrých chemických látek v testovací komoře. Zájem o spolupráci nebo roli pozorovatelů mají i některé další země, zejména Polsko, Kanada, Německo a Turecko. V zemích NATO na podobných projektech pracují USA (projekt ARTEMIS) a Francie (projekt DETADIS). Česká republika rozvíjí takovéto aktivity již od roku 1985 na základě projektu TEA CO₂ DIAL, diferenční absorpční LIDAR (laser radar).

Cílem projektu je vyvinout do roku 2005 prototyp mobilního dálkového automatického detektoru bojových chemických a biologických látek a některých toxických průmyslových chemikálií s možností přenosu a poskytování dat na velitelské stanoviště nebo do vyhodno-

covacího střediska pomocí radiostanic. Má být použit pro přesné, citlivé a selektivní monitorování situace v zájmových prostorech pro potřeby ochrany různých velitelských stupňů, jednotek, organizací, logistických a civilních objektů za účelem poskytnutí včasného varování a přijetí účinných ochranných opatření k minimalizaci ztrát a udržení efektivnosti sil. Systém má být rozvinutelný v polních podmínkách na taktické úrovni se speciálními chemickými jednotkami. V dalších vývojových etapách lze uvažovat o minimalizaci rozměrů detektoru pro možné použití v bezpilotních průzkumných prostředcích. Automatická detekce a přenos dat by mohly významně přispět i k systému trvalého monitorování zájmových oblastí.

Měření může být ovlivněno podmínkami v zájmové oblasti, jako je prach, kouř, mlha či zvlněný terén. Eliminace těchto faktorů jejich zahrnutím ve vyhodnocovací algoritmech by měla být předmětem první fáze řešení projektu.

Polní použití systému bude vyžadovat příslušné změny v doktríně OPZHN, v operačních příručkách, výcvikových dokumentech, v informačních a simulačních postupech a technologiích. Bude to vyžadovat i změny výcviku osob a řadu dalších opatření.

9. Přijímání, příprava a následný pohyb vojsk (RSOM)

Podle platné doktríny NATO je odpovědnost za dopravu a přepravu do místa vedení spojeneckých operací plně v kompetenci jednotlivých zemí. Současně však patří mezi vůdčí principy kolektivní odpovědnost za *podporu* takové přepravy a dopravy, kterou v praxi vykonávají velitelé v součinnosti s vysílajícími státy. Konečné slovo ve schvalování, řízení a v kontrole přepravy a dopravy na svém území má ale hostitelská země. Pokud taková autorita chybí nebo není schopna tuto činnost vykonávat, je odpovědnost delegována na vedoucí zemi dané operace.

Nasazení sil do operačního prostoru se plánuje v souladu s požadavky velitele společných sil. Každé nasazení má tři oddělené ale vzájemně související etapy, které by na sebe měly hladce navazovat:

- ❑ z domovské základny do místa vyložení;
- ❑ z místa vyložení do místa přeložení;
- ❑ z místa přeložení do místa určení, v němž dochází v kontextu NATO k převodu autority z národního na společné velení.

Přijímání, příprava a následný pohyb vojsk (RSOM - Reception, Staging and Onward Movement) označuje fázi nasazení spojeneckých jednotek, osob, techniky a materiálu od doby jejich příjezdu do místa vyložení až po přesun do místa určení, a to na rozdíl od dřívější praxe, kdy se pozornost koalice věnovala jen činnostem v místě naložení a v místě vyložení, což výrazně omezovalo sladění a zpomalovalo celý proces nasazení společných sil.

Projekt reaguje na požadavek států NATO k vytvoření sil rychlé a pružné reakce s potřebou jejich vysoké mobility a pohotovosti k včasnému nasazení a rozvinutí, a také udržení a bezpečnosti v prostorech odpovědnosti NATO i mimo ně v plném rozsahu spojeneckých úloh a misí a měl by se zaměřit zejména na následující oblasti:

- ❑ doktríny a postupy;
- ❑ vývoj, hodnocení, testování a procvičování postupů RSOM, včetně vývoje simulačních nástrojů pro modelování souvisejících činností v operačním prostoru;
- ❑ technologické změny v přepravním průmyslu a vytvoření kritérií pro vojenské náklady a zařízení;

- ❑ vytvoření informačních systémů pro systém sledování materiálu a zásob a informační technologie pro podporu sledování jednotek a prostředků a viditelnosti materiálu při přesunu;
- ❑ opatření velení a řízení, včetně finančních a právních otázek, a koordinace s týlovými funkcemi; velitel společných sil není často dostatečně informován o průběhu přesunu a složení jednotek; byla vyvinuta koncepce pro zřízení velitele složky pro týlovou oblast, přímo podřízeného veliteli společných sil, tj. bez podřízenosti veliteli pozemních sil. To má zvláštní výhody v případech, kdy je nasazen více než jeden sbor, nebo když je velitelství pozemních sil geograficky oddělené od týlové oblasti;
- ❑ koncepce vedoucí nebo specializované země v hostitelské zemi; doposud vysílané národní podpůrné prvky často a ve velké míře úlohu HNS (host national support) zbytečně zdvojují, např. v oblastech zásobování životními potřebami, poskytování lékařské služby, služeb na terminálech, řízení dopravy apod.;
- ❑ začlenění jednotek, specializovaných na RSOM do národních struktur sil, mnohonárodních aspekty součinnosti a výcvik těchto jednotek, kterých je v zemích NATO nedostatečné množství a kvalita nevyhovuje náročným požadavkům;
- ❑ vývoj nových průmyslových standardů v oblasti logistiky a přepravy.

Projekt bude vyvíjen do roku 2006 v rámci série událostí formou modelování a simulace za účelem testování navržené doktríny, postupů a organizačních změn i formou studií operačních analýz, seminářů a experimentování v rámci hlavních cvičení NATO.

Navržený rozvoj koncepce RSOM by měl znamenat revoluční změnu v této oblasti a posunout mnohonárodní spolupráci a interoperabilitu na vyšší úroveň. Informační systémy by měly poskytovat údaje o přesunech techniky, materiálu a zásob téměř v reálném čase. Vývoj nových standardů pro průmysl bude mít dopad na kritéria projektování techniky a vývoj přepravních prostředků pro vojenské účely.

10. Budoucí společné vedení palby

Pokrok v technologiích potenciálních nepřátel, znásobený rostoucími asymetrickými hrozbami, vytváří v ozbrojených silách USA, které jsou vůdčí zemí tohoto projektu, potřebu studií schopností a postupů, požadovaných k vedení budoucích společných operací vedení palby v horizontu let 2015–2020 a po něm. Objevující se nové hrozby vytvářejí z pohledu USA potřebu vytvoření společných sil jako proaktivního, rychlého, přesného a rozhodujícího prostředku k napadení protivníka při současném udržení reaktivní obranné schopnosti ochrany vlastních sil. Klíčovým v tomto procesu je včasné vytvoření schopností společné palby při splnění požadavků vysoké interoperability a integrace mnohonárodních sil k zajištění dominance na strategické, operační i taktické úrovni.

Problémy spojené s prováděním palby napříč bojištěm jsou dlouhodobě kritickým problémem soudobých operací, kdy se často nedaří konzistentně identifikovat, analyzovat a s optimální účinností zneškodnit vytypované cíle. Schopnost je navíc snížena v obdobích nepříznivého počasí, neznámého terénu a proti odhodlanému a dobře vycvičenému nepříteli. Protivníková strategie přežití je založena na omezení zranitelnosti při útocích formou zvýšené mobility, lepšího maskování, klamání a kratších operačních cyklů.

Řešitelský problém se rozpadá na tři hlavní oblasti:

- ❑ znalost protivníka, vyžadující souhrnné průběžné vyhodnocování situace na bojišti, včetně vlivu terénu a postupu konfliktu;
- ❑ velení a řízení, zahrnující záměr velitele, směrnici a priority, stanovené při centralizovaném plánování a plnění při decentralizovaném provedení; nezbytným požadavkem je rychlé poskytování informací všem, kteří ovlivní úder a po něm následující rozhodování;
- ❑ operační praktiky, vyžadující synchronizované úsilí a spolupráci jednotlivých složek a mnohonárodních účastníků; k tomu vydá operační velitel směrnici s upřesněním prioritních cílů, zpravodajských a průzkumných platform a senzorů a použitých zbraní.

Zdokonalené schopnosti by v tomto směru měly umožnit, aby zdroje určené pro přesný střet dosáhly operačních cílů za podpory dalších funkcí, kterými jsou zhodnocení operačních sítí, společné zpravodajství, průzkum a příprava bojiště a bojová identifikace.

Během řešení bude nutné analyzovat procesy celého společného cyklu zneškodňování cílů, který sestává ze:

- ❑ stanovení cíle a směrnice velitele;
- ❑ vývoje, validace, nominace a stanovení priorit cílů;
- ❑ analýza schopností;
- ❑ rozhodnutí velitele a přidělení sil;
- ❑ plánování a provedení mise;
- ❑ vyhodnocení boje.

Účinnost palby na budoucím bojišti bude dosahována výhradně synchronizací senzorů, zdrojů přesného střetu a nástrojů podporujících automatizované rozhodování, a to v dynamické, přizpůsobivé a reaktivní architektuře C4 (Command, Control, Communications, Computers). Takovýto systém umožní vytvářet nejlepší prostředky operačních sil pro integrovanou a reaktivní schopnost napadnout cíl a dosáhnout plánovaného účinku. Pomocí spojení senzorů na moři, ve vzduchu, na zemi, u specializovaných sil a v kosmu, propojených utajovanou datovou sítí řídicího systému, se detekce cílů, jejich lokalizace, identifikace a sledování uskuteční koherentním a včasným způsobem.

11. Přizpůsobivost vedoucích a týmů v mnohonárodních koaliciích: Kulturní rozdílnost v poznávací týmové práci

Tento výzkumný projekt se předpokládá řešit pod vedením Výzkumné laboratoře ředitelství lidských zdrojů a inženýrství USA s předpokládaným ukončením v roce 2006. Mnohonárodní koalice jsou složitým seskupením vedoucích, týmů, kultur, sítí a systémů. Vedoucí a týmy musí být schopni nejen rychlé adaptace na vojenské požadavky v operacích jiných než válka, ale musí také zápolit s množstvím vládních a nevládních civilních organizací, pověřených plněním nevojenských funkcí, jako jsou diplomatická, informační a ekonomická opatření.

Toto komplexní prostředí činí potřebu adaptability kritičtější než kdykoliv jindy, přičemž potřeba adaptabilních vedoucích a týmů je rozhodující.

Produkt, vyvinutý v rámci tohoto projektu, bude zahrnovat modely a způsoby měření činnosti týmů (s poukázáním na kulturní a organizační omezení) a výcvikové postupy a nástroje k rychlému rozvinutí dovedností a schopností požadovaných pro adaptabilní vedoucí a týmy v rámci NATO. Všechny tři tyto oblasti zaměření výzkumu se vzájemně podporují a v důsledku mají poskytnout účinnější vedení a týmovou práci v rámci CJTF a NRF NATO. Výstupem bude komplexní soustava doporučení a nástrojů pro výcvik přízpůsobivých vedoucích a týmů.

Přízpůsobivé působení vedoucích a týmů se bude řešit spolu s identifikací účinků kulturní dimenze na mnohonárodní týmovou práci, na experimentování a testování teorie přízpůsobivého učení, na modely týmové práce a na pomůcky počítačově podporovaného výcviku.

Kulturní dimenze má například následující prvky: odstup síly (charakterizuje stupeň rozdílnosti síly osobnosti mezi jednotlivými členy komunity), tolerance nejednoznačnosti (jak dokáží lidé jednat v nepředvídatelných situacích), individualismus (jak se lidé sami ve skupinách definují), znalostní rozdíly (jestli jedinci uvažují hypoteticky nebo konkrétně, či dialekticky a jejich schopnost vyhodnotit různá řešení problému).

Vývoj adaptabilních vedoucích a týmů má zvýšit schopnost Aliance působit v CJTF a NRF nebo v jiných vojenských a nevojenských akcích, což vytváří rovněž příležitost zdokonalit koncepce CJTF a NRF. K dosažení cílů je třeba, aby byly kontrolní a organizační požadavky zúčastněných zemí správně zastoupeny při vývoji závěrečných nástrojů modelování, metriky a výcviku.

Základem řešení má být výzkumná metodologie USA, přičemž se očekává, že bude zdokonalena, zhodnocena a rozvinuta pro mezinárodní použití zejména tím, že budou do řešení zapojeni výzkumníci z různých zemí Aliance.

Hlavní úkoly řešitelského týmu budou:

- ❑ definovat poznávací požadavky pro práci koalic v mnohonárodních mírových operacích na taktické a strategické úrovni a účinky kulturní rozdílnosti v poznávací a týmové práci v mnohonárodních koalicích; Východiskem má být výzkum prováděný u velitelství SFOR a mnohonárodní divize MND (N) v Bosně a Hercegovině;
- ❑ vyvinout způsob měření (metriku) přízpůsobivého působení, vhodný pro mnohonárodní koalice, specificky pak pro komponent CJTF;
- ❑ na základě teoretického pochopení modifikovat adaptabilní výcvikové nástroje SFOR pro koaliční použití a vyvinout výcvikové programy pro specifické scénáře stabilizačních a podpůrných operací (SASO – Stability and Support Operations) pro adaptabilní výuku a zdokonalení působení týmů, k přípravě zemí NATO pro účast ve vícekulturních, vícefunkčních nehierarchických týmech.

12. Aktivita spolupráce dělostřeleckých systémů (ASCA)

Cílem projektu je zdokonalit a následně udržet operační rozhraní polních dělostřeleckých systémů a systémů velení a řízení palby s možností nasazení v dynamickém, taktickém a mnohonárodním prostředí.

ASCA umožní účastnickým zemím přijímat nebo poskytovat vzájemnou palebnou podporu u svých manévrujících brigád podle potřeb vztahů velitelské podpory. Toto rozhraní podporuje sdílení klíčových informací velení a řízení o palebných cílech, plánování a provádění střelb. Dosavadními členy ASCA jsou Francie se systémem ATLAS, Německo (systém ADLER), Itálie (systém SIR), Velká Británie (systém BATES – Battlefield Information and Control System, řídicí a informační systém na bojišti) a USA (systém AFATDS – Advanced Field Artillery Tactical Data System).

Původním cílem, který byl již v zásadě dosažen, bylo vyvinout a zavést konfiguraci operačního počítačového programového rozhraní mezi účastníky automatizovaného polního systému velení a řízení dělostřelectva. Tento systém sestává ze souboru přesně strukturovaných a formátovaných zpráv, do nichž jsou vkládána taktická data, a specifikací pro vzájemnou komunikaci. Dalším cílem je udržet a zdokonalit interoperabilitu účastnických zemí.

Základní charakteristiky projektu jsou vymezeny následovně:

- ❑ shodnost dokumentů, operačních a technických požadavků i databází;
- ❑ implementace systémů (HW/SW) je národní odpovědností;
- ❑ evoluční vývoj v tom, že všechny požadavky nemohou být implementovány okamžitě, ale postupně;
- ❑ nástroj má být použitelný pro polní velitele dělostřelectva v mnohonárodním prostředí.

Systém má umožnit zdokonalení pěti dělostřeleckých funkcí, a to velení a řízení dělostřelectva, řízení určování cílů, dělostřeleckého zpravodajství, plánování střelb a plnění palebných úkolů.

Hlavními kategoriemi společných operačních požadavků na zdokonalení systému jsou:

- ❑ podpůrné funkce při rozptýleném velení a řízení;
- ❑ koordinace palebné podpory má umožnit maximální využití prostředků dostupné palebné podpory při zabezpečení bezpečnosti vlastních vojsk před účinky vlastní palby;
- ❑ řízení určování cílů (vytváření a poskytování seznamů cílů);
- ❑ zpravodajství o dělostřeleckých cílech;
- ❑ zpracování výsledků palebné mise;
- ❑ plánování a provádění palby;
 - ❑ cílem plánování palby je vytvořit taktický plán použití zbraní dané jednotky nebo formace tak, aby jejich palba byla koordinována v tom, že plánované palebné mise budou mít vyšší úroveň priority než příležitostné palby; řešení umožní přenos informací a rozkazů požadovaných pro přípravu, distribuci, provedení a ukončení plánu střelb; všechny zprávy, příslušející plánu střelb, budou obsahovat kódové označení palebného plánu;
- ❑ předávání zpráv o ZHN
 - ❑ v zásadě je podávání zpráv o ZHN v odpovědnosti vyšších stupňů velení a řízení; dělostřelecké systémy musí následně zabezpečovat funkci předání informací; každý národní systém má být schopen přijímat jakoukoliv varovnou zprávu a hlášení od jakéhokoliv jiného součinnostního státu, aniž by byla zpráva odmítnuta.

13. Systém společného operačního rozhodování (CODS)

Projekt CODS je vypracován z iniciativy *norské bojové experimentální laboratoře* (NOBLE) jako její hlavní projekt. Jedná se v podstatě o vývoj stolu s průhlednou skleněnou deskou, umožňujícího spolupráci 25 obrazovek LCD při využití jejich rozlišovací schopnosti a jejich integraci do jednoho obrazu bez ztráty detailu. Využívá se nové technologie k synchronizaci širokého rozsahu informačních zdrojů.

Cílem je zlepšení dvou hlavních faktorů využívání operativních informací v systému velení a řízení. První řešitelskou výzvou je zobrazit násobnou informaci do společného operačního obrazu při udržení schopnosti sbírat a modifikovat relevantní informace pro jednotlivé situace. Za druhé, stávající obrazovky a projektory nejsou schopny zobrazit velké plochy s vysokou rozlišovací schopností a velkým objemem dat, přičemž je to velmi důležité pro rozhodovací procesy na taktické a operační úrovni, zvláště v kontextu NCW (Network Centric Warfare). Navíc různé scénáře ukázaly, že obrazy různých stupňů velení (strategický/operační/taktický) se zobrazují nezřetelně a někdy se navzájem překrývají. V rámci tohoto projektu bylo doposud dosaženo zobrazení informací na obrazovkách až do objemu 50 milionů obrazových bodů (pixelů).

CODS obsahuje vyspělý třírozměrný mapový systém vysokého rozlišení, který zobrazuje situaci prostorově s přizpůsobením úrovně detailu. Přidávat lze jakákoliv vektorová data, družicové obrazy nebo letecké snímky. K rozsáhlé digitálnímu mapovému základu lze připojit reálné, aktuální informace, např. z letounů nebo z vozidel vybavených GPS (Global Positioning System). CODS může měnit obraz mezi různými stupni velení s relevantními informacemi, prezentovanými pro každý stupeň.

Řešení umožňuje spojovat rozdílné informační zdroje na několika obrazovkách LCD vysokého rozlišení pracujících jako jediná obrazovka. Nejnovější technologie mají velmi vysoký stupeň pružnosti a dovolují celosvětově synchronizovat nosiče informací. To zjednodušuje analýzy obrazů cílů, družicových obrazů a obrazů z bezpilotních letounů a poskytuje ucelenější informaci pro rozhodovací proces na taktické, operační a strategické úrovni.

14. Nízkonákladová přesná střela (LCPK)

Přesná nízkonákladová střela je produktem norské bojové experimentální laboratoře (NOBLE). Je to zbraň, která má schopnost zabezpečovat přesné a flexibilní použití při nízkých nákladech. Projekt bere v úvahu zhodnocení a možné efektivní využití jednotlivých systémů stávajících raket, existujících v arzenálu několika zemí NATO.

Během několika testovacích střelb již byla demonstrována možnost navádění existujících raket CRV-7 (coordinated range/velocity) umožněná záměnou a implementací naváděcí sekce systému. Nyní se vyvíjí různé druhy detektorů, z nichž je nejzajímavější laserový detektor s možností vestavění schopností GPS.

V rámci projektu půjde o rozšíření využitelnosti o další možné varianty při zohlednění tří hledisek:

- spolu s CRV-7 by měla být posouzena využitelnost i dalších skladovaných raket NATO; zajímavým kandidátem by měla být dělostřelecká raketa BM-21 (122mm), což může být zvláště zajímavé pro některé nové členy NATO a pro státy PfP;

- ❑ mělo by být posouzeno použití LCPK na různých platformách (nosičích), zbraň má schopnost použití i ze stíhacích letounů, vrtulníků a malých letounů;
- ❑ měla by být prozkoumána také možnost využití dalších alternativních pátracích systémů (protiradiačních, infračervených, proti rušičkám GPS a s využitím GPS).

Mimo to vzniká zajímavý potenciál pro vývoj taktiky, která by měla navazovat na vývoj těchto zbraní. Ty by totiž mohly poskytnout malým jednotkám za čárou dotyku nebo blízko ní značnou palebnou sílu bez spoléhání na náročné poskytnutí dodatečné palebné podpory. Současně by mohly dát malým jednotkám možnost použít přesnou munici při působení v politicky citlivých scénářích, jako jsou operace na udržení míru, aniž by způsobily nežádoucí eskalaci konfliktu.

Konečně by použití levné munice mohlo umožnit členům Aliance cvičit nebo experimentovat s ostrými střelbami včetně použití typů zbraní, které jsou jinak pro výcvikové účely příliš drahé.

S časově velmi napjatým harmonogramem je cílem vyvinout polní prototyp zbraně již v počátku roku 2004 proto, aby byl schopen co nejdříve poskytnout jednotkám NATO v současné době chybějící schopnost tohoto druhu. Přesto se některé státy NATO již také o vývoj tohoto druhu zbraně zajímají, britská Aerospace America & Raytheon vyvíjí naváděcí sekci pro raketu Hydra, německé ozbrojené síly iniciovaly rozhovory s průmyslem za účelem možného vývoje LCPK a Turecko se o takovýto vývoj zajímá proto, že disponuje vlastní výrobou raket 2,75".

Závěr

CDE je relativně novou oblastí v rámci probíhající transformace NATO, která se teprve začíná plně rozvíjet. O tom svědčí i to, že ze schválených a zahájených projektů byl doposud dokončen jen jeden. Tento článek měl za cíl celou oblast popsat a jednotlivé probíhající projekty charakterizovat. K tomu je třeba upozornit na to, že se jedná o postupný proces a že nových projektů bude pravděpodobně postupně přibývat. V listopadu 2003 proběhla v Praze třetí výroční konference tohoto programu, která zhodnotila dosažený stav a vytyčila nové perspektivy rozvoje CDE. ČR se do programu na mezinárodní úrovni zapojila aktivně velmi brzy, o čemž svědčí i schválený a úspěšně probíhající projekt dálkové detekce chemických a biologických látek. Zatím však chybí organizační prvek, který by celou oblast koordinoval na národní úrovni, zejména pokud se jedná o operační výzkum a vývoj a oblast experimentování, a to alespoň na úrovni, která je zavedena v oblasti vyzbrojování.

Literatura:

ŠILHAN, V. „Hlavní rozvojové projekty NATO v oblasti perspektiv operačního použití vojsk (oblast CDE).“ *Informační analýza č. 4/2004*, Vyškov: Ředitelství výcviku a doktrín Vyškov, duben 2004.
NATO CDE Newsletter. Edice: Jan–Mar 2002, Apr–Jul 2002, Jan 2003, Jun 2003 a Dec 2003.
 Pro každý uváděný projekt: příslušný „White Paper“ a/nebo „Executive Summary“.
 SVOBODA, V., KARAFFA, V. „Vývoj koncepcí a experimentování (CDE) – významná iniciativa NATO.“ *Vojenské rozhledy* 4/2000.

Problematika modernizace současného technického vybavení a akvizice nové techniky a výzbroje ozbrojených sil zahraničních států může být inspirující i pro potřeby vyzbrojování Armády České republiky. V průběhu roku 2003 řešil Ústav strategických studií Vojenské akademie v Brně vědecký úkol TRENDY, jehož součástí byla i výše zmiňovaná problematika vyzbrojování – část „Trendy vývoje v oblasti nadnárodního použití akviziční politiky“. Předložený článek si klade za cíl podat informaci o průběhu a výsledcích řešení této části vědeckého úkolu.

Úkol „Trendy vývoje v oblasti nadnárodního použití akviziční politiky“ byl Ústavu strategických studií VA v Brně (ÚSS) zadán sekci strategického plánování MO ČR. Řešení úkolu bylo zahájeno v květnu r. 2003. V této době byla stanovena na základě konzultací se zástupci zadavatele osnova úkolu, obsahující následující body:

1. Plánované schopnosti ozbrojených sil
2. Specializace ozbrojených sil v rámci aliančního zajišťování obrany
3. Plánovaná modernizace ozbrojených sil
4. Možnosti obranného průmyslu
5. Účast v nadnárodních vyzbrojovacích programech
6. Vývojové trendy ve vyzbrojování a jejich možné dopady pro ozbrojené síly ČR

Výše uvedená problematika byla zpracována pro následující vybrané státy: Belgie, Dánsko, Nizozemí, Litva, Lotyšsko, Maďarsko, Polsko, Slovensko a Rakousko. Státy byly vybrány z hlediska jejich relativní srovnatelnosti s Českou republikou (počet obyvatel, velikost ozbrojených sil, geografická poloha, srovnatelné problémy a potřeby v oblasti vyzbrojování, technické vybavení). Vedoucím řešitelského kolektivu byl určen kpt. Ing. Jan Valouch.

Cíle vědeckého úkolu

Cílem úkolu bylo analyzovat vývojové trendy v oblasti vyzbrojování ve vybraných státech a zpracovat výstupní studie pro zadavatele v rozšířené a zkrácené verzi, pojednávající o akviziční politice vybraných států (**Nizozemí, Dánsko, Belgie, Maďarsko, Litva, Lotyšsko, Rakousko, Polsko, Slovensko**), jejich vyzbrojovacích programech a spolupráci v rámci nadnárodních vyzbrojovacích programů. Informace o plánovaných schopnostech ozbrojených sil a možnostech obranného průmyslu doplnit o přehledy modernizačních projektů a o základní směry specializace ozbrojených sil. Na základě těchto údajů potom nastínit základní vývojové trendy ve vyzbrojování a možnostech vzájemné spolupráce našich a zahraničních ozbrojených sil, resp. prvků obranného průmyslu.

Dosažené výsledky

Na základě informací získaných z dílčích studií, které byly zpracovány k jednotlivým vybraným státům, doplněných o studium dalších zdrojů (www stránky jednotlivých ministerstev obrany, publikací Janes ´ Sentinel, studium zdrojů na SSP MO) byly vypracovány dvě závěrečné studie s názvem **„Vývojové trendy v oblasti vyzbrojování ozbrojených sil států srovnatelných s Českou republikou“**. Rozsáhlejší (103 s.) obsahující podstatné informace dle stanovené osnovy k jednotlivým vybraným státům, a zkrácená studie – syntéza (33s.), převážně tabulková verze, tvořící výběr základních údajů, zpracovaný ve formě umožňující vzájemné porovnání jednotlivých zemí. V této zkrácené verzi jsou uvedeny i komentáře zobecňující jednotlivé body osnovy a zamýšlející se nad přístupem států k vybraným oblastem vyzbrojování (specializace, modernizační záměry, mezinárodní spolupráce atd.).

V rámci řešení vědeckého úkolu byl na ÚSS uspořádán pracovní seminář s tématem „Vyzbrojování ozbrojených sil ČR v rámci koaličního zajišťování obrany – vývoj a perspektivy“, jehož cílem bylo ověřit si správnost dosavadního postupu řešení a diskutovat o problematice vyzbrojování ČR. Tohoto semináře se zúčastnili zástupci potencionálního uživatele NÚV MO, příslušníci ÚSS a v rámci zahraniční návštěvy i pracovníci VA Liptovský Mikuláš. Výsledky pracovního jednání potvrdily správnost přístupu k řešení a naznačily další směry orientace případných následných studií, které se v dané oblasti jeví jako velmi potřebné.

Úkol „Trendy vývoje v oblasti nadnárodního použití akviziční politiky“ byl ukončen oponentním jednáním, které se konalo v prosinci 2003 na ÚSS VA v Brně za účasti zástupců SOPS MO Praha, ŘeVD Vyškov a pracovníků ÚSS VA Brno. Předložené závěrečné studie „Vývojové trendy v oblasti vyzbrojování ozbrojených sil států srovnatelných s Českou republikou“ a „Vývojové trendy v oblasti vyzbrojování ozbrojených sil států srovnatelných s Českou republikou- syntéza“ byly komisí hodnoceny velmi kladně a byly přijaty. Zejména byla zdůrazněna skutečnost, že studie tvoří hodnotný základ pro další rozvoj poznatků v této oblasti.

Veškeré materiály zpracované v průběhu řešení (dílčí studie k jednotlivým státům, závěrečné studie, prezentace k pracovnímu semináři, prezentace k oponentnímu řízení, závěrečná zpráva) byly vydány také formou CD.

V následujících částech článku jsou uvedeny shrnutí základních informací k jednotlivým částem řešené problematiky.

Plánované schopnosti ozbrojených sil

Plánované schopnosti vybraných států (Belgie, Dánsko, Nizozemí, Litva, Lotyšsko, Maďarsko, Polsko, Rakousko a Slovensko) vychází především ze zhodnocení bezpečnostní situace v daném regionu, ze současného stavu ozbrojených sil, z rozsahu zapojení do mezinárodních politických a vojenských organizací a s tím spojených závazků, ze zájmů a plánů vládních představitelů jednotlivých států a v neposlední řadě z ekonomických možností.

I přes relativní srovnatelnost států je možno vysledovat patrné rozdíly v jejich ambicích v oblasti výstavby ozbrojených sil. Společným zájmem je u všech států otázka **aktivního zapojení se do mezinárodního obranného úsilí a zvýšení akceschopnosti vojsk** v novém bezpečnostním prostředí. S tím souvisí i druhá oblast plánovaných změn u všech vybraných států - **změny ve struktuře ozbrojených sil**. Jednotlivé státy ke strukturálním změnám přistupují z různých důvodů. Společnými podměty jsou zejména potřeby přizpůsobení se strukturám

NATO, změny v použití jednotek a ekonomické důvody. Mezi další příčiny můžeme zařadit připravovanou profesionalizaci.

Redukce ozbrojených sil je oblast, na které je možno ukázat na rozdíly mezi pobaltskými státy – Litvou a Lotyšskem, které jako jediné z vybraných států plánují navýšení počtu příslušníků ozbrojených sil a mezi ostatními zkoumanými státy. Toto je dáno především skutečností, že ozbrojené síly Litvy a Lotyšska jsou od doby vzniku samostatných států po rozpadu Sovětského svazu stále v procesu výstavby. Ostatní státy mají ambice stabilizovat současný počet, resp. provést mírné snížení (Nizozemí, Dánsko, Belgie) nebo počty svých ozbrojených sil redukovat podstatněji (Maďarsko, Polsko a Slovensko). Totéž lze říci i o **rozsahu infrastruktury** s tím, že i státy jako Nizozemí, Dánsko a Belgie mají zájem na snižování rozsahu infrastruktury a slučování jednotek a to jak z důvodů změn ve struktuře tak z důvodů ekonomických.

Mezi další plánované ambice lze zařadit např. **rozvoj regionální spolupráce** (BENELUX, vísehradská skupina, NORDIC, Pobaltí), **zlepšení pracovních a sociálních podmínek vojáků z povolání** (pravděpodobně všechny státy - důraz deklaruje Maďarsko), realizace plánů spojených s vlastní přípravou jako hostitelské země pro spojenecká vojska (důraz klade Maďarsko, Litva a Lotyšsko).

Specializace ozbrojených sil

Na oblast specializace nahlíží vybrané státy stejně jako ozbrojené síly států ostatních ze dvou úhlů. Jedním je možnost či potřeba stanovení preferovaných směrů (především technických) ve vývoji ozbrojených sil a to na základě následujících předpokladů:

- ❑ současná bezpečnostní situace v daném regionu,
- ❑ závazky vyplývající z členství v NATO,
- ❑ zkušenosti a tradice vlastních ozbrojených sil,
- ❑ možnosti obranného průmyslu.

Druhým úhlem pohledu je skutečnost, že jednotlivé státy i přes deklarování své specializace mají zájem o udržení si co nejširšího spektra schopností vlastních ozbrojených sil a to z důvodu jejich nezávislosti na ostatních spojeneckých silách. Důraz na tento aspekt klade z vybraných zemí především Nizozemí a Rakousko. Samozřejmě tato snaha naráží zejména na ekonomické problémy a v některých zemích na problémy technologického zabezpečení ze stran vlastního průmyslu (Maďarsko, Lotyšsko, Litva).

V současné době vysoce aktuální oblast **ochrany proti účinkům chemických a biologických zbraní** je jednou z preferovaných oblastí specializace u ozbrojených sil Belgie, Slovenska, Litvy a Lotyšska. V oblasti **letectva** (letecká doprava, stíhací letouny, tankovací letouny, vrtulníky) mohou své kapacity nabídnout Nizozemí, Dánsko a Belgie. V rámci **námořnictva** dominuje specializace u Nizozemí, Dánska, Belgie a také prostřednictvím **potápěčských jednotek** u Lotyšska. **Ochranu pobřeží** jako oblast preferovanou oblast uvádí Nizozemí, Dánsko a Polsko. Budování **zdravotnických pracovišť**, podobně jako naše republika se stává specializací Litvy a Lotyšska. Oblast zvyšování **mobility pozemních sil** a s ní spojené zvyšování kvality pásových a kolových obrněných prostředků preferuje Dánsko, Maďarsko a Rakousko. Maďarsko jako jednu z oblastí své specializace uvádí také **stavbu mostů a zajišťování dodávek vody**. Na oblast rozvoje schopností **vojenské policie** se zaměřuje Lotyšsko a Maďarsko.

Litva má zájem o rozvoj svých schopností v oblasti **ženijní techniky**. Vzhledem k omezování nákladů na výcvik a s ohledem na vývoj nových informačních a komunikačních technologií vzrůstá význam použití **simulační a trenažérové techniky** (Nizozemí).

Slovenský pohled na problematiku specializace vychází z názoru, že jako malá země se potřebuje orientovat na takové oblasti, které potřebuje každá armáda, a které jsou zároveň potřebné z hlediska současné bezpečnostní situace tj. především na oblast ochrany proti biologickým a chemickým zbraním a oblast **ochrany proti terorismu**.

Modernizace ozbrojených sil

V oblasti modernizace ozbrojených sil je situace ve vybraných státech značně odlišná. Vyspělejší státy (Nizozemí, Belgie a Dánsko) vede k modernizaci zejména snaha o zvýšení svých bojových schopností a o pokrok v oblasti zavádění nových technologií. U Litvy a Lotyšska je to snaha pořídit do své výzbroje techniku, která jim schází. Maďarsko, Slovensko a Polsko zase řeší problém ze zastaralou technikou ruské provenience, jíž bude končit životnost.

Jednou z nejsledovanějších oblastí modernizace je **letectvo**. Nizozemí a Dánsko předpokládají nahrazení svých stávajících stíhacích letounů F-16 novými stroji v rámci projektu Joint Strike Fighters. Rakousko počítá s pořízením 18 ks letounů z projektu Eurofighters. Maďarsko uzavřelo kontrakt na dodávku švédských stíhacích letounů JAS-39 Gripen. Belgie o nahrazení svých F-16 zatím neuvažuje a má zájem o jejich modernizaci. V rámci letectva věnuje Belgie pozornost nákupu nových dopravních letounů A 400 M. Litva uvažuje v rámci obnovy svých leteckých sil o pořízení nových dopravních letounů a Lotyšsko o pořízení velkokapacitního letounu pro přepravu jednotek a materiálu (tyto státy mají ve výzbroji také české letouny L-39 a L-410). Slovensko taktéž uvažuje o nákupu 18 ks stíhacích a 10 ks cvičných letounů, zatím však nebyl vypsan tendr. Dodávka je plánována na rok 2005 a začátek splácení na rok 2008. Polsko připravuje zavedení 48 ks letounů F-16 po roce 2007.

V oblasti **námořnictva** dominuje se svými modernizačními programy především Nizozemí a to zejména zaváděním nových protivzdušných velitelských fregat (LCF), plánovaným zavedením druhé transportní lodě a nahrazením dvou hydrografických lodí. Dánsko v rámci společného projektu skandinávských států plánuje zavedení 4 kusů neatomových ponorek Viking a dále zavedení velitelsko-podpůrného plavidla pro hlídkování v prostoru Grónska a Faerských ostrovů, s možností instalace zbraňových systémů. Belgie plánuje pouze modernizaci stávající námořní výzbroje. Polsko se chystá zavést do výzbroje další víceúčelovou korvetu, minolovky a dva kusy ponorek.

V rámci modernizace **pozemních sil** jsou plánovány akvizice nových **obrněných vozidel** v Nizozemí (MRAV, Fennek 4x4), modernizace stávajících BVP M113 v Dánsku, zavedení nových BVP ULAN v Rakousku a akvizice nových vozidel na Slovensku. V **tankové technice** modernizuje Nizozemí své tanky Leopard II A5 na verzi A6, Dánsko tanky Leopard II A4 na verzi A5, Polsko plánuje nákup tanků Leopard z Německa, Maďarsko uvažuje o modernizaci tanků T-72s. **Komunikační systémy** pozemního vojska plánují modernizovat Dánsko (nákup rádiových stanic s utajeným přenosem dat), Maďarsko (nákup VKV radiostanic Konsberg - Norsko), Litva (zavedení uceleného taktického spojovacího systému) a Slovensko (vybudování radioreléové telekomunikační infrastruktury). V rámci pozemních **dopravních prostředků** plánuje Belgie nákup tahačů 20 t nákladů, vozidel pro dopravu kontejnerů a sanitních vozidel typu Pandur,

Stát	Velení a řízení	Mobilita a zasaditelnost	Schopnost přežití
Belgie	Modernizace komunikační sítě RITA Akvizice komunikačního satelitního systému Vybavení 1 fregaty systémem SATCOM Modernizace komunikačního systému letectva Satelitní komunikace pro A-310 a C-130	Akvizice 8 letounů A400M Akvizice 4 dopravních letounů Embraer Letecký simulátor pro vrtulník A109 Akvizice transportní lodě Modernizace fregat Pořízení 20 nových vrtulníků ,2007	Identifikační systém letounů Akvizice modulárních zařízení NBC Zavedení radarových systémů SHORAD
Dánsko	Nákup taktických radiostanic Nákup velitelsko-podpůrného plavidla Modernizace CIS námořnictva	Nákup 10-15 nových přepravních vrtulníků Nákup 2 ks letounů C-130 Pořízení neatomových ponorek VIKING Pořízení inspekčního plavidla	Nákup NBC průzkumných vozidel Pořízení Standoff NBC detekčních prostředků Pořízení minolovek s dálkovým ovládáním Vytvoření mobilního protiminového střediska Zavedení senzorů pro námořní hlíd-kování Náhrada radarů včasné výstrahy
Nizozemí	Zavedení digitálního výcvikového systému Pořízení 4 ks velitelsko- protivzdušných fregat Modernizace CIS - Velitelství vzdušných sil Náhrada komunikačního systému ZODIAC	Zavedení obrněných kolových vozidel MRAV Zavedení obrněných vozidel FENNEK 4x4 Nákup 15 ks lehkých dopravních vrtulníků Zavedení druhé transportní lodě Nákup vrtulníků NH-90	Nákup NBC vozidel k ochraně pozem-ních sil Otevření centra NBC pro civilní využití Vybavení fregat novými raketovými systémy Systémy elektronické ochrany pro vrtulníky Eliminace infračerveného vyzařování fregat Eliminace infračerveného vyzařování fregat
Litva	Zavedení spojovacího systému (RADMOR) Vytvoření spojovacího a informačního centra pozemního vojska	Akvizice vozidel Hummer Modernizace nákladních vozů Nákup nových dopravních letounů Plán pořízení nových letounů	Modernizace a nákup prostředků OPZHN Zavedení mobilních 3D radarů
Lotyšsko	Výstavba komunikačního systému	Pořízení terénních vozidel Akvizice velkokapacitního dopravního letounu Akvizice 10 vrtulníků (W-3s Polsko) Záměr pořízení cvičných letounů (L-39, Saab)	Nákup protiletadlových zbraní Nákup protitankových střel
Maďarsko	Modernizace komunikačních systémů Redukce fixních částí spojovacích systémů Nové komunikační letecké systémy	Akvizice osobních a terénních vozidel Pronájem a nákup stíhacích letounů JAS-39 Dohoda s Dánskem o využití jeho kapa-cit námořní a vzdušné přepravy Akvizice autobusů	Vybudování sítě 3D radarů Nákup prostředků individuální ochrany Akvizice prostředků kolektivní ochrany 2005 Modernizace PLRS SA-6 Nákup PVO systému Mistral Modernizace vybavení protichem. praporu
Polsko	Náhrada zastaralého komunikačního systému pozemních sil Propojení národního CIS systému na NATO CIS, 2008 Zřízení řídicích center CIS	Zavedení nových typů obrněných transportérů Akvice stíhacích letounů (48 ks F-16, 2007) Nákup 4 ks námořních vrtulníků Zavedení dalších dvou ponorek Zavedení víceúčelových korvet Akvizice středních dopravních letadel	Zavedení nových PTRS Modernizace systémů PVO Pořízení prostředků ochrany a detekce NBC Nákup mobilního modulu V-SHORAD Instalace systémů včasné výstrahy na lodích a letounech
Rakousko	---	Akvizice 112 ks BVP ULAN Nákup transportních vrtulníků (Sikorski USA) Pořízení 18 ks letounů EUROFIGHTER Nákup 3 ks transportních letounů C-130K	Pořízení ženijních prostředků pro odminování Pořízení ženijní techniky pro překonávání vodních překážek
Slovensko	Modernizace systémů velení a řízení MATRA Vybudování radioreleové telekomunikační infrastruktury	Pořízení 18 ks víceúčelových letounů Modernizace letounů AN-2 Pořízení 10 ks cvičných letounů (L-159, Aeromacchi MB-339, BAE systém Hawk)	Modernizace radiolokátorů 3D ST 68 U Modernizace radiolokátorů P-37 MSK na 3D Akvizice 8 ks taktických radiolokátorů (k identifikace nízkoletečích cílů)

Stát	Efektivní působení	Udržitelnost a logistika
Belgie	Modernizace minolovek Modernizace a obnova laserových leteckých naváděcích systémů Modernizace naváděcích systémů pro PVO prostředky Mistral Modernizace minolovek Modernizace výzbroje letounů F-16 Zahájení studie lodí budoucnosti Zavedení taktických bezpilotních prostředků	Akvizice sanitních vozů Pandur Nákup prostředků nočního vidění Příprava brigády na 6 měsíční nasazení v mezinárodních operacích Belgicko-Nizozemská spolupráce v logistické podpoře fregat
Dánsko	Modernizace munice pro systémy Harpoon Nákup raket země vzduch AMRAAM Modernizace BVP M113 Modernizace tanků Leopard II A4 na verzi A5 Nákup vozidel s odminovacími systémy Doplnění plavidel tří. Stan Flex bojovými moduly Zavedení torpéd prodlouženého dosahu s novou municí Modernizace F-16 pro boj za každých povětrnostních podmínek	Pořízení nového plavidla k ostraze pobřežních vod Modernizace stávajících transportních vrtulníků Zvýšit schopnosti logistické podpory vlastních jednotek v zahraničních misích (doposud jen s pomocí Aliance) Vytvoření mobilního logistického prvku k ochraně letišť a vzletových drah Zavedení dvou podpůrných plavidel
Nizozemí	Modernizace tanků Leopard II A5 na verzi A6 Modernizace F-16 Zavedení nových typů GPS a laserových naváděcích systémů Modernizace průkumných letounů P-3C Orion Zavádění bezpilotních prostředků Odstranění nedostatků v ženijní technice - mosty a deficitu v protitankových zbraních a prostředcích palebné podpory	Modifikace tankovacích letounů pro potřeby spojenců NATO Náhrada dvou hydrografických lodí Příprava 1 brigády (resp. 3 praporů) k nasazení na dvou bojištích v mezinárodních operacích Vytvoření společné opravárenské a podpůrné brigády pod velením NL-GE sboru Výstavba modulové vojenské nemocnice (NL-UK) Redukce skladových prostředků - zásobování IN-TIME
Litva	Modernizace výzbroje letounu L-39 Akvizice prostředků pro boj s minami Pořízení protiletadlových zbraní - Bofors (Švédsko) Nákup ručních PLRK STINGER Akvizice PTRS Javelin	Příprava brigády pro potřeby NATO, 2006 Realizace plánu podpory schopností a kapacit hostitelské země
Lotyšsko	Pořízení protiletadlových zbraní - Bofors (Švédsko) Pořízení minolovky třídy Lindau (Německo) Modernizace výzbroje minolovky Lindau	Pořízení hlídkovacích plavidel STORM class (Norsko) Modernizace hlídkových plavidel OSA class
Maďarsko	Modernizace vrtulníků Mi-24 Nákup PVO systému Mistral Vytvoření jednotek CIMIC a PSYOPS	Převzetí leteckých opravěn do pořízenosti letecké základny Reorganizace logistiky - jednotný logistický systém Modernizace a obnova opravárenské a skladovací techniky
Polsko	Modernizace tanků T-72 Akvizice tanků Leopard II (Německo) Zavedení nových PTRS Modernizace plavidel - nové raketové systémy Modernizace vrtulníků Mi-24 Nákup minolovek a modernizace stávajících	Vytvoření 14 rot pro řízení dopravy Výhled vyřešení problémů s náhradními díly vyřazením zastaralé techniky
Rakousko	Pořízení nových ženijních prostředků pro odminování	Pořízení ženijní techniky pro překonávání vodních překážek
Slovensko	Modernizace vrtulníků Mi-24 Akvizice nových minometů Modernizace tanků T-72 Modernizace BVP-2 Modernizace 26 ks raketometů RM70/85	Redukce posádek z počtu 89 na 23 hlavních a 19 satelitních Snížení počtu leteckých základen Změna divízní struktury na brigádní

▲ Přehled modernizačních projektů a ambicí ve vztahu k vybraným schopnostem – efektivní působení, udržitelnost, logistika

◀ Přehled modernizačních projektů a ambicí ve vztahu k vybraným schopnostem – efektivní působení, udržitelnost, logistika

Maďarsko chystá obnovu celého vozového parku osobních a nákladních vozidel a autobus (Iveco Sp, Ikarus, Raba Jarmu). Litva plánuje modernizaci nákladních vozidel.

V tabulkách na předcházejících stranách jsou uvedeny přehledy modernizačních projektů a ambicí vybraných států, které jsou prezentovány ve formě přiřazení záměrů a ambicí k běžně definovaným schopnostem ozbrojených sil – Velení a řízení, Mobilita a zasaditelnost, Schopnost přežití, Efektivní působení, Udržitelnost a logistika.

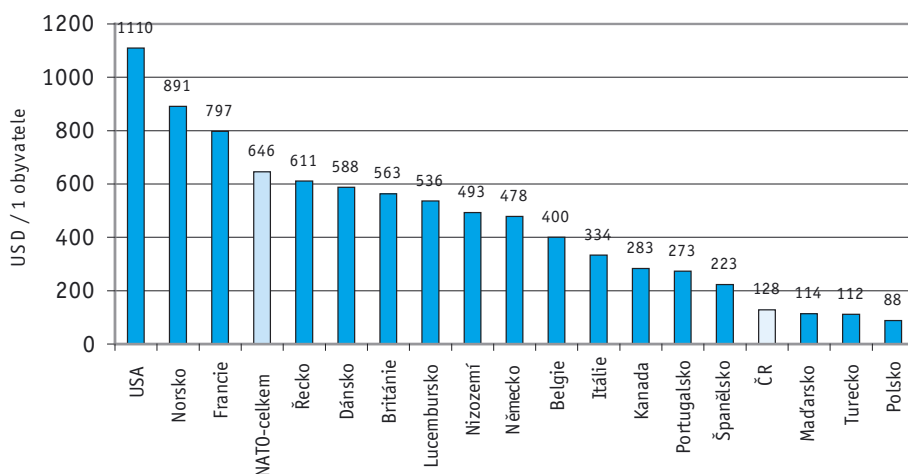
Finanční aspekty vyzbrojování

Možnosti států a následně výše a skladba rozpočtu ozbrojených sil výrazně ovlivňuje možnosti v oblasti investic do nové techniky a modernizaci stávajícího vybavení a výzbroje. Výše rozpočtu je do značné míry ovlivněna výkonností ekonomiky dané země.

Mezi země, které plánují v budoucích letech **navyšování** svého rozpočtu na obranu patří Maďarsko (4-5 % růst ročně). Rakousko si uvědomuje nutnost zvýšení podílu svých obranných výdajů ze stávajících 0,8 % HDP na dvojnásobek tj. 1,6 % k odstranění deficitu ve schopnostech pozemních sil a letectva. Litva a Lotyšsko plánují odvození obranných rozpočtů od výše HDP – 2 % HDP do roku 2008. Polsko plánuje navýšení svých obranných výdajů na 1,95 HDP, Slovensko navýšení na 2 % HDP. Belgie má stanovený **pevný rozpočet** 2 479 mil. eur do roku 2015 valorizovatelný v případě větších kursovních měn. Podobně stálý rozpočet má Dánsko, jehož obranné výdaje se v posledních letech pohybují okolo cca 2 198 mil eur. Mírné **snížení** obranných výdajů předpokládá v letech 2003 - 2006 Nizozemí.

Graf (**obr. 1**) představuje obranné výdaje zemí NATO vztažené na 1 obyvatele v roce 2003. Pro lepší porovnání v rámci NATO je nutno uvést, že průměrná hodnota výdajů na 1 obyvatele v evropských zemích NATO je 392 USD, zatímco průměrná hodnota v zemích severní Ameriky (USA a Kanady) je 1029 USD.

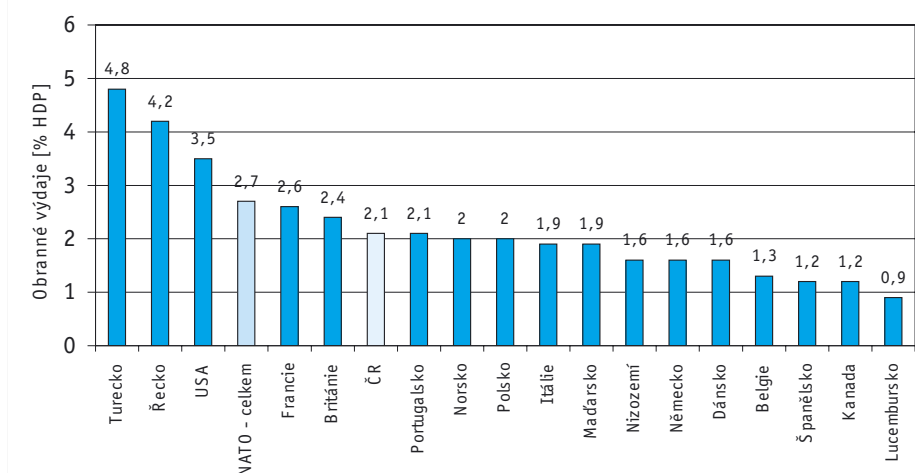
Z údajů v grafu na **obr. 2** je zřejmé, že různé státy členské a kandidátské státy NATO vyčleňují na svou obranu různý podíl HDP – od 0,9 % (Lucembursko) až po 4,8 % (Turecko). Výše

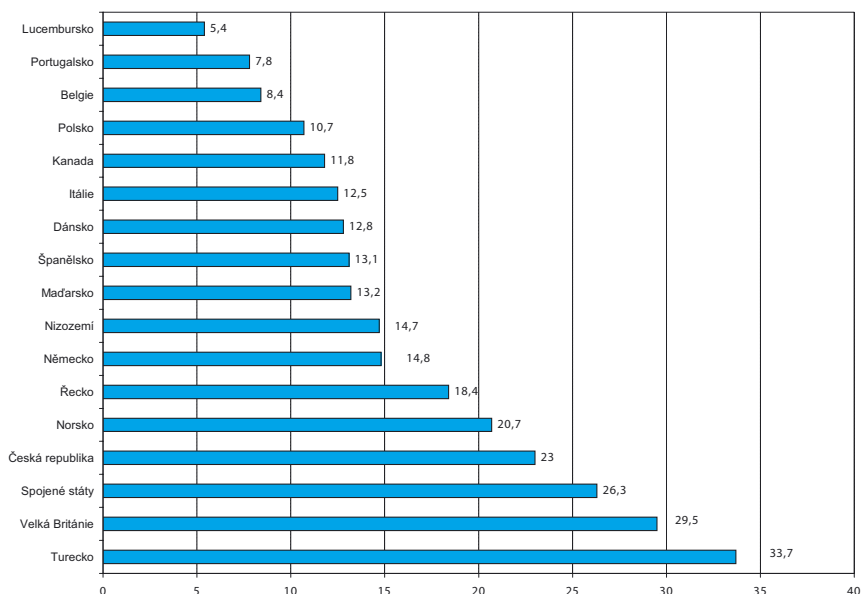
Obr. 1: Obranné výdaje států NATO na jednoho obyvatele v roce 2003

Pramen: www.nato.int

HDP vypovídá o potenciální schopnosti států financovat svou obranu a tím samozřejmě i proces modernizace vojenského technického vybavení. Do jaké míry tuto možnost stát využije však závisí na řadě okolností. Vztah mezi výdaji na obranu a HDP není snadno vyjádřitelný – neplatí, že ze dvou stejně velkých států, z nichž jeden má nižší HDP, musí mít vyšší výdaje na obranu bohatší stát. Při stejné absolutní výši výdajů na obranu je však pro bohatší stát zpravidla snadnější udržovat tuto výši výdajů, a při stejném podílu obranných výdajů na HDP je bohatší stát schopen na obranu vynaložit větší částku, což (při efektivním využití zdrojů) znamená, že je i lépe schopen zabezpečit potřeby obrany.

Obr. 2: Obranné výdaje jako % z HDP vybraných zemí v roce 2003. Pramen: www.nato.int

Obr. 3: Výdaje na modernizaci ozbrojených sil států NATO (v % obranných výdajů v roce 2000).

Pramen: Binnendijk, H.: Transforming America's Military Center for Technology and National Security Policy, National Defense University, Washington 2002, str. 249.

Graf na **obr. 3** ukazuje procentuální podíl modernizačních výdajů jednotlivých států NATO na jejich celkových obranných výdajích v roce 2000. Výše kapitálových výdajů ukazuje relativní schopnost a zejména snahu jednotlivých zemí o modernizační rozvoj ozbrojených sil. Ze států vybraných v této studii na tom byly nejlépe Nizozemí 14,7 % a Maďarsko 13,2 %, nejhůře potom Polsko 10,7 % a Belgie se 8,4 % podílu kapitálových výdajů na celkovém obranném rozpočtu.

Obranný průmysl

Vybrané státy lze z hlediska rozsahu obranného průmyslu zařadit mezi malé země. Průmysl je zde orientován primárně na dodávky pro velké výrobce – integrátory. I mezi zde vybranými zeměmi jsou velké rozdíly.

Lotyšsko a Litva až na několik málo firem prakticky obranný průmysl nemá. Litva je např. díky nákupu licence na výrobu rádiových stanic od polské firmy ZM RADMOR na tom lépe než sousední Lotyšsko. Výkonností svého obranného průmyslu se nemůže pyšnit ani **Maďarsko**, které ztratilo rozpadem Varšavské smlouvy 80 % odběratelů v obranném sektoru. Více než 90 % podíl všech obranných zakázek si tady rozdělují pouze 10 firem z celkového počtu 60 společností deklarujících svůj zájem na zbrojní výrobě. **Rakousko** nakupuje většinu výzbroje v zahraničí s výjimkou obrněných transportérů, jejíž výrobu zabezpečuje největší firma rakouského obranného průmyslu Steyr. O poznání lépe jsou na tom Nizozemí, Belgie a Dánsko. Typickým představitelem **nizozemského** obranného průmyslu je společnost KSG (Koninklijke Shelde Groep) vyrábějící lodě. Jádro **dánského** obranného průmyslu tvoří asi 25 společností. Většina se řadí k malým specializovaným firmám, zejména v oblastech programového vybavení, komunikační techniky, mikrovlnných komponentů, optických kabelů, kalibračních zařízení a subkomponentů vozidel. Největší společností je firma TERMA Elektronik vyrábějící elektronické systémy pro radarové, průzkumné, řídicí a další systémy. Belgický obranný průmysl se vyznačuje velkou kvalitativní úrovní. **Belgické** firmy jsou aktivní především v oblastech leteckého průmyslu, telekomunikací, optoelektronice, lehkých zbraních a municí. Mezi nejvýznamnější společnosti patří SABIEX International SA vyrábějící vojenská vozidla (transportéry, tanky) a společnost CMI Defence vyrábějící zbraňové systémy pro obrněná vozidla.

Slovenský obranný průmysl disponuje především kapacitami v oblastech techniky pozemního vojska (dělostřelecké systémy, munice, obrněná technika). Obranný průmysl Slovenska si po útlumu vojenské výroby, ke kterému došlo po roce 1990 dokázal udržet odborný technický a lidský potenciál a je nadále schopný zabezpečit vývoj, výrobu, zkoušky, opravy a modernizaci i složitých zbraňových systémů.

Polsko má zájem o všestrannou podporu svého obranného průmyslu. Rada ministrů schválila v květnu 2000 „Strategii strukturálních změn průmyslového obranného potenciálu v letech 2002-2005“ z důvodu zmenšení nákupů vojenské techniky. Realizace ustanovení tohoto dokumentu si klade za cíl vytvořit efektivní hospodářsko-finanční mechanismy a prosadit změny v právním předpisech s cílem zlepšení situace ve společnostech obranného průmyslu a tím i jeho efektivnějšího využití pro potřeby národních ozbrojených sil. Mezi další cíle této strategie patří např. snaha o vyvážení se Polska ze spojeneckých závazků v oblasti technického vybavení, přizpůsobení výroby potřebám národních ozbrojených sil, modernizace výroby zbraní a snížení nezaměstnanosti v regionech se zbrojní výrobou.

V rámci obraného průmyslu je třeba vzít v úvahu skutečnost, že klíčové systémy, které znamenají budoucnost ve vojenství jsou založeny na moderní elektronice, informačních technologiích a telekomunikacích. Spojovacím článkem mezi těmito systémy je jejich civilní původ. Nemůže být již řeč o vojenském přínosu pro civilní trhy – vývoj směřuje k obratu do jiných směrů. Budou zde hrát velkou roli zejména schopnosti inovace společností a finanční předpoklady. Životní cyklus generací elektronických, telekomunikačních a informačních systémů se snížil na čtyři roky a obranný průmysl si nemůže dovolit vyrábět čistě vojenské komponenty.

Další nezbytností do budoucna je nutnost rozšiřování dvoustranné nebo mnohostranné spolupráce z důvodu rozdělení nákladů na výzkum, vývoj a výrobu zařízení. Pro některá odvětví, jako je např. stavba lodí, je to otázka jejího dalšího přežití.

Účast v nadnárodních výzbrojovacích programech a mezinárodní spolupráce ve výzbrojování

Zapojení jednotlivých států do nadnárodních výzbrojovacích programů je dáno zejména dvěma důvody – ekonomickým a technologickým. Finančně náročné projekty výzkumu, vývoje a výroby nákladné výzbroje (letadla, vrtulníky, ponorky, kosmické technologie atd.) není většina států schopna zabezpečit jak po stránce finanční, tak z hlediska dostupnosti požadovaných moderních technologií. Mezi výjimky můžeme zařadit např. USA, Francii, Velkou Británii a Rusko. K zapojování se do společných výzbrojovacích programů vede státy také stejné vybavení jednotlivých armád (modernizace vrtulníku Mi-24 – ČR, Maďarsko, Polsko, Slovensko, modernizace letounů F-16 – Belgie, Nizozemí, Dánsko, Norsko, USA).

Mezi nejvýznamnější nadnárodní výzbrojovací programy patří např. **JOINT STRIKE FIGHTERS**, řešící vývoj a výrobu nového stíhacího letounu. Z vybraných států jsou do tohoto projektu zapojeno Dánsko a Nizozemí, které tímto uvažují o budoucí náhradě svých F-16. Do obdobného evropského programu **EUROFIGHTER** je zapojeno Rakousko a k aktivní účasti na vývoji třetí verze projektu bylo pozváno i Nizozemí. V rámci letectva můžeme ještě připomenout projekty **EUROPEAN HELICOPTER NH-90**, řešící vývoj a výrobu námořní a pozemní verze nového typu vrtulníku (Nizozemí), dále projekt **NORDIC HELICOPTER** – vrtulník typu EH 101 (Dánsko) a projekt **A 400M**, zabývající se zavedením nového transportního letounu (Belgie). V rámci visegrádské skupiny (Česká republika, Slovensko, Maďarsko a Polsko) začala v roce 2002 jednání o společném postupu při **modernizaci vrtulníků Mi-24**, jež mají všechny uvedené státy ve výzbroji.

V rámci pozemního vojska patří mezi významné mezinárodní projekty modernizace tanků **LEOPARD II** (Nizozemí), zavedení nových obrněných vozidel **MRAP** (Nizozemí), vývoj taktické pozemní komunikační sítě **RITA NG** (Belgie). V oblasti námořnictva probíhá aktivní spolupráce v rámci zemí BENELUXU a to např. při spolupráci na modernizaci infrastruktury námořní základny v rámci nizozemsko - belgického operačního štábu námořnictva **ABNL**. Dále je možné uvést projekt **CUP CMT**, řešící modernizaci minolovek (Nizozemí, Belgie) a projekt **VIKING** – zavedení nové neatomové ponorky (Dánsko).

Litva a Lotyšsko spolupracují zejména v rámci regionu pobaltských států společně s Estonskem. Příkladem jejich spolupráce je řada vojenských projektů, např. **BALTNET**, zabývající se výstavbou a provozem systému pozorování a kontroly vzdušného prostoru. Maďarsko řeší v rámci mezinárodních projektů např. již výše zmiňovanou modernizaci svých vrtulníků

Mi-24 (v rámci zemí visegrádské skupiny), zavedení nových VKV radiových stanic (s Norskem) a kompletní obnovu svého vozového parku (Ikarus, Iveco Sp, Daimler Chrysler Aerospace).

Vývojové trendy ve vyzbrojování

Mezi hlavní trendy ve vývoji v oblasti vyzbrojování lze u vybraných států obecně zařadit:

- ❑ snahu o zapojení do mezinárodních vyzbrojovacích programů,
- ❑ důraz na spolupráci zemí v daných regionech (BENELUX, Pobaltí, visegrádská skupina, vilniuská skupina V-10, NORDIC),
- ❑ důraz na modernizaci a vybavení jednotek určených k zapojení do mezinárodních mírových operací,
- ❑ zájem a snaha o specializaci je v rámci ozbrojených sil konfrontována se zájmem o udržení si co nejširšího spektra schopností a tím i nezávislosti,
- ❑ v rámci obranného průmyslu i přes proklamace nákupu nejlepší techniky za nejlepší cenu existují pochopitelně stále tlaky na využití kapacit a možností vlastního národního průmyslu,
- ❑ většina zemí si uvědomuje finanční náročnost jednotlivých akvizičních projektů a proto má zájem o jejich dlouhodobé naplánování s přesným vymezením postupu financování.

Rozdíly v přístupu jednotlivých zemí v oblasti vyzbrojování jsou dány především finančními možnostmi a stavem stávající techniky. Některé země se snaží maximálně prodloužit životnost stávající výzbroje (Belgie modernizací letounů F-16), jiné stejně vybavené již začínají pracovat na jejich nahrazení – Nizozemí, Dánsko – projekt JSF. Obdobný je přístup vybraných zemí k náplni modernizace z hlediska druhů vojsk. Zde převažuje zájem o nové letouny (Nizozemí, Dánsko, Maďarsko, Rakousko) a pozemní obrněnou techniku. Samozřejmě některé přímořské státy jako např. Nizozemí a Dánsko vidí své priority v technice námořní.

Poměrně zajímavé je sledovat **vztahy mezi plánovanými schopnostmi, specializací, modernizačními záměry a možnostmi národního obranného průmyslu** jednotlivých států. V některých případech je **logická provázanost** výše uvedených položek zcela názorná. Např. u Nizozemí – plánované zvýšení mobility – oblast specializace v možnostech námořní přepravy – modernizační záměry pořízení nových fregat- možnosti obranného průmyslu v oblasti stavby lodí. Naproti tomu u jiných států tato provázanost chybí a to především z důvodu omezených kapacit obranného průmyslu.

Jednotlivé státy lze z hlediska velikosti ozbrojených sil, jejich schopností a možností národního obranného průmyslu považovat za malé. I toto může být jeden z důvodů, proč se uvedené státy orientují spíše na **regionální a bilaterální spolupráci**, než na spolupráci v rámci rozsáhlých nadnárodních vyzbrojovacích programů. Mezi další důvody této orientace můžeme zařadit následující předpoklady a východiska:

- ❑ státy vůbec neplánují pořízení určitých druhů techniky (stíhací bojové - Litva, Lotyšsko),
- ❑ vysoké finanční nároky k zapojení se do velkých nadnárodních programů,
- ❑ národní obranný průmysl nedisponuje potřebným technologickým zázemím k zapojení se do nadnárodních projektů,

- ❑ státy dávají přednost spolupráci na stejné úrovni (visegrádská skupina, Pobaltí, NOR-DIC) před spoluprací na minoritní úrovni vedle mnohem silnějších partnerů,
- ❑ přímá bilaterální spolupráce ozbrojených sil nebo prvků obranného průmyslu se jeví jako organizačně jednodušší.

V rámci zaměření obranného průmyslu a s ohledem na výše uvedené poznámky k možnostem vzájemné spolupráce je nutné vyhodnotit ekonomické aspekty samostatné výroby vojenských systémů (a tím i mnohdy problematickému hledání zákazníků) oproti snaze uplatnění se na pozici subdodavatele komponentů pro nadnárodní výrobu a tím i pro větší skupinu zákazníků.

Možnosti spolupráce České republiky resp. ozbrojených sil ČR v oblasti vyzbrojování vychází z následujících předpokladů:

- ❑ srovnatelné plánované schopnosti a ambice (aktivní zapojení do mezinárodních operací),
- ❑ stejné modernizační záměry a potřeby (modernizace vrtulníků, akvizice stíhacích letadel, akvizice obrněných vozidel atd.),
- ❑ stejná výzbroj (zejména v rámci zemí bývalého východního bloku),
- ❑ specializované schopnosti ČR (chemické vojsko, sledovací systémy, zdravotnické pracoviště atd.),
- ❑ nedostatečné schopnosti ČR (velkokapacitní letecká doprava, ženijní kapacity, chybějící kapacity v námořní přepravě).

Jedním z řešení jak se mohou menší státy včetně České republiky přiblížit nebo vyrovnat technicky vyspělejšími státy ve srovnatelných oblastech výzbroje může být realizace tzv. **generačního skoku**, tj. upustit od nákupu techniky založené na současných technologických možnostech a začít se angažovat ve výzkumu a vývoji nových prostředků založených na perspektivních technologiích budoucnosti, např. bezpilotní prostředky nebo elektromagnetické zbraně.

Využití dosažených výsledků

Závěrečné studie „**Vývojové trendy v oblasti vyzbrojování ozbrojených sil států srovnatelných s Českou republikou**“, zpracované jako hlavní výstup stanoveného vědeckého úkolu „Trendy vývoje v oblasti nadnárodního použití akviziční politiky“ tvoří materiál, který v této podobě nebyl dosud zpracován a může být nápomocen v rámci rozvoje ozbrojených sil České republiky zejména při identifikaci možností spolupráce v oblasti vyzbrojování a to jak z hlediska zapojení se do mezinárodních projektů, hledání partnerů pro konkrétní modernizační záměry, tak hledání možností pro národní obranný průmysl resp. hledání kapacit zahraničního obranného průmyslu.

Do budoucna je potřebné získané informace dále rozvíjet a aktualizovat, popřípadě rozšířit spektrum sledovaných států. Zde je možné uvažovat o státech s vyspělejšími technickým vybavením ozbrojených sil (USA, Německo, Velká Británie, Francie) nebo o dalších, z hlediska technického vybavení relativně s Českou republikou srovnatelných státech (Egypt, Indie, skandinávské státy, státy Latinské Ameriky).

Literatura:

- VALOUCH, Jan. *Vývojové trendy v oblasti vyzbrojování ozbrojených sil států srovnatelných s Českou republikou*. Studie – syntéza vědeckého úkolu Trendy, ÚSS/2003-S-3-33/S. Brno: Vojenská akademie v Brně, Ústav strategických studií, 2003.
- VALOUCH, Jan. *Vývojové trendy v oblasti vyzbrojování ozbrojených sil – Nizozemí*. Studie vědeckého úkolu Trendy, ÚSS/2003-S-3-28. Brno: Vojenská akademie v Brně, Ústav strategických studií, 2003.
- LUKÁŠ, Luděk. *Vývojové trendy v oblasti vyzbrojování ozbrojených sil – Dánsko*. Studie vědeckého úkolu Trendy, ÚSS/2003-S-3-27. Brno: Vojenská akademie v Brně, Ústav strategických studií, 2003.
- ŠTÍPKOVÁ, Veronika. *Vývojové trendy v oblasti vyzbrojování ozbrojených sil – Belgie*. Studie vědeckého úkolu Trendy, ÚSS/2003-S-3-26. Brno: Vojenská akademie v Brně, Ústav strategických studií, 2003.
- VOŽÁR, Miroslav. *Vývojové trendy v oblasti vyzbrojování ozbrojených sil – Maďarsko*. Studie vědeckého úkolu Trendy, ÚSS/2003-S-3-31. Brno: Vojenská akademie v Brně, Ústav strategických studií, 2003.
- WOLETZ, Petr. *Vývojové trendy v oblasti vyzbrojování ozbrojených sil – Lotyšsko*. Studie vědeckého úkolu Trendy, ÚSS/2003-S-3-30. Brno: Vojenská akademie v Brně, Ústav strategických studií, 2003.
- WOLETZ, Petr. *Vývojové trendy v oblasti vyzbrojování ozbrojených sil – Litva*. Studie vědeckého úkolu Trendy, ÚSS/2003-S-3-29. Brno: Vojenská akademie v Brně, Ústav strategických studií, 2003.
- VALOUCH, Jan. *Vývojové trendy v oblasti vyzbrojování ozbrojených sil – Slovensko*. Studie vědeckého úkolu Trendy, ÚSS/2004-S-3. Brno: Vojenská akademie v Brně, Ústav strategických studií, 2004.
- PROCHÁZKA, Josef. *Vývojové trendy v oblasti vyzbrojování ozbrojených sil – Polsko*. Studie vědeckého úkolu Trendy, ÚSS/2003-S-3-36. Brno: Vojenská akademie v Brně, Ústav strategických studií, 2003.
- VLČEK, Bohuslav. *Vývojové trendy v oblasti vyzbrojování ozbrojených sil – Rakousko*. Studie vědeckého úkolu Trendy, ÚSS/2003-S-3-32. Brno: Vojenská akademie v Brně, Ústav strategických studií, 2003.
- FRANK, Libor, STOJAR, Richard. *Trendy vývoje bezpečnostní politiky států srovnatelných s Českou republikou*. Studie vědeckého úkolu Trendy, ÚSS/2003-S-1-036/S. Brno: Vojenská akademie v Brně, Ústav strategických studií, 2003.
- Reforma ozbrojených sil České republiky*. Praha: MO ČR, AVIS, 2001. ISBN 80-7248-132-4.
- Jane's Sentinel Security Assessment – Central Europe and the Baltic States. Jane's Information Group Limited, UK 2003.
- Současná reforma ozbrojených sil*. Analyticko-informační studie. Bratislava: Ministerstvo obrany, Vědecko-informační středisko, 2001.
- Jane's Sentinel Security Assessment – Western Europe*. Jane's Information Group Limited, UK 2002.
- ŠMONDRK J. *Analýza finančních zdrojů pro zabezpečení potřeb obrany ČR*. Studie vědeckého úkolu Perspektivy, ÚSS/2003-S-3. Brno: Vojenská akademie v Brně, Ústav strategických studií, 2003.
- VALOUCH J. *Analýza finančních zdrojů pro zabezpečení obrany ČR 2003*. Studie vědeckého úkolu Perspektivy, ÚSS/2003-S-3-22. Brno: Vojenská akademie v Brně, Ústav strategických studií, 2003.
- PROCHÁZKA Josef, ŠMONDRK Josef, VALOUCH Jan. *Defence Resources of the Czech Republic*. Brno: Vojenská akademie v Brně, Ústav strategických studií, 2003. ISBN 80-85960-62-1.
- VALOUCH, Jan. *Vývojové trendy v oblasti vyzbrojování ozbrojených sil států srovnatelných s Českou republikou*. Závěrečná souhrnná studie vědeckého úkolu Trendy, ÚSS/2003-S-3-033. Brno: Vojenská akademie v Brně, Ústav strategických studií, 2003.

Další informační zdroje:

- ❑ Oficiální stránky NATO – <http://www.nato.int>.
- ❑ Oficiální stránky Ministerstva zahraničních věcí ČR – <http://www.mzv.cz>.
- ❑ Czech Defence and Aviation Industry Review. Military System Line s.r.o., 2000-2003.
- ❑ Armed Forces Journal International, 2001-2003.
- ❑ Defence News. Army times Publishing Co., 2002-2003.
- ❑ Oficiální stránky ministerstev obrany Belgie, České republiky, Dánsko, Litvy, Lotyšska, Nizozemí, Maďarska, Polska, Rakouska a Slovenska.

Kolik potřebujeme doktrín a s jakým obsahem?

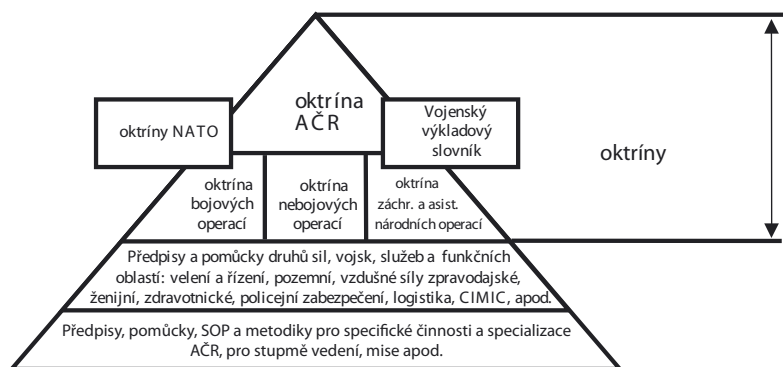
Na celoarmádní konferenci k doktrínám se v dubnu 2004 ve Vyškově sešlo reprezentativní uskupení vojenských odborníků v čele s náčelníkem generálního štábu AČR. Organizátorem byla Správa doktrín (SpD) – nově vytvořený řídicí a koncepční orgán v oblasti tvorby doktrín a předpisů v AČR. Jde o součást nově vytvořeného Ředitelství výcviku a doktrín (ŘeVD), které je podřízeno Velitelství sil podpory a výcviku (VeSPoV). Prioritním cílem bylo posoudit koncepci tvorby doktrín a předpisů. Zúčastnili jsme se podobné akce již v lednu 2002 v Brně na Vojenské akademii. Při porovnávání úrovně obou akcí ve více kriteriích formálního rázu v našich očích vítězí Vyškov. U takovýchto akcí však nejde o formální záležitosti, ale především o obsah a výsledky. V tomto směru jsme, mírně řečeno, trochu na rozpacích. Pokud bychom měli stručně a jasně odpovědět na otázku v názvu článku, pak by mohla následovat odpověď: „Vystačíme si s jednou doktrínou, která by měla být základem pro tvorbu předpisů.“ Pokusíme se alespoň v základních rysech náš názor objasnit.

Měl by být vytvořen **jednotný základ** k aplikaci teorie vojenského umění (ve všech třech jeho součástech – v taktice, operačním umění a vojenské strategii) na podmínky České republiky a její armády. Mělo by jít o jakýsi „návod k použití Armády České republiky“ v různých krizových situacích. Na semináři v lednu 2002 jsme kritizovali stav v rozpracovanosti „doktrín“ v Armádě České republiky (AČR), kterých tehdy bylo asi 23 (na sedmi byly práce ukončeny, čtyři měly být novelizovány, u pěti doktrín měly být práce přerušeny a asi sedm dalších mělo být nově zpracováno). Odpovědní pracovníci generálního štábu tehdy účastníky přesvědčovali, že na vše musí mít AČR doktrínu. Názvy některých doktrín vzbuzovaly úsměv na rtech (např. „Doktrína schopností společných sil“, „Doktrína koordinace s nevládními organizacemi“, „Doktrína systému C4“, „Doktrína operací na podporu míru“, „Doktrína CIMIC“, „Doktrína psychologických operací“, „Doktrína informačních operací“, „Doktrína podpory hostitelskou zemí“ aj.). Ať nám čtenáři prominou, ale ani dnes nevíme, jaký je osud a platnost těchto zpracovaných materiálů. Již tehdy jsme prosazovali názor, že paralelně s vytvářením aliančních doktrín řady AJP **nemusí** mít naše malá armáda obdobné doktríny. Tvrdili jsme, že společná spojenecká publikace AJP je totiž i naše publikace a měli bychom si vystačit s jednou doktrínou Armády České republiky.

Na letošní konferenci k doktrínám ve Vyškově byla prezentována „**doktrinální soustava**“, která zahrnuje dokumenty, vyjádřené na **obr.** Podle ní by si AČR měla v budoucnu vystačit s pouhými čtyřmi doktrínami. Na straně jedné jde o rozumný posun, na straně druhé byla několikaletá práce zpracovatelů, oponentů, písařek a dalších pracovníků rezortu obrany v tichosti odložena stranou. Absence systematičnosti v procesu tvorby doktrinálních dokumentů v minulosti je tudíž neoddiskutovatelná a je dobře, že Správa doktrín novou konferenci uspořádala.

Náš názor se v podstatě nemění. **Jsme pro jednu centrální Doktrínu Armády České republiky.** Považujeme za nadbytečné, aby byly zpracovány další tři doktríny nižšího (prvního) řádu, nejen z důvodu tříštění myšlenek. Dokonce se v diskuzi objevil názor, že jednu

doktrínu už máme – tou je „Vojenská strategie České republiky“. Reagovat na tento názor bylo zbytečné, jelikož většině přítomným bylo jasné, že v tomto vojensko-politickém dokumentu nejde o žádný „návod k použití AČR“ nebo o aplikované vojenské umění na podmínky České republiky a její armády.

Obr.: Doktrínální soustava AČR

Proč jsme spíše zastánci jedné doktríny? Můžeme jmenovat několik důvodů. Použití armád v dnešním světě, včetně té naší, je tak široké, že nejde dosti dobře a jednoznačně rozdělit operace na bojové a nebojové. Mohlo by se stát, že budeme rozpracovávat použití AČR v operaci k vynucení míru a nebudeme si vědět rady, do které doktríny ji vlastně zařadíme. Je všeobecně známo, že průběh operací se může měnit. Bojová operace může přejít do operace k udržení míru (resp. do nebojové operace) a naopak. V rámci bojové operace může být několik nebojových operací (stabilizačních nebo podpůrných) a naopak. Rozhodovací procesy, jakož i použití jednotek v obou základních druzích operací mohou být podobné a mohou se lišit jen specifickými činnostmi. Pokud by byla jen jedna doktrína, existuje poněkud vyšší pravděpodobnost, že použitá terminologie bude jednotná a redakce jednodušší. I ten fakt, který zazněl na konferenci, a který upozorňoval na nedostatek odborníků a dosti velkou pracnost, není zanedbatelný. O to více, jestliže Správa doktrín má sehrávat „jen“ manažerskou funkci. Pokud bychom brali v úvahu i skutečnost, že doktrína má být odrazovým můstkem pro zpracování předpisů, volili bychom možnost odrážet se spíše z jednoho můstku, než-li ze tří, či ze čtyř. I názvy doktrín nejsou zcela „čisté“. Záchranné a asistenční operace patří do nebojových operací a dá se také říci, že záchranné operace jsou asistenčními operacemi, jelikož tím hlavním vykonavatelem je integrovaný záchranný systém České republiky (IZS ČR). Národními operacemi mohou být ještě operace k ochraně objektů, k ochraně vzdušného prostoru, k poskytování podpory hostitelským státem, k podpoře vyčleněných sil v mnohonárodním uskupení apod. Tyto operace (můžeme je nazvat „operacemi pod národním velením“) budou zpravidla probíhat v době účasti AČR v operaci společné obrany nebo v operaci k vynucení míru, tudíž, v rámci probíhající mnohonárodní operace s účastí kontingentu AČR. V úvodních pasážích doktrín prvního řádu bychom se nemohli vyhnout tomu, abychom nevysvětlili v širším kontextu situaci v okolním prostředí, což by bylo nutné uvést v každé z dílčích doktrín. To jsou také argumenty, zdůvodňující názor, že bychom si neměli komplikovat situaci zpracováním více doktrín.

Ještě důležitější je **obsahová stránka**. Stávající platná doktrína, jakož i návrh její novelizace je z hlediska obsahu značně polemický. Koncepce doktríny je postavena na bázi jakési **učebnice vojenského umění** (viz hlava 1-6), což nepovažujeme za „návod k použití“ Armády České republiky.

V těchto kapitolách jde o výpis z publikací (doktrín) NATO řady AJP, které samotné jsou dostatečným podkladem k tomu, abychom se seznámili s obecným vojenským uměním, resp.

Kapitola	Všeobecně, vazby a vztahy k NATO, EU, OBSE apod..	Společné síly			Síly podpory a výcviku		Ostatní síly
		Pozemní síly	Vzdušné síly	Speciální síly	Logistika	Vojenské zdrav.	
Východiska doktríny a její určení	☐						
AČR a bezpečnostní systém ČR	☐						
Členění AČR a určení sil	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Základy vojenských operací	☐						
Úkoly AČR	☐						
Operace společné obrany	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Operace na prosazení míru	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Operace na podporu nebo udržení míru	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Humanitární a záchranné operace	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Operace na území ČR	Operace k ochraně vzdušného prostoru	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Ochrana objektů důležitých pro obranu státu	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Asistenční operace na podporu Policie ČR	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Asistenční operace na podporu IZS ČR	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Velení a řízení v operacích, operační plánování	☐	☐			☐		☐
Vojenské zpravodajství	☐						
CIMIC	☐	☐					
HNS	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Mobilizace a doplňování armády	☐						☐
Součinnost s jinými rezorty a civilními organizacemi	☐				☐	☐	☐
Různé	☐						
Přílohy	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Tabulka: Varianta uspořádání doktríny

s jejími základními součástmi – taktikou, operačním uměním i vojenskou strategií a není nutné základní principy a definice uvádět znovu v národní doktríně. Stávající doktrína i její novelizovaný návrh je přeplněn vojensko-politickými a někdy až filozofickými frázemi, které se i několikrát opakují a přitom nic neřeší. Doktrína by měla charakterizovat **naši armádu** a její možnosti a použití v různých krizových situacích a měla by popisovat i součinnostní vazby s ostatními silami a prostředky dalších rezortů ČR a pochopitelně se spolupůsobícími silami a prostředky NATO, EU a dalších spojenců. Doktrína by neměla obsahovat ustanovení pro mírový život, tj. k výcviku, personální práci apod. Měla by být tak obsažná, aby nemusely být zpracovávány doktríny nižšího řádu a mohly by na ni přímo navazovat předpisy v počtu podle skutečné potřeby

Pro názornější představu uvádíme **tabulku** (viz předcházející strana), kde je maticově vyjádřeno, co by mohla doktrína obsahovat (tučně vytištěné řádky jsou podstatné). Jde o jednu z možných variant.

Úvodní statě by byly věnovány východiskům doktríny, popisovaly by bezpečnostní systémy státu a charakterizovaly by AČR, její úkoly. Stručně by zde mohly být uvedeny základy vojenských operací podle publikací řady AJP NATO.

Rozhodující částí doktríny by byly kapitoly věnované způsobu naplňování jednotlivých politicko-vojenských ambicí ČR při použití AČR. Popisem všeobecných úkolů a úkolů po jednotlivých druzích sil by byly aplikovány principy a zásady bojové a nebojové činnosti při operacích podle i mimo článek 5 Washingtonské smlouvy, jakož i operací v národní odpovědnosti.

Závěrečnou část doktríny by mohly tvořit kapitoly věnované funkčním oblastem (velení, plánování, zpravodajství, civilně-vojenské spolupráci, podpoře spojenců hostitelskou zemí, mobilizaci a doplňování armády apod.). Doktrína by mohla obsahovat více tabulek, schémat, příloh a rejstřík pojmů. Všechny použité pojmy by měly být jasně vysvětleny ve vojenském výkladovém slovníku, který je důležitým článkem doktrinální soustavy AČR.

Tabulkou chceme znázornit, že je naprosto postačující, jestliže místo několika doktrín budeme mít jedinou doktrínu, která bude uspořádána do kapitol, podkapitol, po úkolech, po složkách a jinak podle potřeby.

Rozhodujícím kritériem by měla být přehlednost, jednotná terminologie a úzká provázanost jednotlivých částí.

Literatura:

Doktrína Armády České republiky, Praha, 2001.

Materiály celoarmádní konference k doktrínám, Vyškov, duben 2004.

Doktrína Armády České republiky, pracovní návrh, květen 2004.

KUBEŠA, M. „Nemáme »předoktrínováno«?“, *Vojenské rozhledy* 2/ 2002.

Jako dlouholetý příslušník a vědeckopedagogický pracovník naší armády (v letech 1947 až 2003 s přerušením v 70. a 80. letech) jsem překvapen obsahovým zaměřením, strukturou i názvy tří předpokládaných fakult UO, zejména 1. fakulty. Domnívám se, že posláním a zaměřením Univerzity obrany (UO) je připravit vedoucí pracovníky k ochraně obyvatelstva a státu jako celku. To vyžaduje plné soustředění vzdělávacího procesu UO na vojenskou vědu jako výchozí.

Vrcholem uceleného vzdělávacího systému každého státu jsou vysoké školy. Jejich společným posláním, hlavně těch, které jsou podporovány státem, je zabezpečit kvalifikovanými absolventy vysokoškolské funkce v oborově s nimi shodných institucích, případně funkce dané odbornosti v institucích jiných.

Nezbytným předpokladem k tomu je nejen znalost době odpovídajícího stavu příslušných vědních oborů, ale také trendů jejich pravděpodobného vývoje. Toho se dosahuje převážně jednooborovým zaměřením fakult vysokých škol. Výjimkou jsou některé humanitní fakulty. Ty ve svém učebním programu mohou mít až dva vědní obory, obsahově si zpravidla blízké, případně se zčásti dokonce překrývající (např. fakulty: sociálních studií a filozofická apod.).

Jednooborovost fakult rovněž vytváří podmínky pro průběžné zvyšování úrovně jejich vzdělávacího procesu souběžně s výukou prováděným základním a zčásti také aplikovaným výzkumem daného vědního oboru a jeho rozvojem. Toho se dosahuje v souladu s vědeckotechnickým poznáním a rozvojem také v ostatních, především s ním souvisejících vědních oborech, tvořících jeho systémové okolí, a využitím jejich poznatků. Základní a aplikovaný výzkum daného vědního oboru fakulty je rovněž předpokladem pro přípravu nových badatelských a vědeckopedagogických kádrů v příslušném vědním oboru fakulty. Bez nich nemůže žádná vysoká škola existovat.

Uvedené skutečnosti jsou závazné pro všechny vysoké školy České republiky, zejména pro ty, které jsou podporovány státem. K nim patří také vznikající Univerzita obrany, s jejímž začátkem fungování se uvažuje od 1. září 2004.

Výchozí podmínky pro stanovení poslání Univerzity obrany

Není náhodou, ale záměrem vedení státu, že Univerzita obrany jako jediná škola součástí připravovaného **integrovaného Ministerstva obrany** České republiky (dále jen IMO) a z jeho rozpočtu je rovněž financována. Již z této skutečnosti vyplývá, že náplň vzdělávací činnosti UO musí být jednoznačně zaměřena ne na ekonomiku, ale na problematiku, která je posláním IMO jako řídicího orgánu a současně také posláním Armády České republiky (AČR) jako jeho výkonné složky. Navíc právě u nich, ne-li všichni, pak drtivá většina absolventů UO nastoupí a postupně bude vykonávat jejich odbornosti odpovídající vysokoškolské vojensko-odborné, především velitelské a štábní funkce od nejnižších až po nejvyšší.

Podstatou naplňování poslání IMO a AČR je být ne ekonomickou, ale spolu s IMO a AČR rozhodující silou při zajišťování bezpečnosti – ochrany obyvatelstva, všech oblastí státu,

jeho svrchovanosti a územní celistvosti proti napadení zvnějška. Svým zaměřením tak patří IMO a AČR, včetně UO, k nejdůležitějším institucím vytvářeným státem. V žádném případě ani jeden z těchto tří subjektů není institucí výrobní, ekonomicky přínosnou.

Napadení zvnějška mohou provést:

- armády cizího státu,
- ozbrojené skupiny teroristů.

První způsob, i když je z možných ohrožení nejnebezpečnější, je v současnosti málo pravděpodobný, perspektivně jej však nelze zcela vyloučit. Naproti tomu ohrožení terorismem je nejen aktuální, ale jeho nebezpečnost stále roste. Je to dáno průběžným rozvojem vědeckotechnického poznání a jeho možným využitím v dosahu, účinku, případně miniaturizaci prostředků ničení. Jejich využití platí v plném rozsahu také pro armády.

Podstatou řešení obou druhů ohrožení je vedení ozbrojeného zápasu i jeho dílčích částí, tj. bojové a operační činnosti.

Před tím je však třeba provést především dokonalý rozbor příčin konfliktu – teroru, historie daného regionu, složení, zvyklostí a mentality místního obyvatelstva. Na základě toho teprve pak lze zodpovědně rozhodnout o způsobu nejen zmírnění dopadů konfliktu, ale také o k tomu nutných opatřeních.

Změny, k nimž v posledních letech dochází v mezinárodní situaci, klimatických a ekologických podmínkách ve světě a také v možnostech využití stávajícího i budoucího vědeckotechnického poznání v ozbrojených konfliktech, kladou v souvislosti se zajišťováním bezpečnosti a ochrany obyvatelstva a státu jako celku před ozbrojené síly – armády požadavky nejen proti vnějším, ale také vnitřním ohrožením. Tyto skutečnosti jen potvrzují, že již současnost a tím více budoucnost směřují k době, které se říká „znalostní“.

O významu znalostí – vědění – vědy jeden z velikanů minulého tisíciletí Leonardo da Vinci (1452-1519) řekl: *„Ti, kteří se zabývají prací (praxí) bez vědění, jsou jako námořníci, stoupající na loď bez kotvy a bez kompasu, kteří nikdy s jistotou nevědí, kam plují“* (možná lépe kam doplují). Význam vědění – vědy, v jejím rámci vypracované teorie jako výchozího předpokladu pro úspěšnost každé oblasti lidské činnosti byl a zůstává hnacím motorem civilizace.

Vědou, která se jako jediná zabývá problematikou bezpečnosti a ochranou obyvatelstva a státu proti vnějšímu napadení, je vojenská věda – vojenství.

„Vojenství [vojenská věda], obor zahrnující všechny otázky vojenské teorie a praxe, které souvisí s organizací, přípravou, výcvikem a bojovou činností ozbrojených sil.“ (citát z Velkého slovníku naučného, Diderot 1999, str. 1601).

Že vojenství – vojenská věda je vědou, dokazuje skutečnost, že jako kterákoliv jiná, tak i vojenská věda má oblast – předmět svého zkoumání, jímž se nezabývá žádná jiná věda. Má metody svého bádání a stejně jako každá věda má své systémové okolí. Podrobněji jsem se touto problematikou zabýval ve skriptech *„Základy vojenské vědy“*, vydaných Vysokou vojenskou školou ve Vyškově pod číslem S 898 v roce 2000.

Vojenská věda, její systémové okolí a metody zkoumání

Předmětem zkoumání vojenské vědy, jak již bylo uvedeno, je ozbrojený zápas jako celek i jeho části – bojové a operační činnosti a všechno, co s nimi souvisí.

Patří sem zejména:

- ❑ Příčiny vzniku ozbrojených konfliktů, jejich charakteristika, místo a úloha ve válce, možnosti jim předcházet a také řada činností, pokračujících z doby míru i když třeba v omezené formě.
- ❑ Zákony a zákonitosti, jimiž je určován a ovlivňován průběh ozbrojeného zápasu. Jde v podstatě o vztahy mezi dvěma protivníky, jejich silami a prostředky, vztahy uvnitř jejich sil a vztahy závislosti vedení ozbrojeného zápasu na jeho systémovém okolí.
- ❑ Obecná teorie přípravy a vedení ozbrojeného zápasu i jeho části na úrovních strategické, operační i taktické s důrazem na formulaci a využívání zákonů a zákonitostí pro vymezení principů a zásad vedení bojové a operační činnosti jednotlivými složkami, druhy a úrovněmi vojsk, maximálně účinné a účelné uplatnění dané bojové techniky a materiálních zdrojů při dosahování vytyčených cílů a plnění stanovených úkolů. Patří sem rovněž spolupráce na dopracovávání teorie a po jejím prověření v praxi (zkušební cvičení) a připomínkách odborníků z praxe jejich promítnutí do předpisů.

Při řešení všech těchto a na ně navazujících úkolů se z metodického hlediska jeví účelné rozlišovat tři základní etapy:

1. Předcházení ohrožením (prevence),
2. Řešení vzniklých ohrožení,
3. Likvidace následků ohrožení.

Tento základní cyklus řešení ohrožení, cíle jeho etap a jejich obsah uvádějí **schémata 1 a 2**.

- ❑ Zásady budování k řešení ohrožení potřebných řídicích orgánů a výkonných složek, jejich úrovní, organizačních struktur a složení.
- ❑ Teorie řízení jednotlivých úrovní a odborností, jim podřízených výkonných složek, zásady – metodiky jejich přípravy s důrazem na vzájemnou součinnost a k řešení ohrožení potřebných dokumentů.
- ❑ Teorie všestranné podpory řešení jednotlivých druhů ohrožení.

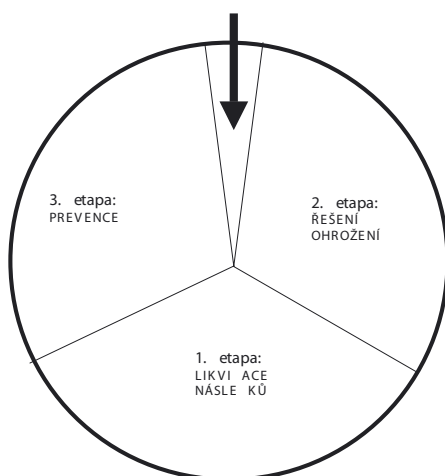

Schéma 1: Cyklus ochrany – její etapy, subsystémy

Legenda:

Cílem 1. etapy – předcházení (prevence)

je možným ohrožením přecházet a současně vytvořit předpoklady k optimalizaci jejich řešení, pokud k nim dojde

Cílem 2. etapy – řešení ohrožení

je tvůrčí uplatnění prevencí vytvořených předpokladů při řešení ohrožení v souladu s jejich druhem a konkrétní situací jejich vzniku a průběhu

Cílem 3. etapy – likvidace následků

je odstranit nebo alespoň zmírnit ztráty a škody, které ohrožení způsobilo, a v nejkratší době maximálně normalizovat život v napadeném prostoru

Poznámka: Naznačený cyklus ochrany se neustále opakuje. Další přitom vždy zapracovává a využívá poznatků a zkušeností z řešení předchozího ohrožení a na základě jejich analýzy a vyhodnocení se průběžně všechny etapy cyklu zkvalitňují.

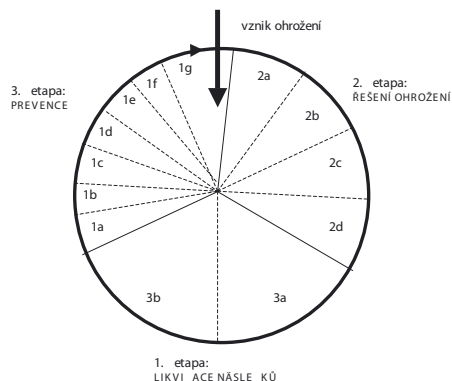
- ❑ Účelné a účinné rozdělování a využívání lidských a materiálních zdrojů pro zajištění bezpečnosti a ochrany obyvatelstva a státu při řešení všech druhů ohrožení, zejména zvnějška.
- ❑ Zásady a priority budování potřebné infrastruktury a akviziční politiky k zajištění bezpečnosti a řešení všech druhů ohrožení, zejména zvnějška jako nejnebezpečnějších.
- ❑ Požadavky, podklady a návrhy na využití vědeckotechnického poznání v bezpečnostním systému státu, zejména k řešení ohrožení zvnějška odpovídajícím budováním a vyzbrojením armády.
- ❑ Požadavky, podklady a návrhy na přípravu obyvatelstva všech institucí a složek a jejich činnost při různých druzích ohrožení.

Při všech těchto aktivitách je třeba brát současně v úvahu naše členství v NATO, EU a závazky v rámci OSN a z toho vyplývající interoperabilitu.

Z uvedeného hrubého obsahu vojenské vědy jednoznačně vyplývá, že je jedinou oblastí bádání, jehož výsledky vytvářejí předpoklady pro ochranu obyvatelstva a státu jako celku (viz **schéma 3** „Orientační schéma obsahu bádání vojenské vědy“).

Tyto snad hlavní činnosti, jimiž se musí vojenská věda zabývat a je řešit a příslušníci velitelského sboru AČR je podle stanovených profilů studia zvládat, dokazují, že jde o všestranně náročný, rozsáhlý, vysoce aktuální, pro bezpečnost a ochranu obyvatelstva a stát jako celek a jejich existenci nanejvýš důležitý, přímo rozhodující vědní obor. Vzhledem k průběžnému, stále se zrychlujícímu tempu rozvoje vědeckotechnického poznání a jeho využívání také ve výzbroji armád je upřesňování a rozvoj všech uvedených problémů řešených jen a jen vojenskou vědou trvalým, nikdy nekončícím procesem změn.

Systémové okolí, které tvoří neoddělitelnou součást zkoumání vojenské vědy, je velmi různorodé a široké. Svědčí o tom **schéma 4 A, B**. Má-li být rozhodování vedoucích funkcionářů velitelského sboru kterékoliv armády objektivní, je nutné, aby také tato problematika byla v potřebném rozsahu (podle stanoveného profilu stu-

Legenda – obsahy:

1. etapa

- 1a sběr informací o ohroženích
- 1b analýza možných ohrožení, příčin jejich vzniku
- 1c vyhodnocení analýzy – stanovení požadavků na teorii řešení, síly a prostředky
- 1d vypracování teorie ochrany
- 1e vybudování potřebných organizačních struktur a jejich vybavení prostředky
- 1f zpracování variant plánů a další dokumentace k řešení možných ohrožení a její formalizace
- 1g příprava složek – struktur k řešení ohrožení velitelů, štábů i sil

2. etapa

- 2a vyhlášení signálu o bezprostředním nebezpečí vzniku ohrožení
- 2b zpřesnění připravené varianty a její dokumentace podle konkrétní situace, případně zpracování dokumentace nové
- 2c vytvoření výchozí sestavy pro řešení ohrožení
- 2d řešení ohrožení s důrazem na ochranu zdraví a životů osob, prostředků a hodnot všeho druhu

3. etapa

- 3a odstranění následků – dopadů ohrožení
- 3b normalizace života v prostoru

Schéma 2: Rozpracování subsystémů ochrany – varianta

dia) součástí jejich vzdělávacího procesu. Národným příkladem postupu činností a využití výsledků zkoumání vojenskou vědou je **schéma 5**.

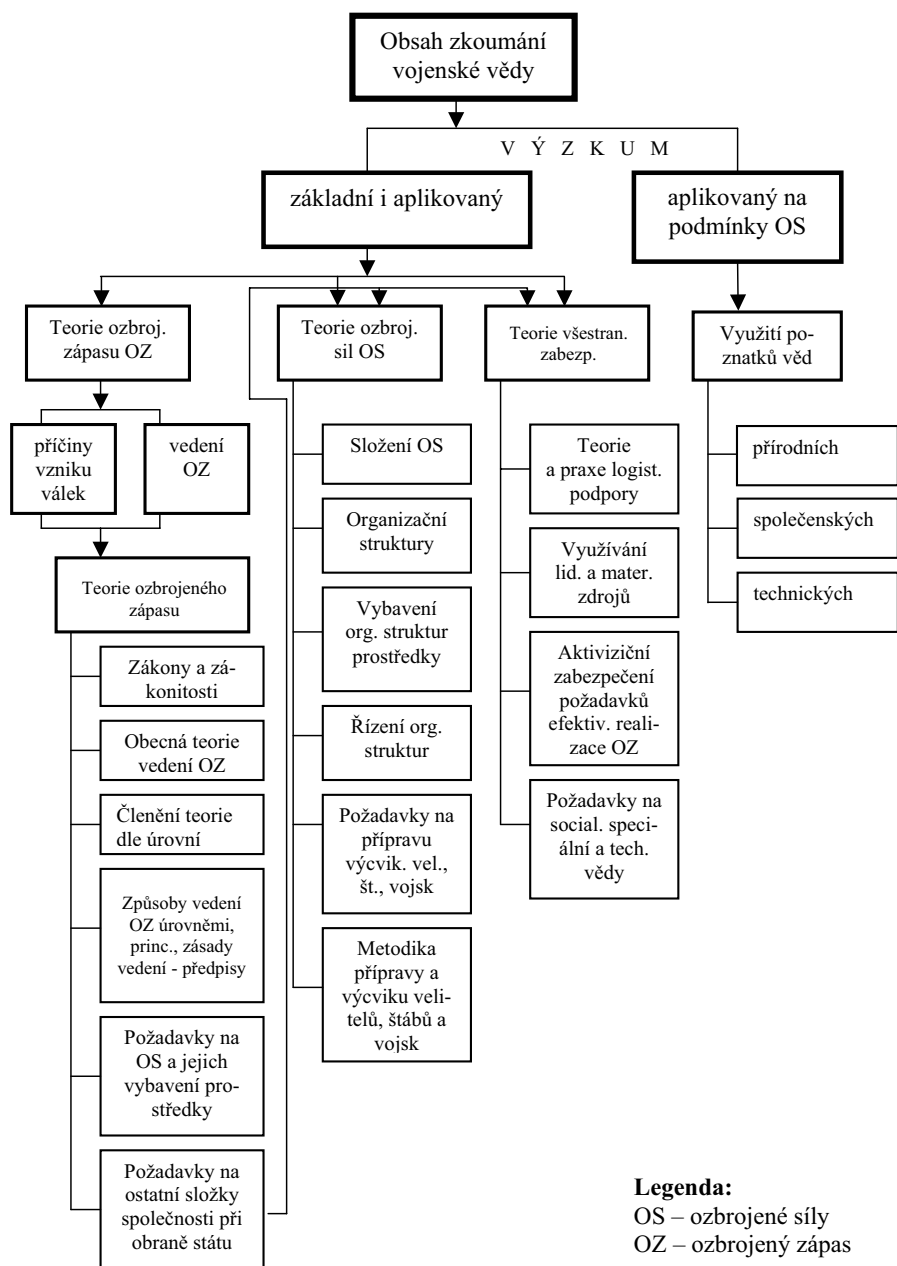
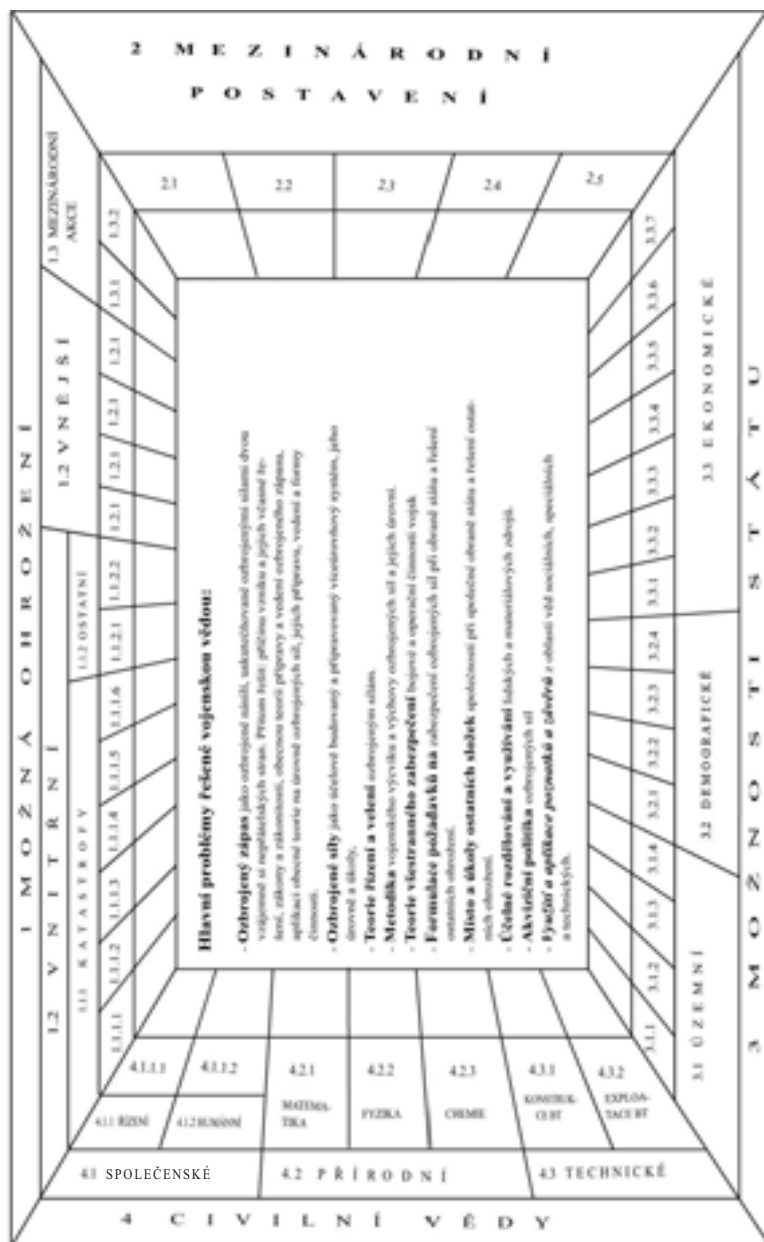

Schéma 3: Orientační schéma obsahu bádání vojenské vědy

© The Author(s) 2017

Poznámka: Všechny uvedené výstupy musí být výpočtová věda a věda v a směřuje a cíli a složky výpočtoví vedení státní je analyzovat a hodnotit ve vzájemných vztazích, srovnávacích a podrobnostech. Zvláštní pozornost takd patří vlivu v jednotlivých, způsobech řešení a metodách ústředních, který také není doplet k objektivum zvláštností a vývozu i s nich samá opatření k řešení a opoždněním cílům, důsledků, způsobů řešení jednotlivých ústředních. Z toho pak vyplývá podstatně na budování státní armády, jejíhož složek, organizační struktury – celky, jejich vybavení, složení podstatně na výstupu, který a výrobu skutečně, které umožní vedení státní stano-

Dosah a možnosti nicení již soudobé a tím spíše budoucí bojové a ostatní techniky oběma protivníkům umožňují vzájemně se k prosazení svých cílů a zájmů ničit ve stále kratších dobách. Dochází přitom k nenadálým a prudkým změnám ve vzájemných poměrech sil jak místně a časově, tak celkově.

Legenda ke schématu číslo 4

1	MOŽNÁ OHROŽENÍ STÁTU	3.2	Demografické podmínky
1.1	Vnitřní ohrožení	3.2.1	Složení a počet obyvatelstva
1.1.1	Katastrofy	3.2.2	Vztah obyvatelstva k politice vedení státu
1.1.1.1	Havárie	3.2.3	Hustota obyvatelstva a sídlišť, jejich rozložení
1.1.1.2	Požáry	3.2.4	Všestranná úroveň – vzdělání obyvatelstva
1.1.1.3	Polomy	3.3	Politickohospodářské možnosti státu
1.1.1.4	Povodně	3.3.1	Výrobně-technická základna – ekonomika, její rozmístění
1.1.1.5	Zimní	3.3.2	Surovinová situace
1.1.1.6	Jiné	3.3.3	Vědeckotechnická úroveň výrobně-technické základny
1.1.2	Ostatní	3.3.4	Politickohosp. členění státu – jejich relativní samostatnost a soběstačnost
1.1.2.1	Neorganizovaný a organizovaný domácí zločin	3.3.5	Hrubý domácí produkt, rozpočet, částka na AČR a MV
1.1.2.2	Sociální nepokoje	3.3.6	Legislativní normy státu s důrazem na bezpečnost státu a ekonomiku
1.2	Vnější ohrožení	3.3.7	Infrastruktura státu
1.2.1	Mezinárodní terorismus a organizovaný zločin	4	VYUŽITÍ CIVILNÍCH VĚD VE VOJENSKÉ VĚDĚ
1.2.2	Nepravdivé a zkreslující informace – informační válka	4.1	Společenské vědy
1.2.3	Politický, hospodářský a vojenský nátlak, embargo	4.1.1	Řízení
1.2.4	Vojenské ohrožení	4.1.1.1	Kybernetika
2	MEZINÁRODNÍ POSTAVENÍ (SITUACE) STÁTU	4.1.1.2	Teorie systémů
2.1	Historické zkušenosti	4.1.1.3	Řízení jako systém a informatika
2.2	Mezinárodní závazné právní, morální a etické normy a trendy jejich vývoje	4.1.1.4	Operační výzkum a modelování
2.3	Mezinárodní politická, ekonomická a bezpečnostní situace, trendy jejich vývoje a jejich dopady	4.1.2	Humánní vědy
2.4	Závazky mezinárodního okolí k ČR a trendy jejich možného vývoje	4.1.2.1	Politologie
2.5	Závazky ČR vůči mezinárodnímu okolí a trendy jejich možného vývoje	4.1.2.2	Psychologie a sociologie
3	MOŽNOSTI STÁTU	4.1.2.3	Pedagogika
3.1	Územní – terénní	4.1.2.4	Vedení lidí
3.1.1	Geostrategická poloha	4.2	Přírodní vědy
3.1.2	Rozloha – velikost státu	4.2.1	Matematika: pravděpodobnost, statistika
3.1.3	Charakteristika terénu	4.2.2	Fyzika: podstata fungování bojové techniky
3.1.4	Klimatické podmínky	4.2.3	Chemie: podstata ZHN a otrav. látek
		4.3	Technické vědy
		4.3.1	Principy konstrukce a exploatace bojové a ostatní techniky a její možnosti – parametry

Změny se budou pochopitelně týkat také systémového okolí. Váha a vliv jeho jednotlivých systémů se v průběhu bojové a operační činnosti bude neustále měnit. To všechno vcelku povede ke stále větší dynamizaci bojů, operací a ozbrojeného zápasu jako celku.

Při dané úrovni odpovídajícím rozboru činitelů systémového okolí a formulaci z toho vyplývajících závěrů – vyhodnocení je třeba věnovat zvláštní pozornost prostoru, zejména když se předpokládá vedení operační a bojové činnosti na nepřátelském území. Dosažení potřebné kvality tohoto rozboru a jeho objektivní vyhodnocení.

K základnímu okolí systému (systémovému okolí) patří kromě nepřítele rovněž předpokládaný prostor vedení ozbrojeného zápasu. Jeho všestranná charakteristika je proto nezbytnou součástí s přípravou rozhodnutí prováděné analýzy. Dosažení její potřebné kvality, ne-li zabezpečí, pak alespoň usnadní znalost zeměpisu prostorů pravděpodobného průběhu

Orientační schéma řešení bezpečnosti státu

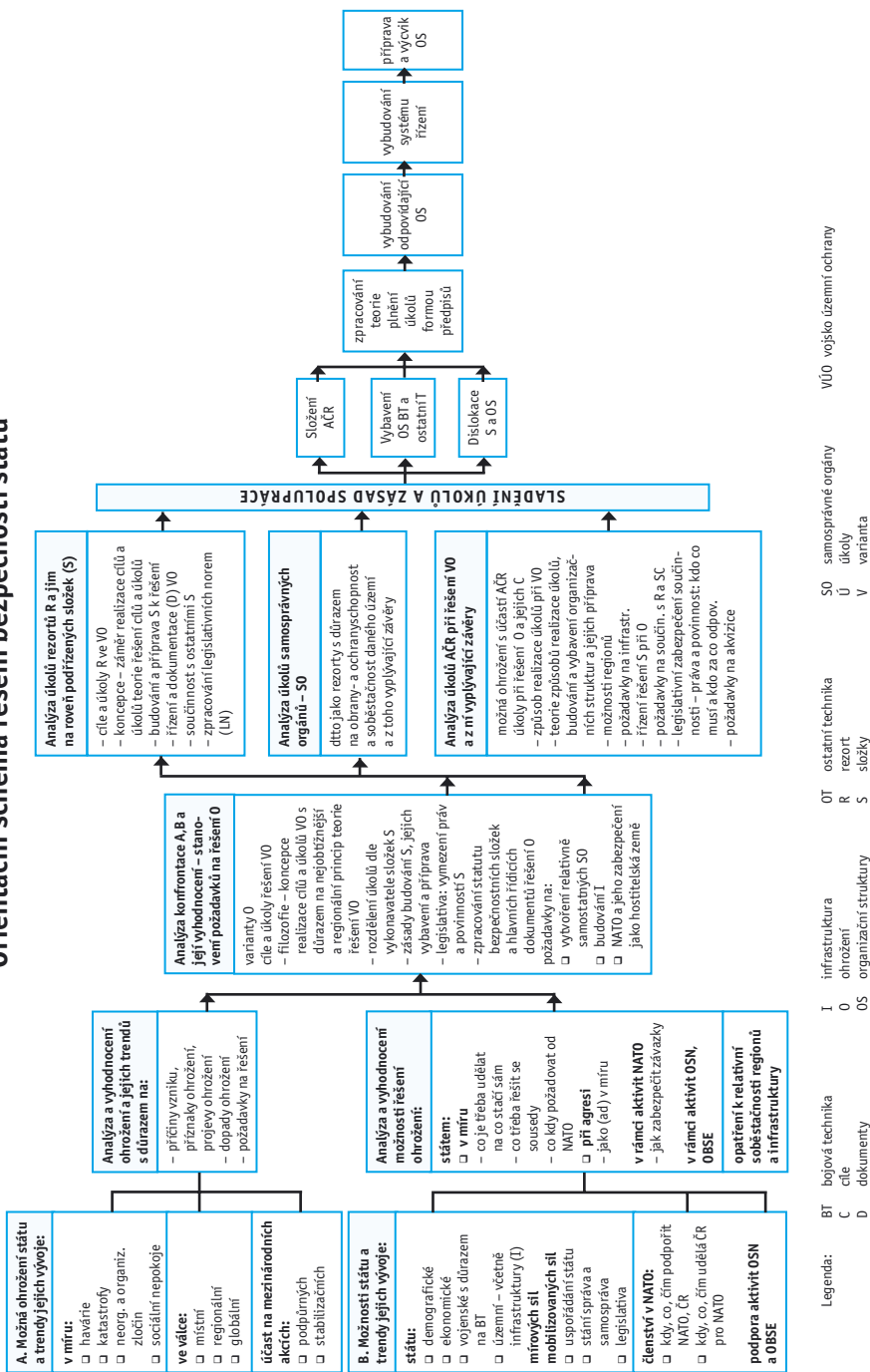

Schéma 5: Orientační schéma řešení bezpečnosti státu

ozbrojeného zápasu, jeho bojových a operačních činností. Součástí tohoto zeměpisu obecně a „vojenského“ zvláště by měly být zejména: pokrytost a členitost zájmových prostorů, politické zřízení v nich, jejich ekonomická úroveň a možnosti, hustota osídlení a sídlišť, ale hlavně také historie prostoru, obyvatelstvo s důrazem na jeho vztah ke zřízení a vedení státu, jeho etnické a náboženské složení, všeobecnou úroveň, mentalitu, zvyky a návyky. Význam dokonalé znalosti těchto skutečností a jejich objektivní analýzy a vyhodnocení dokazují zkušenosti zejména z Vietnamu, Čechenska, Afghánistánu, Iráku a dalších zemí.

Stupňují se rovněž nároky na rychlé a samostatné rozhodování velitelů všech úrovní. Již k soudobým, poměrně samostatným taktickým úkolům čet a rot budou v budoucnosti navíc přibývat úkoly operačního a někdy dokonce strategického významu. Od velitelů těchto sil to bude vyžadovat pochopení záměru toho nadřízeného, který je vysílá. V praxi to vyžaduje mít přiměřeně vyšší znalosti velitelů těchto sil. V oblasti teorie to znamená, že součástí vzdělávacího procesu zejména absolventů 1. fakulty a nadstavbových kurzů by mělo být potřebné obecné zvládnutí zákonů, zákonitostí a principů vedení ozbrojeného zápasu jako východisek až nutných podmínek pro úspěšné zvládnutí těchto úkolů. Jen tak lze zajistit v podstatě zcela samostatné, velmi náročné a nutně vysoce vynalézavé tvůrčí plnění stanovených cílů a z nich vyplývajících úkolů v souladu s konkrétní situací v daném prostoru, případně již během přesunu k němu. Z uvedených skutečností vyplývá, že požadavky na teoretické i praktické znalosti – vědomosti, dovednosti a zkušenosti, osobní vlastnosti a schopnosti, fyzickou a psychickou odolnost velitelů i vojsk se budou neustále zvyšovat a tím také potřebný čas na jejich přípravu.

Již jen tyto skutečnosti dokazují, že vojenství je vědou, svědčí o tom rovněž to, že stejně jako ostatní vědy ke své badatelské činnosti využívá řadu metod zkoumání a přizpůsobuje je svým potřebám. K hlavním z metod zkoumání patří především analýza systému, systémová analýza (což je důkladný rozbor systémů, tvořících systémové okolí zkoumaného systému), syntéza – vyhodnocování ve formě potřebných požadavků na opatření, srovnávací metoda, vytváření hypotéz, zkušební cvičení, metody operačního výzkumu a další. Také na zvládnutí alespoň některých nejdůležitějších, případně jen jejich základů bude třeba vyčlenit nezbytný čas v učebních programech jednotlivých odborností UO.

Jak snad dostatečně vyplývá z rozsahu náplně ozbrojeného zápasu a jeho vzájemných souvislostí a podmínek se systémem okolím, nelze v případě jeho (ozbrojeného zápasu) zkoumání používat metody pokus-chyba, pokus-chyba Válku, ani její dílčí části (bojové a operační činnosti) není totiž možné rozpoutat v žádných laboratorních podmínkách. Těmi nejsou a ani nemohou být prováděna cvičení, byť zkušební. Ta mohou jen dílčím, velmi omezeným způsobem prověřit pouze některé, z provedených analýz a vyhodnocení vyplývající a zformulované hypotézy. Chybí v nich však vždy to, co je pro ozbrojený zápas a jeho části typické, co nemá žádný jiný vědní obor.

Je tím vzájemné, cíleně organizované ničení se dvou ozbrojených systémů, prosazujících jím stanovené, zcela protichůdné cíle a zájmy ozbrojenou silou. Každý z těchto systémů to provádí zcela jedinečným, neopakovatelným a zcela osobitým způsobem, danými konkrétními veliteli a vznikající, či již danou situací.

Na základě uvedených poslání IMO a AČR, naplní s tím souvisejících jejich činností a potřeb a v souladu s všeobecně kladenými požadavky na všechny vysoké školy České republiky je možné zformulovat návrh poslání UO.

Poslání Univerzity obrany

Posláním UO by proto v souladu s vědeckotechnickým poznáním a jeho průběžným rozvojem mělo být zabezpečit všestrannou základní teoretickou a zčásti také potřebnou praktickou přípravu vysokoškolsky vzdělaných velitelů, náčelníků, vedoucích pracovníků a příslušníků štábů IMO a AČR a jejich další přípravu v odpovídajících nadstavbových kurzech, včetně vědecké přípravy.

Při rozsahu a náročnosti tohoto úkolu je přinejmenším zavádějící málo opodstatněná až ne-reálná úvaha třístit jak její předměty a tím také program vzdělávacího procesu, tak s ním úzce související základní a aplikovaný výzkum mezi dva naprosto odlišné a různorodé vědní obory: vojenství – vojenskou vědu jako základ ochrany státu a ekonomii, které se dokonce podle zatím uvažovaného názvu 1. fakulty – ekonomie a managementu dává přednost. U studentů, zejména připravovaných 1. fakulty Univerzity obrany, kterých se tato situace vzhledem k dočasnosti vojenské služby bude týkat nejvíce, se může problematičnost těchto názorů projevovat nejméně jako dilema, případně dokonce až jakýsi druh „schizofrenie“: kterému z oborů se věnovat více, nebo zcela? Taková situace neodpovídá ani názvu školy – Univerzita obrany, ani důvodům jejího vzniku, poslání a z nich a uvedených skutečností vyplývajících požadavků, které má zabezpečit.

Současně s tím je si třeba uvědomit, že studijní obor ekonomie, který má údajně studenty připravit na civilní zaměstnání a do něhož by nastoupili až asi po 15 letech od ukončení studia, bude při tempu rozvoje vědeckotechnického poznání v té době již o něčem jiném. Ve značné míře k tomu přispěje také to, že po ukončení studia budou absolventi UO působit na místech velitelů, náčelníků a příslušníků štábů různých armádních celků. Ekonomie tak pro ně v žádném případě nemůže být určujícím oborem jejich studia.

Právě jen plné soustředění na studium vojenské profese s jednoznačně formulovaným profilem absolventa a tomu odpovídající následnou patnáctiletou teoretickou a současně i praktickou činností v oblasti řízení ve složitých podmínkách je nejvýhodnější a navíc všeobecně použitelnou, vysoce aktuální přípravou pro jakoukoliv profesi, nejen ekonomickou, ale i pro ni. Důkazů o tom podává stávající praxe víc než dost. Kromě toho je si třeba uvědomit, že jen státních ekonomických fakult je v České republice kolem 30 a se soukromými ještě více. Zatímco v oblasti vojenství – vojenské vědy bude, respektive by měla být zejména první fakulta Univerzity obrany jedinou fakultou svého druhu v České republice. Tím také při plnění vysokoškolského vojenského profilu absolventů fakultou v dané profesi zcela jedinečnou, nezastupitelnou a nenahraditelnou.

Vzdělávacího procesu na UO se z rozhodnutí IMO mohou zúčastnit také příslušníci armád NATO a dalších demokratických zemí.

Kromě nich musí UO v souladu s Usnesením vlády č. 814 z 23. 8. 2000 zabezpečit ucelené vzdělávání příslušníků rezortu IMO, AČR a dalších vybraných státních a územních funkcionářů, zabývajících se problematikou bezpečnosti státu.

Podle mého názoru ani příslušníkům cizích armád, ani vybraným státním a územním funkcionářům nepůjde o ekonomii, ale o teorii a přípravu (její poznání) k ochraně obyvatelstva a státu jako celku. Již připravovaný název 1. fakulty „ekonomie a managementu“ však tuto skutečnost, to znamená zaměření především na ochranu obyvatelstva a státu jednoznačně nestanoví a může proto být dokonce svým způsobem zavádějící.

K zajištění trvalé kvality vysokoškolského vzdělávacího procesu a potřeb armády bude UO provádět rovněž průběžný základní a zčásti také odpovídající aplikovaný výzkum v oblasti

vojenské vědy – ozbrojeného zápasu – a jejího rozvoje. Cílem přitom bude aktivně se tak podílet na vytváření podmínek pro každé době vždy odpovídající vysokou akceschopnost armády k plnění všech úkolů v rámci zajištění plynulé bezpečnosti státu jako celku. Současně s tím musí UO jako jediná vysoká škola v oboru vojenské vědy průběžně připravovat na vysoké úrovni ji ovládající vědeckopedagogický sbor a výzkumné pracovníky v souladu s vědeckotechnickým poznáním a rozvojem vědních oborů zejména svého systémového okolí.

Poslání UO by svým zaměřením na vojenskou vědu mělo být jedinečné, jinou vysokou školou nezastupitelné a nenahraditelné. Vojenská věda, její rozsah, obsah a různorodost problémů, souvisejících se zkoumáním, rozvíjením a zpracováváním a její částečnou praktickou aplikací vylučují možnost zabývat se kromě toho ještě jinou oblastí jako vědním oborem. Jeho součástí je navíc automaticky sama o sobě již problematika řízení, která je nedílnou součástí a podmínkou úspěšného vedení ozbrojeného zápasu na všech jeho úrovních. Jak ukazují zkušenosti, právě dobrá znalost řízení z působení ve funkcích především velitelů, ale i ostatních v AČR jsou dobrou, plně využitelnou přípravou pro činnost v civilním životě po odchodu do zálohy.

V souvislosti s tím vším je třeba zvláště zdůraznit, že UO má prvořadou povinnost v těsné souvislosti s IMO a AČR spoluvytvářet základní výchozí podmínky pro nejméně jeden z nejdůležitějších úkolů každého státu: zajistit bezpečnost – ochranu obyvatelstva a státu jako celku. V žádném případě úkolem UO není dublovat civilní vysoké školy či s jejich, již názvem fakulty (ekonomiky a managementu) učebními programy v podstatě shodné, či blízké a přitom neřešící žádný z problémů ochrany a bezpečnosti spadajících do vojenské vědy. To jen podtrhuje jednoznačnou nezastupitelnost UO v oblasti vzdělávání a rozvoje vojenské vědy. Ta je rovněž důvodem vzniku a jistotou existence UO. Tyto skutečnosti by se měly jasně projevit také již v názvu zejména 1. fakulty UO jako Fakulty řízení obrany.

Způsoby (zásady) plnění poslání Univerzity obrany

Jako jediná vysoká škola v ČR bude UO organizovat a zajišťovat základní i nadstavbové vysokoškolské studium různých vojenských specializací a jim odpovídajících učebních programů. Z poslání a potřeb IMO i AČR a především z požadavků zabezpečení bezpečnosti státu proti napadení zvnějška vyplývá, že společným základem učebních programů UO by měla být jednoznačně vojenská věda. Z příslušníků Vojenské akademie v Brně, Vysoké vojenské školy ve Vyškově a Vojenské lékařské akademie JEP v Hradci Králové má vznikající UO nejlepší předpoklady pro vytvoření k tomu dobře připraveného a zkušeného vědeckopedagogického sboru.

Kromě toho UO jako jediná vysoká vojenská škola v ČR bude v akreditovaných oborech vojenské vědy a jejich specializacích (ne ekonomice) organizovat doktorské studium. Jeho absolventům po provedených předepsaných zkouškách a obhajobě zpracované disertační práce z oboru vojenské vědy mohou vědecké rady příslušných fakult navrhopat děkanovi udělit těm, kteří splní předepsané podmínky, hodnost doktora, ve zkratce Ph.D. dané vojenské specializace.

Podle zákona č. 111/1998 Sb., § 72 může Ph.D. na základě své úspěšné vědeckopedagogické činnosti, zpracované habilitační práce a dalších vědeckých a odborných prací, podat děkanovi fakulty návrh na zahájení s ním habilitačního řízení ke jmenování docentem. Po úspěšném habilitačním řízení, zakončeném habilitační přednáškou a obhajobou habilitační práce na veřejném zasedání vědecké rady fakulty a podle výsledků jejího tajného hlasování může děkan fakulty podat rektorovi UO návrh na jmenování docentem.

Předpokladem k zahájení řízení ke jmenování profesorem je předchozí jmenování docentem na základě habilitačního řízení, pokud jeho součástí bylo předložení habilitační práce. Řízení ke jmenování profesorem probíhá podle zákona č. 111/1998 § 74. Naplnění všech v něm uvedených požadavků, zakončené přednáškou o koncepci své další vědecké práce a výuky v daném oboru jsou základním předpokladem pro podání návrhu na jmenování docenta profesorem daného vědního oboru prezidentu republiky. Tak budou v daném vědním oboru a jeho specializacích zajištěny nejen potřebná vrcholová úroveň vědeckopedagogického sboru a tím i výuky, ale také nejvyšší záruka kvality průběžného rozvoje vojenské vědy jako jediné určující a rozhodující problematiky pro naplnění poslání UO.

Závěr – návrh

Vznikající Univerzita obrany – UO – je neoddělitelnou součástí integrovaného Ministerstva obrany ČR – IMO – jako řídicího politickovojenského orgánu a jeho výkonné složky AČR. Jejich společným posláním je zajistit jednu ze základních povinností každého státu, kterou je ochrana a bezpečnost obyvatelstva, všech oblastí státu, jeho svrchovanosti a územní celistvosti především proti vnějším ohrožením. Je to jedna z mála funkcí, za jejichž celkovou úroveň a kvalitu v každé době nese plnou, dále nedělitelnou a nepřenosnou odpovědnost vedení každého státu.

Historie ukazuje, že jediným způsobem, jímž lze napadení státu úspěšně řešit, je ozbrojený zápas. Jeho vedení je hlavní náplní činností všech tří zmiňovaných subjektů (IMO, AČR, i UO) a také důvodem jejich vzniku a existence.

Vytvořit k tomu především teoretické předpoklady by mělo být posláním a základní povinností UO. Toho může podle mého názoru UO dosáhnout jen tehdy, bude-li teorie přípravy a vedení ozbrojeného zápasu i jeho částí jednoznačně hlavním obsahem vzdělávacího procesu, zejména její 1. fakulty, obsahem průběžně rozvíjeným v souladu s vlivy vědeckotechnického poznání a dalších systémů systémového okolí ozbrojeného zápasu.

Výsledek plnění tohoto poslání všemi třemi uvedenými subjekty (IMO, AČR, UO) byl, je a bude vždy určující pro další vývoj státu. Přitom platí všeobecné: kvalita zastávaných funkcí je dána kvalitou přípravy funkcionářů.

Jediným vědním oborem, který se problematikou ozbrojeného zápasu zabýval, zabývá a bude zabývat je jen a jen vojenská věda. Proto byla, je a musí být i nadále jedinou teoretickou i praktickou náplní všech tří uvedených subjektů. Ostatní činnosti, spadající do jiných vědních oborů, tvoří v podstatě systémy jejího systémového okolí. Jako takové je třeba je analyzovat a vyhodnotit v potřebném rozsahu s důrazem na jejich vliv na ozbrojený zápas. V některých případech dokonce půjde u nich jen o aplikaci již hotových závěrů ke zvýšení průkaznosti vývodů vojenské vědy či zkvalitnění kontrolní funkce.

Jako každá, tak i vojenská věda má dvě základní oblasti svého zaměření. Jsou jimi vypracování teorie ozbrojeného zápasu jako výchozí a určující pro druhou oblast, již je aplikace a přezkoušení zpracovaných teoretických závěrů – hypotéz v praxi.

Zatímco těžiště všestranné aplikace odzkoušené teorie do přípravy a případného následného vedení ozbrojeného zápasu je, jak vyplývá z poslání IMO a AČR, jejich hlavním úkolem, se zaměřením činnosti UO je tomu obráceně. UO, stejně jako každá vysoká škola a její fakulty, má vychovávat absolventy ve svém vědním oboru – vojenské vědě především v oblasti teorie. Tomu by měly rovněž odpovídat vytvářené specializace a profily jejich absolventů.

Dosažení profilů absolventů ať základního vysokoškolského vzdělání, či vzdělání nadstavbových kurzů může UO zajistit jen průběžným, souběžně se vzdělávacím procesem probíhajícím zkoumáním zákonů, zákonitostí, principů a zásad přípravy a vedení ozbrojeného zápasu a jeho částí – operační a bojové činnosti. Nezbytnou podmínkou k tomu jsou potřebná znalost a reflexe vlivů systémového okolí ozbrojeného zápasu. O hlavních subjektech systémového okolí ozbrojeného zápasu orientačně vypovídají schémata č. 4 A, B.

Všechny tyto skutečnosti ukazují složitost, rozsáhlost, vysokou náročnost a důležitost vojenskou vědou řešené problematiky. UO bude přitom jedinou vysokou školou v ČR, která by se z titulu svého poslání a vzdělávací funkce měla průběžným výzkumem a vývojem vojenské vědy a tím teorií ozbrojeného zápasu, včetně způsobu ochrany obyvatelstva a státu vcelku zabývat. Právě v tom je UO jedinečná, nezastupitelná a nenahraditelná. Jen to je a bude také zárukou její existence.

Věcně problémově by UO měla problematiku ozbrojeného zápasu a všeho, co s ní souvisí, řešit ve třech organizačně plánovaných a připravovaných, obsahově – věcně odpovídajících fakultách. Výchozím podkladem pro všechny fakulty by měla být všeobecná teorie ozbrojeného zápasu s důrazem na ochranu obyvatelstva a státu. Náplň řešení teorie by v obecné rovině měla v podstatě odpovídat vžitému rozhodovacímu procesu, používanému na všech úrovních jak IMO, tak především AČR. Výchozím při něm je plnění společného úkolu podle jednoho společného vševojskového záměru, v dalším podporovaného jednotlivými odbornostmi. To obecně rovněž platí pro všechny odbornosti, kde vydání záměrů je výsledkem práce jejich, dané úrovni odpovídajících odborných operačně taktických vedoucích – velitelů, náčelníků a současně podkladem pro podporu, zabezpečení jejich vlastními (dané odbornosti) a proto vnitřními specializacemi.

Z poslání UO je zřejmé, že za nosnou fakultu vznikající UO se jeví účelné považovat 1. fakultu. Jejím úkolem by mělo být vychovávat jednoznačně schopné velitele, náčelníky a příslušníky štábů různých úrovní a druhů vojsk. Vedle znalostí teorie a zčásti i praxe přípravy a vedení ozbrojeného zápasu by měli být rovněž schopni stávající bojovou a další používanou techniku plně využívat. Kromě toho je žádoucí, aby s využitím základních teoretických technických znalostí a poznatků z použití bojové techniky byli schopni formulovat také požadavky na její zkvalitňování a tím se podílet na jejím dalším vývoji.

Ze schémat č. 4 A, B se jeví účelné, aby základ studia tvořily a také naplní učebních programů zejména 1. a v odpovídajícím rozsahu také 2. a 3. fakulty UO byly předměty, které zajistí naplnění profilů jejich absolventů.

K hlavním, nosným předmětům všech specializací vzdělávacího procesu UO by měly patřit zejména:

- možná ohrožení, jejich příčiny, analýza a vyhodnocení a z nich vyplývající požadavky na jejich řešení,
- vojenská věda, její obecná teorie s důrazem na zákony, zákonitosti, principy, zásady a trendy vývoje a z toho vyplývající požadavky na budování a složení armády, její vybavení bojovou a ostatní technikou, její organizační struktury, obsah a struktury řízení jednotlivých úrovní,
- znalost možností vlastní i nepřátelské bojové techniky, trendy jejího možného vývoje,
- metody řízení s důrazem na systémovou analýzu,
- potřebná (dle profilů) znalost teorie a z části i praxe (formou přednášek, seminářů a cvičení) strategie, operačního umění a vševojskové taktiky i taktiky a možností

použití druhů vojsk a služeb, jejich místa a úlohy v ozbrojeném zápase a schopnost je tvůrčím způsobem využívat v praxi,

- zeměpis zájmových prostorů,
- zvládnutí základních metod zpracování příprav výcviku vojsk i vědeckého bádání a schopnost jejich praktického uplatnění,
- všestranný vojenský, fyzický, psychický, osobnostní rozvoj.

Konkrétní předměty – problémy vzdělávacího procesu – jejich obsah a počet na ně vyčleněných hodin, se budou pochopitelně lišit v závislosti na profilu absolventa daného základního či nadstavbového studia. Platným požadavkem by přitom mělo být řešit danou specializaci vojenské vědy – vojenství – vždy v souladu s posláním UO. To znamená vychovávat absolventy, schopné plnit předepsané vysokoškolské velitelské, technické a zdravotnické funkce s důrazem na přípravu a vedení ozbrojeného zápasu a všeho co s ním souvisí. Zaměření a profilům absolventů UO by měly odpovídat také názvy jejich předpokládaných tří fakult. Jako nejvhodnější se mi jeví:

1. Fakulta řízení obrany,
2. Fakulta technická,
3. Fakulta lékařská.

Název pro 2. fakultu – technická, místo uvažované technologická – považuji za vhodnější proto, že její absolventi by podle své odbornosti a funkce měli být schopni:

- zformulovat zadání projektů (stanovit jeho cíl, požadavky a parametry) na novou bojovou, případně jinou techniku, či jejich inovace, včetně určení uzlových bodů, etap jejich zpracování,
- podílet se na zpracování projektů bojové a jiné techniky spolu s řešiteli, organizovat s nimi dílčí oponentury k důležitým etapám řešení – uzlovým bodům daného projektu,
- kontrolovat zapracování připomínek a požadavků z dílčích oponentur s důrazem na zpřesnění zadání zejména cílů pro další etapu – uzlový bod projektu,
- organizovat spolu s řešitelem oponenturu celého projektu a zajistit tím kvalitu jeho celkového řešení,
- kontrolovat průběžně výrobu nové techniky a podle potřeby zpřesňovat dané parametry (viz nedostatky u letounů L 159 a jeho kanonu „Plamen“),
- zajišťovat přejímku vyrobené bojové a ostatní techniky v odpovídající kvalitě,
- zabezpečit průběžně účelný a účinný provoz, exploataci bojové i ostatní techniky.

Konečným cílem jak základního vysokoškolského, tak nadstavbového vzdělávání v kurzech fakult UO by mělo být:

- připravit absolventy teoreticky a zčásti také prakticky pro výkon funkcí daných profily absolvovaných učebních programů,
- vytvořit u absolventů teoretické a zčásti i praktické předpoklady pro zastávání řídicích a organizátorských funkcí v civilním životě po jejich odchodu do zálohy.

Literatura:

Usnesení vlády ČR ze dne 23. srpna 2000 č. 814 k návrhu systému přípravy pracovníků ve veřejné správě.

Velký slovník naučný. Encyklopedie Diderot. Praha: Diderot, 1999. ISBN 80902723-1-2.

Základy vojenské vědy. Skripta. Vyškov: VVŠ PV, 2000, S 898.

Zákon č. 111/1998 Sb. ze dne 22. dubna 1998 o vysokých školách a změně dalších zákonů.

„Americká angličtina není žádný pořádný jazyk. Američané to neradi slyší, ale je to pravda.“

Učitelka angličtiny pro AČR

Když jsem poprvé slyšel podobný názor, pustil jsem ho z hlavy, jako pokřikování britského důstojníka [1], který se doposud nesmířil s faktem, že Anglie prohrála válku o nezávislost Ameriky a který neváhal zasadit tento laciný úder. Připadalo mi, jako bych se ocitl tvář v tvář příslušníku společenství, které zastává názor, že země je placatá, nebo duchovnímu z 18. století, pro něhož bylo životně důležité, zda andělé mluvili řecky či latinsky.

Když se ale během posledních osmi let podobné názory stále objevovaly od učitelů majících jinak dobré úmysly, uvědomil jsem si, že určité pokroky vědy a civilizace, které jsem bral jako samozřejmost, se dosud nerozšířily do všech částí světa. Zvláště tento druh sentimentu (viz výrok nahoře) je pronikavější, než bych si pomyslel, a proto jsem se rozhodl se této záležitosti věnovat.

Tato záležitost je pro Českou armádu relevantní, protože tisíce vojenských profesionálů se musí naučit anglicky. Jsou-li ale od počátku nuceni pochybovat o správnosti angličtiny, kterou se učí, nebo mít pocit, že národnost učitele je rozhodující faktor jeho kvalifikace, pak jim to může způsobit mnoho zbytečného znepokojení.

Kombinace tlaku na získání vysokého stupně jazykové dovednosti v relativně krátké době a vyhlídky čekající neúspěšného studenta dodávají k jeho úsilí, které by za jiných okolností mohlo být i příjemné, prvek stísněnosti. Doufám, že se mi podaří prokázat, že neexistuje žádné ospravedlnění proto, aby se student cítil ještě víc „vystresován“ přesvědčením, že se učí podřadnému druhu jazyka.

Jsou rozdíly mezi britskou a americkou angličtinou skutečně zásadní?

Jak tomu bylo i v případě výroku v záhlaví této strany, poznámky snižující americké jazykové zvyklosti jsou pronášeny nazdařbůh jen jako holá fakta, ponechána bez jakékoli obhajoby důkazy, fakty nebo důvody. A jak tomu bylo znovu i v případě výroku nahoře, tyto poznámky jsou ustavičně předkládány nikoli k podrobnému zkoumání kolegů akademiků, ale třídě vnímavých studentů. Tento prostoduchý názor je neobhajitelný a jakýkoli pokus jej obhájit, by pouze odhalil limitované myšlenkové pochody jeho nositele. A studenti jsou snadnými oběťmi, nechťejí nic víc, než věřit, a to věřit svému učiteli.

Tato víra má v realu zásadní význam, jako tendence mnoha rodilých mluvčích věřit, že jejich jazyk je nadřazený a dokonce považovat kohokoli, kdo nemluví jejich jazykem, za někoho, kdo ani mluvit neumí. Jazyk je sám o sobě svědkem tohoto faktu. Řecké slovo „bárbaros“ označuje původně někoho, kdo není schopen mluvit. Podobným příkladem ze slovanských jazyků je české slovo Němec, označující příslušníka germánského národa a současně někoho, kdo je němý. Přes-

tože má tato víra v lidech hluboké kořeny, je těžké si představit, že by ji nějaká myslící osoba brala vážně a pronášela ji. Těžká představa, nicméně výrok nahoře není o nic méně absurdní.

Na výroku je především nepřijatelná poznámka o „pořádném jazyce“, ale možná by bylo dobré se zmínit i o slově „jazyk“ jako takovém. Jestli někdo pochybuje, že Angličané, Američané, Kanaďané (s výjimkou těch, kteří mluví francouzsky), Australané ap. mluví tím samým jazykem, pak oni sami si to nemyslí.

Důkazem toho je to, že lidé v těchto zemích si vzájemně přispívají do svých novin a časopisů, vzájemně sledují svoje filmy a televizní programy, užívají internet a volně cestují po jednotlivých státech bez toho, aby prováděli jakékoliv změny v jazyce. Jednotlivá nakladatelství mají svoje filialky, jak v N. Y., tak v Londýně a otiskují ten samý text jako na druhé straně oceánu.

Pro tyto potřeby existuje něco, co se nazývá „standardní angličtina“. Je to nejvyšší styl jazyka v Británii nazývaný „královskou angličtinou“, v USA zase „jazykem New York Times“ (nikoli „prezidentskou angličtinou“). Srovnáme-li tyto dvě formy, najdeme pouze malé rozdíly v používání odlišných slov (často ve specifických oblastech jako motorová vozidla, druhy dopravy ap.), rozdíly v používání časů a slovesných forem. Při čtení jednoho obsáhlého článku z britských novin předchozí den jsem našel pouze jediný rozdíl od americké angličtiny, a to v hláskování slova centrum (BrE – centre, AmE – center). Tyto ortografické rozdíly *de facto* nevytvářejí rozdíly v jazyce, protože psaní a mluvené slovo jsou dva kompletně rozdílné systémy. Psaní je používáno k vyjádření mluveného slova.

Několik rozdílů coby příklad

Anglická vojenská terminologie ukazuje zrovna tak málo odlišností. Velmi podrobné zkoumání 214stránkového Slovníku vojenské terminologie poskytlo pouze hrstku rozdílů mezi americkým a britským použitím (názvy administrativních celků, jména jednotek a odlišný pravopis nejsou zahrnuty), nejčastější rozdíly jsou tyto:

Americká verze	Britská verze	Vysvětlivky
airplane	aeroplane	
asphalt	tarmak	
(back)pack	rucksack	
cot	camp bed	
c.o.	conchie	conscientious objector
foxhole	firetrench	
gas(oline)	petrol	
gear	kit	
recon	recce	reconnaissance
reserves	reserve	
truck	lorry	
veteran	ex-serviceman	

Jak je vidět, pouze pět z uvedených slov –recon/recce, c.o./conchie, foxhole/firetrench, reserves/reserve a veteran/ex-serviceman jsou výhradně vojenské termíny. První dvě slova

jsou navíc spíše konverzační než formální angličtinou. Pečlivý tvůrce lexikonů bezpochyby nalezne i další příklady do tohoto seznamu, ale i přesto zůstane docela krátký. Pokusy ho prodloužit by vyústily v rostoucí převahu slangu.

Co se týče **gramatických odlišností**, tak by bylo možná poučné připomenout dobře známý rozdíl v používání předpřítomného času. Studenti často udávají, že jim bylo řečeno, že Američané neuvádějí předpřítomný čas, ale pouze čas minulý. To je absolutně chybné. Pro situace zahrnující události v nespecifikovaném čase v minulosti (např. žil jsem v mnoha městech) stejně jako pro události ve specifikovaném čase (např. věta: znám ho již tři roky), je použití předpřítomného času shodné jak v britské (BrE – British English), tak i americké angličtině (AmE – American English).

Pouze v jednom případě se někdy americká angličtina liší od britské (i když Američané používají obě formy) a oba případy jsou shodně logické z hlediska pravidel jazyka. Učebnice uvádějí, že minulý čas prostý popisuje události, které byly v minulosti ukončeny, a že čas předpřítomný se používá pro události, které začaly v minulosti s následky přetrvávajícími do současnosti.

Když Brit řekne „I have found my car keys!“, pak logicky vyjadřuje, že klíče od auta má nyní s sebou. Pokud Američan řekne „I found my car keys!“, myslí tím, že klíče již našel a dále je nehledá. (Obě verze postihují hlavní význam věty, a „dokonce“ ve vzájemné komunikaci mezi Američanem a Britem není obsah sdělení naprosto srozumitelný.)

Jestliže rozdíly ve standardní angličtině jsou relativně malé, pak mnohem větší můžeme objevit v hovorové angličtině mezi různými lingvistickými komunitami jednotlivých států. Tyto komunity mohou být definovány regionálně, etnicky, sociálně nebo generačně. Navzdory těsné fyzické blízkosti příslušníků těchto skupin, jejich jazyková rozdílnost je větší než u uživatelů standardní angličtiny, přestože jsou odděleni oceánem. Například angličtina dvou doktorů, z nich jeden je Brit a druhý Američan, bude pravděpodobně méně rozdílná než angličtina doktora a jeho pacienta z dělnické třídy, i když žijí ve stejné čtvrti, a téměř jistě podobnější než angličtina dvou dělníků z různých částí světa.

Standardní angličtina je standardem mezi národy

Mnohem problematičtější ve výroku v úvodu je slovo pořádný. Já osobně jsem nikdy neviděl žádnou moderní studii, která by jazyky dělila na „pořádné“ a na „nepořádné“, a ani neznám nikoho, kdo by tak činil. Protože nemáme žádné vysvětlení od autorky výroku, jsme nuceni se sami pokusit stanovit, co je tím myšleno.

Websterův encyklopedický slovník uvádí čtyři mírně odlišné významy slova pořádný (proper), které se mohou vyskytovat: 1. přesný, správný; 2. velmi dobrý, výborný; 3. kultivovaný; 4. vhodný, ten pravý, příhodný. První a čtvrtý význam referují o přesnosti, druhý o kvalitě a třetí o registru, v našem případě jazyka.

My už víme, že v případě standardní angličtiny považované za „nejvyšší styl“, si jsou britská a americká angličtina velmi blízké a platí to i o kanadské a australské ap. V diskuzi o přesnosti a kvalitě jazyku bude možná nezbytné čtenáři připomenout to, co otec moderní lingvistiky Ferdinand de Saussure nazývá nejzákladnějším principem lingvistiky – arbitrárnost jazykového znaku. Napsal:

„...takto idea slova *sestra* není shledem hlásek, který jí slouží jako označující, spjata žádným vnitřním vztahem. Že by ji stejně dobře mohl zastupovat libovolný jiný sled, dokazují rozdíly mezi jazyky i samotná existence různých jazyků. O principu arbitrárnosti znaků nikdo

nepochybuje, často je však snazší určitou pravdu objevit, než ji přidělit místo, které jí patří. Tento princip dominuje v celé lingvistice a má nedozírné následky. ”

Jeden z těchto následků, o kterých Saussure píše je, že žádný lingvistický znak nemá *a priori* nárok na platnost, jediný arbiter v této věci je konsensus lingvistické komunity. To znamená, že ani britské slovo *bloke*, ani americké slovo *guy*, shodně znamenající neformální označení pro muže (chlap, chlapík), není lepší ani horší než to druhé. První výraz byl přijat lingvistickou komunitou 60 miliónů lidí mluvících britskou angličtinou, zatímco druhé slovo 280 milióny lidí vyjadřujících se americkou angličtinou.

Protože je lingvistický znak libovolný, z toho dále plyne, že stejný výraz může znamenat i něco mírně rozdílného. Jednoduše řečeno, to stejné slovo může znamenat něco mírně odlišného v rámci dvou jazykových komunit. Vezměme si např. slovo *lad*, které je v americké angličtině poněkud zastaralým synonymem pro chlapce, zatímco v britské angličtině to samé slovo není zastaralé vůbec a má i druhý význam přibližně ekvivalentní výrazům *bloke* nebo *guy*, které popisují někoho poněkud staršího. De Saussure tímto potvrzuje, že „všichni reprodukuji – i když ne jistě přesně, ale jen přibližně, tytéž znaky sjednocené s týmiž pojmy“. Znovu podotýkám, že tyto rozdíly jsou mnohem častější v hovorových a nestandardních variantách jazyka, zatímco standardní angličtina je standardem mezi národy.

Rozhodnutí o tom, jaká posloupnost zvuků bude představovat určitý výraz je stejně jak libovolné tak významné jako pojmenovávání lidí. Nikdy by nemohlo být objektivně řečeno, že jméno Mary je samo o sobě lepší nebo horší než jméno Suzan a lépe vystihuje danou osobu. Ale pokud se společnost rozhodne, že její jméno bude Mary, pak říkat jí Suzan by bylo považováno za vážnou nepřesnost. To samé můžeme říci o rozdílech ve znacích jednotlivých lingvistických komunit.

Poznámka o „pořádném jazyce“ je napadnutelná i z druhé strany. Jestliže připustíme, že jedna varianta angličtiny – řekněme americká – je nepatřičná a koruptivní forma dejme tomu britské angličtiny, pak musíme být připraveni pokračovat stejným způsobem i v souvislosti s ostatními příbuznými jazyky. Britové a Američané mluví natolik podobným jazykem, že se obě formy nazývají angličtinou navzdory rozdílům, o kterých jsme se zmínili. Ale co pak řekneme o dalších příbuzných jazycích, které nejsou natolik blízké, aby sdílely společné jméno a aby jejich uživatelé rozuměli dobře jeden druhému. Musíme totiž logicky rozhodnout, že jeden jazyk je dokonce ještě méně „pořádnou“ nebo ještě více zkomolenou formou, než je americká angličtina ve vztahu k britské. Je autorka výroku nahoře připravena tvrdit, že např. polština je koruptivní formou slovenštiny nebo naopak, že oba tyto jazyky jsou zkomolenou formou češtiny?

Jestliže někdo tvrdí, že čeština je výchozím jazykem pro polštinu a slovenštinu, jejich základem je staroslověnština, pak toto tvrzení je jen dalším píchnutím do vosího hnízda. Fakticky do dvou. Tato osoba musí jít až k jakési prvotní hypotetické formě všech východních, západních a jižních slovanských jazyků pro potvrzení, že její vlastní čeština je pouze koruptivní formou. Také si musí uvědomit, že *britská angličtina*, kterou tak obhajovala je pouze další koruptivní formou staršího germánského jazyka a nakonec, že všechny moderní jazyky jsou fakticky několikrát zkomolenou formou starého originálního hypotetického indoevropského jazyka.

Dalším píchnutím do vosího hnízda je zastávání názoru, že jeden jazyk nebo jedna jeho varianta je „pořádnější“ než druhá a víra že něco takového jako „pořádný jazyk“ skutečně existuje. To vyvolává otázku, zdali změny probíhající v jazyce jsou dobré či ne. Tento mýtus trvá na tom, že angličtina je ve stadiu úpadku, nebo řečeno jinak, že starší formy jazyka byly nadřazeny těm současným. Obvykle jsou Shakespeare a jeho současníci považováni za důkaz „zlatého věku“ anglického jazyka. Slovo věk je v tomto případě vhodné, ale toto období by

mělo být raději nazýváno „zlatým věkem anglických básníků“, protože zásluhu na této květnaté poezii mají lidé, kteří vytvořili tato díla, nikoli však jazyk.

Jazyk je pouze souhrnem nezbytných konvencí přijatých určitou skupinou lidí pro vzájemnou komunikaci a jeho užití závisí na jednotlivci. Snadněji to lze pochopit na příkladu hudby, kde Mozart a Beethoven jsou považováni za nejlepší skladatele všech dob. Jestliže psali lepší hudbu než ostatní, nebylo to proto, že měli ve druhé polovině 18. století a začátkem 19. století lepší výběr tónů pro svoje kompozice, ale proto, že s nimi dovedli zacházet lépe než ostatní. Současné podmínky nejsou o nic horší, naopak modernisté ve 20. století *de facto* tento materiál ještě rozšířili.

Jazyky se ovlivňují navzájem

Protože kultura národa působí na jeho jazyk, a protože je americká kultura, ať se nám to líbí či ne, v západním světě dominantní, znamená to, že nikoli pouze americká, ale i britská angličtina se ustavičně mění pod vlivem americké kultury. Opačný vliv existuje také, ale Michael Swan [2] potvrzuje, že „moderní britská angličtina“ je ovlivněna americkou angličtinou, a proto rozdíly mezi britskou a americkou angličtinou pomalu mizí. Nová slova často vstupují do jazyka jako nestandardní výrazy, aby buď vyplnily vakuum vzniklé výskytem nových slov, jak často vidíme v oblasti nových technologií, nebo aby nahradily starší slova novými modernějšími, více preferovanými. Tato slova pak vstupují do standardní angličtiny jakmile jsou přijata větší lingvistickou skupinou.

Jako příklad si vezměme slovo jazz. Jak tato hudba tak i její jméno byly vytvořeny malou skupinou lidí, pravděpodobně mluvících afroamerickou nestandardní angličtinou na počátku minulého století. Tato hudba se stala velmi populární stejně jako samotné slovo jazz. A slovo jazz bylo přijato nejen do standardní angličtiny ale i do ostatních jazyků zemí, kde tato hudba byla známa. Mělo by toto přijetí být považováno za „nepořádné“, protože slovo jazz pochází z jiné země než z Anglie? Je jeho přítomnost ve většině jazyků světa důkazem jejich korupce a úpadku? Měly by slovanské jazyky najít jiné označení pro tento druh hudby, přednostně takové, které má slovanskou etymologii, místo přijetí něčeho, co má původ v nestandardní angličtině. A samo slovo jazz není jediným případem a ani sama angličtina není jediným jazykem, kde se takové věci stávají. Sáhodlouhý seznam takových slov si může pořídit samotná čeština. Např. slova tramvaj, parkovat, fajn, fér, hemenex, ahoj, trénink, fotbal a dokonce i milované národní jídlo knedlík, pocházející z německého knödel, jsou přejaty z cizích jazyků, z velké části z angličtiny.

Nedávná historie slova **gay** ukazuje změnu v jeho významu v závislosti na popularitě. Do 70. let byl jeho význam „být šťastný, v dobré náladě“. Ale potom toto slovo začalo být užíváno malou skupinou homosexuálů, kteří chtěli ukázat svoje sexuální preference v pozitivnějším světle jako protiklad k víře, že homosexuálové musí být zcela jistě v hluboké depresi vzhledem ke své orientaci. Ale oni byli homosexuálové a měli z toho radost. Tato definice se postupně stala jediným možným významem pro slovo gay a adolescenti se nyní uculují, když čtou starší text nebo sledují film předchozí generace, kde je slovo gay užíváno v původním významu bez toho, aby naznačovalo, že dotyčná osoba je homosexuál. Také znám jednoho univerzitního profesora, který chtěl publikovat článek ve školním časopisu a použil v něm slovo gay v původním významu. Jeho editor mu poradil, aby raději zvolil jiné slovo.

Je také zajímavé, že New York Times nepřijal slovo *gay* ve významu homosexuál až do poloviny 90. let, ačkoli tento význam byl dobře znám a užíván v nestandardní angličtině už možná

30 let. Tento fakt ukazuje relativní odolnost standardní angličtiny vůči změnám a na druhé straně rychlé přizpůsobování nestandardní angličtiny novým kolokviálním výrazům, které „přicházejí a vycházejí do a z módy“ každou novou sezónu, stejně jako oblečení.

Vezměme si slovo „frykulín“, které je nyní moderní mezi mládeží a z jejich slangu je „nabízeno“ k přijetí do češtiny. Slovo je složeninou tří anglických slov – *free, cool a in* – a znamená někoho, kdo je považován za člena mladé sociální elity nebo ironický výraz pro dnešní skejťáky či technaře, kteří se chovají výstředně. Jestliže se nám nějaké slovo nelíbí, musíme být opatrní, abychom alespoň správně identifikovali zdroj naší averze.

Sled hlásek, to co Saussure nazývá znakem, tady nenese žádnou zodpovědnost. Znakys jsou samy o sobě jsou neutrální, pokud nejsou onomatopoické (zvukomalebné). To co nám vadí není samotné slovo frykulín, ale ten, koho toto slovo označuje. Ale pro ty, kdo toto slovo vytvořili a pro ty, jež uznávají jeho hodnotu, je frykulín přitažlivé, užitečné a dokonce nezbytné slovo.

Swan připouští, že americká varianta angličtiny má hlavní vliv na britskou, ale už dále neříká, že britská varianta angličtiny je v každém směru více konzervativní nebo, že Američané nepřetržitě a lehkomyšlně tlačí Brity do změn v jejich jazyce.

Američané například ve své standardní angličtině stále užívají konjunktivum, které je v britské již téměř zapomenuto kromě právní angličtiny a některé starší verze přičestí trpných, která se již v Británii nepoužívají např. *gotten*. Slovo *gotten* může být také užito jako důkaz ve sporu o tom, že Američané nemluví zjednodušenou formou jazyka a že jejich gramatika je jednodušší. Pro Brity je slovo *got* přičestím trpným i minulým časem slovesa *get* ve všech významech. Američané na druhé straně používají *gotten* jako přičestí trpné ve významu „obdržet, získat“ (např. *we have just gotten three new computers in our office*), ale také používají *got* v případech, kdy konstrukce věty neznamená minulost (a z toho důvodu není technicky použit ani předpřítomný čas) a význam slovesa je „mít, vlastnit“ (*have you got a match?*).

A pro ty, kteří by ještě stále pochybovali o relativních zásluhách změn v jazyce, můžeme zmínit i další příklad. Je velmi dobře známo, že jazyk lidí žijících v izolaci se nemění, zatímco jazyk komunity lidí vystavené vlivu světa se mění nepřetržitě a vzájemně se ovlivňuje s ostatními jazyky. Neměnnost jazyka je pouze symptomem stagnace kultury, vědy, technologie a myšlenek, v krátkosti celé sféry lidských činností. V Appalačském pohoří (*Appalachian Mountains*) v USA existovala až do 60. let komunita, která užívala variantu angličtiny s rysy podobnými jazyku restaurační Anglie. Bylo by velkým omylem považovat tuto komunitu za ušlechtilé společenství, které se zuby nehty snažilo zachovat a rozšířit slávu Drydena a jeho současníků. Naopak, tito lidé zaostávali o 300 let za normálním světem. Bez vzájemné komunikace s vnějším světem je nepravděpodobné, že by někdo z této komunity mohl dosáhnout vysokou úroveň v dovednosti komunikovat. Kvalita jazyka je určena jen kvalitou myšlenek, které obsahuje.

Z daného počtu variant angličtiny, nepatrných rozdílů mezi nimi a jejich nepřetržitých změn, vyvstává otázka kdo je vůbec natolik kompetentní, aby mohl vše posoudit. Z toho, co bylo již řečeno vyplývá, že nikdo nemá takové oprávnění, aby tak ve všeobecném smyslu učinil z toho prostého důvodu jak Saussure řekl: „Jazyk v žádném z nás není úplný a dokonalý existuje jen v rámci celku.“ Nicméně kterýkoli kvalifikovaný rodilý mluvčí by měl být schopen se vyjádřit více či méně ke standardní angličtině.

Autorka výroku v úvodu článku také poznamenala, (pravděpodobně ne současně s výrokem o „nepořádnosti“ americké angličtiny), že „opravdoví“ experti na jazyk jsou lingvisté, kteří studovali jazyk do hloubky, a proto jsou schopni vysvětlit všechny jazykové jevy lépe než rodilí mluvčí, kteří používají hlavně svoji intuici. Na tohle je jen jediná odpověď, a to, že být rodilý mluvčí nevylučuje

také možnost být lingvistou, a že mluvení bez přemýšlení o tom, co je správné neznamená, že tento člověk není schopen přemýšlet a ignoruje veškerá pravidla, na kterých jazyk stojí. Nerodilý mluvčí, ať již lingvista či nikoli, nikdy nedosáhne jazykové dokonalosti rodilého mluvčího, bez toho, aby žil mnoho let v kultuře příslušného národa a daný jazyk soustavně studuje. A dokonce i potom jsou jeho možnosti limitované dalšími faktory jako jsou věk, talent, motivace i samotná potřeba znát jazyk.

Na druhé straně, samotné studium lingvistiky nemůže přetvořit člověka do rodilého mluvčího o nic víc, než ho čtení příručky o vzpírání může učinit silnějším. Lidé, kteří se učí jazyk z knih a jsou odkázáni na pravidla z učebnic, budou vždy jako slepec, kterého požádali, aby popsal západ slunce. Slepý člověk přitom může disponovat všemi prostředky jak to udělat, tzn. slovy, znalostí struktury vět i veškerou úctou k velikoleposti tohoto jevu, ale nikdy nebude opravdu vědět o čem mluví. Jeho jazyk bude poněkud dřevěný bez citu k jemným nuancím, které jsou pro rodilého mluvčího přirozené.

Během osmi let, které jsem strávil v ČR jako učitel, jsem potkal několik českých kolegů, kteří sami sobě dovolili usnout na vavřínech falešného sebevědomí pramenícím z jejich limitovaných jazykových schopností publikovaných v učebnicích gramatiky, které sami napsali. Takové solipsistické myšlení dělá špatnou službu jak důvěřivým a zvědavým studentům, tak i samotnému jazyku, který je mnohem obsáhlejší než nějaká učebnice a nezáleží na tom napsal-li ji Brit, Čech nebo Američan.

Vezměme si například část věty ze začátku tohoto textu **...who had not quite reconciled himself to the fact that England lost the war for American independence ...** [1]. Považoval by nerodilý mluvčí tuto větu za správnou? Asi sotva. Věta je totiž v rozporu s nejzákladnějším pravidlem pro užití předminulého času, které říká, že v souvětích užijeme předminulý čas pro události dřívejší a minulý čas prostý pro události, které se staly později. Přesto byla tato věta napsána s úplnou jistotou o správnosti a bez nutnosti schválení nějakou vyšší autoritou.

Mohu ještě dodat, že dokonce relativně úplný a přesný Swan o tomto případě říká pouze toto: „... předminulý čas **může** popisovat děj, který se stal později než událost v hlavní větě. Je to neobvyklé.“ Žádné další vysvětlení neexistuje, a přece by zmíněnou větu žádný dobrý rodilý mluvčí nenapsal jinak.

Existují ovšem dobří i špatní mluvčí ať už v USA či jinde a bohužel mnoho těch špatných je ve světle veřejného zájmu. V historii USA můžeme postřehnout tendence opomíjení obyčejného člověka, který uvažuje, před akčním hrdinou. Dnes tato tendence dospívá až k samé hranici antiintelektualismu. Je to zřejmé i v uctívání špičkových sportovců, tváří z filmu a populární hudby i ve výběru politiků, kteří jsou velmi často představováni chlapíky z lidu.

„Nejdřív vystřel a pak se ptej,“ řekl prý jeden filmový herec (nebo to byl prezident?). Veřejnost tyto lidi uznává a jelikož jsou mediálně prodáváni celému světu, zdá se, že představují charakter celého národa. Ale každý, jehož zájmy přesahují až za svět sportu, populární kultury a některých politických projevů, dokáže rozpoznat, že chování a charakter těchto jedinců nemůže reprezentovat celou skupinu lidí.

Žádný jazyk není nadřazený

Říci, že „americká angličtina není žádný pořádný jazyk“ znamená, že všech 280 miliónů Američanů do jednoho postrádá vůli, schopnost a potřebu se vyjadřovat dobře a přesně, a že narodit se a žít v dolní části Severní Ameriky zamezuje jednomu v dosažení požadovaných jazykových dovedností. Je tato myšlenka hodna toho, abychom se jí nadále zabývali?

Jestliže jedna varianta jazyka, respektive jeden jazyk v souvislosti s jiným může být považován za „více pořádný“ nebo nadřazený jinému, co potom řekneme o řeči samotné. Jak říká de Saussure, řeč a jazyk nejsou to samé: „Oba předměty jsou nesporně úzce spjaté a vzájemně se předpokládají: jazyk je nutný k tomu, aby mluva byla srozumitelná a dosáhla všech svých účinků, mluva je zase nutná k tomu, aby se vytvořil jazyk; historicky fakt mluvy vždy předchází.“

Jak jinak by člověk přišel na to, asociovat ideu s verbálním obrazem, kdyby toto spojení nezjistil napřed v aktu mluvy. Naproti tomu se svou mateřštinu učíme tím, že posloucháme druhé; v našem mozku se ukládá až po nesčetných zkušenostech. A konečně na vývoj jazyků působí mluva: právě vjemy nabývané poslechem druhých modifikují naše jazykové návyky. Mezi jazykem a mluvou je tedy vzájemná závislost: jedno je zároveň nástroj i produkt druhého. To vše však nebrání tomu, aby jazyk a mluva byly dvě naprosto odlišné věci.

Možná to byla *mluva*, nikoli americká angličtina, co autorka výroku nahoře považovala za nepřijatelné. De Saussure pokračuje tím: „... že jazyk existuje nezávisle na fonetických změnách, které postihují pouze materiální substanci slov. Pokud zasahují jazyk jakožto systém znaků, pak jen nepřímo, změnou interpretace, která z toho vyplývá; tento jev totiž v sobě nic fonetického nemá.“

Rozdíly v aspektech mluvy, jako je akcent, různá výslovnost slov, výslovnost určitých hlásek a samohlásek, jsou větší v jazyce různých kultur na několika kontinentech než mezi monokulturní skupinou lidí na relativně malém území. Člověk může inklinovat k preferenci toho jazyka, nebo té řeči, kterou ovládá dokonaleji. Nakonec vše co slyšíme je velmi subjektivní. Jestli někdo vyslovuje „r“ tvrdě jako Američané nebo měkce jako Britové je sotva záležitost korektnosti jazyka.

Moderní lingvistika se fakticky nezabývá tím, co je lepší a co horší jazyk. Vyslovený názor o „pořádnosti a nepořádnosti“ jazyka je tedy asi otázkou vyššího a nižšího stylu mluvy. A i toto mediálně vnucované předpojaté rozdělení je už nějaký čas vystaveno kritice. Kdo může prohlásit, že „královská angličtina“ je opravdu lepší než ta, kterou mluví taxikář z Brooklynu. Jaké poselství každá z nich má? Tohle je mnohem důležitější.

Nechme poslední slovo Konfuciovi. Ať je varováním ne pouze pro špatně mluvenou americkou angličtinu, ale i pro špatně mluvenou britskou angličtinu a také pro autorku výroku na začátku, která zasela pochybnosti do hlav studentů: „Pokud jazyk není správný, pak co je řečeno není tak míněno, a jestliže to co je řečeno není to co bylo míněno, pak to, co musí být uděláno, není dokončeno, a jestliže to není dokončeno, morálka a umění se zvrhne a spravedlnost sejde z cesty a lidé se zastaví v beznadějném zmatku. A proto nesmí existovat libovůle v tom, co je řečeno. To je důležité nade vše.“

(přeložila Zdeňka Vozdecká)

Poznámky:

- [1] Who had not quite reconciled himself to the fact that England lost the war for American independence, and who was not above taking a cheap shot (který se doposud nesmířil s faktem, že Anglie prohrála válku o nezávislost Ameriky, a který neváhal zasadit tento laciný úder).
- [2] Michael Swan je současný britský lingvista a pedagog, mimo jiné je autorem známé publikace „Practical English Usage“.

Použitá literatura:

- BOYER, Richard (ed.) *Dictionary of Military Terms*. Teddington, Middlesex, UK: P. Colin, 1999; Chicago, USA: Fitzroy Dearborn, 1999.
- DE SAUSSURE, Ferdinand. *Cours de Linguistique Générale*. Edited by Charles Bally and Albert Sechselhayne in collaboration with Albert Riedlinger. Translated, with an Introduction and notes by Wade Baskin as *Course in General Linguistics*. New York: McGraw-Hill, 1959.
- SWAN, Michael. *Practical English Usage*. Oxford; New York: Oxford University Press, 1996.

Ženevské úmluvy o ochraně obětí ozbrojených konfliktů ze dne 12. srpna 1949 ve společných článcích o provádění závazků stanovily povinnost šířit již v době míru znalost humanitárního práva, a to zejména výukou ve vojenských studijních programech [1]. Tato povinnost byla potvrzena a zpřesněna ustanoveními dodatkových protokolů k ženevským úmluvám z roku 1977 [2]. Česká republika je vázána všemi těmito instrumenty a vyplývají jí příslušné mezinárodní závazky.

V tomto článku nehodnotíme plnění těchto závazků ze strany České republiky, nýbrž kládeme si za cíl objasnit obsah závazku šířit znalost humanitárního práva a poukázat na některé specifické problémy spojené s výukou a výcvikem humanitárního práva v ozbrojených silách. K napsání tohoto článku nás vedla zejména skutečnost, že tato problematika nevzbudila v současné odborné české literatuře téměř žádný zájem, ačkoliv se jedná o téma velmi aktuální.

1. Historie závazku šířit znalost humanitárního práva

Současné mezinárodní právo humanitární se začalo rodit v polovině 19. století, tedy v době, kdy válka byla pokládána za legální prostředek vedení zahraniční politiky [3]. Úsilí o vykořenění války v té době nemohlo uspět, nicméně státy byly ochotny zavázat se při vedení války k určitým pravidlům, přičemž v pozadí stála snaha omezit její ničivé důsledky [4]. Tato myšlenka nebyla ničím novým, neboť kořeny úsilí o omezení ničivých důsledků války lze vysledovat až do starověku, kde se objevovalo ve všech kulturách [5]. Úsilí o humanizaci války však od počátku naráželo na vojenské ohledy a mezinárodní právo humanitární se tak vyvíjelo jako kompromis mezi zásadou lidskosti a zásadou vojenské nezbytnosti [6].

Již na přelomu 19. a 20. století se podařilo kodifikovat pravidla pro pozemní a námořní válku [7] a ženevské úmluvy z roku 1929 stanovily pravidla pro zacházení s raněnými, nemocnými a válečnými zajatci [8]. Nezbytným předpokladem aplikace a dodržování právních norem je jejich znalost a naopak neznalost představuje častou příčinu porušování [9]. Mezinárodní výbor Červeného kříže ve svém komentáři k ženevským úmluvám z roku 1949 výstižně poznamenává, že neznalost je největším nepřítelem humanitárního práva [10]. Přesvědčení o nezbytnosti šířit znalost pravidel humanitárního práva se v mezinárodním společenství začalo objevovat již na počátku 20. století. Závazek v tomto smyslu převzaly smluvní strany v článku 26 úmluvy o zlepšení osudu raněných a nemocných při armádách v poli z roku 1906 [11]. O rok později úmluva o úpravě zásad ženevské úmluvy pro námořní válku z roku 1907 v článku 20 stanovila, že smluvní strany učiní opatření, kterých je třeba, aby s ustanoveními úmluvy byly seznámeny jejich loďstva, zejména chráněný personál, a také civilní obyvatelstvo [12]. Podstatně užší ustanovení obsahovala úmluva o zákonech a obyčejích pozemní války z téhož roku, která v článku 1 po smluvních stranách pouze vyžadovala vydání odpovídajících instrukcí svým ozbrojeným silám [13]. Úmluva o zlepšení osudu raněných a nemocných při armádách v poli z roku 1929, která nahradila úmluvu z roku 1906, převzala ustanovení jejího článku 26 [14]. Naproti tomu ženevská úmluva o zacházení s válečnými zajatci z roku 1929

podobné ustanovení neobsahovala, pouze ve svém článku 84 stanovila, že text úmluvy musí být vyvěšen tak, aby do něj váleční zajatci mohli nahlédnout [15].

Obsah a rozsah působnosti shora uvedených ustanovení byl nesterýlný, a navíc řada dalších mezinárodních dokumentů z téhož období podobný závazek vůbec neobsahovala. Tento nedostatek částečně napravily ženevské úmluvy z roku 1949, do kterých bylo pojmuto téměř identické ustanovení zavazující smluvní strany k šíření znalosti jejich ustanovení [16]. Mezinárodní výbor Červeného kříže řadí tento závazek k prioritním implementačním opatřením [17]. Podobný názor v několika rezolucích vyjádřilo také Valné shromáždění OSN [18].

2. Obsah závazku šířit znalost humanitárního práva

Jak už bylo předesláno, všechny čtyři ženevské úmluvy obsahují výslovný závazek šířit znalost jejich ustanovení, a to v člancích 47, 48, 127, 144 (v tomto pořadí v jednotlivých úmluvách). Toto společné ustanovení lze rozdělit do dvou částí, přičemž první část je obsahově totožná ve všech úmluvách, zatímco druhá se v každé jednotlivé úmluvě liší.

V první části se smluvní strany zavazují rozšířit co možná nejvíce, v míru i ve válce, texty úmluv ve svých zemích a zejména zařadit jejich studium do vojenských a dle možností i do civilních studijních programů [19]. Mezinárodní výbor Červeného kříže ve svém komentáři k ženevským úmluvám dává toto ustanovení do souvislosti se společným článkem 1 úmluv, ve kterém se smluvní strany zavazují za všech okolností úmluvy dodržovat a zajistit jejich dodržování [20]. Komentář dále zdůrazňuje, že povinnost šířit ustanovení úmluv je svou povahou všeobecná a absolutní [21]. Tato povinnost má být plněna nejen za války, ale již v době míru, neboť šíření znalosti textu úmluv již v době míru představuje nezbytný předpoklad jejich aplikace a dodržování za války [22]. Závazek šířit znalost úmluv se tak řadí k těm závazkům mezinárodního práva humanitárního, které mají být plněny již v době míru [23].

V první části ustanovení se výslovně zmiňují dvě implementační opatření – zařazení do vojenských studijních programů a zařazení do civilních studijních programů [24]. Závazek zařadit výuku do vojenských studijních programů tvoří vlastní jádro povinnosti šířit znalost humanitárního práva, neboť je podstatné, aby příslušná pravidla znali zejména ti, kteří je mají aplikovat. Právě příslušníci ozbrojených sil na jedné straně těží z ochrany stanovené mezinárodním právem a na druhé mohou být voláni k odpovědnosti v případech porušení [25].

Druhé implementační opatření, závazek zařadit studium humanitárního práva do civilních studijních programů, je rovněž podstatné, neboť takto lze dosáhnout toho, aby se s ustanoveními ženevských úmluv seznámilo veškeré obyvatelstvo. Civilní osoby rovněž podstatným způsobem těží z ochrany stanovené humanitárním právem a příslušníci ozbrojených sil se získávají právě z řad civilního obyvatelstva [26]. Na druhé straně je rovněž podstatné, aby humanitární právo znali též státní úředníci, politikové a ti, kdo na různých úrovních rozhodují [27]. Skutečný význam tohoto ustanovení je však hlubší. Mezinárodní výbor Červeného kříže ve svém komentáři k ženevským úmluvám ho velmi výstižně vyjadřuje takto:

„... lidi je nutné od dětství učit velkým zásadám lidskosti a civilizace tak, aby hluboce zakořenily v jejich svědomí...veškeré obyvatelstvo by mělo skutečně znát (pravidla humanitárního práva) a být inspirováno (jejich) ideály. Dosahování tohoto svrchovaně důležitého cíle by se mělo věnovat veškeré úsilí.“ [28]

Všeobecná znalost humanitárního práva dále tvoří předpoklad pro to, aby zejména ve vnitřních konfliktech nezávislá média jako nástroj občanské společnosti odvážně vystupovala na podporu ideálů humanity a působila tak na veřejné mínění [29].

Závazek zařadit výuku do civilních studijních programů je v oficiálním českém překladu uveden slovy „možno-li“ [30] (autentický anglický text užívá slovní obrat „if possible“ [31]). Neznamená to však, že by při sjednávání úmluv byl civilním studijním programům přikládán menší význam. Toto ustanovení zohledňuje poměry uvnitř států s federativním uspořádáním, ve kterých v mnoha případech za civilní vzdělávací programy odpovídají jednotlivé členské subjekty federace a nikoliv federální úřady [32].

Ženevská úmluva o zlepšení osudu raněných a nemocných příslušníků ozbrojených sil v poli ze dne 12. srpna 1949 a ženevská úmluva o zlepšení osudu raněných, nemocných a trosečníků ozbrojených sil na moři ze dne 12. srpna 1949 v druhé části ustanovení o šíření znalosti shodně uvádějí dvě kategorie osob, které zejména mají být seznámeny s ustanoveními úmluv - zdravotnický personál a vojenští duchovní [33]. Mezinárodní výbor Červeného kříže v komentáři k tomuto ustanovení objasňuje, že příslušníci vojenského zdravotnického personálu a vojenští duchovní by měly obzvláště pečlivě dbát na dodržování úmluv, protože sami požívají zvýšenou ochranu [34].

Ženevská úmluva o zacházení s válečnými zajatci ze dne 12. srpna 1949 v druhém odstavci článku 127 stanovuje, že vojenské nebo jiné úřady, které za války převezmou odpovědnost za válečné zajatce, musí mít text úmluvy a být zvlášť poučeny o jejích ustanoveních [35]. Mezinárodní výbor Červeného kříže ve svém komentáři uvádí, že text úmluvy musí mít všichni velitelé táborů pro válečné zajatce, podřízení důstojníci i nadřízené orgány, kteří dohlíží na chod táborů. Text úmluvy dále musí být vydán v jazyce, kterému váleční zajatci rozumí a každý stát, který je smluvní stranou ženevských úmluv, musí v dostatečném předstihu připravit potřebné překlady textu úmluvy a organizovat potřebné kurzy a výcvik pro personál, který bude ustanovení úmluvy provádět [36].

V podobném duchu je formulován druhý odstavec článku 144 ženevská úmluvy o ochraně civilních osob za války, který stanovuje, že civilní, vojenské, policejní nebo jiné úřady, které za války převezmou odpovědnost za chráněné civilní osoby, musí mít text úmluvy a být zvlášť poučeny o jejích ustanoveních. [37] Mezinárodní výbor Červeného kříže dává toto ustanovení do souvislosti s článkem 99 úmluvy, podle kterého důstojník nebo úředník velící internačnímu místu pro civilní osoby musí mít text úmluvy a tento text buď musí být v internačním místě vyvěšen, nebo ho musí mít k dispozici výbor internovaných [38].

Závazek šířit znalost humanitárního práva byl dále potvrzen Dodatkovým protokolem k ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů (dále jen „Protokol I“). [39] V průběhu jeho sjednávání panovala mezi všemi zúčastněnými shoda, že závazek šířit znalost humanitárního práva má zásadní význam a že vzdělání představuje lepší záruku dodržování pravidel než jakékoliv sankce [40]. Výsledkem jednání se stal článek 83 následujícího znění:

- „1. Vysoké smluvní strany se zavazují, že budou v době míru jakož i v době ozbrojených konfliktů šířit ve svých zemích Úmluvy a tento Protokol v co největší míře a že zejména jejich studium zahrnou do programů vojenské přípravy a budou podporovat jejich studium civilním obyvatelstvem tak, aby se s těmito dokumenty seznámily ozbrojené síly i civilní obyvatelstvo.
2. Vojenské nebo civilní orgány, které v době ozbrojeného konfliktu převezmou odpovědnost za aplikaci Úmluv a tohoto protokolu, se musí plně seznámit s jejich texty.“[41]

Toto ustanovení na jedné straně potvrzuje závazek šířit znalost ustanovení ženevských úmluv, na druhé straně tento závazek rozšiřuje o povinnost šíření znalosti ustanovení Protokolu I a v neposlední řadě díky jiné slovní formulaci než té, která je obsažena v ženevských úmluvách, tento závazek rozvíjí a zpřesňuje [42].

Při sjednávání tohoto článku Mezinárodní vývoj Červeného kříže vyvíjel snahu o to, aby závazek šířit znalost humanitárního práva mezi civilním obyvatelstvem byl posílen vypuštěním slovního obratu „možno-li“, který používají ženevské úmluvy. Proti této změně však byly vzneseny stejné argumenty jako v roce 1949, tedy ústavněprávní ohledy států s federativním uspořádáním, ve kterých za civilní vzdělávací programy odpovídají jednotlivé členské subjekty federace. V důsledku těchto námitek tak konečné znění článku 83 zavazuje státy pouze „podporovat“ studium humanitárního práva civilním obyvatelstvem [43]. Toto ustanovení však není zcela bez významu, neboť smluvní strany jsou tak alespoň povinny činit opatření za účelem podněcování a usnadňování zařazení humanitárního práva do civilních studijních programů. Může se jednat o finanční, materiální či personální pomoc a podporu nebo o koordinační aktivity anebo v neposlední řadě o publikaci studijních materiálů [44].

Druhý odstavce článku 83 rozvíjí závazek šíření humanitárního práva za ozbrojeného konfliktu. Zatímco v roce 1949 bylo obdobné ustanovení pojato pouze do 3. a 4. ženevské úmluvy, ustanovení Protokolu I se vztahuje na všechny vojenské i civilní orgány odpovědné za aplikaci ustanovení kterékoliv ze všech čtyřech ženevských úmluv nebo Protokolu I. Zahrnuje tak všechny pozemní, námořní i vzdušné síly i všechny příslušné civilní orgány [45].

Protokol I dále stanovuje některé další závazky, které mají poměrně úzký vztah k závazku šířit znalost jeho ustanovení [46]. Jde především o závazek usilovat za pomoci národních společností Červeného kříže o přípravu kvalifikovaného personálu, který by napomáhal aplikaci norem humanitárního práva podle článku 6 [47], závazek mít v ozbrojených silách právní poradce stanovený v článku 82 [48], povinnosti velitelů podle článku 87 [49] a závazek předat prostřednictvím depozitáře ostatním smluvním stranám oficiální překlady protokolu a zákony a nařízení přijaté k zajištění jeho aplikace podle článku 84 [50].

Podstatně stručnější ustanovení týkající se šíření znalosti humanitárního práva bylo pojato do Dodatkového protokolu k ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o ochraně obětí ozbrojených konfliktů nemajících mezinárodní charakter (Protokol II). Jeho článek 19 stanovuje, že protokol bude šířen v co možná největší míře.[51] Mezinárodní výbor Červeného kříže navrhoval ustanovení, které v podstatě odpovídalo článku 83 Protokolu I, ale tento návrh nebyl přijat.[52] I toto krátké ustanovení však představuje pokrok, protože se jím závazek šířit znalost humanitárního práva poprvé stanovil v souvislosti s vnitřními konflikty a uznává se tak humanitární charakter pravidel pro tento typ konfliktů [53].

3. Některé specifické problémy spojené s výukou a výcvikem humanitárního práva v ozbrojených silách

Díky úspěchům kodifikačního úsilí je v současnosti mezinárodně právní úprava vedení války velmi rozsáhlá a podrobná. Jenom ženevské úmluvy z roku 1949 a dodatkové protokoly z roku 1977 obsahují více než 600 článků. Když k tomu přičteme ustanovení dalších mezinárodních úmluv humanitárního práva, jedná se o dílo vskutku monumentální. Takovéto množství pravidel však znesnadňuje orientaci v jejich obsahu. Jestliže to mnohdy činí obtíže i právníkům, tím spíše budou mít problémy vojáci, kteří mají tato pravidla aplikovat [54].

Navíc mezinárodní smlouvy sestavují politici a právníci a jejich ustanovení tak nejsou vždy vojákům srozumitelná [55]. Mezinárodní právo humanitární hovoří jazykem zákazů. Voják však potřebuje instrukce formulované pozitivně. Při výuce a výcviku v oblasti humanitárního práva je tak nezbytné převést jazyk zákazů užívaný mezinárodními dokumenty do pozitivní jazyka jasných a srozumitelných instrukcí pro příslušníky ozbrojených sil.

Problém však není jen v povaze mezinárodně právní úpravy. D. L. Roberts, podplukovník britské armády ve výslužbě, který v současnosti pracuje ve službách Mezinárodního výboru Červeného kříže, poukazuje na to, že mezi vojáky tradičně panuje nedůvěra k právu. Již jen slovo „právo“ u nich vyvolává představu zaprášených starých svazků, nudy, otažitosti a bezvýznamnosti [56]. Tato nedůvěra má dle něj hluboké kořeny ve skepsi a cynismu, které již ve starověku výstižně vyjádřil Cicero: „Když mluví zbraně, zákony mlčí.“ [57] Je tento problém skutečně neřešitelný?

D. Klenner, plukovník německé armády, poukazuje na to, že klíčem k řešení je integrace mezinárodního práva humanitárního do každodenního výcviku ozbrojených sil na všech úrovních [58]. Požadovaný rozsah znalostí se přitom bude na různých úrovních podstatně lišit. Například velitel letky bude muset mít jak teoretické znalosti, tak praktický výcvik v zacházení s lehce zraněným vojákem, přitom ale nebude muset nezbytně znát všechny aspekty ochrany demilitarizovaných zón [59].

Člen mužstva či poddůstojník nemusí mít teoretické znalosti všech aspektů humanitárního práva, neboť od něj se očekávají automatizované reakce naučené výcvikem. Půjde tedy o to, aby se součástí těchto automatizovaných reakcí stalo i dodržování humanitárního práva. Naproti tomu velící důstojníci budou muset inkorporovat pravidla humanitárního práva do procesu rozhodování, plánování, velení a kontroly. Budou tedy potřebovat i znalosti teoretické [60].

D. Klenner dále zdůrazňuje následující zásady:

1. Na taktické úrovni by měl za výcvik v oblasti humanitárního práva odpovídat přímý nadřízený, který by ho měl provádět sám, aby ho učinil přesvědčivějším.
2. Zásady humanitárního práva by měly být pojaty do výcvikových a učebních materiálů ve formě srozumitelné vojákům [61].
3. Nezbytná je spolupráce mezi jednotlivými odděleními ministerstev a generálního štábu, aby se dosáhlo systematického začlenění humanitárního práva do výcvikových programů.
4. Otázky mezinárodního práva humanitárního by měly být zařazeny do všech větších vojenských cvičení.
5. Kurz humanitárního práva by měl být zařazen do přípravy na mírové operace [62].

D. L. Roberts zdůrazňuje nezbytnost pozitivního příkladu ze strany velitelů. Velitel musí v míru důrazem na výcvik a ve válce svým chováním demonstrovat dodržování práva [63]. D. L. Roberts dále vyzdvihuje následující zásady výcviku v humanitárním právu:

1. **Důvěryhodnost:** Právo, které se může jevit složitým, musí být prezentováno důvěryhodným a přesvědčivým způsobem stejně jako ostatní materie výcviku. Vojákům se musí sdělit, že humanitární právo se zrodilo na bojišti a je tudíž právem vojáka s dlouhou tradicí. Ačkoliv vedení války omezuje, rozhodně vojákovi nesvazuje ruce. Plně uznává princip vojenské nezbytnosti a není v rozporu se zásadami války [64].

2. **Výběr instruktorů:** Kromě důvěryhodného způsobu podání obsahu je podstatnou rovněž důvěryhodnost samotného instruktora. Velkou výhodou představuje osobní zkušenost z ozbrojeného konfliktu, která usnadňuje komunikaci a činí výcvik přijatelnějším [65].
3. **Zdůraznění dynamiky práva.** Je nutné zdůraznit, že právo není čímsi archaickým, nýbrž že reaguje na nejnovější vývoj. Jako dobrý příklad lze použít Úmluvu o zákazu protipěchotních min z roku 1997 či Protokol o oslepujících laserových zbraních z roku 1996 [66].
4. **Akceptování obtíží při aplikaci práva.** Voják v bitvě se často střetne s obtížemi či se dostane pod tlak a to ho může nutit k porušení pravidel. Svou roli může sehrát strach, únava, frustrace, hlad či vztek. Tyto obtíže je nutné akceptovat a snažit se je dostat pod kontrolu. K tomu významně přispívá osobní disciplína a dobré vedení [67].

4. Závěr

Závazek šířit znalost mezinárodního práva humanitárního se řadí ke klíčovým závazkům, které státy převzaly v ženevských úmluvách z roku 1949 a dodatkových protokolech z roku 1977, protože nezbytným předpokladem aplikace pravidla je jeho znalost. Tento závazek má být plněn již v době míru a základní cílovou skupinu logicky tvoří příslušníci ozbrojených sil, kteří mají pravidla humanitárního práva za války aplikovat.

Nicméně výuka a výcvik humanitárního práva v ozbrojených silách přináší některé specifické problémy, ke kterým patří zejména tradiční nedůvěra k právu panující mezi vojáky a rozsáhlost, nepřehlednost a složitost mezinárodně právní úpravy. Mnohé však naznačuje, že tyto problémy jsou řešitelné. Mezinárodního práva humanitární musí být integrováno do výcviku ozbrojených sil na všech úrovních, přičemž požadovaná znalost a rozsah aplikace se budou na jednotlivých úrovních lišit. Základním požadavkem přitom zůstává důvěryhodnost výcviku, která spočívá jednak v přesvědčivém způsobu prezentování matérie a jednak v důvěryhodnosti instruktora. Dále je podstatné, aby pravidla mezinárodního práva humanitárního byla pojata do výukových a výcvikových materiálů, které je budou vojákovi sdělovat srozumitelnou formou.

Poznámky:

- [1] Ženevská úmluva o zlepšení osudu raněných a nemocných příslušníků ozbrojených sil v poli ze dne 12. srpna 1949 (dále jen „1. ženevská úmluva“), článek 47, Ženevská úmluva o zlepšení osudu raněných, nemocných a třešňáků ozbrojených sil na moři ze dne 12. srpna 1949 (dále jen „2. ženevská úmluva“), článek 48, Ženevská úmluva o zacházení s válečnými zajatci ze dne 12. srpna 1949 (dále jen „3. ženevská úmluva“), článek 127, Ženevská úmluva o ochraně civilních osob za války ze dne 12. srpna 1949 (dále jen „4. ženevská úmluva“), článek 144, č. 65/1954 Sb.
- [2] Dodatkový protokol k ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů (dále jen „Protokol I“), č. 168/1991 Sb., články 83 a 87. Dodatkový protokol k ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o ochraně obětí ozbrojených konfliktů nemajících mezinárodní charakter (dále jen „Protokol II“), č. 168/1991 Sb., článek 19.
- [3] Srov. celk. FRANCK, Thomas M. Fairness in the International Legal and Institutional System. *Recueil des Cours*. Dordrecht, Boston, London: Martinus Nijhoff Publishers, 1994, Tome 240 de la collection, no. 1993/III, p. 229-234.
- [4] KALSHOVEN, F., ZEGVELD, L. *Constraints on the Waging of War*, 3rd ed. Geneva: International Committee of the Red Cross, 2001, s. 12, 14-15. MÜNKLER, Herfried. The wars of the 21st century. *International Review of the*

- Red Cross*. March 2003, vol. 85, no. 849, s. 14-15. SASSOLI, M., BOUVIER, A. A. *How Does Law Protect in War*. 1st ed. Geneva: International Committee of the Red Cross, 1999, s. 67. GASSER, HP. *International Humanitarian Law. An Introduction*. 1st. ed. Stuttgart, Vienna: Henry Dunant Institute, 1993, s. 3.
- [5] GASSER, HP: op. cit. sub 4, s. 6. BOLL, Alfred M. The Asian values debate and its relevance to international humanitarian law. *International Review of the Red Cross*. March 2001, vol. 83, no. 841, s. 55. V starověké římské říši existovaly dva kodexy válečného práva - *Strategica* a *Ex RuffoLeges Militares*. Oba předepisovaly humanitární omezení vedení války. Viz McCORMACK, Timothy L. H. Selective Reaction to Atrocity: War Crimes and the Development of International Criminal Law. *Albany Law Review*. 1997, vol. 60, no. 3, p. 687-688. Velmi starou tradici mají humanitární omezení ve válce v kulturách dálného východu. Viz tamtéž, s.684, 686-687, dále viz BASSIOUNI, Michael C. Regulation of Armed Conflicts. In BASSIOUNI, Michael C.(ed.) *International Criminal Law. Volume I. Crimes*. 1st ed., Dobbs Ferry: Transnational Publishers, Inc., 1986, s. 201. MANI, V.S. International humanitarian law: an Indo-Asian perspective. *International Review of the Red Cross*. Mrch 2001, vol. 83, no. 841, s. 61-65.
- [6] POKŠTEFL, Josef. Significance and Validity of the Laws of War in Our Time. *Studie z mezinárodního práva* 13 (1968). Praha: Academia, 1969, s. 214, 224. GASSER, HP: op. cit. sub 4, s. 17.
- [7] První kodifikační konference se sešla v Haagu v roce 1899, druhá v roce 1907. Výsledkem byly tzv. haagské úmluvy. Viz *Haagské úmluvy v systému mezinárodního humanitárního práv*. 1. vyd., II. díl, Praha: Správa sociálního řízení, 1993 (dále jen „*haagské úmluvy*“).
- [8] *Geneva Convention for the Amelioration of the Condition of the Wounded and Sick in Armies in the Field*, 27 July 1929, 118 L.N.T.S. 303, *Geneva Convention Relative to the Treatment of Prisoners of War*, 27 July 1929, 118 L.N.T.S. 343.
- [9] Z české literatury srov. např. ONDŘEJ, Jan. Právo ozbrojených konfliktů na přelomu tisíciletí. *Mezinárodní vztahy*. 1999, č. 4, s. 8.
- [10] PICTET, JS. (ed.) *I Geneva Convention for the Amelioration of the Condition of the Wounded and Sick in Armed Forces in the Field. Commentary*. 1st ed. Geneva: International Committee of the Red Cross, 1952 (dále jen „*I Geneva Convention. Commentary*“), s. 348. PICTET, JS. (ed.) *II Geneva Convention for the Amelioration of the Wounded, Sick and Shipwrecked members of Armed Forces at Sea. Commentary*. 1 st. ed. Geneva: International Committee of the Red Cross, 1960 (dále jen „*II Geneva Convention. Commentary*“), s. 257.
- [11] *Convention for the Amelioration of the Condition of the Wounded and Sick in Armies in the Field*, 6 July 1906, T.S. No. 464, Article 26. Tato úmluva nahradila úmluvu z roku 1864.
- [12] Úmluva o úpravě zásad ženevské úmluvy pro námořní válku. In *Haagské úmluvy*: op. cit. sub 7, článek 20, s. 62-63.
- [13] Úmluva o zákonech a obyčejích pozemní války. In *Haagské úmluvy*: op. cit. sub 7, článek 1, s. 17.
- [14] *Geneva Convention for the Amelioration of the Condition of the Wounded and Sick in Armies in the Field*, 27 July 1929, 118 L.N.T.S. 303.
- [15] *Geneva Convention Relative to the Treatment of Prisoners of War*, 27 July 1929, 118 L.N.T.S. 343, Article 84. Pro komentář viz PICTET, JS. (ed.) *III Geneva Convention Relative to the Treatment of Prisoners of War. Commentary*. 1 st ed. Geneva, International Committee of the Red Cross, 1960 (dále jen „*III Geneva Convention. Commentary*“), s. 614.
- [16] Viz pozn. 1 včetně citovaných ustanovení. Tato ustanovení sice nejsou zcela identická, o tom však je blížie pojednáno dále v hlavním textu.
- [17] Srov. např. *Implementation of International Humanitarian Law. Guidelines for the Conduct of the Study of the National Legislation in Force from the Point of View of Its Conformity to the Norms of International Humanitarian law*. 1999, s. 13. *Implementation of International Humanitarian Law. Report prepared by the International Committee of the Red Cross*. 1999, s. 2.
- [18] Res. 2852 (1971) „Respect for Human Rights in armed conflict“, paras. 6-7. Res. 3032 (1972), para. 3. Res. 3102 (1973), paras. 5-6. Res. 3500 (1975), para. 2. Res. 31/19 (1976), para. 2. Res. 32/44 (1977), para. 7.
- [19] 1. ženevská úmluva: op. cit. sub 1, článek 47. 2. ženevská úmluva: op. cit. sub 1, článek 48. 3. ženevská úmluva: op. cit. sub 1, článek 127. 4. ženevská úmluva: op. cit. sub 1, článek 144.
- [20] *I Geneva Convention. Commentary*: op. cit sub 10, s. 348. *II Geneva Convention. Commentary*: op. cit sub 10, s. 257. *III Geneva Convention. Commentary*: op. cit sub 15, s. 613. PICTET, J.S. (ed.) *IV Geneva Convention Relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War. Commentary*. 1 st. ed. Geneva: International Committee of the Red Cross, 1958 (dále jen „*IV Geneva Convention. Commentary*“), s. 580.
- [21] *I Geneva Convention. Commentary*: op. cit sub 10, s. 348. *II Geneva Convention. Commentary*: op. cit sub 10, s. 257. *IV Geneva Convention. Commentary*: op. cit. sub 20, s. 581.
- [22] SANDOZ, Y. *Implementing International Humanitarian Law*. 1st ed. Geneva: Henry Dunant Institute, 1995, s. 5. *I Geneva Convention. Commentary*: op. cit sub 10, s. 348-349. *II Geneva Convention. Commentary*: op. cit sub 10, s. 257 a 259. *IV Geneva Convention. Commentary*: op. cit. sub 20, s. 581-582.

- [23] Mezinárodní právo humanitární ukládá státům řadu závazků, které mají být plněny již v době míru. Tyto závazky jsou mimořádně významné, neboť představují nezbytnou přípravu pro ty závazky, které mají být plněny za války. K tomu srov. celk. SASSOLI, M., BOUVIER, A. A.: op. cit. sub 4, s. 222-227. SANDOZ, Y.: op. cit. sub 22, s. 4-7. FLECK, D. Implementing International Humanitarian Law: Problems and Priorities. *International Review of the Red Cross*. March-April 1991, No. 281, s. 143-145, PELLANDINI, C. (ed.) *Committees or Other National Bodies for International Humanitarian Law. Meeting of Experts*. Geneva: International Committee of the Red Cross, 1997, s. 63-67.
- [24] *I Geneva Convention*. Commentary: op. cit. sub 10, s. 348. *II Geneva Convention*. Commentary: op. cit. sub 10, s. 257. *IV Geneva Convention*. Commentary: op. cit. sub 20, s. 581.
- [25] *I Geneva Convention*. Commentary: op. cit. sub 10, s. 348. *II Geneva Convention*. Commentary: op. cit. sub 10, s. 257. *III Geneva Convention*. Commentary: op. cit. sub 15, s. 614. *IV Geneva Convention*. Commentary: op. cit. sub 20, s. 581. Záměrně ponecháváme stranou otázku, v jakém rozsahu jednotlivců požívá v humanitárním právu mezinárodně právní subjektivitu, neboť tento obecný problém dalece přesahuje rámec tohoto článku.
- [26] *I Geneva Convention*. Commentary: op. cit. sub 10, s. 349. *II Geneva Convention*. Commentary: op. cit. sub 10, s. 258-259. *III Geneva Convention*. Commentary: op. cit. sub 15, s. 614. *IV Geneva Convention*. Commentary: op. cit. sub 20, s. 581.
- [27] K tomu srov. např. KADAM, Umesh. Teaching international humanitarian law in academic institutions in South Asia: An overview of an ICRC dissemination programme. *International Review of the Red Cross*. March 2001, vol. 83, no. 841, s. 167.
- [28] „...men must be trained from childhood in the great principles of humanity and civilization, so that those principles take deep root in their conscience...the whole population should have a real knowledge of the (Convention) and themselves by inspired with the sentiments...No effort should be neglected to achieve this supremely important aim.” *IV Geneva Convention*. Commentary: op. cit. sub 20, s. 581-582.
- [29] *II Geneva Convention*. Commentary: op. cit. sub 10, s. 258. *III Geneva Convention*. Commentary: op. cit. sub 15, s. 615. K úloze médií v moderních ozbrojených konfliktech dále srov. např. ALDRICH, George H. Comments on the Geneva Protocols. *International Review of the Red Cross*. September-October 1997, No. 320, s. 508-509.
- [30] 1. ženevská úmluva: op. cit. sub 1, článek 47. 2. ženevská úmluva: op. cit. sub 1, článek 48. 3. ženevská úmluva: op. cit. sub 1, článek 127. 4. ženevská úmluva: op. cit. sub 1, článek 144.
- [31] *Geneva Convention for the Amelioration of the Condition of the Wounded and Sick in Armed Forces in the Field of August 12, 1949*. 75 UNTS 31, Art. 47. *Geneva Convention for the Amelioration of the Condition of the Wounded, Sick and Shipwrecked Members of Armed Forces at Sea of August 12, 1949*. 75 UNTS 85, Art. 48. *Geneva Convention Relative to the Treatment of Prisoners of War of August 12, 1949*. 75 UNTS 135, Art. 127. *Geneva Convention Relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War of August 12, 1949*. 75 UNTS 287, Art. 144.
- [32] *I Geneva Convention*. Commentary: op. cit. sub 10, s. 349. *II Geneva Convention*. Commentary: op. cit. sub 10, s. 259. *III Geneva Convention*. Commentary: op. cit. sub 15, s. 614-615. *IV Geneva Convention*. Commentary: op. cit. sub 20, s. 581.
- [33] 1. ženevská úmluva: op. cit. sub 1, článek 47. 2. ženevská úmluva: op. cit. sub 1, článek 48.
- [34] *I Geneva Convention*. Commentary: op. cit. sub 10, s. 348-349. *II Geneva Convention*. Commentary: op. cit. sub 10, s. 258. 1. ženevská úmluva upravuje zvýšenou ochranu vojenského zdravotnického personálu a vojenských duchovních v článcích 24-32, 2. ženevská úmluva tak činí v článcích 36-37.
- [35] 3. ženevská úmluva: op. cit. sub 1, článek 127.
- [36] *III Geneva Convention*. Commentary: op. cit. sub 15, s. 615.
- [37] 4. ženevská úmluva: op. cit. sub 1, článek 144.
- [38] *IV Geneva Convention*. Commentary: op. cit. sub 20, s. 582.
- [39] *Protokol I*: op. cit. sub 2.
- [40] SANDOZ, Y., SWINARSKI, C., ZIMMERMANN, B. (eds.) *Commentary on the Additional Protocols of 8 June 1977 to the Geneva Conventions of 12 August 1949*. 1 st. ed. Geneva: International Committee of the Red Cross, Martinus Nijhoff Publishers, 1987 (dále jen „*Additional Protocols. Commentary*“), s. 961.
- [41] *Protokol I*: op. cit. sub 2, článek 83.
- [42] Srov. celk. *Additional Protocols*. Commentary: op. cit. sub 40, s. 960-968.
- [43] *Ibid.*, s. 965.
- [44] *Ibid.*, s. 965-966.
- [45] *Ibid.*, s. 967.
- [46] *Ibid.*, s. 962-963. Detailní rozbor těchto závazků dalece přesahuje možnosti této krátké studie, proto se omezuje na poukázání na tyto závazky - viz hlavní text.
- [47] *Protokol I*: op. cit. sub 2, článek 6.
- [48] *Ibid.*, článek 82.
- [49] *Ibid.*, článek 87.

- [50] *Ibid.*, článek 84.
- [51] *Protokol II*: op. cit. sub 2, článek 19.
- [52] *Additional Protocols. Commentary*: op. cit. sub 40, s. 1488.
- [53] *Ibid.*, s. 1487, 1489.
- [54] Z české literatury srov. zejm. MENCER, Gejza. Civilní obyvatelstvo a jeho ochrana v mezinárodním právu. *Studie z mezinárodního práva* 21. Praha: ACADEMIA, 1988 (dále „MENCER, Gejza '88“), s. 129. MENCER, Gejza. K některým problémům připravované kodifikace mezinárodního humanitárního práva. *Studie z mezinárodního práva* 14. Praha: ACADEMIA, 1979, s. 267. Ze zahr. literatury srov. např. KLENNER, Dietmar. Training in international humanitarian law. *International Review of the Red Cross*. September 2000, vol. 82, no. 839, s. 655.
- [55] V české literatuře na tento problém poukazuje Gejza Mencer při rozboru definice vojenského objektu obsažené v článku 52 Protokolu I z roku 1977. Viz MENCER, Gejza '88: op. cit. sub 54, s. 122.
- [56] ROBERTS, David Lloyd. Training the armed forces to respect international humanitarian law. The perspective of the ICRC Delegate to the Armed and Security Forces of South Asia. *International Review of the Red Cross*. July-August 1997, no. 319, s. 435.
- [57] *Ibid.*, s. 433-434.
- [58] KLENNER, Dietmar: op. cit. sub 54, s. 656-658, 660-661.
- [59] *Ibid.*, s. 656.
- [60] *Ibid.*, s. 657.
- [61] *Ibid.* Na nutnost inkorporovat humanitární právo do vojenských příruček dále poukazuje např. R. Kosirnik. Viz KOSIRNIK, René. The 1977 Protocols: a landmark in the development of international humanitarian law. *International Review of the Red Cross*. September-October 1997, No. 320, s. 491.
- [62] KLENNER, Dietmar: op. cit. sub 54, s. 657-658.
- [63] ROBERTS, David Lloyd: op. cit. sub 56, s. 435.
- [64] *Ibid.*, s. 436.
- [65] *Ibid.*, s. 437.
- [66] *Ibid.* Zmiňovanými dokumenty jsou: *Convention on the Prohibition of the Use, Stockpiling, Production and Transfer of Anti-Personnel Mines and on their Destruction*, Ottawa, September 18, 1997, text lze nalézt v *ILM*. 1997, vol. 36, s. 1507-1519 nebo SASSOLI, M., BOUVIER, A. A.: op. cit. sub 4, s. 324-335. *Dodatkový protokol k Úmluvě o zákazu nebo omezeních použití některých konvenčních zbraní, které mohou způsobovat nadměrné utrpení nebo mít nerozlišující účinky (Protokol IV)*, č. 21/1999 Sb.
- [67] ROBERTS, David Lloyd: op. cit. sub 56, s. 437-438.

Mezinárodní humanitární právo (MHP) (ekvivalentní pojem je mezinárodní válečné právo) je soubor norem společně dohodnutých státy s cílem maximálně humanizovat válku a zmírnit její následky, dokud nebude možné válku vyloučit. Základním pramenem MHP jsou tzv. ženevské konvence o ochraně válečných obětí (ŽK) a dodatkové protokoly k těmto konvencím (DP). Jejich hlavní zásadou je, že v každé době musí být respektována důstojnost lidské bytosti a musí být bez diskriminace učiněno vše pro zmírnění utrpení těch, kteří nejsou na konfliktu přímo účastní, i těch, kteří byli z konfliktu vyřazeni v důsledku nemoci, zranění či zajeť.

Ženevské konvence a dodatkové protokoly (stručný přehled)
Dr. Marek Jukl, Ph.D. Praha: Úřad ČČK, 1999.

Význam personální práce z pohledu modernizace Armády České republiky

Tento článek se zabývá hlavními činnostmi v oblasti řízení lidských zdrojů, mezi které patří především - vytváření organizace a pracovních míst, plánování lidských zdrojů, získávání a výběr pracovníků, přičemž je zde obzvláště kladen důraz na rozvoj zaměstnanců v oblastech vzdělávání a řízení pracovní kariéry. Jsou zde zmíněny nejdůležitější motivační faktory v podobě odměňování a zaměstnaneckých výhod, přičemž výše uvedené činnosti tvoří základní stavební prvky úspěšného fungování organizace. Článek se rovněž věnuje hlavním úkolům personálního řízení, zejména pak s ohledem na integraci zaměstnanců do celého systému řízení tak, aby efektivně přispívaly k růstu produktivity práce a k dosažení cílů dané organizace. Širší význam personálního řízení je pak vysvětlen pomocí čtyř výchozích cílů v jednotlivých oblastech, ke kterým by řízení lidských zdrojů mělo vždy směřovat.

Armáda České republiky či jakákoliv jiná organizace může úspěšně fungovat jen tehdy, podaří-li se získat, propojit a efektivně využít tři základní výrobní zdroje:

- 1. Materiální zdroje**
- 2. Finanční zdroje**
- 3. Lidské zdroje**

Správné využívání těchto zdrojů je tedy hlavním úkolem řízení nejen v podmínkách AČR, ale i v podmínkách jiných organizací. Součástí řízení organizace jako celku je řízení lidských zdrojů neboli personální řízení.

Řízení lidských zdrojů je vše, co se týká člověka v pracovním procesu, tedy jeho získávání, formování, fungování, využívání a propojování činností a výsledků vykonané práce, jeho pracovních schopností a pracovního chování, vztahu k vykonané práci, k organizaci a spolu pracovníkům. Významnou úlohu zde hraje také osobní uspokojení zaměstnanců z vykonávané práce a možnosti personálního a sociálního rozvoje.

Řízení lidských zdrojů je jádrem a klíčovou oblastí pro existenci organizací. V nejnovějším pojetí v sobě zahrnuje nejen tzv. strategické aspekty (zaměřené na dlouhodobou perspektivu), ale i orientaci na vnější faktory v rámci fungování a formování pracovní síly.

Personální práce v novém pojetí přestává být záležitostí personalistů samotných, ale stává se integrální součástí každodenní práce každého vedoucího pracovníka. KOUBEK, 1995

REJF, KRÍŽ, (1996) definovali řízení lidských zdrojů jako proces obsazování pozic v organizační struktuře a udržování jejich obsazení. Tedy, aby ve správnou dobu byl správný počet správných lidí na správném místě.

Z uvedeného vyplývá, že efektivní řízení lidských zdrojů je nezbytností pro zdárný vývoj a rozvoj organizace. Můžeme říci, že nedostatek lidí s mimořádnými schopnostmi nebo nedostatečná motivace těchto lidí je v organizaci značně pocíťována, neboť může dojít ke snížení účinnosti kapitálu a efektivnosti investic. Dle mého názoru při sílící konkurenci se stávají schopnosti organizace efektivně řídit lidské zdroje prvořadými. Ve skutečnosti organizace stojí a padá s lidmi. Je tedy zřejmé, že nejprogresivnější strategie, nejchytřejší

marketing i nejlepší finanční plány neuspějí, jestliže organizace nebude mít dostatečně kvalitní a schopné zaměstnance.

Mezi hlavní činnosti personálního řízení patří:

1. Organizace

Vytváření organizace - cílem je vytvořit takovou organizaci, která pokrývá všechny požadované aktivity, sdružuje je do skupin takovým způsobem, který podporuje principy integrace a kooperace, flexibilně reaguje na změny a zabezpečuje tak efektivní komunikaci a rozhodování. Koncepce výstavby profesionální Armády České republiky je bezesporu založena na tomto teoretickém přístupu. Snahou je, aby tento přístup byl efektivně aplikován do podmínek, ve kterých se AČR nachází, s cílem vytvořit rozhodující ozbrojenou sílu, která zajistí ochranu našeho demokratického státu, bude zárukou jeho suverenity a nezávislosti a samozřejmě ochrání životy i majetek občanů.

Vytváření pracovních míst - jedná se o prvotní rozhodování o obsahu pracovních míst a propojení vazby mezi pracovním místem v podobě funkce a rolí vyplývající z daného funkčního zařazení. Je nezbytné definovat úkoly, odpovědnosti a vztahy mezi pracovním místem, funkcí a pracovníkem, který toto místo či funkci zastává a ostatními lidmi v organizaci. Z uvedeného plyne, že Armáda je představována především lidmi, občany ve vojenském stejnokroji, vojenskými profesionály a odborníky a specialisty na svém místě.

Výkonnost organizace - neboli podpora, plánování a uskutečňování programů zvyšujících efektivnost činnosti a její adaptaci na změny jsou součástí i koncepce reformy ozbrojených sil ČR, která se snaží řešit rozhodující otázky týkající se existence AČR a jejího místa v bezpečnostním systému.

2. Zabezpečení pracovních zdrojů

Plánování lidských zdrojů - problematice plánování lidských zdrojů je věnována značná pozornost. Jedná se samozřejmě o odhad budoucích potřeb pracovníků z hlediska jejich počtu i úrovně kvalifikace a schopností. Podstatou tohoto přístupu je získávání pracovníků s dostatečným vzděláním, ochotou rozvoje a flexibilním přístupem k práci.

Získávání a výběr pracovníků - výběr uchazeče je definován v zákoně č. 254/2000 Sb., o vojácích z povolání v § 4. Výběr uchazeče se zahajuje doručením písemné žádosti o povolání do služebního poměru a je prováděn služebními orgány. Nejdříve uchazeč vyplní osobní dotazník a sdělí osobní údaje týkající se vzdělání, zdravotní způsobilosti, jazykových znalostí, zvláštních schopností a dovedností a trestní bezúhonnosti. Následuje ověření stanovených podmínek. Uchazeč musí být o výsledku výběru písemně vyrozuměn nejdéle do šesti měsíců ode dne doručení žádosti. Před povoláním uchazeče do služebního poměru jej služební orgán písemně seznámí s předpokládaným dnem vzniku služebního poměru a dobou jeho trvání, služebními zařazením, místem nástupu služby, se základní týdenní dobou služby a jejím rozvržením, platovými náležitostmi a výplatním termínem, délkou řádné dovolené, podmínkami výkonu služby, podmínkami zániku služebního poměru a opatřeními zajišťující rovné zacházení. O uchazeči, který písemně požádal o povolání do služebního poměru a nebyl povolán, uchovávají služební orgány osobní údaje a údaj o důvodu nepovolání do služebního poměru po dobu 5 let. Po uplynutí této doby tyto údaje zlikvidují.

3. Řízení výkonu

Jedná se o dosahování lepších výsledků v rámci jednotlivých útvarů, středisek a jednotlivců měřením a řízením výkonů pomocí dohodnuté soustavy cílů a požadovaných schopností. Nové tendence se týkají také problematiky hodnocení, motivace a zlepšení pracovního výkonu.

4. Rozvoj zaměstnanců

Rozvoj a vzdělávání – cílem rozvoje zaměstnanců je systematické rozvíjení a uplatňování vzdělávacích aktivit. Vše je zaměřeno na podporu znalostí, dovedností, schopností a přípravu jedinců tak, aby byli schopni vykonávat v současnosti i v budoucnosti rozsáhlejší a náročnější okruh úkolů vyplývajících z jejich funkce a funkčního zařazení.

Rozvoj vedoucích pracovníků – důležitou úlohu v personálním řízení hrají vedoucí pracovníci, kteří jsou velice potřební pro zabezpečení splnění vytýčených cílů, koncipovaných buď jako krátkodobé nebo jako dlouhodobé.

Řízení kariéry – zde se klade důraz zejména na plánování a rozvoj kariér talentovaných lidí, přinášející velkou přidanou hodnotu organizaci.

5. Odměňování zaměstnanců

Hodnocení práce – zde se vychází ze stanovení relativní hodnoty prací jako nezbytné základny pro určení mzdových relací.

Odměňování – koncepce odměňování je postavena na vztahu mezi odvedenou prací a platovou strukturou.

Zaměstnanecké výhody – důležitou úlohu v oblasti odměňování zaměstnanců hrají právě zaměstnanecké výhody. Jsou koncipovány tak, aby motivovaly vojáky k větší participaci na rozvoji AČR. Mezi tyto zaměstnanecké výhody patří v prvé řadě krátká dovolená. Zákon č. 254/2000 Sb., o vojácích z povolání v § 36 definuje krátkou dovolenou v rozsahu 10 dnů v kalendářním roce k návštěvě rodiny, pokud voják nemá v obci výkonu služby byt a nemůže denně dojíždět k rodině. Významným motivačním faktorem je v současné době bezesporu přídavek na bydlení, který se zjišťuje dle nařízení vlády ze dne 12. června 2002 jako součin koeficientů dle kategorie obcí (podle počtu obyvatel rozdělení do 4 kategorií) a násobku minimální mzdy pro danou obec v dané kategorie. Mezi další zaměstnaneckou výhodu patří v podobě motivačního faktoru – náborový příspěvek. Týká se tedy nově vstupujících vojáků do služebního poměru. Dle mého názoru zvýšená částka náborového příspěvku v rozmezí 30.000,- až 130.000,- je pro nové zaměstnance zařazené do služebního poměru značně motivující.

6. Zaměstnanecké vztahy

Zapojování a participace zaměstnanců – důležitou úlohu pro žádoucí rozvoj organizace hraje zejména informování zaměstnanců a jejich zapojování do rozhodování o záležitostech, které se týkají každodenního řízení.

Komunikace – podstatou komunikace je nejenom předávání informací zaměstnanců, ale i předávání informací ze strany zaměstnanců nadřízeným orgánům.

7. Zdraví, bezpečnost a služby pro zaměstnance

Zdraví a bezpečnost – zdraví a bezpečnost hraje velice důležitou roli v péči o zaměstnance. Pro jednotlivá pracoviště jsou stanoveny normy bezpečnosti a ochrany zdraví při

práci. Dodržování těchto norem je přísně kontrolováno v zájmu minimalizace pracovních úrazů a nemocí z povolání.

Služby pro zaměstnance - v této části personálního řízení v rámci AČR je koncipována péče o vojáky z povolání v podobě možnosti rehabilitací a ozdravných programů. Vše vychází ze zákona č. 221/1999 Sb. §97, který definuje podmínky poskytování preventivní rehabilitace vojákům z povolání. Voják z povolání má nárok na poskytnutí preventivní rehabilitace v trvání 14 kalendářních dnů v kalendářním roce, trvá-li jeho služební poměr alespoň 10 let nebo po dosažení věku 35 let. Vojákům s oslabeným zdravotním stavem může být poskytnuta na základě lékařského doporučení preventivní rehabilitace formou lázeňského léčení spojená s částí řádné dovolené, a to i před dosažením věku 35 let.

8. Správa zaměstnaneckých a osobních záležitostí

Praxe a postupy správy zaměstnaneckých záležitostí - zde jsou definovány pracovní podmínky, dále pak záležitosti týkající se povyšování, převelení, disciplíny a stížností. Tyto principy souvisí s povinnostmi služebních orgánů definované v zákoně č. 254/2000 Sb., o vojácích z povolání v §2. Zde je definována povinnost zajištění rovného přístupu a rovného zacházení se všemi uchazeči o povolání do služebního poměru a se všemi vojáky při vytváření podmínek výkonu služby, zejména pokud jde o odbornou přípravu a dosažení služebního postupu, odměňování a jiná peněžitá plnění. Je zakázána diskriminace vojáků z důvodu rasy, barvy pleti, pohlaví, sexuální orientace, víry a náboženství, národnosti, etnického nebo sociálního původu, majetku, rodu, manželského a rodinného stavu a povinností k rodině, těhotenství nebo mateřství. Je zakázáno i takové jednání služebních orgánů, které diskriminuje nikoliv přímo, ale až ve svých důsledcích. Za takové jednání se považuje i navádění k diskriminaci. Za diskriminaci se nepovažují případy, kdy je pro odlišné zacházení věcný důvod spočívající v povaze služby, kterou voják vykonává a který je pro výkon této služby nezbytný.

Personální informační systémy - účinnou pomoc při rozhodování pak přináší vypracování a řízení personálních informačních a jiných záznamů a systémů.

Hlavní úkoly personálního řízení

Hlavním úkolem personálního řízení je vést zaměstnance k tomu, aby se co nejvíce podíleli na zvyšování produktivity konkrétní organizace.

Zvyšování přínosu personálních zdrojů je náročný a důležitý proces, a proto by měla každá organizace vytvářet personální oddělení za účelem zvyšování tohoto přínosu (WERTHER, DAVIS, 1989).

Z teoretického přístupu KOUBKA, 1995 vyplývají tyto hlavní úkoly řízení lidských zdrojů:

1. Hledat nejvhodnější spojení člověka s pracovními úkoly a neustále toto spojení vyladovat.
2. Usilovat o optimální využívání pracovních sil.
3. Vytvářet efektivní styl vedení lidí a zdravé mezilidské vztahy.
4. Dbát na to, aby se dodržovaly všechny zákony týkající se oblasti práce, zaměstnávání lidí a mezilidských vztahů. Tuto problematiku řeší například:

Zákon č. 254 ze dne 24. května 2002, kterým se mění zákon č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání,

Zákon č. 155/200 Sb. a zákon č. 129/2000 Sb,
Nařízení vlády ze dne 12. června 2002 o stanovení kategorií obcí výkonu služby
vojáků z povolání a koeficientů pro výpočet přídavku na bydlení.

Hlavní cíle personálního řízení

V personálním řízení jsou důležité cíle v těchto čtyřech základních oblastech:

1. **Společenský cíl** - přistupovat zodpovědně k požadavkům a vlivům naší společnosti a přitom minimalizovat negativní dopad těchto požadavků na Armádu České republiky v měnících se podmínkách.
2. **Organizační cíl**
 - personální řízení má optimálním využíváním pracovní síly jak vojáků z povolání, tak občanských zaměstnanců, přispět ke zvýšení efektivity a prestiže AČR.
 - personální řízení je tedy prostředkem, který má pomáhat k uskutečňování hlavních úkolů armády v souladu s demokratickým rozvojem společnosti.
3. **Funkční cíl** - úroveň služeb personálního oddělení má být na takové úrovni, aby vyhovovala požadavkům státu a aby nedocházelo k plýtvání se zdroji.
4. **Osobní cíl** - tzn. pomáhat zaměstnancům při dosahování jejich osobních cílů vhodnou motivací, vycházením vstříc jejich osobním cílům a tím zvyšovat jejich výkonnost a spokojenost. (WERTHER, DAVIS, 1992).

Závěr

Tantum possumus, quantum scimus (Můžeme tolik, kolik známe). Tento výrok můžeme účinně využít pro charakteristiku řízení lidských zdrojů, které by v první řadě mělo vycházet z konkrétních potřeb organizace tak, aby bylo dosaženo předem vytyčených cílů a na druhé straně by mělo respektovat potřeby zaměstnanců, jakožto klíčového prvku, který je řízením účinně ovlivňován. Tedy vytváření vhodné vnitřní kultury, sociálního klimatu, možnosti rozvoje a profesního růstu hrají důležitou úlohu nejen v civilních firmách, ale i v podmínkách AČR. Snahou je tedy vytvořit takové podmínky a klima, které by směřovaly k podávání požadovaného výkonu na všech úrovních řízení. Dobré prostředí, efektivní sociální služby a kvalitní vztahy na pracovišti pak jistě zabezpečí pocit sounáležitosti a snahu participace na řízení každého profesionálního vojáka Armády České republiky.

Literatura:

- HÁJEK, L. - VÍTEK, M. *Moderní personalistika - záruka prosperity podniku*. Praha: Práce, 1991, 192 s.
HORALÍKOVÁ, M. *Personální řízení*. Praha: PEF ČZU, 1999, 254 s.
KLEIBL, J. a kol. *Metody personální práce*. Praha: Skripta VŠE, 1996, 160 s.
STÝBLO, J. *Personální management*. Praha: Grada, 1993, 336 s.
URBAN J. *Řízení lidí v organizaci - personální rozměr managementu*. Aspi Publishing, 2003, 300 s.
WERTHER, W. - DAVIS. K. *Lidský faktor a personální management*. Praha: Victoria Publishing, a.s., 1992, 611 s.

Poznatky z pozemních operací ozbrojených sil USA v Iráku (Kritický francouzský pohled)

INFORMACE

Ani rok a půl od zahájení války v Iráku nelze její výsledky hodnotit jednoznačně pozitivně či negativně. Svět zůstává rozdělen v názorech na to, zda byla nevyhnutelná, zda učinila region i západní civilizaci bezpečnějšími. Válka, která začala 20. března 2003, trvala krátce – hlavní boje pouhých 44 dní. Saddámův režim, který rozpoutal za svého trvání dvě války, podnikl smrtící chemický útok proti Kurdům a terorizoval vlastní obyvatelstvo, byl poražen, jeho vojska byla bez silnějšího odporu rozprášena.

Tažení pozemního vojska USA v Iráku bude zajisté v budoucnosti velmi podrobně studováno, avšak již nyní je možno uvést řadu taktických a technických poznatků a závěrů, jež jsou obsahem následujícího příspěvku. Po krátkém posouzení některých údajů o tomto konfliktu, zhodnocení hlavních funkcí bojových jednotek (pěchoty a tanků), jakož i některých funkcí podpůrných jednotek lze získat následující, základní poznatky o této válce.

Prvým spolehlivým poznatkem je, že operace *Irácká svoboda* nepřinesla žádnou revoluci ve vojenství. Tato válka vlastně patří do řady konfliktů „vysoké intenzity“ minulého století. Během ní byly znovu ověřeny teorie a principy války, i když se v jejím průběhu vyvinuly četné nové prvky válečného umění. Každý den tento konflikt přinášel něco neznámého, nepředvídatelného a překvapivého, co soustavně uvádělo odborníky v omyl. Iráčané se nechovali tak, jak to předpokládali zpravodajští experti. Velitel pátého amerického sboru to vyjádřil takto: „Nevědli jsme válku proti nepříteli, proti němuž jsme se připravovali.“ Velení USA reagovalo na svoje dřívější nedostatky ve vedení operací a dosáhlo rozhodujícího vítězství díky palebné mohutnosti svých sil a informační převaze.

Rovněž je jasné, že vítězství nepřivodilo letectvo a jeho strategické nálety anebo denní a noční nálety letounů B-1B, B-2 a B-52 na Bagdád vedené s cílem zbavit Irák vedení. Spíše popudily proti USA celý arabský svět.

Pozemní jednotky nelze ničím nahradit

USA měly v den zahájení války v oblasti na 255 000 vojáků, Británie asi 45 000 vojáků, Australané asi 2000 vojáků. V dubnu bojovalo přímo v Iráku 140 000 amerických a britských vojáků. Irák měl armádu o síle asi 350 000 mužů, koncem března prý přijelo do Bagdádu 6000 arabských dobrovolníků.

Jednalo se hromadné zasazení pozemních sil, kombinované se všudypřítomnou leteckou taktickou podporou, jež ve svých důsledcích vedlo ke konečné porážce nepřítel. Přes použití sil pro speciální operace ve velkém počtu (uvádí se 10 000 mužů) a přesto, že jejich podpora byla významná, nehrály tyto síly tak ústřední úlohu jako v Afghánistánu. Nelze tedy tvrdit, že budoucí konflikty budou rozhodovány výhradně dvojicí letectvo – speciální síly, bez tanků a bojových vozidel pěchoty.

Zasazení jediné digitalizované pěší divize pozemního vojska USA bylo znemožněno postojem Turecka. Zatím není možno hodnotit výhody dané integrací informační technologie

až do nejnižších stupňů bojových jednotek. Není tedy jisté, zda přijatá rozhodnutí, která měla zajistit naprostou technickou převahu, byla optimální. Vojáci USA až příliš vsadili na vyspělou technologii (udávání cílů, spojení, informační nadvláda) a pravděpodobně zanedbali skutečné ohrožení dané **všemi** formami nekonvenční války, jimž po skončení konfliktu museli čelit. Možná zapomněli, že je to člověk, nikoli technika, kdo hraje v konfliktu ústřední a nenahraditelnou úlohu.

Žádné radikální změny ve válečném umění

Ozbrojené síly USA prokázaly schopnost porazit konvenčního nepřítele podle zásad sice již známých, avšak vysoce zdokonalených. Pro Iráčany a jejich spojence z „islámské internacionály“ byla jedinou použitelnou možností **asymetrie**, tj. nekonvenční prostředky a poutání vojenské moci USA. Asymetrický boj není veden v „normálním“ terénu podle konvenčních pravidel, teroristické akce jsou v Iráku prováděny příslušníky bývalých iráckých speciálních sil, kteří vlastně dělají jen to, k čemu byli dříve vycvičeni, tj. vedou nekonvenční boj v nepřátelském týlu. Konflikt pouze změnil svou tvářnost.

V první válce v Perském zálivu, kdy byla stanovena zásada „žádní mrtví“, koalice útočila nepřetržitě celý měsíc na irácká vojska rozmístěná v otevřené poušti bez leteckého příkrytí. V březnu 2003 nahradil zásadu „žádní mrtví“ požadavek **rychlosti, konkrétních a rychlých výsledků** ve formě zajetí vedoucích činitelů režimu nebo dobytí klíčových míst, neboť vláda USA mohla vsadit pouze na **krátkou válku**, jež by umožnila zachovat podporu veřejného mínění v USA.

Toto „vnitřní riziko“ bylo a je ještě dnes pro vládu USA větší hrozbou než irácké ozbrojené síly anebo teroristické skupiny po skončení operací vysoké intenzity. Bez skutečné domácí podpory, nebo – což by bylo horší – za vnitřní otevřené krize, by prezident Bush mohl prohrát mír poté, co vyhrál válku.

Irácká taktika

Saddám Husajn si osvojil ruskou taktiku a strategii z druhé světové války, které nemohly na způsob vedení války a výzbroj Američanů stačit. Američtí velitelé měli během bojů dokonalý přehled o válčišti. Saddám, který měl na tisíce tanků, je nepoužil, protože by je Američané, kteří ovládali nebe, okamžitě zničili.

Irácké síly používaly podivnou, téměř nesmyslnou „taktiku“. Jeden britský důstojník se vyjádřil takto: „Pravdou je, že je snazší zvítězit nad zcela neschopným nepřítelem.“ Mimo jiné, důležité mosty vedoucí k Bagdádu zůstaly nepoškozeny! Jednalo se o neschopnost, nebo o „obchod“ odpovědných iráckých činitelů s jednotkami USA pro psychologické operace, které navázaly přímý styk s četnými představiteli Saddáмова režimu? Možná to historie jednoho dne odhalí.

Na rozdíl od taktiky z roku 1991 se irácká vojska tentokrát opírala o města a opouštěla rozsáhlé pouštní prostory, aby využívala relativní ochrany dané blízkostí civilního obyvatelstva a předpokládané nesnadnosti operací tankových a mechanizovaných jednotek ve městech.irácké síly a jejich islámské stoupenci opouštěli připravená obranná postavení a používali „čečenskou“ taktiku narušování zásobovacích cest a přepadů pochodových proudů rychlými akcemi pomocí pancéřovek a automatických zbraní, v civilním oděvu, s jediným cílem – zabít vojáky koalice a dosáhnout toho, aby válka byla pro obyvatelstvo USA co nejméně přijatelná.

Po celé trvání konfliktu se Iráčané nechovali tak jak síly USA očekávaly: tam, kde se předpokládalo prolomení obrany, odpor trval týdny; tam, kde se mělo za to, že tvrdé boje jsou nevyhnutelné (jako u letiště Bagdád), byly strategické objekty dobyty rychle. Ve většině případů se zdá, že nebyla správně vyhodnocena intenzita iráckého odporu, nebo naopak podceněna (jako tomu např. bylo před dobytím Bagdádu, jež ve skutečnosti vyžadovalo pouze dva tankové výpady vedené bez velké přípravy).

Po Afghánistánu, kde podhodnocení možností nepřítele způsobilo americkému velení nepřijemná překvapení, se zdá, že se stejná chyba na počátku opakovala v Iráku. Přesto rychlost reakce a naprosté ovládnutí válčistiště umožnilo silám USA rychle napravit toto počáteční nesprávné hodnocení nepřítele.

Veřejnost USA byla psychologicky připravena na citelné ztráty, a tak nebránila vládě v jejím jednání, tím spíše, že pozemní operace byly zahájeny s nevídanou intenzitou a s relativně nízkými ztrátami na životech. Na druhé straně se během tažení potvrdily určité již známé nebo předpokládané prvky. V první řadě dosáhla úroveň spolupráce pozemních sil s letectvem, které je podporovalo, dosud nevídané kvality. Této úrovni mohlo být dosaženo díky naprosté absenci věrohodného ohrožení iráckým letectvem a oslabení pozemní PVO, jakož i hromadnému použití „chytré“ munice (70 procent veškeré použité munice), včetně zrychlení cyklu zjištění-zachycení-zničení nepřátelských cílů, jež bylo umožněno dokonalým, okamžitým využíváním taktického i strategického průzkumu s optimálními účinky na nepřítele, který neměl možnost oddechu a byl rychle vyčerpáván.

Důvody k uspokojení

Obratný postup, spolu s vůlí navazovat dotyk a nevyhýbat se boji, umožnil vést operace pozoruhodnou rychlostí, a to při neustálém zachování správné představy o manévrech probíhajících na rozlehlém válčistišti. Tato vůle, jakož i pokročilé a komplementární moderní zbraňové systémy neponechaly Iráčanům žádnou šanci.

Vítězi v těchto pozemních operacích byly bezpochyby tank M1A2 Abrams, bojové vozidlo pěchoty M2A3 Bradley, polní dělostřelectvo (kanony 155 mm, raketomety a rakety ATACMS) a bojové a průzkumné vrtulníky. Každý z těchto druhů výzbroje uplatnil jednu nebo více ze svých funkcí, které zajistily úspěch pozemních sil USA. Byla to především mohutnost palby (25mm automatické kanony vozidel Bradley, protitankové rakety TOW 2, 120 mm kanony tanků Abrams, 155mm samohybné kanony M109A6 Paladin, 227 mm raketomety, taktické rakety ATACMS, řízené rakety Hellfire a neřízené 70mm rakety Hydra bojových vrtulníků). Dále ochrana četných tanků Abrams a bojových vozidel pěchoty Bradley, které byly zasaženy raketami PRG-7 bez vážných ztrát (zničení motoru nebo zabití osádky).

Ochrana se týká také jednotlivých bojovníků, jejichž velmi efektivní osobní pancéřová ochrana proti lehkým zbraním, neprůstřelné vesty, kryty rukou, nohou, zvyšují šance pěšáků v boji zblízka. A konečně to bylo vítězství v „bitvě o informace“, které silám USA umožnilo být vždy o několik tahů před nepřítelem, zvláště na jihu Iráku.

Základem strategie USA během operace *Irácká svoboda* byl Clausewitzův princip „okamžiku zhroucení“. Velení operace předpokládalo, že okamžiku zhroucení irácké armády bude dosaženo před okamžikem vzniku „vnitřní hrozby“ v USA. Bylo nutno znepokojovat Iráčany a dávat jim na vědomí, že veškerý boj je marný dříve, než veřejnost USA usoudí, že cena za konflikt s neurčitou motivací se stala příliš vysokou. Tato sázka byla vyhrána, navzdory krátkému období pochybností na konci března.

Poučení v doktríně

Po této válce všichni komentátoři, kteří mluvili o nedostatku iniciativy u ozbrojených sil USA, musili změnit svůj názor. Od roku 1999 se podle směrnic tehdejšího náčelníka štábu pozemního vojska generála Shinsekiho na všech stupních staly vodítkem následující hesla: „jednoduchost rozkazů“, „volnost jednání“, „pružnost“, „decentralizace“, „reaktivita“. To silám USA umožnilo vést tankový úder podél západního břehu Eufratu během něhož tankové a mechanizované útvary – podporované dělostřelectvem a letectvem zaměřovanými soustavně se zřetelem k ohrožení a rytmu boje – mohly uskutečňovat manévry obrovského rozsahu (až 150 km denně), při dokonalé podpoře pružně přizpůsobenou logistikou.

Tento styl velení i mentální pružnost byly během konfliktu charakteristické také pro námořní pěchotu. Velitel první divize námořní pěchoty během celé ofenzivy velel divizi z vozidla v doprovodu dvou důstojníků svého taktického štábu. Aplikoval zásady německého generála Guderiana a nenacházel se nikdy dále než několik set metrů od velitele čelního praporu na ose postupu divize. Lze si snadno představit tlak, jemuž byl velitel praporu vystaven, avšak vojáci rádi viděli, že jejich velitelé s nimi sdílejí jejich osud. Jeden plukovník první divize námořní pěchoty byl odvolán z velitelské funkce, protože neplnil do písmene rozkaz „Speed, speed, speed!“

Taktická mobilita vedla k dobytí iráckého hlavního města během dvaceti dnů tažení a po 500 kilometrech obrněného úderu, který svou rychlostí překonával několik nepřátelských jednotek ještě schopných čelit postupu sil.

Díky vševojskové součinnosti byly útvary USA neustále schopny reagovat na problémy vytvářené terénem: rozlehlé prostory, překonávání překážek, městské oblasti a předměstí.

Tento druh boje předpokládající neexistenci linie fronty umožnil silám USA vést různé operace různými rychlostmi a nestarat se o nutnost v pravidelných intervalech vyrovnávat celkovou sestavu.

Tak zvaný počátek „uváznutí“ (štábem USA označený jako „operační pauza“) dne 29. března byl takto nazván novináři neznajícími náročnost tankového a mechanizovaného boje a ve skutečnosti sloužil k zásobování, k odpočinku vojáků vyčerpaných více než týdenními nepřetržitými operacemi, k ošetření výzbroje a k zaujetí taktické sestavy před zahájením útoku na Bagdád.

I když byly boje tankových a mechanizovaných jednotek pravidlem během největších střetnutí, došlo také k jiným formám akcí pozemních sil. Byl uskutečněn aeromobilní protitankový úder proti cílům opevněným v prostoru Karbalá, vzdušná výsadková operace tisíce výsadkářů v severní části Iráku a každodenní bojové operace ve městech. Lehké obrněné jednotky působily před hlavními bojovými silami, chránily je před překvapením, bránily jejich boky a prováděly průzkum os postupu těžkých jednotek v součinnosti s bojovými a průzkumnými vrtulníky a bezpilotními letadly, jejichž použití bylo decentralizováno až po stupeň praporu.

Akce v městských oblastech

I když o následujícím tématu nebyly oficiálně uveřejněny žádné zprávy, lze uvést některé poznatky týkající se zvláště nepředvídatelného chování iráckého obyvatelstva, jež představovalo pro americké jednotky v dotyku problém.

Jednotky USA v městských oblastech – na rozdíl od jednotek britských, které ve městě Basra používaly taktiku postupného umlčování – zpravidla užívaly silové akce kombinující mohutnost

palby a rychlost. Tyto akce byly zaměřeny, jako tomu bylo během dobývání Bagdádu, na zmocnění se klíčových objektů vysoce mobilními jednotkami s mohutnou výzbrojí (tanky M1A2, bojová vozidla pěchoty M2A3), při ponechání celých čtvrtí bez vojenské kontroly.

Tento záměrný postup umožnil získat čas drahocenný pro velení a dosáhnout rychlých výsledků, avšak zároveň vytvořil jiné problémy. Palebná mohutnost používaná bez rozlišování často způsobila značné vedlejší škody mezi civilním obyvatelstvem, které rychle ztratilo veškeré sympatie pro vojáky USA. Obyvatelstvo, zbavené útlaku ze strany Saddáma a ponecháno samo sobě, se „utrhl ze řetězu“, plenilo, uplatňovalo „rychlou spravedlnost“ a vládu teroru v celých čtvrtích považovaných vojenskými plánovači USA za takticky málo důležité, a tak znehodnotilo obraz míru a prosperity, jehož chtěla koalice dosáhnout zavedením bezpečnosti.

Civilní obyvatelstvo rovněž vytvářelo problémy, když odmítalo změnit své zvyky, chování, a to i během vojenských akcí, kdy se síly USA snažily postupovat a ničit irácké jednotky. Vojáci USA, otřesení sebevražednými útoky a rizikem vytvářeným nepravidelnými bojovníky bez stejnokrojů, nevěděli, jak se mají chovat k občanům, kteří chtěli projít jejich sestavou, zatímco probíhaly boje.

Poznatky pěchoty

V tomto boji, často popisovaném jako tankový útok, byly kladeny vysoké nároky na pěchotu. Většina taktických problémů, které se vyskytly během tankového útoku na irácké hlavní město (městské oblasti, suché anebo mokré úseky, zajištění rychle se prodlužujících zásobovacích cest, dobytí důležitých mostů ...) byla vyřešena uváženým zasazováním pěchoty, která byla málo početná a kterou chtěl štáb USA zachovat pro dobývání Bagdádu.

Hlavním poučením je, že předběžný výcvik přinesl svoje ovoce a že příslušníka americké pěchoty je nutno brát vážně. Jeho dobrá technická a taktická úroveň, jeho odolnost (kdo nikdy neprožil 72 hodin bez spánku v obrněném vozidle za pohybu s deseti dalšími bojovníky při 45 stupních nepochopí), jeho pozoruhodná schopnost snášet strádání a podmínky tvrdého života bez odpočinku po dobu delší než měsíc vyvracejí všechny falešné představy o amerických vojácích. Pěchota USA, vedená stále více a více důstojníky a poddůstojníky, kteří mají bojové zkušenosti, se ve svých různých odbornostech velmi dobře osvědčila.

Pěšáci USA, často popisováni jako zhýčkaní, neodolní, ztrácející morálku při sebejším strádání, prokázali pravý opak. V blátě na severu i v písku na jihu vydrželi, bez ohledu na ztráty, na střelbu na vlastní, která podlamuje morálku, na strádání (často byl přerušen přísun potravin, protože prioritou byla munice). Bylo zasazeno více než 250 000 mužů a žen a pouze 478 z nich bylo odsunuto pro psychologické problémy vzniklé v boji, nebo pro problémy „mentální hygieny“ (podle oficiální terminologie).

Bylo zasazeno přibližně 450 bojových vozidel pěchoty M2A3 a M2A2, jež plnila všechny úkoly, pro něž byla zavedena za studené války, a mnoho jiných úkolů. 25mm kanon vozidla M2A2 a rakety TOW 2 se osvědčily na bojišti, kde bylo málo nepřátelských tanků a kde hlavní hrozbu často představovala vzdálená postavení (raketa TOW 2 má dosah 3750 m). Přepadové jednotky působící v iráckém týlu byly tvořeny hlavně těmito pásovými, dobře chráněnými, dobře vyzbrojenými a velmi pohyblivými vozidly.

Vozidla M2A2 překvapila svou schopností odolávat kulometným dávkám 12,7 mm a přímým zásahům ruských protiletadlových 57 mm kanonů. Celkem bylo v bojích zničeno 16 vozidel Bradley a 35 dalších bylo těžce poškozeno.

Pro poruchy byly systémy zjišťování raket, jimiž jsou vozidla Bradley vybavena, málo spolehlivé. Bylo zjištěno, že střelec se musí soustředit výlučně na tento přístroj, jestliže má být schopen čelit ohrožující raketě. Mimo to, aktivace tohoto systému znemožňovala použít odpalovací zařízení rakety TOW 2 umístěné na věži vozidla. Vnitřní uspořádání vozidla Bradley bylo občas kritizováno, protože jeho malé rozměry vyžadovaly stálý úklid věže, aby byly vyloučeny poruchy způsobené nahromaděním nábojnic a článků při střelbě koaxiálního kulometu. Tato stísněnost byla ještě ztížena nutností mít ve věži oblečenu protistřepinovou vestu, protože za boje se četné manévry prováděly s horní částí těla vysunutou z věže.

Vozidla mechanizované pěchoty v boji

Vozidla M113A2 a A3 všech verzí byla rovněž používána ve velkém počtu a prokázala vysokou spolehlivost. Velitelská verze M577 byla velmi užitečná.

Stejně jako u tanku M1A2 bylo kritizováno, že střelec z kulometu 12,7 mm není chráněn. Odhaduje se, že za bojů byla zničena minimálně dvacet tři vozidla M113.

Jednotky, které ztratily svoje vozidla Bradley, byly používány k humanitárním úkolům anebo ke střežení zajatců. Podobně, výsadkáři 82. vzdušné výsadkové divize byli rychle použiti k jiným úkolům, když bylo zřejmé, že hlavní úkol splnily mechanizované útvary. Lehká pěchota 101. divize byla pověřena úkolem čištění městských center obcházených tankovými a mechanizovanými jednotkami. Některé jednotky této divize poutaly Iráčany v Násirji poté, co přestaly plnit úkol boční záštity třetí pěší divize na hlavním směru útoku.

U námořní pěchoty všestrannost a spolehlivost obojího vozidel AAV7A1 vyzbrojených kulometem 12,7 mm a automatickým 40mm granátometem, která dopravila pěchotu na vzdálenost 500 km až do Bagdádu, překvapila uživatele i plánovače. Nikdo si totiž nepředstavoval, že monstrum, vážící šestadvacet tun a dlouhé 8 m, které uveze sedmadvacet vojáků a tři členy osádky a je v používání již třicet let, bude vytvářet tak málo technických a logistických problémů.

Lehká obrněná vozidla LAV25 námořní pěchoty vyzbrojená automatickým kanonem 25 mm jsou velmi rychlá a vhodná pro irácké podmínky. Plnila úkoly krytí, pohyblivé boční záštity a průzkumu. Vzhledem k účinnosti těchto vozidel byla ze tří praporů jimi vyzbrojených vytvořena skupina pro úder do hloubky 150 km mezi Tikritem a Bagdádem. Nicméně tato vozidla vykazují známky stárnutí a vyžadují stále náročnější technické ošetřování.

Výzbroj

Samopal M4A1 se osvědčil ve městech, avšak jeho dostřel je pro pouštní podmínky omezený. Při střelbě dlouhými dávkami došlo v několika případech k výduťi hlavně. Mnozí příslušníci námořní pěchoty používali ukořistěné samopaly Kalašnikov pro boj v omezeném prostoru.

Zaměřovací prostředky ručních zbraní, tj. dalekohledy, lasery pro označování cílů a mířidla samopalů pro den i noc umožnily ovládnout bojiště i za nočních bojů. Osvědčily se tepelné přístroje i přístroje se zesilovací světla.

Granátometry M203 byly účinné v boji na krátké vzdálenosti. Automatické granátometry 40 mm Mk19 byly umístěny na vozidlech mnoha typů a jejich palba byla účinná.

Námořní pěchota požadovala zavedení zbraně tak účinné, jako je RPG7 používaná ve velkých počtech Iráčany.

Kulomet M203 se osvědčil, avšak kulomet M249 5,56x45 mm vykazuje známky stárnutí a slabosti. Kulomet M240B 7,62x51 mm byl příznivě hodnocen vzhledem k možnosti měnit rychlost střelby a k přesnosti při střelbě dávkami. Kulomet Browning M2 12,7 mm s dostřelem 5600 m byl účinný proti nepříteli používajícími lehká civilní vozidla a proti ostřelovačům.

Protitankové zbraně. Protitankový raketový systém TOW 2B působí na cíl shora a jeho tepelný zaměřovač byl používán k pozorování. Přesto byl citlivý vůči pouštním podmínkám a náročný na údržbu. Protitankový systém Javelin s tepelným zaměřovačem byl používán s úspěchem a dosáhl vynikajících výsledků přesto, že střelec je vystaven palbě nepřítelů. Raketa AT4 84 mm nebyla hodnocena příliš příznivě.

Obrněné jednotky v boji

Pozemní vojsko USA zasadilo celkem osmnáct tankových praporů. Z taktického hlediska byly tankové jednotky používány v součinnosti s vozidly M2A2 k průlomu obranných postavení. Po průlomu se nezastavily a sledovaly pouze jediný cíl: Bagdád.

V městských prostorech prokázaly tanky, i když jejich počet nebyl často dostatečný, vynikající služby ve prospěch podporované pěchoty. Na základě prvních poznatků byl poměr tanků a pěchoty zvýšen. Boje ve městech byly podnětem pro zdokonalení tanků určených k operacím ve městech, a to 12,7 mm kulometem proti ostřelovačům, tepelnou kamerou, kamerou pro couvání vozidla a radiostanicí pro spojení s pěchotou.

Bylo zasazeno přibližně 850 tanků M1A2 hmotnosti 70 tun, se dvěma kulomety 7,62 mm a jedním kulometem 12,7 mm. Tank má spotřebu deset litrů paliva na kilometr, avšak během operací bylo zásobování palivem spolehlivé.

Tanky M1A2 prokázaly spolehlivost, a to přes několik požárů motorové skupiny v důsledku přehřátí a několik poruch závěsu podvozku. Pancéřování spolehlivě chránilo osádky proti střelám 7,62x39 mm a 30 mm.

Na věžích tanků byly umístěny rozpoznávací panely vzduch-země, aby se předešlo střelbě na vlastní.

Celkem byla v boji zasažena dvacet tři vozidla M1A2 a M2A2 a rakety PRG7 poškodily devět vozidel M1A2, aniž by zahynul nějaký člen osádky. Mnohá poškozená vozidla byla opravena na místě, 15 tanků bylo neopravitelných.

Protože tanky měly málo obrněných cílů, většinu spotřebované 120 mm munice tvořily tříštivé a víceúčelové granáty, které ve městech razily cestu vozidlům pěchoty. Tanky M1A2 se proměnily v mobilní a obrněná kulometná hnízda a svým optickým vybavením prováděly průzkum.

Dělostřelectvo

Dělostřelectvo bylo jediným prostředkem schopným podporovat jednotky v dotyku přesnou palbou a v každém terénu během písečných bouří na počátku ofenzivy. Za bojů ve městech doplňovalo palby minometů pěchoty. Používání 155 mm granátů se zpožděnými zapalovači vytvářelo problémy, protože tyto granáty vybuchovaly po dobytí iráckých postavení koaličními silami.

Koaliční dělostřelectvo nebylo vystaveno protibaterijní irácké palbě.

Byly zasazeny vlečené 105 mm kanony M119, samohybné 155 mm houfnice M109A6 Paladin, vlečené 155 mm kanony M198 a 227 mm raketomety. Použití taktických raket ATACMS vyvolalo

protesty důstojníků letectva USA, protože nebylo vhodně vyřešeno využívání vzdušného prostoru.

Ve prospěch samohybných houfnic M109A6 působily skupiny pozorovatelů v obrněných vozidlech M7 FIST.

Bojové vrtulníky

Do operace *Irácká svoboda* bylo zasazeno šest praporů se 192 vrtulníky AH64D Apache a dva prapory vrtulníků AH64A. Bojové vrtulníky hrály v této operaci úlohu méně určující než v roce 1991 za operace Pouštní bouře.

Při neúspěšném náletu 32 vrtulníků AH64D do hloubky proti tankovým jednotkám Republikánské gardy v noci ze 23. na 24. března byl 31 vrtulník zasažen iráckou palbou. Úkolem tohoto vrtulníkového praporu bylo připravit pozemní útok, který se měl uskutečnit ráno 24. března, zničením tanků a postavení Iráčanů raketami Hellfire. Jejich postavení nebyla předběžně vystavena leteckým útokům a proto byla irácká obrana přesná a znemožnila bojovým vrtulníkům oslabit irácký obranný potenciál a přinutila je k vedení boje zblízka, k němuž nebyly připraveny. Je zřejmé, že Iráčané zjistili nálet předem, protože vrtulníky byly palivem a municí doplňovány na předsunuté ploše, a že se osádky vrtulníků zaměřily na ohrožení iráckými tanky, které byly ještě v bezpečnostní vzdálenosti raket Hellfire (8000 m), a ignorovaly postavení pěchoty, která přelétávaly. Palba přenosných raket vzduch-země RPG7 a malorážních zbraní překvapila osádky vrtulníků a dezorganizovala jejich pečlivě připravený útok. Vrtulníky ve visu během přípravy střelby (která trvá přibližně 45 sekund) byly velmi zranitelné. Špatné počasí a snaha spolehlivě rozpoznat každý cíl pomocí termických zaměřovačů ztížily situaci osádek vrtulníků, které tentokrát nemohly splnit svůj úkol.

Tvrdí se, že kdyby byly vrtulníky Apache doprovázeny průzkumnými vrtulníky OH58D Kiowa Warrior, nebylo by došlo k takovému neúspěchu a ztráty by byly nižší. Svými optronickými systémy (účinnějšími než jsou systémy vrtulníku Apache) by byly pravděpodobně odhalily sestavu Iráčanů.

Podobný nálet byl organizován o dvě noci později po přípravě letectvem a po pečlivé koordinaci všech zúčastněných. Jeho výsledky byly lepší.

Během tažení byly 53 vrtulníky Apache poškozeny tak, že vyžadovaly opravu, a čtyři AH64D byly sestřeleny. Vrtulník Apache měl ze všech letadel největší ztráty.

Výsledky dosažené vrtulníky Apache během operace *Irácká svoboda* se mohou projevit ve vývoji způsobů jejich bojového použití, tj. v upuštění od ničení velkých tankových útvarů a v přechodu k předvídatelným úkolům, jako je ničení malých mobilních prvků. Vojenské letectvo bude musit klást větší důraz na výcvik v přímé letecké podpoře na úkor úderů do hloubky.

Přes výše popsany neúspěch nelze zapomínat, že spolupráce vrtulníků AH64D a OH58D v jiných sektorech byla velmi účinná a že tyto dva vrtulníky tvoří dvojici velké mohutnosti.

Vrtulníky AH1W Cobra námořní pěchoty se podílely na dobytí měst Basra a Bagdád četnými operacemi přímé podpory s použitím 20 mm trojhlavňového kanonu, neřízených raket 70 mm a řízených raket TOW 2 a Hellfire, jakož i plněním průzkumných úkolů. Vrtulník AH1W je schopen vést palbu kanonem a neřízenými raketami za přízemního letu rychlostí přibližně 110 km/h, takže je nesnadno zasažitelný. Přes časté zasazení byly během konfliktu sestřeleny pouze dva vrtulníky AH1W.

Ztráty

Za 44 dní od 20. března do amerického ukončení velkých bojových operací 1. května zahynulo cca 3700 osob (některé zdroje uvádějí vyšší počty mrtvých). Mezi nimi nejméně 2320 iráckých, 115 amerických a osm britských. Další vojáci zahynuli při omylech a nehodách, které představovaly různé havárie, kolize spojeneckých vrtulníků či tanků, případně střelba do vlastních řad či omylem vypálené rakety. Násilnosti v zemi ovšem pokračovaly i po 1. květnu, kdy musely USA čelit „válce bez pravidel“, jejímž cílem bylo uvést zemi do chaosu, znemožnit Američanům „vyhrát mír“. Časté teroristické útoky nebyly vedeny jen proti koaličním silám, ale i civilnímu obyvatelstvu. Zahynuly při nich stovky iráckých civilistů i příslušníků nových bezpečnostních sil. Celkové počty obětí jsou průběžně uváděny mj. na internetové adrese www.iraqbodycount.net.

Co ukazují čísla? Od počátku konfliktu do konce října padlo v boji 218 vojáků USA a 1609 jich bylo raněno. Poměr jeden padlý na sedm raněných se liší od druhé světové války, kdy byl 1:2. V aktivní fázi operací (od 20. března do 1. května) bylo rozdělení padlých podle hodnotí toto: 77 mužů, 36 poddůstojníků a 26 důstojníků. Pozemní vojsko mělo 67 padlých, námořní pěchota 65, letectvo 4 a námořnictvo 3. Od počátku března spáchalo sebevraždu 14 vojáků USA, což převyšuje průměr. Vojáci hispánského původu měli 17 procent padlých, ačkoli tvoří pouze 7,9 procenta početního stavu.

Lze dovodit, že ranění v tomto konfliktu měli vyšší podíl přežití než v předcházejících válkách, a to díky jak ochranným vestám (poranění hrudníku byla řídka), tak rychlosti poskytování pomoci, ale také proto, že krevní produkty a nové materiály i postupy byly k dispozici na obvazích přímo na bojišti. Kromě toho, Iráčané používali málo těžkých zbraní, takže poranění střepinami (statisticky početnější a závažnější než přímou střelbou) byla řídka a jejich důsledek omezené.

Závěr

Tento příspěvek není vyčerpávající a nepopisuje další četné důležité funkce ozbrojených sil (ženijní, spojovací, logistickou ...) při vedení operací, jeho účelem není podat definitivní hodnocení tažení. Přesto je možno uvést mnoho čistě praktických poznatků, jež musí brát v úvahu zejména ty armády, které se chtějí dále zdokonalovat, respektive reformovat.

(Podle článku od Francoise Auboineau, Quelques enseignements sur les opérations terrestres menées par les Américaines en Irak, uveřejněném ve francouzském časopisu Raids 211/2003. Zkráceno, red. upraveno.)

(nas)

Války a konflikty mění během staletí svou tvářnost. Výzbroj, technologie a politické a ideologické prostředí se mění stále vyšší rychlostí. Rozpad sovětského impéria ukončil bipolární střetávání mezi USA a SSSR. Nic nedokazuje, že by trvanlivost dnešního jednapolárního světa ovládaného Spojenými státy byla lépe zajištěna. Naopak, vše dokazuje, že ve 21. století proběhnou minimálně dva strategické cykly.

Prvý, do něhož jsme vstoupili 11. září 2001, je charakterizován „asymetrickým střetnutím“ mezi industrializovaným světem vystaveným terorismu, který proti němu rozpoutaly organizované a zfanatizované menšiny tajně podporované některými státy třetího světa. Druhý cyklus bude od poloviny 21. století pozoruhodným vzestupem určitých zemí jako Čína a bude charakterizován návratem k uspořádání klasického typu, v němž proti sobě stojí supermocnosti vybavené srovnatelnými arzenály.

Vojenská, technologická, organizační a finanční převaha Ameriky bude taková, že žádná mocnost nebude mít v blízké budoucnosti v úmyslu ji vyzvat k boji. Schopnost USA intervenovat rozhodujícím způsobem, a to s minimálními ztrátami, odstraší každý stát od toho, aby je vojensky ohrožoval. Také možnost světového konfliktu, takového jaký ohrožoval Evropu během studené války, je velmi nepravděpodobná.

Tragédie dne 11. září 2001, zklamání Američanů v Iráku a nejistá situace v Afghánistánu na druhé straně ukazují, že USA nejsou chráněny před tvrdými údery, které jim může zasadit terorismus ve všech svých formách. Tato zranitelnost je důsledkem „asymetrického“ charakteru konfrontace mezi Západem a těmi, kteří stojí stranou mondializace (termín, jenž Jacques Derrida navrhuje místo pojmu globalizace).

Asymetrie, jejímž nejvíce viditelným a nejvíce zneklidňujícím projevem je terorismus, má mnoho forem. Týká se samotné povahy protivníků: na jedné straně státy disponující mohutnými zbraněmi, na druhé straně skupiny dnes disponující primitivními zbraněmi, avšak jejichž cílem je destabilizovat a demoralizovat protivníka působením na jeho zájmy, na jeho vojáky anebo na jeho obyvatelstvo. Jejich sofistika, jejich organizační možnosti a jejich znalost zranitelných míst charakteristických pro západní společnosti vzbuzují vážné obavy. Zničení „dvojčat“ v New Yorku je toho pozoruhodným svědectvím.

Asymetrie má také hodnoty, s nimiž všichni souhlasí. Život nemá stejnou cenu pro jedny a pro druhé. Před obyvatele Západu, který se stále nesnadněji smíruje se smrtí svých blízkých, se staví ženy a muži připraveni k sebevraždě, kteří neváhají svalovat vinu na občany, kteří nemají jakoukoli politickou nebo vojenskou odpovědnost. Jde o asymetrii vůlí. Zformované a zfanatizované teroristické skupiny vedou boj, který považují za důležitý pro zdar islámu, vedou nemilosrdné střetnutí, které bude zaujímat dlouhé časové období.

Naproti tomu západní veřejné mínění chce dosahovat rychlých vítězství a ve svém odporu proti terorismu není posilováno náboženskými motivacemi. Skutečností je, že Západ není ani politicky, ani morálně, ani technicky připraven ke konfliktu, v němž se protivník nesnaží zvítězit nad zavedenými armádami, nýbrž se snaží přenést střetnutí do prostředí, v němž vojenská síla není rozhodujícím činitelem.

Události v Afghánistánu a Iráku jasně dokazují, že je možné ve válkách poměrně snadno zvítězit, když Západ zasadí značné prostředky, ale že pravidelné armády nepostačují k vyřešení základního problému konfliktu. Toto rozhodnutí závisí na prostředcích zasazených pro dosažení úspěchu po válce a pro materiální a politickou obnovu zločinných zemí, které ukrývaly anebo podporovaly teroristické skupiny. Akce, kterou je nutno uskutečnit, je dlouhodobá a vyžaduje peníze, zkušené vedení, dokonalé školení a má naději na dosažení svého cíle pouze v zajištěném prostředí.

Intervence USA v Afghánistánu a Iráku prokázaly malou schopnost Spojených států k úkolu „budování národa“. Intervence Spojených národů a jejich specializovaných institucí se přesto jeví jako nezbytná, aby uskutečněná akce měla mezinárodní legitimitu, bez níž by pravděpodobně ztroskotala.

Avšak i když úsilí Západu pod vlajkou OSN o pacifikaci a demokratizaci bude účinné, neodstraní frustraci, jejímž projevem je terorismus, pokud nebude prováděno aktivní a velkorysou politikou zaměřenou na rozvoj nejchudších zemí. Pokroku, často podceňovaného, bylo dosaženo ve východní a jihovýchodní Asii. Je však nutno vykonat ještě mnoho k tomu, aby bylo umožněno půl druhé miliardy lidí žijících pod prahem chudoby dosáhnout úrovně života a výchovy, která jim dovolí využívat pozitivních výsledků mondializace. Jestliže nebude Západ mít úspěch, jestliže se terorismus upevní a rozšíří, vyústí ve „střetnutí civilizací“, o něž usilují islámští integristé, avšak jemuž je nutno se vyhnout za každou cenu. Nedosáhnou svých cílů, jestliže se nestanou pány umírněných arabských zemí. To je jejich skutečným cílem.

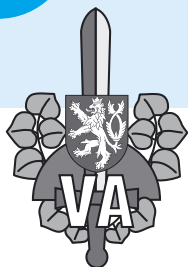
Kvazitotalita umírněných vládců muslimských zemí, Maroka a Saúdské Arábie, je ohrožena. Tyto státy budou odolávat pouze za pomoci Západu a pod podmínkou, že Západ stanoví dva cíle: podporovat v arabském světě sociální a politické reformy, na nichž závisí zvýšení životní úrovně obyvatelstva a postupné nastolení demokratických režimů jako jediné schopných odolávat tlaku fundamentalismu; jednáním vynutit vyřešení izraelsko-palestinského konfliktu, který v muslimském světě udržuje hluboké rozhořčení vůči Spojeným státům a jejich spojencům.

Výsledkem prvního strategického cyklu bude ovlivněn cyklus následující, který započne přibližně v polovině století, a to vzestupem Číny na úroveň světové mocnosti. Jakmile čínské hospodářství předhoní hospodářství Spojených států, nebude Čína aspirovat na strategickou rovnost se svým americkým rivalem? Bude k tomu mít vědecké, technologické, průmyslové a finanční prostředky. Nebude se Čína snažit nabýt vojenské prostředky?

Naproti tomu je nesnadné předvídat, jak se pak změní její chování, nebo jak bude využívat dosažené parity. Bude rozvíjet hegemonické anebo imperiální snahy? Upustí od svého pocitu izolace nebo obklíčení ve vztahu ke Spojeným státům, Japonsku a Indii, které se budou kolektivně snažit vytvořit hráz pro čínskou převahu? Nebo se bude chovat jako odpovědný světový činitel, připravený k účasti v „direktorátu“ velmocí pro řízení osudů planety?

Bude Evropa mít svoje místo v takovém direktorátu? Tato otázka je otevřena. Evropa k tomu má politické, ekonomické a vojenské zdroje. Avšak bude k tomu mít vůli a věnuje k tomu institucionální a rozpočtové prostředky? To je otázka, kterou si nelze neklást při pozorování rezervovanosti vyvolávané ústavou vypracovanou evropským konventem, jemuž předsedal Valéry Giscard d'Estaing. Evropa se tudíž stane světovým politickým a vojenským činitelem pouze když překoná svoje národnostní partikularismy a přijme integraci. Jestliže integraci odmítne, nebude mít hlas, ani prostředky a bude se pouze moci podrobit rozhodnutím přijímaným mimo Evropu ztřeštějšími mocnostmi. Svět se stane multipolárním, jak si to Francie přeje, avšak Evropa nebude vystupovat na žádném z „pólů“, na nichž bude záviset budoucnost planety.

Armées d'aujourd'hui, Jean Francois Poncet, únor 2004/ přel. ing. J. Nastoupil

Příprava nižšího důstojnického a praporčického sboru v kariérových a účelových kurzech ve Vojenské akademii ve Vyškově

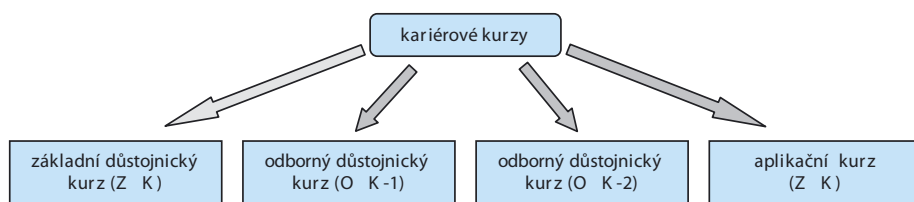
Cílem změn v oblasti kariérového vzdělávání a odborné přípravy je zabezpečit realizaci systémových změn vyplývajících z reformy AČR, které souvisí s přechodem na profesionální armádu a nový systém vojenského vzdělávání, přípravy a výcviku. K tomu je nutné zabezpečit modernizaci vzdělávacího a výcvikového procesu z hlediska obsahu, forem, metod a prostředků výuky a výcviku.

V novém systému bude Vojenská akademie ve Vyškově (VAV) připravovat vojenské profesionály praporčického a nižšího důstojnického sboru k výkonu služby na nejnižších a středních velitelských, štábních a odborně-technických místech pro všechny obory a odbornosti AČR („Reforma ozbrojených sil AČR“). V průběhu tzv. přechodného období (2005-2007) budou uskutečněny potřebné kroky pro dosažení cílového stavu v r. 2008.

Příprava důstojnického sboru

V přechodném období je důstojnický sbor připravován v desetiměsíčním základním důstojnickém kurzu, který je členěn na vševojskovou část (6 měsíců) a odbornou část (4 měsíce).

V cílovém stavu bude důstojnický sbor připravován z vojenských profesionálů praporčického sboru s předchozí praxí u vojsk, z odborníků s minimálně bakalářským vzděláním, přijatých do armády cestou rekrutačního střediska, kteří nastoupí do základního důstojnického kurzu přímo, po ukončení základního výcviku, a ze studentů Univerzity obrany v Brně:

Ve čtyřměsíčním **základním důstojnickém kurzu (ZDK)** (od r. 2006) získají posluchači vševojskové vzdělání do stupně četa. Po jeho ukončení přejdou přímo do **odborného důstojnického kurzu prvního stupně (ODK-1)**, který bude probíhat ve VAV v součinnosti s výcvikovými středisky a speciálními zařízeními AČR. Zde absolventi získají odborné vzdělání a praktický výcvik až po systemizované místo zástupce velitele roty nebo odborných míst na štábech jim na roveň postavených. Délka ODK-1 se bude odvíjet od požadavků na přípravu jednotlivých odborností. Může proto být 3-6 měsíců a u vybraných odborností (např. při přípravě leteckého personálu) až 21 měsíců. Lze předpokládat, že u vybraných specializací (např. právníci, lékaři, psychologové atd.), budou posluchači absolvovat odborný důstojnický kurz jinými formami (např. formou stáží u útvarů, škol a zařízení AČR).

Odborný důstojnický kurz druhého stupně (ODK-2), je určen pro vojáky z povolání v hodnostech nadporučíka předurčených pro výkon systemizovaného místa velitele roty, baterie a ostatních velitelských a odborných míst na roveň jim postavených, kteří mají za sebou praxi na velitelských a štábních funkcích. Délka kurzu bude do šesti měsíců. Vzhledem k předpokládané době setrvání v jednotlivých hodnostech po absolvování ODK-1 je zřejmé, že první posluchači (absolventi aplikačního kurzu a ODK-1) budou do kurzu ODK-2 zařazeni v roce 2011.

K vojenské přípravě a praktickému výcviku studentů bakalářského studia Univerzity obrany je určen **aplikační kurz**. Základní část aplikačního kurzu v trvání čtyř měsíců (dva měsíce v prvním ročníku a dva měsíce ve druhém ročníku) probíhá ve VAV a je realizována v průběhu studia na Univerzitě obrany (UO). Tato část odpovídá obsahové náplni základního důstojnického kurzu. Po ukončení bakalářského studia UO a po řádné dovolené nastoupí posluchači do odborné části aplikačního kurzu u VAV, který odpovídá obsahové náplni ODK-1. Zde získají odborné vzdělání až po systemizované místo zástupce velitele roty, štáb útvaru a odborných míst na roveň postavených. Základní část aplikačního kurzu byla zahájena v roce 2004 a odborná část bude zahájena v roce 2006.

Příprava praporčického sboru

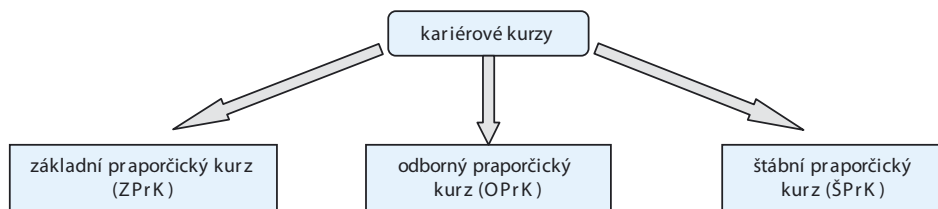
V přechodném období je praporčický sbor připravován v odborném kurzu (pro základní funkce), kurzu velitelů družstev, základním praporčickém kurzu a štábním praporčickém kurzu. Od 1. 4. 2005 bude postupně přípravu profesionálů na základní funkce (střelec, řidič, spojař atd.) zabezpečovat výcviková základna v novém systému přípravy.

V cílovém stavu systému přípravy vojenských profesionálů budou do praporčických kurzů vysíláni nejlepší vojenští profesionálové z poddůstojnického sboru, s předchozí praxí u vojsk a úplným středoškolským vzděláním s maturitou. Výjimku budou tvořit absolventi vojenské střední školy (Moravská Třebová), které bude možné zařadit do základního praporčického kurzu bez předchozí praxe, po absolvování základního (případně odborného) výcviku a někteří odborníci z civilu s úplným středoškolským vzděláním s maturitou, po absolvování základního výcviku.

V **základním praporčickém kurzu (ZPrK)** (tři měsíce), získají posluchači vševojskové vzdělání na stupeň družstvo. V **odborném praporčickém kurzu (OPrK)** (3-12 měsíců), který bude probíhat ve VAV v součinnosti s výcvikovými středisky a speciálními zařízeními AČR, získají absolventi odborné vzdělání a praktický výcvik na stupeň četa,

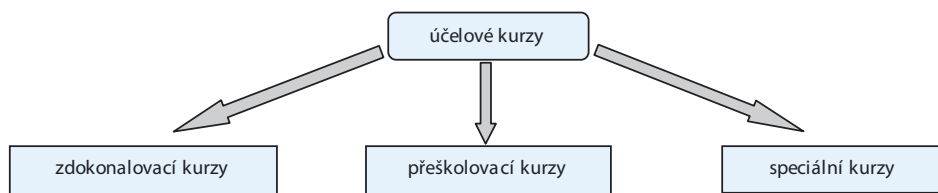
střední odborně-technický personál a základní praporčická místa u jednotek a štábů. **Štábní praporčický kurz (ŠPrK)** je určen pro nejlepší praporčíky z praxe, vybrané na systematizovaná místa na štábech a pro vrchní praporčíky AČR.

Příprava v účelových kurzech

Vedle kariérových kurzů bude realizovat VAV přípravu vojenských profesionálů i v **systému účelových kurzů** v trvání do tří měsíců.

Zdokonalovací kurzy budou sloužit k prohloubení vědomostí, návyků a dovedností v dané odbornosti, **přeškolovací kurzy** k přeškolení na jinou odbornost, činnost, nově zaváděnou techniku a materiál, a **speciální kurzy** k získání oprávnění pro práci na speciálním zařízení nebo ke speciální činnosti.

Formy a metody výuky a výcviku

Hlavním cílem zavedení nového systému přípravy vojenských profesionálů je neustále zvyšovat odbornou úroveň vzdělávání a výcviku a provádět vzdělávání a výcvik náročně, efektivně a bezpečně.

Formy výuky a výcviku

Splnění výše uvedených cílů předpokládá:

- ❑ přechod na nové standardy a principy výcviku,
- ❑ zavedení a rozvíjení nových forem výuky a výcviku v kurzech organizovaných u VAV:
 - ❑ zavedení studia při zaměstnání ve vybraných kariérových kurzech,
 - ❑ využití počítačových sítí k výuce a výcviku profesionálů,
 - ❑ prohloubení problematiky vedení lidí s důrazem na výchovu osobnosti vojenského profesionála,
- ❑ zvýšení psychické a fyzické zátěže v souladu s požadavky, kladenými v tomto směru na vojáka moderní profesionální armády (ustanovení § 20 zákona č. 219/1999 Sb. a § 48 a 49 zákona č. 221/1999 Sb.),
- ❑ vytvoření postupových kritérií a zkoušek pro jednotlivé etapy výcviku,
- ❑ zdůraznění psychologických aspektů výcviku, zejména motivace a týmové práce,

- ❑ zvýšení podílu polního výcviku,
- ❑ ve větší míře aplikovat simulační a trenažérovou techniku do výcviku,
- ❑ pravidelné školení a přezkušování učitelů a instruktorů,
- ❑ zavedení nových norem ve výcviku,
- ❑ zavedení systému „třídnosti“ v odbornostech.

Ve vybraných kariérových kurzech zavést **studium při zaměstnání**, které bude směřováno ke studiu teorie s využitím předpisů, zákonů, vyhlášek nebo odborných informací, poskytnutých prostřednictvím internetu nebo intranetu. Posluchač se po následném úspěšném splnění průběžných postupových testů, zúčastní seminářů a praktických zaměstnání.

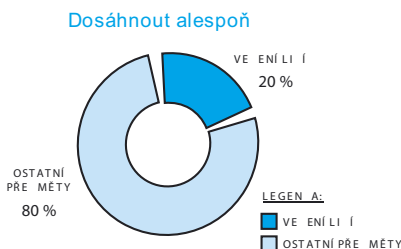

Výhodou této formy studia je:

- ❑ rychlejší a snadnější přístup k probírané látce, předpisům, směrnicím, pomůckám atd.,
- ❑ individuální přístup posluchače k probírané látce,
- ❑ podpora samostatné přípravy,
- ❑ větší časový prostor pro učitele k pomoci méně zdatným posluchačům,
- ❑ jednodušší tvorba testů pro vyučujícího,
- ❑ větší motivace posluchače, podpořená systémem jeho hodnocení.

S přechodem AČR k profesionalizaci bude kladen stále větší důraz na výchovu k mravní integritě a rozvoj osobnosti vojenského profesionála, která je zahrnuta do oblasti zvané **„vedení lidí“** (viz **graf 1**). K tomu bude potřeba rozšířit dosavadní tematiku jednotlivých vyučovaných předmětů (pedagogika, psychologie, právo, OUS, základní řády, pořadová příprava, etika, estetika,) o oblasti:

- ❑ práce v týmu (výchova ke kamarádství), vedení týmu (výchova k vůdcovství),
- ❑ cvičení k realizaci válečného práva,
- ❑ dodržování listiny práv a svobod,
- ❑ protikorupční program,
- ❑ personalistika,
- ❑ kariérní řád,
- ❑ politická příprava (vojensko-politické aspekty mezinárodní situace, vojenská politika státu, vojenská strategie, vojenská doktrína ČR, NATO a úloha AČR, reforma AČR),
- ❑ vojenské dějiny a tradice.

Graf 1: Podíl výuky předmětů „osobnosti velitele“

Zavádění této problematiky do výuky jednotlivých kurzů bude prováděno diferencovaně, s cílem dosáhnout až 20 % podílu objemu výuky u předmětů zaměřených na vedení lidí. S tím

úzce souvisí nutnost, vedle teoretické výuky na učebnách, zavádět a rozvíjet i další způsoby výuky v této oblasti, jako např. cvičení s počítačovou podporou na speciálních učebnách, využití televizního studia (jak při vlastních cvičeních, tak i v přípravě výukových programů). Rozšíření výuky směrem k vedení lidí neřešit pouze navýšením počtu hodin, ale i propojení této výuky s výukou a výcvikem v ostatních druzích příprav.

Metody výuky a výcviku

Vedle stávajících metod výuky a výcviku, využívaných ve VA, bude nutno zavádět i metody další, jako např.: *FeedBack (zpětná vazba)*, *semináře*, *dialogické metody*, *metody vizualizace a používání názorných pomůcek*, *skupinové práce*, *hry rolí*, *počítačové testy*, *výměnné výcvikové pobyty v zahraničí*.

Mezi další bude patřit zavedení vyhodnocování diagnostického vyšetření aktuálního stavu fyzické připravenosti (v tělesné přípravě), zařazení disciplín užívaných v armádách NATO (nová překážková dráha, cvičiště rozvíjející morálně volné vlastnosti a adaptaci na zátěž), zařazení dovednosti využitelné v bojové činnosti a využívání poznatků ze zahraničních misí a činnosti jednotek v extrémních podmínkách a zařazení do většiny kurzů „survivaly“ jako komplexní zaměstnání.

Systém hodnocení studentů

V novém systému je nutno více zdůraznit „testování“ znalostí studentů, s cílem důsledněji prověřovat jejich dosaženou úroveň nejen na konci kurzu, ale i v jeho průběhu po ukončení jednotlivých etap výuky a výcviku.

Systém tohoto testování předpokládá:

- ❑ vstupní a průběžné postupové testy v jednotlivých předmětech (písemný test s bodovým hodnocením a stanovením minima pro úspěch),
- ❑ uzlové, postupové, komplexní testy obsahující souhrnné požadavky k ověření splnění cílů přípravy (= CO MUSÍ ZNÁT),
- ❑ povinné úspěšné absolvování komplexních cvičení (praktického výcviku), důležitých zaměstnání (= CO MUSÍ UMĚT),
- ❑ závěrečná (ročníková) práce, při jejímž zpracování posluchač prokáže schopnost samostatně rozpracovat zadané téma,
- ❑ zkoušky.

Využití externích lektorů

K zabezpečení kvalitní odborné úrovně výuky a výcviku v jednotlivých **kurzech rozšířit spolupráci s různými specialisty jak z AČR, tak i z civilního sektoru** (viz graf 2), **především s:**

- ❑ velitelé a specialisty od útvarů (předávání zkušeností),
- ❑ Policii ČR – v rámci předmětu psychologie (prevence SPJ), při praktických zaměstnáních VSPot, v oblasti dopravní služby, spolupráce a předávání zkušeností s VP,
- ❑ duchovní službou AČR – v rámci předmětu vojenská etika,
- ❑ psychologickou službou AČR – v předmětu psychologie,
- ❑ Historickým ústavem AČR a ČSBS (Český svaz bojovníků za svobodu) – v rámci předmětu vojenské dějiny a tradice,

- ❑ složkami AČR a některými civilními organizace pro podporu výuky a materiálního i jiného vybavení,
- ❑ Ústavem soudního lékařství (MU Brno), Voj. lékařskou fakultou Hradec Králové, oddělením kriminalistické techniky a expertíz,
- ❑ Kynologickým střediskem PČR, VZ Grabštejn,
- ❑ lektory (instruktory) od leteckých základen při provádění speciálních – typových kurzů na letecké technice, při teoretické ale hlavně při praktické činnosti,
- ❑ lektory z UO Brno při odborné přípravě pozemního leteckého personálu.

Rozvoj vnějších aktivit

Cílem rozvoje vnějších aktivit je rozšíření nabídky a působnosti VAV v oblasti výuky a výcviku nejen v rámci AČR, ale i směrem k NATO a k mimorezortním složkám.

Aktivity v rámci AČR a mimorezortní aktivity

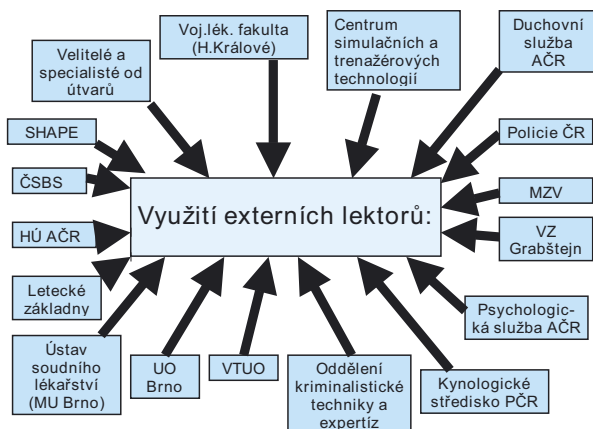
Připravit a rozvíjet **úzce specializované kurzy** (např. příprava instruktorů OPZHN, příprava managementu v oblasti OPZHN, chemických laborantů, analytických skupin, chemických pozorovatelů, výcvik posluchačů ČVUT Brno obor letecký provoz, zabezpečení přepravy peněžních hotovostí, kurzy záchranných prostředků letecké techniky pro policii ČR atd.), **krátkodobé kurzy** (např. s tematikou patrola, eskorta, kontrolně-propouštěcí místo, pozorovací stanoviště pro účastníky mírových operací, kurz „CIVPOL“ civilní policie, kurzy komunikace s veřejností a sdělovacími prostředky, typové kurzy na leteckou techniku, kurz zahraničních zpravodajů apod.).

V souvislosti s rozšiřováním působnosti se VAV zapojí do systému přípravy vybraných specialistů integrovaného záchranného systému.

Doktrinální a publikační činnost

V této oblasti je potřebné navázat úzkou spoluprací se správou doktrín ŘeVD s cílem rozšířit a zefektivnit podíl učitelů VAV na tvorbě učebních programů, předpisů a na připomínkovém řízení. Tuto spolupráci řešit především zapojením odborníků-specialistů VAV do činnosti jednotlivých komisí pro tvorbu doktrín a dalších normativních aktů.

Větší pozornost je nutno věnovat podílu učitelů na publikační činnosti zejména v oblasti tvorby učebních pomůcek. S přechodem na výuku s využitím počítačových sítí bude potřebné vytvořit zcela novou učební dokumentaci, lekcí fondy, pomůcky atd.

Graf 2: Využití externích lektorů

Není snadné přehlédnout, že palcové titulky novin a zprávy televizního vysílání v posledních letech spojovaly většinu vojenských operací s určitou obydlenou aglomerací (zastavěným prostorem) - městem. Panama City, Kuvajt City, Mogadišo, Port-au-Prince, Groznyj, Sarajevo, Kinshasa, Um Kasr nebo Bagdád se staly místy tvrdých bojů nerespektujících žádná pravidla a zákonitosti regulérní války. Výjimečnost a náročnost operací v zastavěných prostorech je zřejmá i při pohledu na záběry televizního zpravodajství, kde těla zabitých amerických vojáků vlečených ulicemi Mogadiša nebo barbarské popravy ruských zajatců v Grozném výrazně kontrastují se sterilními obrázky letecké řízené munice naváděné na tanky v otevřeném terénu nebo raketovým ničení nepřátelských objektů.

V současných vojenských dokumentech se setkáváme s různým pojetím přístupu a pojmy, které se věnují společné tematice vojenských operací v zastavěných prostorech. Terminologicky se můžeme v souvislosti s bojem v zastavěných prostorech setkat s těmito zkratkami:

- ❑ OBUA (Operations in Build-Up Areas) - vojenské operace vedené v zastavěných prostorech – tento pojem je nejobecnější a v posledních zahraničních dokumentech nejuzívanější,
- ❑ FIBUA (Fighting in Build-Up Areas) - boje v zastavěném prostoru,
- ❑ MOUT (Military Operations in Urban Terrain) - vojenské operace v městském prostoru,
- ❑ DIBUA (Defense in Build Up Areas) - obrana v zastavěném prostoru.
- ❑ MOBA (Military Operations in Built Up Areas) - vojenské operace v zastavěných prostorech.

Změny taktiky

Již 500 let př. n. řekl významný čínský filozof a vojenský stratég Sun Tsu, že útok na město je ve válce nejhorším krajním řešením. Nejstarší nalezené dokumenty, které se týkají vojenských bojů o město, jsou spojeny s rozvojem obléhacího umění ve starověkém Řecku. Již tehdy se kromě obléhání a přímého útoku používaly různé léčky, jako v případě obléhání Tróje. Z našich dějin je dobře znám příklad krále Václava II., který k dobývání hradů a měst použil rukojmí - Záviše z Falkenštejna. V 17. století se významným představitelem a tvůrcem nového systému budování obrany a také obléhání měst stal pozdější francouzský maršál Sébastien de Vauban, který projektoval 36 pevností a 200 jiných modernizoval, současně úspěšně oblehl 53 měst, když jeho hlavní taktikou byla izolace měst spojená s dokonalým systémem zákopů. Svého vítězství dosahoval především důsledností ve svém konání.

První modernější studie o způsobech vedení boje ve městech, které reagují na změny v budování měst, jsou zaznamenány v 19. století, kdy francouzský generál Bugeaud modifikoval postup pěchoty proti barikádám během povstání v Paříži. Jeho zásady, podle kterých

se na barikády neútočí čelně, ale hledají se možnosti, jak se budovami okolních domů dostat za barikádu, popřípadě nad ni, jsou platné dodnes.

Převážně pozici první světové války vedená v otevřené krajině, a také počátek druhé světové války města výrazně nezasáhl. Teprve po začátku německého útoku na SSSR došlo, přes celkový počáteční úspěch Německa, k několika významným zdržením způsobených odhodlanou obranou měst (Leningrad, Brest-Litevsk,...).

Pozdější bitvy o Stalingrad nebo Berlín více než cokoliv v dějinách válek prokázaly, že město lze dobývat jedinečně s nesmírným nasazením, odhodláním a velkými ztrátami útočících jednotek. Tanky a těžká technika ztrácí v tomto prostředí většinu ze svých výhod. Hlavní zásadou bojů ve městě za druhé světové války bylo zaminovat okolí, aby byl protivník nucen přibližovat se přes nejlépe opevněné prostory, hromadit ruiny a vytvářet barikády, které znemožňují průjezd tanků a těžké techniky, blokovat výhledy (kouřem, kusy látky), na ideální posty rozmístit elitní střelce (odstřelovači), vysílat malé úderné skupiny, které likvidovaly těžkou techniku, spojení a velitelství protivníka.

Novým faktorem, který začal po skončení druhé světové války ovlivňovat vojenské operace, se stala masová média. Ve vietnamské válce (1964–1975) sehrála z toho pohledu v roce 1968 významnou roli bitva o Hue. Ačkoli se jednalo pouze o jeden z asi stovky útoků tzv. ofenzivy Tet, díky přímému přenosu bojů televizí do obývacích pokojů většiny Američanů (téměř měsíc měl televizní program s přímým přenosem bojů nejvyšší sledovanost) se výrazně změnil jejich názor na vojenskou přítomnost USA ve Vietnamu. Tlak veřejnosti postupně přinutil americkou vládu stáhnout jednotky z Vietnamu a nepřímo tím zavinil jednu z nejvýznamnějších amerických vojenských porážek. Přestože bitva o Hue skončila taktickým vítězstvím USA, Severnímu Vietnamu se vtažením americké veřejnosti do konfliktu podařilo dosáhnout strategického úspěchu, který přispěl k jeho pozdějšímu celkovému vítězství.

Většina následných vojenských konfliktů zasahující urbanizované prostory využívala staré osvědčené taktiky používané za druhé světové války. Teprve rozvoj moderních technologií vedl k hledání nových přístupů týkající se problematiky boje v zastavěných prostorech.

K získání prestižního postavení v oblasti výzkumu taktiky vedení bojových operací přispěla neúspěšná mezinárodní vojenská intervence v Somálsku v roce 1993. Těžké ztráty mezi pravidelnými pákistánskými jednotkami, francouzskými a belgickými speciálními jednotkami a především v řadách amerických jednotek rangers a Delta Force, ukázaly, že ani speciální vojenské jednotky nejsou na boj v zastavěných prostorech v nových podmínkách připraveny.

Klasický způsob vedení operací byl v podmínkách boje v zastavěných prostorech překonán. Možnosti obránců často podporovaných místním obyvatelstvem výrazně převážily schopnosti i těch nejmoderněji vybavených útočníků.

Města se na určitou dobu stala pro boj smrtelně nebezpečnou pastí. V západních armádách manuálech chyběly postupy proti nestandardnímu protivníkovi, kterého v krizových oblastech představovali vojáci oblečení jako běžní civilisté a v některých místech neozbrojené ženy a děti.

V roce 1995 byl tento fakt potvrzen poté co získala velmi podobné zkušenosti ruská armáda útočící na hlavní město Čečenska Groznyj. Politický tlak, nekompetentní velení společně s nedostatečnou připraveností ruských vojáků zapříčinilo, že se útočící jednotky staly snadným cílem pro čečenské ozbrojence a ani výrazná materiální a technologická převaha nedokázala zastavit malé skupiny čečenských guerrilových bojovníků, likvidující v ulicích města moderní ruské tanky a BVP. Teprve po dvou těžkých bojů ruská armáda Groznyj dobyla.

Při nové invazi do Čečenska v roce 2000 se ruská vojska poučila z předchozích nezdarů. Při svých útocích na Groznyj nejprve ničila obránce raketami Grad, leteckými pumami, minometnou, dělostřeleckou a tankovou palbou. Poté byly vysílány do boje malé skupiny pěšáků, v jejichž čele postupovali dům od domu příslušníci speciálních, vzdušně výsadkových a průzkumných jednotek. Tyto skupiny měly za úkol „čistit“ jednotlivé budovy. K jejich posílení bylo rozmístěno na okolních budovách velké množství odstřelovačů, kteří kryli útočící jednotky. Rusové zapalovali celé ulice (často byl využíván plamenomet), aby odtud ohněm vypudili bránící se Čečence. Používaly byly také zakázané termobarické střely, jejichž výbušná směs se dostane i do bunkrů, krytů, tunelů a jeskyní a je prakticky nemožné se před ní skrýt.

V posledním významném vojenském konfliktu v Iráku (2003) se základem útoku USA, stala taktika dlouhodobého psychologického nátlaku o americké technologické nadřazenosti, která společně se zpravodajskými operacemi připravila podmínky pro vlastní letecký a pozemní útok. Kromě bojů u Um-Kassru, Násirije a při obsazování letiště v Bagdádu se spojenecká armáda nestřetla s vážnějším odporem.

Zastavěné prostory jako bojové prostředí

Zastavěné (urbanizované) prostory (urban terrain, built-up area) jsou definovány jako soustředěné stavby, konstrukce, stavební příslušenství a řada různých zařízení nebo-li města a velkoměsta s rozsáhlou propojenou městskou zástavbou pokrývají rozsáhlou souvislou plochu (stovky km²).

Předpokládá se, že v roce 2025 bude žít v městských aglomeracích až 80 % obyvatelstva hospodářsky vyspělých zemí a 55 % obyvatelstva rozvojových zemí. Nejvyšší koncentrace obyvatel bude nadále žít v bezprostřední blízkosti moří a v deltách řek a tyto prostory budou centry ekonomických, kulturních, náboženských a politických aktivit.

Urbanizované prostory zahrnují hustou síť infrastruktury tvořenou důležitými silnicemi, železnicemi, veřejnými sítěmi (elektrina, plyn, vytápění, voda atd.), sdělovacími prostředky (telefon, noviny, rádio, televize aj.) a jako takové představují významnou součást logistických řetězců a transportních uzlů, včetně letištních a přístavních komplexů.

Míra urbanizace se mění v závislosti na místě a oblasti. Evropská města a města v USA mají vysoký sklon k nárůstu urbanizace s dokonalou infrastrukturou a dobrou dopravní obslužností. Naproti tomu v Africe, Latinské a Jižní Americe rapidně roste počet příměstských slumů s nedokonalými stavbami bez základní infrastruktury, které nejsou často ani zmapovány.

	Město	Poušť	Prales	Hory
Množství civilistů	vysoké	nízké	nízké	nízké
Hodnota infrastruktury	vysoká	nízká	nízká	nízká
Přítomnost multidimenzního bojového prostoru	ano	ne	částečná	ano
Omezení pro bojové střetnutí	ano	ne	ne	ne
Detekce, průzkum, dosah střetnutí	krátký	dlouhý	krátký	střední
Způsoby přiblížení	mnoho	mnoho	omezeně	omezeně
Možnosti volného pohybu a manévru (mech. jednotek)	nízká	vysoká	nízká	střední
Komunikace	omezená	normální	normální	omezená
Logistické požadavky	vysoká	vysoká	střední	střední

Tab. 1: Srovnávání urbánního operačního prostoru s jinými operačními prostory

Odhaduje se, že **typickým brigádním prostorem v evropském prostředí bude prostor zahrnující kolem 25 malých měst**, kde se mnohé z nich budou rozprostírat na více otevřených širokých ulicích na přístupech k nim.

Při srovnávání urbánního operačního prostoru s jinými operačními prostory zjišťujeme mnoho logických, ale i překvapivých znaků (viz **tab. 1**).

Rozsáhlá urbanizace vytváří podmínky, kterých lze při vedení bojové činnosti využívat. V případě obrany je možné ze zastavěného prostoru ovládnout široké silnice vhodné pro přiblížení, vytvořením vhodné protitankové obrany udržet průčelí, vytvořit těžko proniknutelné uzly proti vstupu nepřítele do zastavěného prostoru apod. Zastavěné prostory jsou klasickým prostředím, ve kterém se stírá případná výrazná technologická převaha jednoho z protivníků. Znalost terénu a podpora místního obyvatelstva se stávají významnými faktory, které je nutno brát při plánování v úvahu.

Typy operací v zastavěných prostorech

Doktríny jednotlivých armád prosazují, aby vojenské operace k izolaci, obsazení, neutralizaci nebo stabilizaci zastavěného prostoru byly prováděny pouze v případech:

- ❑ hrozby politické nebo humanitární krize,
- ❑ získání strategických, operačních nebo taktických výhod,
- ❑ vytváření hrozby spojeneckým zájmům.

Obecně jsou definovány tyto hlavní typy přepokládaných vojenských operací v zastavěných prostorech:

Útočné operace (k získání kontroly nad určitým prostorem)

V rozsáhlé škále vojenských operací může být vyžadováno obsazení určitého zastavěného prostoru a likvidace protivníka, který je nebo není na takovouto operaci připraven. Tyto akce jsou organizovány spěšně nebo v dlouhodobém předstihu.

Obranné operace (mobilní nebo statická obrana)

Přestože jsou jednotky USA a NATO připravovány především pro útočné operace, počítá se také s případnou obranou měst (jihokorejský Soul apod.). Podobně jako u ofenzivních akcí také v případě obranné operace jsou organizovány spěšně nebo v dlouhodobém předstihu.

Speciální operace

Zahrnují záchranu rukojmí, průzkum, úderné akce a další operace v nepřátelském prostředí. Tyto operace mohou provádět buď speciální síly (SF - Special Forces) nebo - síly pro speciální operace (SOF - Special Operations Forces).

Operace na podporu míru a stabilizační operace

Operace prováděné samostatně nebo v koalici s dalšími státy v přátelském (nebo přátelsky se jevícím) prostředí. Vlastní náplní je pak humanitární a zdravotnická pomoc, pomoc při zmírňování následků přírodních katastrof, občanská válka, ochrana na základě dohod, oddělování znepřátelených stran. Podpora vlád a vládních jednotek bojujících proti terorismu nebo aktivitám lokálních partyzánských jednotek.

Izolace, neutralizace

V případě nepřátelské kontroly určité části zastavěného prostoru, který nemusí být okamžitě získán, provádí vojenské jednotky izolaci tohoto prostoru. Tato varianta může předcházet následnému útoku nebo může vést k neutralizaci v případě, že další spřátelené jednotky tento prostor obcházejí a provádí obklíčení nebo postupují k dalšímu operačnímu cíli.

Problematika boje v zastavěném prostoru

Jak již bylo naznačeno, prostředí zastavěných prostorů vytváří velké množství operačních problémů. Většina z nich je způsobena nerovnoměrným rozložením tradičních vojenských prostředků ve složitém terénu (asymetrie - asymetrické operace). Z tohoto pohledu a také podle FM 90-10-1, An Infantry's Guide to Combat in Built-Up Areas, Marine Corps Warfighting Publication 3-35.3, Military Operation on Urbanized Terrain nebo Handbook for Joint Urban Operation se klíčovými problémy vojenských jednotek při boji v zastavěných prostorech jeví:

Civilisté v bojovém prostoru

Každá vojenská operace v zastavěných prostorech je předem ovlivněna velkým množstvím civilních obyvatel, kteří se přímo nebo nepřímo stávají účastníky vlastních bojů. Většina armádních doktrín přísně omezuje zranění a ztráty mezi civilním obyvatelstvem a zároveň vyzývá ke snaze způsobovat co nejnižší škody na stávající infrastruktuře (s výjimkou Izraele). Realizovat tyto požadavky je však ve skutečné bojové akci velmi složité, obzvláště v prostředí, kde dochází k prolínání civilního obyvatelstva s nepravidelnými jednotkami, které považují svoji schopnost maskovat se za nebojující civilisty za jednu ze svých bojových taktik.

Ztráty mezi civilním obyvatelstvem mohou ovlivnit politické i vojenské myšlení a rozhodování (změny taktiky bombardování v průběhu operace v Perském zálivu v roce 1991, poté kdy zásahem bunkru v Al Firdos došlo k velkým ztrátám na civilním obyvatelstvu).

Je důležité si zároveň uvědomit, že populace měst jsou velmi často heterogenní a vnímání útočníků a obránců mezi civilním obyvatelstvem se může měnit v závislosti na mnoha faktorech. Z tohoto pohledu se zvyšuje také role zpravodajských aktivit v místě bojů. Vzájemný vztah vojáků a civilního obyvatelstva může výrazným způsobem ovlivnit průběh jednotlivých operací v zastavěných prostorech

Tab. 2 ukazuje ztráty v řadách vlastních vojsk a v civilním obyvatelstvu v průběhu vedení nedávných operací americké armády v zastavěných prostorech US.

Místo	Mrtví civilisté	Ztráty US Army	Přibližný poměr ztrát
Manila (1945)	100 000 přibližně	1 010	100 : 1
Hue (1968)	5 800	150	40:1
Panama (1989)	202	26	8:1
Mogadišo (1993)	více než 500	18	30:1

Tab. 2: Ztráty v průběhu vybraných operací v zastavěných prostorech

Třídimenzní bojový prostor

Bojové operace v zastavěných prostorech probíhají ve všech 3 základních prostorech:

- ❑ v podzemí,
- ❑ na povrchu,
- ❑ v patrech budov a na jejich střechách (ze vzduchu).

Operace probíhají současně ve všech třech bojových sférách. Pokusy o průniky nebo boční obchvaty jsou z důvodů přítomnosti souběžných vzájemně velmi složitě propojených komunikací a budov téměř neproveditelné.

Budovy a překážky bránící přímé palbě, průzkumu a pohybu

Jednotlivé budovy poskytují ochranu a úkryt, jak útočícím, tak bránícím se jednotkám. Limitujícím faktorem je omezená možnost palby a průzkumu, usměrnění, omezení a blokování pohybu jednotek, zejména v případě mechanizovaných jednotek. Jednotlivé budovy mohou sloužit jako pevnosti nebo obranná postavení, které operace proti bránícím se jednotkám výrazně stěžují a také časově protahují.

Množství budov v zastavěných prostorech výrazně zvyšují nároky na logistické zabezpečení a pozici udržení získaných nebo bráněných prostor.

Velení a řízení

Pro prostředí zastavěných prostor je charakteristické, že velení a řízení jednotek je komplikované a často až chaotické. Hlavním představitelem bojů jsou malé jednotky na úrovni četa-družstvo. Komunikace a zpravodajství, dvě nejdůležitější schopnosti pro úspěch operací, jsou v tomto prostředí výrazně omezeny (s výjimkou zpravodajství z lidských zdrojů v přátelském prostředí). Velkou roli zde hraje technologická úroveň a možnosti komunikační techniky. Problémem se stává také identifikace vlastních a spřátelených jednotek. Operační tempo je obvykle velmi vysoké a časové limity pro rozhodovací procesy jsou minimální.

Boj na malou vzdálenost

Prostředí zastavěných prostor je specifické tím, že velmi často vyžaduje boj na krátkou vzdálenost (obecně 100 m a méně). Střelba je vedena ze všech pozic a směrů. Samotná spotřeba střeliva je enormně velká a klade nemalé nároky na logistické zabezpečení. V boji často dochází k boji muže proti muži, který je vyčerpávající a ztráty na obou stranách jsou vysoké.

Variabilita operací v zastavěných prostorech (činnost CIMIC a PSYOPS)

Ne všechny vojenské operace v urbanizovaném prostoru vyžadují vždy v užším slova smyslu boj.

Příkladem je tzv. válka tří bloků definovaná specialistou na boj v zastavěných prostorech americkým generálem Charlesem Krulakem. Podle jeho názoru musí vojenské velení při operacích v urbanizovaných prostorech předpokládat, že v části města bude probíhat humanitární pomoc civilnímu obyvatelstvu, v jiné části téhož města peacekeepingová operace a o několik ulic dál bude probíhat regulérní boj. V realu se předpokládá, že bude docházet k časovému i prostorovému prolínání těchto jednotlivých fází.

Konkrétním příkladem jsou události v Mogadišu (1992-1993), když původní humanitární pomoc OSN v rámci mise UNOSOM I. přešla v misi peacekeepingovou UNOSOM II. s pravomocemi pro vojenský zásah, ke kterému došlo při následných tvrdých střetech odehrávajících se především v obydlených oblastech. Zároveň s boji však pokračovaly obě další nebojové fáze operace.

Právě tyto vojenské operace se stávají doménou působení CIMIC (civilně-vojenská spolupráce) a PSYOPS (psychologické operace), které hrají významnou roli v konfliktech v urbanizovaném terénu.

Jednotky CIMIC mají nejen zabezpečovat spolupráci s místními orgány státní správy, místními obyvateli, vládními a nevládními organizacemi a pomáhá při obnově infrastruktury, ale především předávat své praktické poznatky a informace, která mají výrazný vliv při operačním rozhodovacím procesu při operacích v zastavěných prostorech.

Z praktického hlediska jde o to, aby do jednotek a operačního procesu rozhodování byly začleněny speciálně vycvičené osoby s odpovídajícími jazykovými a kulturními znalostmi.

Činnost PSYOPS je orientována a určena směrem k veřejnosti v bojových zónách, nebo v zemích vystavených krizové situaci a jejímu řízení. V oblasti zastavěných prostor její význam stoupá s ohledem na velké množství civilního obyvatelstva a jeho snaze udržet si přehled o aktuální situaci během bojů. Významnou roli zde hraje snaha ovlivnit obyvatelstvo v jeho postoji k jednotlivým bojujícím stranám. Kromě obvyklé předoperační a přímé bojové podpory PSYOPS je v současné době zdůrazňován také jejich význam v tzv. postkonfliktní fázi vojenských operací.

Současnost

Vojenští odborníci logicky předpokládají, že budoucí bojová činnost bude stále více ovlivňována růstem městských aglomerací a přestože se bude význam moderních zbraní v boji zvyšovat, nejvýznamnějším prvkem operací v zastavěném terénu zůstane individualita každého vojáka. K jejich lepší připravenosti je směřován speciální výcvik, který se svým způsobem významně odlišuje od tradičního pěchotního výcviku.

Budoucím trendem je posun z tradičního řadového pěšáka k opravdovému specialistovi pro boj ve městě.

V USA byly již od roku 1990 připravovány projekty, jejichž cílem bylo zmapovat a posoudit možnosti příštích konfliktů v zastavěných prostorech. Oficiálně od roku 1993 začalo plánování a od roku 1995 byly realizovány projekty s cílem připravit vojáky, zbraňové a komunikační systémy na takovou úroveň, aby bylo možné úspěšně nasadit malé speciální jednotky v jakémkoli urbanizovaném prostředí na světě. Základními projekty se stal „2025 Urban Warfighter System“ a projekt ve výcvikovém středisku v Monterey, USA „Sea Dragon“ skládající se ze tří plánů: „Hunter Warrior“ (ukončena 1997), „Urban Warrior“ (1999) a „Capable Warrior“ (2000).

Současně s těmito aktivitami začala od roku 1996 tzv. Wargaming Division, fungující v rámci J-8 připravovat projekt simulační hry, která bude připravovat velitele na operační a taktickou různorodost operací v zastavěném prostoru. V letech 1997-1998 proběhlo několik úspěšných seminářů s tématem válečných her v urbanizovaném prostředí. Původní verze z roku 1997 Urban Warrior I War Game (UW-I) byla postupně upgradována a v jednotlivých modulech specializována.

Americké výzkumné centrum NRDEC (Nautic Research, Development and Engineering Centre) se v poslední době intenzivně věnuje vývoji systémů „Land Warrior“ a „Soldier Enhancement Program“ (z dřívějších projektů tohoto massachusettského centra je známá například výroba umělého pavoučího vlákna, jež nalezne své uplatnění v balistické ochraně, nebo projekt výsadkového modulu AGAS, prostředky protichemické ochrany, atd.).

Jiným ambiciózním projektem je program „JSSAP“ (Joint Service Small Arms Program), kterého se účastní všechny čtyři složky amerických ozbrojených sil (tedy armáda, námořnictvo, letectvo a námořní pěchota), jehož cílem je vytvoření systému šesti ručních zbraní pro vojáka budoucnosti.

V současnosti probíhá výzkum na bázi spolupráce v rámci skupiny JUW (Joint Urban Warrior), která se skládá z US Marine Corps (USMC) a US JOINT Forces Command (USJFCOM). Jejím cílem je posunout pojetí, rozvoj a experimentaci společných a kombinovaných operací s podporou programu CD&E (Concept, Development & Experimentation) na nejvyšší možnou úroveň.

Poslední zkušenosti z bojů v zastavěných prostorách, a to nejen americké armády, ale také například izraelské armády, ukazují na nezastupitelnou úlohu obrněné techniky, především tanků, při vedení boje s protivníkem, vyzbrojeným pouze lehkými pěchotními zbraněmi.

Při takovémto střetu jsou vlastní vojska dostatečně chráněna a dochází pouze k minimálním ztrátám, navíc použití těžké techniky působí na psychiku protivníka a podlamuje odhodlání k dalšímu odporu.

Díky těmto a některým dalším projektům jsou v současnosti americké jednotky vybaveny speciálními technologiemi, které výrazně přispívají ke zvýšení bojových schopností americké armády v zastavěných prostorech.

Pro boj ve městě jsou americké jednotky speciálně trénovány a moderně technicky vybaveny. Největší důraz je kladen na ochranu jednotlivých pěšáků. K jejich běžnému vybavení patří zařízení na noční vidění, neprůstřelná kevlarová vesta, GPS k přesnému určení pozic, puška Barret M82A1 s výbornou optikou a zaměřovacím systémem, jako předvoj jsou používáni roboti, jejichž úkolem je monitorovat terén a včas odhalit nepřítele před postupující pěchotou. Proti odstřelovačům je k dispozici „Akustický protiodstřelovačský systém“ (Acoustic Counter-Sniper System), který se skládá ze sítě mikrofونů instalovaných ve sledované zóně. Na základě analýzy zvuku letící kulky dokáže vypočítat trajektorii a provést odhad místa výstřelu. Tankové jednotky jsou vybaveny termokamerami, které monitorují okolní prostor a jsou schopny zachytit a rozlišit přes stěny budov potenciální útočníky.

Pro podporu vedení bojové činnosti v zastavěných prostorech se ve větší míře předpokládá využití létajících bezpilotních prostředků a pozemních robotů:

- ❑ Bepilotní prostředek PREDATOR vybavený videokamerami a protitankovými řízenými střelami HELLFIRE,
- ❑ Létající robot ISTAR (Inteligence, Surveillance, Target, Acquisition and Reconnaissance),
- ❑ Robot SOLEM (Special Operation Lemming) – pozemní robot, sloužící jako předvoj s úkolem prozkoumávat a detekovat protivníka vybavený nočním viděním.

Americká armáda používá v současné době k vedení bojové činnosti v zastavěných prostorech převážně tuto bojovou techniku:

- ❑ Bojové vozidlo M2/M3A3 Bradley k přepravě pěchoty a k vedení průzkumu.
- ❑ Letoun pro palebnou podporu AC-130H/U Spectre/Spooky.
- ❑ Úderný vrtulník AH-64D APACHE LONGBOW, disponující 30mm kanonem, protitankovými raketami a střelami HELLFIRE.
- ❑ Vrtulník UH-60 Black Hawk, schopný pojmout výsadek 11 vojáků.
- ❑ Transportní vrtulník MH-6J Little Bird, který je díky své lehkosti a malým rozměrům schopen přistát téměř kdekoli.

Do bojů v zastavěných prostorách ve větší míře zasahují vysoce přesné zbraně. Tyto jsou účinné nejen proti obrněné technice a letadlům, ale i proti lehké pěchotě a guerillovým armádám pohybujícím se v zastavěném prostředí nebo dokonce proti jednotlivým odstřelovačům. Kombinace nových a rozšířených senzorů spojená s výměnou informací mezi zaměřovacím systémem a údernou jednotkou (helikoptéra, střela...), umožňuje útočit i proti cílům, které byly dříve v urbanizovaných celcích jen těžce dostupné.

Budoucnost operací v zastavěných prostorech

Problematika komplikované infrastruktury a přítomnosti místního obyvatelstva zůstanou i do budoucna zachovány jako dvě základní charakteristické vlastnosti zastavěných prostor, které je budou jako bojiště nadále výrazně odlišovat od jiných typů operačních prostor.

Většina bojů v urbanizovaných terénech bude probíhat v rámci smíšených jednotek pod společným velením, které zabezpečí maximální využití všech vojenských prostředků. Cíle budou podobné ne-li stejné jako dnes - minimalizace vlastních ztrát a ztrát na životech místního obyvatelstva, identifikace nepřátelských pozic, vnitřní a vnější izolace protivníka, ovládnutí bojového prostoru nejen fyzicky ale i informačně a likvidace protivníka ve všech obsazených oblastech. Budoucí boj v tomto prostředí se často odehraje v krátkých intenzivních střetech malých skupin, které budou speciálně vycvičeny a vybaveny. Jednou z variant vize urbánního bojovníka je program „2025 Urban Warfighter System“, která spojuje několik různých výzkumných programů.

Koncept budoucího boje v zastavěných prostorech vyžaduje výrazně nové bojové schopnosti. Jako potomek existujícího „Land Warriora“ je očekáváno, že nový systém prototypu bojovníka pro rok 2025 musí obsahovat systémy C4ISR (command, control, communications, computers, intelligence, surveillance and reconnaissance-velení, řízení, komunikace, počítače, zpravodajství, pozorování, průzkum), maximální letální i neletální výzbroj, vysoký stupeň mobility a ochrany bojovníka a udržení si technologického náskoku před současnými i budoucími možnými protivníky.

Základem systému by měl být speciální oblek s integrovaným systémem C4ISR, který spolu s bojovými a ochrannými systémy umožní okamžitý přístup ke všem dostupným informacím potřebným pro vedení bojové činnosti. Základní výbava by měla obsahovat mobilní prostředky umožňující operace v horizontálním a vertikálním postavení v rychlosti, která výrazně překračuje současné maximum. Individuální senzory budou provádět stálou kontrolu zdravotního stavu organismu vojáka a další tepelné senzory budou současně monitorovat okolí.

C4ISR (command, control, communications, computers, intelligence, surveillance and reconnaissance-velení, řízení, komunikace, počítače, zpravodajství, pozorování, průzkum)

C4ISR v sobě obsahuje řadu senzorů a také spojení s vzdušnými i pozemními robotickými prostředky. Vytváří vlastní komunikační síť s mnoha vstupy v podobě senzorů (na zbraních, pozorovacích prostředcích, robotech), s procesními jednotkami (integrované počítače) a s informacemi, které je možno distribuovat každému vojákovi a veliteli na bojišti. Umožňuje plánování v průběhu akce, spojení s jinými vojenskými svazky v boji, zvýšenou schopnost porozumění situaci na bojišti a celou řadu dalších výhod. Celek rovněž zahrnuje prostředky okamžité péče v případě zranění za podpory senzorů monitorujících zdravotní a psychický stav.

Budoucí technologie umožní kombinaci termálního zobrazení s obrazovým zesílením jasu obrazu, denní a noční vidění, integrovaný displej se zbraňovým laserovým zaměřovačem cíle a čipem GPS do štítu ochranné helmy či brýlí jako „sloučené zobrazování“.

Výzbroj

Voják bude vyzbrojen zbraněmi OICW (Objective Individual Combat Weapon), OCSW (Objective Crew Served Weapon) - ruční zbraně pro vojáka budoucnosti s inteligentní municí, protitankovými prostředky typu „odpal-a-zapomeň“ (fire-and-forget) a pokročilými výbušninami. Celý zbraňový systém bude řízen automaticky nebo poloautomaticky a bude možné jej ovládat hlasem, popřípadě z velícího centra.

Mobilita

Velký důraz bude kladen na mobilitu každého jednotlivce. Předpokládá se pohyb nejen v horizontální, ale také ve vertikální dimenzi, který bude umožněn zavedením tzv. VAULT (Vertical Assault Urban Light Transporter). Tento prostředek umožní jednotlivým vojákům vyskočit do výšky 3-4 patra domu či přeskočit barikádu nebo překážku rychlostí do 55km/h.

Důležitým faktorem se také stane využívání lehkých nebo odlehčených materiálů při výrobě nábojů a zásobníků, které zásadně sníží váhu munice. Navíc část vybavení povezuou autonomní přepravní vozítka, tzv. *robotic mules* známé také jako UGV (unmanned ground vehicles).

Schopnost přežití

„Městský bojovník“ v roce 2025 bude pravděpodobně nosit speciální neprůstřelný oděv (s vestavěnými destičkami z kovokeramické slitiny), odolný proti následkům použití zbraní hromadného ničení (hermetický) i nepříznivým klimatickým podmínkám (chlazení i vyhřívání). Tento oděv bude speciálně upraven (pravděpodobně podchlazen) tak, aby nebyl detekován infračervenými senzory.

V bojové kombiněze bude mít vestavěna čidla, která budou neustále monitorovat všechny parametry vojákovy zdravotního stavu od tělesné teploty až po srdeční puls. V krizových případech bude systém oděvu (C4ISR) schopen přivolat zdravotnickou pomoc.

Zdrojové zabezpečení

Vojáci budou muset nést lehčí, ale koncentrovanější zásoby, které je zabezpečí minimálně na týdenní pobyt v bojovém prostoru. V městském prostředí se počítá s individuální čističkou vody. V případě baterií a palivových článků se uvažuje o nových technologiích, které v miniaturizované podobě využijí jadernou energii a budou schopny využít okolní vnější zdroje jako například solární a větrná energie apod.

Lidský prvek

Lze předpokládat, že „Urban Fighter“ v roce 2025 bude z pohledu lidského personálu výrazně odlišný od současného „Land Warriora“. Nové biotechnologické výzkumy naznačují, že v příštím období bude možné zajistit a posoudit vhodnost jednotlivých kandidátů. Výcviková a tréninková fáze pak bude nastavena individuálně podle daných genetických předpokladů a předpokládané vojenské specializace.

Závěr

Vliv měst a jejich aglomerací na politické, ekonomické a kulturní dění v jednotlivých zemích, ale i ve světě se bude nadále zvyšovat. Získání kontroly nad rozsáhlými městskými a příměstskými oblastmi se stane významnou, ne-li klíčovou otázkou úspěchu jakékoli další vojenské operace.

Důraz kladený na vývoj, výzkum a predikci jevů týkajících se boje v zastavěných prostorech v zahraničí více než jasně ukazují trendy, který bude do jisté míry ovlivňovat další tvorbu a koncepci rozvoje ozbrojených sil ve světě.

Literatura:

- MDWS. *Tradoc System*. [online]. 2003 [cit. 12.5. 2003]. Dostupné na: <<http://tradoc.monroe.army.mil/pao/dcx/amdws.pdf>>
- ASAS. *4th Infantry Division (Mechanized)*. [online]. 2003 [cit. 12.5. 2003]. Dostupné na www: <<http://pao.hood.army.mil/4id/equipment/content/asas.asp>>
- Battle Tanks. *Battle Tanks*. [online]. 2003 [cit. 28.3. 2003]. Dostupné na www: <http://www.battletanks.com/bradley_m2a2.htm>
- Boj ve městě. *Vojenské rozhledy*, 2003, č.2. [online]. [cit. 29. 10. 2003]. Dostupné na www: <http://www.army.cz/avis/vojenske_rozhledy/2003_2/60.htm>
- CORDESMAN, A.H. Iraq War Note: The True Nature of Urban Warfare <http://www.csis.org/features/030330_war-note.pdf>
- CSIS.org. [online]. 2003 [cit. 5.3. 2003]. Dostupné na www: <http://www.csis.org/features/030403a_warnote.pdf>
- CORDESMAN, A.H. Iraq War Note: Closing in on Baghdad - New Concepts of Joint War <http://www.csis.org/features/030403a_warnote.pdf>
- CSIS.org. [online]. 2003 [cit. 5.3. 2003]. Dostupné na www: <http://www.csis.org/features/030403a_warnote.pdf>
- CORDESMAN, A.H. Lessons of the Iraq War: Issues Relating to Grand Strategy, Asymmetric Warfare, Intelligence, and Weapons of Mass Destruction <http://www.csis.org/features/iraqllessons_grandstrategy.pdf>
- CSIS.org. [online]. 2003 [cit. 5.3. 2003]. Dostupné na www: <http://www.csis.org/features/iraqllessons_grandstrategy.pdf>
- CSSCS. *Weapons systems 2001*. [online]. 2003 [cit. 12.5. 2003]. Dostupné na www: <<http://tradoc.monroe.army.mil/pao/dcx/csscs.pdf>>
- „Dobývání měst.“ *100+1 Zahraniční zajímavost*. [online]. 2003, 22. vydání [cit. 20. 12. 2003]. Dostupné na www: <<http://stoplusjedna.newtonit.cz/stare/200322/so22a00b.asp>>
- Doctrine for Joint Urban Operations <http://www.globalsecurity.org/military/library/policy/dod/doctrine/jp3_06.pdf>
- Joint Publication 3-06 - 16 September 2002. *Globalsecurity.org*. [online]. 2003 [cit. 4.7. 2003]. Dostupné na www: <http://www.globalsecurity.org/military/library/policy/dod/doctrine/jp3_06.pdf>
- DUNNINGAN, J. Killer RPG Tactics for the Beginner. *StrategyWorld.com*. [online]. 2003 [cit. 4.7. 2003]. Dostupné na www: <<http://www.strategypage.com/dls/articles/20030711.asp>>
- FERRIS, J. A New American Way of War? C4ISR in Operations Iraqi Freedom, A Provisional View <<http://www.jmss.org/2003/spring-summer/documents/ferris-infops.pdf>>
- The Center for Military and Strategic Studies. [online]. 2003 [cit. 18.4. 2003]. Dostupné na www: <<http://www.jmss.org/2003/spring-summer/documents/ferris-infops.pdf>>

„Fighting in the streets.“ *The Washington Times*. [online]. 2003 [cit. 7.4. 2003]. Dostupné na http://customwire.ap.org/dynamic/files/specials/interactives/street_fight/index.html?SITE=DCMTS

FM 3-06.11 COMBINED ARMS OPERATIONS IN URBAN TERRAIN. *Army.mil*. [online]. 2003 [cit. 6.6. 2003]. Dostupné na [www: <http://www.adtdl.army.mil/cgi-bin/atdl.dll/fm/3-06.11/toc.htm](http://www.adtdl.army.mil/cgi-bin/atdl.dll/fm/3-06.11/toc.htm)

FM 90-10-1 An infantry's Guide to Combat in Built-Up Areas. U.S.Army Infantry School. 1993.

Forces: Weapons. *CNN.com*. [online]. 2002 [cit. 7.4. 2003]. Dostupné na [www: <http://www.cnn.com/SPECIALS/2003/iraq/forces/weapons/index.html](http://www.cnn.com/SPECIALS/2003/iraq/forces/weapons/index.html)

GERWEHR, S., GLENN R.W. *The art of darkness: deception and urban operations*. 1. ed.:RAND, 2000. s.70. ISBN 0-8330-2787-5.

GLENN, R.W. Denying The Widow-Maker (Conference on Military Operations on Urbanized Terrain) Washington, 1998.

HAHN II R. F.; JEZIOR B. Urban Warfare and the Urban Warfighter of 2025. *Army.mil*. [online]. 1999 [cit. 7.4. 2003]. Dostupné na [www: <http://carlisle-www.army.mil/usawc/Parameters/99summer/hahn.htm](http://carlisle-www.army.mil/usawc/Parameters/99summer/hahn.htm)

Handbook for Joint Urban Operation. *Joint Staff US.Army*. [online]. 2000 [cit. 11. 4. 2003]. Dostupné na [www: http://www.dtic.mil/doctrine/jel/other_pubs/juohdbk1.pdf](http://www.dtic.mil/doctrine/jel/other_pubs/juohdbk1.pdf)

„Internet ve válce.“ *100+1 Zahraniční zajímavost*. [online]. 2003, 7. vydání [cit. 12. 5. 2003]. Dostupné na [www: <http://stoplusjedna.newtonit.cz/stare/200307/so07a13a.asp](http://stoplusjedna.newtonit.cz/stare/200307/so07a13a.asp)

JOINT URBAN WARRIOR INFORMATION PAPER. *USMC.mil*. [online]. 2003 [cit. 20.5. 2003]. Dostupné na [www: <http://www.wargaming.quantico.usmc.mil/JCDE/InfoPaperJUW.pdf](http://www.wargaming.quantico.usmc.mil/JCDE/InfoPaperJUW.pdf)

JENKINSON, B. Winning the MOUT Fight: The Flak Vest vs Your Survivability. *Army.mil*. [online]. 2003 [cit. 2.4. 2002]. Dostupné na [www: <http://call.army.mil/products/CTC_BULL/02-9/jenkinson.htm](http://call.army.mil/products/CTC_BULL/02-9/jenkinson.htm)

KRULAK, Ch. C. The Three Block War: Fighting In Urban Areas, presented at National Press Club, Washington, D.C., 10 October 1997

Vital Speeches of the Day, 15 December 1997, p. 139.

KUSSIOR, Z. Ruská letecká výzbroj-bomby. *Military.cz*. [online]. 2003 [cit. 11.6. 2002]. Dostupné na [www: http://www.military.cz/russia/air/weapons/bombs/odab/odab.htm](http://www.military.cz/russia/air/weapons/bombs/odab/odab.htm)

LEGAULT, R. Urban Battlefield and the Army: Changes and Doctrines. *Army.mil*. [online]. 2003 [cit. 2.4. 2002]. Dostupné na [www: http://call.army.mil/products/mout/docs/39-44_e.pdf](http://call.army.mil/products/mout/docs/39-44_e.pdf)

Marine Corps Warfighting Publication 3-35.3. *Military Operations in Urbanized Terrain*. 1998.

Military Operations on Urbanized Terrain (MOUT). *Globalsecurity.org*. [online]. 2003 [cit. 4.7. 2003]. Dostupné na [www: <http://www.globalsecurity.org/military/library/policy/army/fm/90-10/toc.htm](http://www.globalsecurity.org/military/library/policy/army/fm/90-10/toc.htm)

MOUT - Decision-Making in Urban Operations <http://www.ari.army.mil/outreach/training_3.htm

Army Research Institute (ARI) Report. *Army.mil*. [online]. 2003 [cit. 2.4. 2002]. Dostupné na [www: <http://www.ari.army.mil/outreach/training_3.htm](http://www.ari.army.mil/outreach/training_3.htm)

M1A1 Abrams Lessons Learned During Iraq War 2003. *StrategyWorld.com*. [online]. 2003 [cit. 14.4. 2002]. Dostupné na [www: <http://www.strategypage.com/gallery/default.asp?target=abrams_lessons_learned.htm](http://www.strategypage.com/gallery/default.asp?target=abrams_lessons_learned.htm)

Rybková E. Britské týdeníky 10/2003.

BBC. [online]. 2003 [cit. 12. 5. 2003]. Dostupné na [www: <http://cgi.bbc.co.uk/czech/britanie/030308_weeklies.shtml](http://cgi.bbc.co.uk/czech/britanie/030308_weeklies.shtml)

SABOLČÍK, D. *Perspektivy vedení operací a bojů v zastavěných prostorech : dílčí studie ÚSS/2002-S-2-015*. Brno: Vojenská akademie v Brně, Ústav strategických studií, 2002. 66 s.

SABOLČÍK, D. „Operace vedené v zastavěných prostorech.“ *Vojenské rozhledy*, 2003, č. 3. [online]. [cit. 1. 2. 2004]. Dostupné na [www: http://www.army.cz/avis/vojenske_rozhledy/2003_4/rozhledy4.pdf](http://www.army.cz/avis/vojenske_rozhledy/2003_4/rozhledy4.pdf)

SPILLER, R. Sharp Corners: Urban Operations at Century's End <<http://call.army.mil/products/mout/docs/sharp-corners.pdf>.

Army.mil. [online]. 2003 [cit. 12. 5. 2003]. Dostupné na [www: <http://call.army.mil/products/mout/docs/sharp-corners.pdf](http://call.army.mil/products/mout/docs/sharp-corners.pdf).

Taking it to the Street. *NBC.com*. [online]. 2003 [cit. 1. 5. 2003]. Dostupné na [www: <http://www.msnbc.com/modules/Newsweek/urbanfighting/urbanfighting.asp](http://www.msnbc.com/modules/Newsweek/urbanfighting/urbanfighting.asp)

Urban Warfare Guide. *BBC.com*. [online]. 2003 [cit. 12. 1. 2004]. Dostupné na [www: <http://news.bbc.co.uk/nol/shared/spl/hi/middle_east/03/urban_warfare/html/default.stm](http://news.bbc.co.uk/nol/shared/spl/hi/middle_east/03/urban_warfare/html/default.stm)

Urban Warfare Video. *NBC.com*. [online]. 2003 [cit. 1. 5. 2003]. Dostupné na [www: http://www.msnbc.com/modules/flash_mediateam/f_030225_urbanspecial/preview/show1024.asp](http://www.msnbc.com/modules/flash_mediateam/f_030225_urbanspecial/preview/show1024.asp)

Vedení operací a bojové činnosti v zastavěných prostorech

Následující příspěvek navazuje na článek „Charakteristika, zásady a principy vedení operací a bojů v zastavěných prostorech“ z VR 2/2004, který se zabýval hlavními problémovými oblastmi celkové koncepce a charakteristiky operací, zásadami a principy vedení bojů v zastavěných prostorech. V této části příspěvku jsou tyto problémy převáděny na požadované schopnosti a možnosti každé činnosti ve vojenských operacích. Tam, kde jsou specifické potřeby pro příslušné speciální oblasti, je nutné je identifikovat.

Požadované schopnosti bojových jednotek a útvarů

Velení a řízení. Schopnost nižších velitelů vést předpokládá odlišnou dimenzi. Je naprosto nezbytné, aby tito velitelé byli schopni především motivovat své družstvo (četu) za každé situace. Právě nejnižší velitelé v zastavěném prostoru řídí boj, proto schopnost nižších velitelů vést je v tomto směru rozhodující. Pro vysoký stupeň samostatnosti je rozhodující, aby v době plánování vyšší velitelé vydali jasný a jednoznačný úkol (záměr) stávající bojové činnosti. Směrnice a výcvik musí zajistit, že velitelé dokonale pochopí rozhodnutí nadřízeného stupně a budou schopni vést boj.

Boj zblízka (jednotky sesednuty nebo pěšky), jeho decentralizované provedení a rychle se měnící situace na nepřehledném městském bojišti kladou na nejnižší velitele a na prostředky, které jsou k dispozici pro proces velení a řízení, velmi velké a obtížné požadavky. Proto bude důležité, aby vyšší velitelé a jejich štáby vytvářeli podmínky pro nižší výkonný stupeň. Musí proto projít řádným výcvikem vztahujícím se k této komplexní formě boje. To znamená, že pro velitele musí být k dispozici vhodní instruktoři a jiné vzdělávací, a především výcvikové možnosti.

Pokud jde o prostředky, které podporují proces velení a řízení, budou kladeny nároky na přehled o situaci, ve které se daná jednotka nachází, kvůli skutečnosti, že rozhodovací proces probíhá mnohem rychleji. Znalost situace, své polohy ve vztahu k vlastnímu mužstvu, budou zásadně ovlivňovat bojové ztráty (které by mohlo způsobit ničení vlastních řad).

Standardním vybavením jsou spojovací prostředky. Povaha stavebních materiálů použitých v zastavěných prostorech, jako např. kámen, beton a ocel, má na dosah vysílání a příjmu stávajících prostředků nepříznivý vliv, který vážně omezuje komunikaci s podřízenými jednotkami v tomto terénu. Zde se otvírá široké pole působnosti pro možnosti přizpůsobení stávajících spojovacích prostředků podmínkám vyplývajícím z charakteristiky prostředí.

Na nejnižších stupních velení je spojení velmi omezeno. I když signály pažemi nebo praporky a ústní komunikace zůstávají reálné, prakticky však v okamžiku zahájení a průběhu boje vzhledem k budovám, hluku, dýmu, palbě apod. jsou bez užitku. Jako velmi účinná se ukazuje první řada spojovacího zařízení „handsfree“ (s volnými rukama), která byla nedávno zavedena například v Holandsku, má dostatečně dlouhý dosah vysílání a přijímání (400–500 m) v zastavěných prostorech a udržuje tuto úroveň po dobu použití [2].

Odborné znalosti vztahující se k použití civilních telefonních ústředěn (analogových nebo digitálních) a různých typů telefonních linek a systémů mobilních telefonů bude nutné také

přehodnotit na požadovanou úroveň. Především z důvodu odposlouchávání a rušení tohoto typu (civilních) prostředků pro vojenské použití.

Zpravodajská činnost. Stejně jako trojrozměrné mapování dříve, nabízí současná technika velkou řadu možností shromažďování nutných informací o terénu, které jsou pro operaci důležité. Kromě standardních způsobů získávání informací nelze opomenout např. informace z internetu, místních knihoven apod., které mohou poskytnout důležité doplňující údaje o zastavěném prostoru.

Nepřehlednost způsobená budovami, skutečnost, že nepřítel se může v městských prostorech (budovách) lehce skrýt, a rychle se měnící okolnosti znamenají, že jsou velmi důležité spolehlivé včasné zprávy a informace. Shromažďování požadovaných informací provádějí průzkumné jednotky na stupni divize, brigáda a průzkumná četa na stupni prapor. Vzhledem k vysoké zranitelnosti bojových vozidel patřících jednotkám je nepravděpodobné, že by jednotky při intenzivním vedení boje byly schopné vést bojovou činnost nasednutý. Proto musí být jednotky schopny provádět průzkum vybraných cílů pěšky. Pro svou dokonalejší činnost musí být jednotky vybaveny laserovými značkovači cíle a prostředky umožňujícími vidění za rohy budov a stavení. Stupeň divize v blízké budoucnosti bude mít k dispozici dálkově ovládaný bezpilotní prostředek (samostatně i jako součást OTS – operačně taktického systému), který je schopen získávat informace o zájmových prostorech a objektech v reálném čase.

Pěší a mechanizované jednotky nemají organicky začleněnou průzkumnou kapacitu a mohou věnovat pouze omezený počet osob k provádění bojového průzkumu. To nestačí k uspokojení vysoké potřeby informací v reálném čase. Bude nutné se vyvarovat jakékoliv ztrátě času vyplývající ze shromažďování, vyhodnocování a distribuce zpráv vzhledem k rychle se měnící bojové činnosti a velmi rychlému rozhodování. Zvláště v situacích, které jsou pro živou sílu příliš nebezpečné, musí mít jednotky přístup k automatizovaným prostředkům (robot-type-means) nebo dálkově ovládaným dopravním prostředkům vybaveným nutnými snímači nebo jinými detekčními prostředky k získání požadovaných informací. Na druhé straně musí vyšší stupně velení poskytnout všem podřízeným velmi podrobné informace o té části zastavěného prostoru, ve které budou plnit následné úkoly. Především bude nutné se zabývat otázkou, jakým způsobem se získané informace (z internetu, foto snímky, zaregistrované mapy, mapy ulic, turistické mapy, plány kanalizace a technické infrastruktury včetně jejich sítí apod.) budou správně a v čas distribuovat jednotkám.

Nezanedbatelnou úlohu, jako zdroj informací o prostoru při přípravě boje, bude sehrávat místní obyvatelstvo. Velmi účelné se ukázalo přidělení vybraných osob (z řad místního obyvatelstva), které byly vycvičeny ve shromažďování a zpracovávání zpráv z lidských zdrojů (HUMINT) a tlumočnicků.

Pod zpravodajskou službou (v souvislosti s touto studií) jsou také zahrnuty specifické (softwarové) prostředky pro ženijní jednotky, které mohou být využity k reprodukci map a k výpočtu zbytkové hodnoty, např. budov vzhledem k zaujímání postavení atd. Tyto informace lze zpracovávat pomocí moderních technologií a mohou vést k včasné distribuci podrobného 3D (trojrozměrného) mapování v jakémkoli měřítku zúčastněným jednotkám. Hodnotná a k poškození náchylná infrastruktura, kulturní památky atd. mohou být včas zaznamenány a začleněny do pravidel (zásad) činnosti (Rules of Engagement).

Během provádění mírové operace se shromažďuje velké množství informací. K velitelství proto musí být přiděleny osoby, které je budou sbírat, zpracovávat a vyhodnocovat.

Manévr. Možnosti tanků a obrněných vozidel nemohou být v zastavěném prostoru plně využity. Budovy, úzké ulice, zřícené budovy atd. omezují účinnost zbraňových systémů a mobilitu těchto vozidel. Jakmile se boj nasazených mechanizovaných jednotek stává neúnosným, jednotky sesedají a pokračují v boji, pokud možno za podpory tanků a obrněných transporterů. Zbraňové systémy obou typů vozidel by proto měly mít schopnosti a munici k napadání živé síly (spřažené kulomety) i bojových postavení a úkrytů (schopnost ničit bunkry – svou mohutnou ničivou silou). Kromě toho se bojující jednotky neobejdou bez potřebné ženijní munice, prostřednictvím které budou bořit zdi a probourávat otvory (velikosti člověka) k pronikání do jednotlivých budov a stavení.

Jak již bylo konstatováno, tank musí postupovat v součinnosti s mechanizovanými (pěšími) jednotkami, které tvoří jeho ochranu. Tank se neobejde bez spojení „okolí s osádkou uvnitř“. Pravděpodobně půjde o známý tankový (telefonní) hovorový systém (THZ), vyvedený na korbu tanku. V případě útoku protitankových zbraní shora bude nutné zranitelná místa na horní části bojových vozidel opatřit přídatným pancířem.

Nemohou-li vozidla dále poskytovat podporu, boj je veden pěšky s maximální podporou minometů, dělostřelectva a ženijních jednotek, které částečně nahrazují ničivou sílu kanónů tanků a kulometů bojových vozidel. Z těchto důvodů bude nutné poskytnout jednotkám zbraně a munici, které budou kompenzovat tento nedostatek podpory. Příkladem vývoje a analytických pracovišť jsou granátomety (40 mm, u nás 30 mm) a speciální puškové granáty. Stejně jako tyto zbraně, které obvykle využívají účinků výbušnin, jednotka musí být vybavena víceúčelovým mechanickým nářadím, které lze využívat pro vstup do domů nebo jiných staveb přes okna či dveře. Kromě toho tyto prostředky by měly sloužit k probourávání zdí uvnitř budov. Příkladem jsou druhy specializovaných páčidel a jednoduchých beranidel. Ve výbavě nesmí chybět žebříky s možností prodloužení, stoupací hřeby a lana.

Když jednotky vstupují do domů nebo objektu, je nutné počítat s přechodem ze světla do tmy. Po krátkou dobu je jejich reakce, vzhledem k nepříteli či civilistům přítomným v domě, částečně omezena. Je důležité, aby v krátkém časovém intervalu dokázali rozlišit cíle, které napadnout a které ne. K tomu musí být vybaveny prostředky, které mohou působit proti jejich dočasné „slepotě“. Pro použití v menších prostorech, kvůli dosahu, lze využít baterku (její bílé světlo) a pro činnost ve větších temných prostorech a za podmínek slabé viditelnosti lze využít přístroj pro noční vidění.

Boj zblízka vyžaduje, aby jednotky byly schopny vést rychlou palbu na cíle pomocí malých zbraní. Současné pušky a samopaly (svou ráží a délkou) zcela nevyhovují pro boj zblízka v budovách, sklepích a poschodích. Je potřebná malá praktická zbraň (krátká hlaveň a žádná pažba). Dále bude rozhodující počet nábojů v zásobnících, kde malorážní zbraň pro svůj větší počet nábojů v zásobnících umožní jednotlivci vést střelbu po delší dobu. Převaha v palbě může znamenat zisk nebo znovu získání iniciativy. Otázka, zda větší množství munice, a tedy váha navíc, může být kompenzována lehčí municí nebo municí s lehčí ráží, je v současnosti zkoumána.

Dalším požadavkem je potřeba speciální munice pro malé zbraně, která se po nárazu na tvrdý povrch (zdi) neodrazí a která může proniknout stěnami mezi dvěma místnostmi. Důvody jsou zabránění zbytečným ztrátám a střelení do vlastních vojáků v přilehlých místnostech nebo prostorech. Lze uvést např. střepinovou municí, která se po nárazu na tvrdý povrch zploští a spadne na zem jako mince (neodráží se).

Tradiční způsob označování cílů v zastavěném prostoru je také příliš obtížný. Navíc při boji zblízka zůstávají cíle viditelné pouze na krátkou dobu. Proto by měl existovat prostředek

pro označování cílů, který umožní rychlou a přímou palbu na mizivé cíle. Toho by se mohlo dosáhnout pomocí laserového zaměřovače, který může být připevněn k liště namontované na pušku nebo samopal.

Kvůli budovám je obtížné zřídit více postavení, odkud by se vedla palba na nepřátelské cíle. Proto budou nutná např. akustická detekční zařízení, kterými je možno okamžitě zjistit umístění nepřítele.

Přítomnost nepřátelských jednotek nebo příslušníků místního obyvatelstva v domech nebo objektech nelze stanovit předem. Ke každé budově bude nutno přistupovat jako by v ní byly nepřátelské jednotky. Takovýto postup velmi zpomaluje činnost postupujících jednotek. Pro urychlení je vhodné využívat čidel zjišťujících přítomnost lidí. Nejsou-li žádné osoby v budově zjištěny, je možno jí bezpečně projít.

Dalším důvodem, pro který je zpomalován postup jednotek, je čelit překážkám a nástrahám. Proto bude třeba odborných znalostí a prostředků k jejich včasnému zjištění a odstranění. Z toho důvodu jsou pěším skupinám přidělovány ženijní odborníci, pokud již nejsou začleněni organicky. Pro zvýšení bezpečnosti vlastních příslušníků existují automatická čidla schopná zjistit výbušniny a zneškodnit je.

Kromě toho ženijní specialisté musí být k dispozici, pokud jde o radu či pomoc:

- ☐ zda použít nebo nepoužít kanalizaci;
- ☐ jak postupovat při požárech, které často propukají;
- ☐ co dělat v případě nebezpečí plynoucího z poškozeného plynového a elektrického vedení;
- ☐ nebezpečí ze všech průmyslových závodů (např. chemických);
- ☐ o charakteristice terénu v oblastech delt, uspořádání přístavů atd.

Nejsou-li v budově nepřátelské jednotky, měla by zůstat část sil vlastních jednotek, aby se tak zabránilo opětovnému obsazení nepřítelem. K tomu, aby nebylo nutné ponechávat velké množství živé síly ve vybojovaných budovách lze zabránit nepříteli v přístupu do těchto domů a objektů, např. pomocí „betonové pěny“ (a). Tato místa musí být označena. Řešením jsou aerosoly s fluorescenční barvou nebo křída, které lze použít za tmy.

Ženijní jednotky. Pokud jde o manévr, hraje mobilita (mobility) a opatření proti ní (countermobility) významnou úlohu. Ženijní jednotky musí být schopny ovládat automatické prostředky (robot-type), které je možno použít dálkově pro průzkum i odstraňování překážek. Budou-li se používat výbušniny, půjde o využívání speciálních výbušnin se speciálním účinkem. Kromě toho, ženijní jednotky využívají speciální drátěné překážky, které lze rychle postavit a použít k uzavření silnic a prostorů vzhledem k místnímu obyvatelstvu, nebo zajištění vlastních boků.

Během mírových operací by se měl hned na počátku zabránit jakýkoli náznak eskalace (například v důsledku návratu uprchlíků, výtržnosti, nepokojů apod.). Pokud se i přesto situace vyhrocuje, dostupné jednotky, technika a platná pravidla činnosti (ROE) nebudou vždy stačit. Z těchto důvodů by jednotkám měla být přidělena pomocná jednotka pro zajištění pořádku a bezpečnosti a k tomu speciální prostředky. Ostatním jednotkám by měly být poskytnuty zbraně bez smrtícího účinku (nonlethal weapons) a tyto by se měly snažit zabránit dalšímu vyhrocování situace. Tyto činnosti se také neobejdou bez speciálního výcviku.

Palebná podpora. Jednou z charakteristik minometů (mechanizovaných praporů) a dělostřelectva brigád je možnost napadat plošné cíle. V boji ve městě jsou cíle tvořeny jednou nebo více budovami, jsou to tedy spíše bodové cíle než plošné. Navíc, některé plošné cíle jsou méně vhodné, pokud jde o bezpečnost vzhledem k vlastním jednotkám bojujících v blízkosti cíle, přítomnosti místního obyvatelstva a zbytečným ztrátám, které tento způsob palebné podpory může způsobit. Zde bude na místě, aby v době plánování zásob munice bylo uvažováno o vyšším množství zásob tzv. přesné munice (s koncovým naváděním). Kromě toho dělostřelectvo musí zvažovat, zda munice uváděná do činnosti snímačem (SFM – sensor fused munition) bude také vhodná pro použití proti obrněným cílům v zastavěných prostorech.

Palebná podpora pozemních jednotek bude trvale zajišťována s důrazem na krátké doby odezvy a rychlost. Pokud jde o velikost, a následkem toho o sníženou mobilitu současných (budoucích) minometných a dělostřeleckých systémů, bude nutné zvážit, zda jednotkám působícím v zastavěných prostorech neposkytnout minomety malých ráží. Je paradox, že právě „zastaralé“ 60 mm minomety s tříštivou municí (příklad z holandské armády) se kvůli přesnosti a rychlým časům odezvy (střelec může být také pozorovatelem) ukazují dokonce výhodnější a lepší. Kromě toho, vlastní boj v zastavěných prostorech vedou čety a roty, proto bude nutné, aby minometné čety byly řízeny rotami. Navíc bude nutné vyřešit spojení pozorovatelů (rotních) a vedlejších pozorovatelů (četa i skupina) přímo k jednotlivým minometům nebo sekci ohledně požadavků na palebnou podporu. Naskytá se myšlenka na stupni rota i četa vytvořit různé spojovací (rádiové) sítě palebné podpory. Požadavkem budou zvláštní komunikační prostředky.

Během boje bude často použit dým k maskování manévrů, přesunů a rozmísťování jednotek. Nové trendy v této oblasti prezentuje tzv. multispektrální dým (b), který ztěžuje pozorování. Při vedení bojové činnosti v noci se používají osvětlovací střely buď ke zjišťování nebo určování nepřítele, dokonce slouží jako výstraha pro jiné strany, pokud hrozí nebezpečí eskalace. Částečně by mohl být uspokojen tento požadavek zajištěním vhodných dýmových a osvětlovacích střel (granátu) pro granátomety ráže 40 mm (jiné státy již zavádějí).

Zastavěný prostor, kvůli budovám, omezuje palebnou podporu bojových vrtulníků především z důvodu nevyhovující stávající munice.

Ochrana. Zastavěné prostory jsou ideální pro přepadové operace formou obklíčení nebo prosakování. Vzhledem k zástavbě je nemožné fyzicky střežit všechny přístupy. K tomu je třeba přizpůsobit systém pozorování, pravděpodobně pasivní. Proto bude nutné vybavit jednotky statickými i mobilními snímači a nezbytnými protipěchotními prostředky, musí existovat možnost pozorování za tmy nebo špatné viditelnosti. Tento požadavek lze splnit pomocí stávajících prostředků na základě teplotního zobrazování, pomocí obrazových zesilovačů a nových prostředků (např. jsou zaváděny brýle pro noční vidění).

Zvláště rozsáhlé městské oblasti mohou nabízet skryté přiletové směry pro nepřátelské vrtulníky. Zabezpečení odpovídající obrany ze vzduchu je tedy nutnou podmínkou pro úspěch operací v zastavěných prostorech. Je nutné zvážit, zda prostředky běžně přidělované, jako např. radiolokační vybavení, budou přidělovány výhradně jednotkám určeným ke specifickým úkolům.

Dalším účinným opatřením je zlepšení osobní ochrany jednotlivce. Voják v boji obvykle postrádá ochranu poskytovanou obrněným vozidlem. Při postupu pěšky musí být chráněn proti úlomkům dřeva, kovu a kamení, písku a prachu, poškození smyslů (zvláště zraku a sluchu) a proti ohni. Tato ochrana musí obsahovat odpovídající chrániče sluchu (c), ochranné

brýle, chrániče kolen a loktů, rukavice a zesílené ohnivzdorné oblečení (na ramenou, loktech, bocích a kolenou).

Také maskovací barvy bojové uniformy bude nutné přizpůsobit městskému prostředí, kde kromě červeného a žlutého odstínu cihlových zdí jsou hlavní barvy bílá, šedá a černá. Účelně bude nosit tyto barvy pod stávající uniformou, nebo použít určitý druh přehození (jak je tomu v případě maskování v zimním období apod.).

Pro zlepšení ochrany a opevnění postavení v zastavěných prostorech se nepočítá pouze s tradičními prostředky opevnění, ale také s možnostmi vyplývajícími z vývoje nových technologií (jako např. odlehčené fragmentační desky nebo tabule). Zvláště pokud není k dispozici dostatek času a výzbroje, nabízejí tyto prostředky další ochranu proti účinkům střelby z malorážních zbraní a účinkům tříštění. V současné době vede vývoj ke zlepšování kvality a snižování váhy stávajících balistických tabulí používaných na bojových vozidlech.

Zastavěné prostory vytvářejí výborné prostředí pro klamání. Toto klamání může rozhodným způsobem ovlivnit nepřítele v náš prospěch. Nepřítele je možno klamat např. *hlukem prostředí*, kdy budou simulovány určité činnosti (přesun vozidel, zvuky boje atd.), nebo *použitím cvičného střeliva, klamných cílů*. Kromě toho městské prostředí nabízí spoustu příležitostí k takovým činnostem, jako je rozšiřování dezinformací prostřednictvím tisku a místních obyvatel a tzv. *krmením snímačů nepřítele* takovým množstvím informací, že není schopen je zpracovat včas.

Ženíjní jednotky. V souvislosti s ochranou a klamáním v zastavěném prostoru sehrává maskování klíčovou úlohu ve všech druzích boje. Maskovací materiál bude nutné poskytnout především na zbraně (zbraňové systémy), techniku (zařízení) a palebná postavení, které bude nutné připravit pro vedení bojové činnosti. Při plánování je vhodné prověřit a následně využít dostupných prostředků z místních zdrojů.

Boj v zastavěných prostorech se vyznačuje, kromě jiného, vznikem mnohých lokálních požárů, které bude nutné likvidovat. Z toho vyplývá požadavek nejenom na specialisty, kteří budou pověřeni likvidací těchto požárů, ale také na protipožární vybavení jednotek. Protipožární ochranu a boj proti požáru lze také organizovat s využitím místních zdrojů (městských požárních odborů, protipožární techniky a zařízení na závodech, společenských budovách a administrativních budovách, letištích apod.).

Pod označení „ochrana“ spadá i vyhledávání všech druhů elektrického vedení, vodo- vodního potrubí a plynovodů. K tomu jsou využívány ženíjní jednotky (vybraní odborníci) se speciálními přístroji.

Za účelem (pasivní) ochrany proti zbraním hromadného ničení bude nejprve třeba rozebrat potenciální důsledky při použití těchto zbraní v zastavěných prostorech. Ne všechny stávající prostředky (vybavení) OPZHN, které mohou být poskytnuty v oblasti pozorování a zjišťování ZHN, fyzické ochrany a kontroly kontaminace v městském prostředí, budou vyhovovat. Proto bude nutné jejich účinnost přezkoušet a prověřit. Vzhledem ke konkrétnímu nebezpečí, které by mohlo vzniknout, je třeba vypracovat odborné posouzení situace zvenčí již předem (před pronikáním do městského prostoru), pokud jsou při operaci vedené v zastavěném prostoru zjištěny vojenské otravné a průmyslové škodlivé látky nebo kontaminace prostředí.

Logistická podpora (zabezpečení služeb). Vedení boje zblízka v zastavěném prostoru klade vysoké požadavky na logistickou podporu a celkové zabezpečení bojové činnosti. Fyzické požadavky na vojáka v boji znamenají zajištění zásob stravy a vody. Předpokládaná rychlost

spotřeby munice znamená přísun munice bojovým uskupením (rotám, četám) podle požadovaných druhů munice. Zvýšení počtu raněných vyžaduje systém jejich ošetření a evakuace.

V důsledku stresu z boje bude nutné se zabývat vyšším počtem ztrát na živé síle. Odlišný druh prostředí se projeví vznikem různých typů ztrát. Především bude třeba stále zkoumat jejich kvantitu a kvalitu ve smyslu faktorů intenzity u těchto druhů operací.

Stávající logistický systém je založen na vedení války manévrem mechanizovanými prostředky. To znamená, že struktura systému je sestavena z částí (stavebnicová), je pružná a vyžaduje menší počty osob. Takovýto systém je určen k zásobování rozptýlených jednotek na „prořídlem“ bojišti a evakuaci raněných ve stanovených časových limitech.

Jedním z aspektů nové koncepce je, že zásoby jsou dodány centrálně na stupeň rota nebo nižší prostřednictvím paletového nakládacího systému. Při bojích v zastavěném prostoru se však zásoby musí dostat k rozptýleným a izolovaným jednotkám, které jsou ještě menší. Bude proto důležité zvážit, jaký má tato koncepce vztah k operacím ve specifických podmínkách městského prostředí. V této souvislosti je třeba také zvážit faktor terénu ve vztahu k navrhovanému paletovému nakládacímu systému.

Přítomnost místních obyvatel nás vede k dalším úvahám, protože může klást na logistický systém další požadavky. Z humanitárního válečného práva, ve vztahu k místnímu obyvatelstvu vyplývají povinnosti, které zavazují bojující jednotky zabezpečit raněným zdravotní péči, distribuovat jídlo a vodu, pokud je to nutné, a dokonce místní obyvatelstvo evakuovat (armády aliance řeší tzv. operacemi zajišťujícími evakuaci nekomatantů – NOE) [2, 5].

Zásobování. Bojové operace v zastavěných prostorech jsou fyzicky velmi náročné, z čehož vyplývají i nároky na dostatek a kvalitu stravy. Je proto možné, že i když bude zásobování pravidelné, neposkytne běžná strava dostatek kalorií. Spotřeba vody bude také zvýšená. Tento požadavek lze naplnit dodávkou plnohodnotného jídla a tekutin.

Soudobé bojiště stále více vyžaduje od vojáka v boji používat moderní zbraňové systémy, různorodé optické přístroje apod., jejichž fungování je závislé na energii. Zpravidla půjde o energii z baterií. K tomu, aby voják mohl plynule pokračovat v boji, je nutné zabezpečit dodávku těchto baterií. Kromě toho je třeba pracovat na technických řešeních, jejichž výsledkem by byly lehčí baterie s delší životností a vyšším energetickým účinkem.

K provádění zásobování bude vhodné využít obrněných nákladních vozidel nebo obrněných vozidel vhodných pro převážení uvedeného materiálu, do té doby, pokud zastavěný prostor nebo nepřítel jejich nepřetržité používání znemožní. Tato vozidla musí být schopna přežít na bojišti, proto musí být vybavena stejnými ochrannými prostředky jako vozidla bojová. Není-li použití obrněných vozidel dále možné, přísun zásob a evakuace raněných (po ošetření) budou prováděny pěšky. Stavebnicový systém přepravování (nošení) musí být upraven tak, aby vojákovi umožňoval přepravovat zásoby a přitom mít volné ruce.

Boj zblízka vyžaduje vyšší spotřebu munice než operace za jiných podmínek. Proto sestavení standardní doplňující jednotky (standard loading unit), která je distribuována zásobovacími rotami, musí být podle toho upraveno. Pro boj zblízka bude nutné stanovit tzv. míru spotřeby (faktor intenzity) druhů munice.

Údržba a obnova. Poškozená nebo vadná vozidla v zastavěném prostoru, v době vedení operace, je nutno považovat za ztracená, alespoň dočasně. Jejich obnova není obtížná pouze kvůli městské zástavbě, ale také kvůli skutečnosti, že všechny silnice v prostoru mohou být zataraseny. Z tohoto důvodu je schopnost provádět opravy škod (obnova pohyblivosti, k zamezení izolace a tak ztrátě), způsobených bojem na vozidlech, na úrovni nejnižších jednotek stále důležitější.

Zdravotnická podpora. Prostředky zdravotnického odsunu, obrněné nebo jiné, provádějí odsun raněných, pokud to situace dovoluje. Stane-li se odsun nemožným, budou ranění odsunováni pěšky na místa, kam se nejlépe dopravní prostředky dostanou. K odsunu raněných z domů, sklepení nebo obtížným terénem jsou stávající nosítka prakticky bez užítku pro svou délku a nepružnost materiálu. Pro tyto podmínky vyhovují plátěná nosítka, která jsou dostatečně pružná, lze je svinout a může je přenášet jediná osoba.

Odsun raněných pěšky je časově velmi náročný. Ošetření raněných, pokud povedou jednotky bojovou činnost, nebude vždy nejvyšší prioritou. Aby se však zvýšila možnost přežití raněných, bude třeba přezkoumat, zda pracovní postupy zdravotnických jednotek („Role jedna“-zdravotnická pomoc 1. stupně) jsou u manévrujících jednotek adekvátní tomu, aby byla zabezpečena účinná podpora při tomto druhu operace.

Je vysoce pravděpodobné, že dříve než budou ranění ošetřeni a evakuováni, bude nutné provést určitý druh „pomoci“. Především půjde o vyproštění raněných ze sutí, sklepení nebo z výškových budov. Proto musí být zdravotníci a jiné osoby, odpovědné za tyto úkoly, vybaveny prostředky pro vyprošťování a šplhání.

Vzdělávací a výcvikové principy pro operace v zastavěných prostorech

Přechod AČR na profesionální armádu řeší v současné době **reforma** ozbrojených sil, kde významnou úlohu sehrává v rámci „Koncepce výstavby profesionální AČR“ systém vzdělávání a výcviku profesionála. Naskytá se možnost do této koncepce zapracovat nezbytnou filozofii vzdělávání a výcviku, na které bude záviset i příprava jednotek a útvarů k operacím v zastavěných prostorech.

V této části článku bude cílem pojednat o nezbytné filozofii vzdělání a výcviku, na které se musí výcvik, vztahující se k operacím v zastavěných prostorech, zakládat. Po uvedení doplňujících koncepcí, zásad vzdělání a výcviku je označen každý stupeň výcviku vzhledem k tomu, kdo (která cílová skupina) musí cvičit a v čem, kde, kdy, s čím a jak.

Pro všechny druhy jednotek bude vedení bojové činnosti v zastavěném prostoru znamenat vysoké nároky na plán výcviku, který je již v současnosti velmi nahuštěný. Po vytvoření času a prostoru ve výcvikovém kalendáři je třeba, aby stupeň prapor (brigáda) provedl odpovědný výběr a vyloučil výcvikové oblasti, možná dočasně, nebo jim dal nižší prioritu.

Složitost a intenzita operací v zastavěných prostorech znamená, že výcvik musí být co možná nejrealnější. Jednotky a jednotlivci se musí ocitnout v situacích, které se podobají skutečným situacím („cvič – jak bojuješ“). Pouze tímto způsobem lze vyučovat a cvičit správné dovednosti. Výcviková zařízení, ve kterých se bude výcvik konat, se musí co nejvíce podobat skutečným zastavěným prostorům.

Proces vzdělávání a výcviku pro boj v zastavěných prostorech lze nejúčelněji rozdělit do čtyř stupňů:

- ❑ jednotlivci a skupiny se učí a procvičují základní dovednosti (stupeň I);
- ❑ skupiny se učí základním dovednostem za použití alternativní munice a vedou taktická cvičení s ostrou municí (stupeň II);
- ❑ provádění taktických cvičení na stupni četa (stupeň III);
- ❑ provádění taktických cvičení v rotách, nebo taktických uskupeních, včetně podpory simulátory zbraní (stupeň IV).

Jako příklad takto vedeného výcviku pro boj v zastavěných prostorech lze uvést výcvikové středisko Marnehuizen (výcvikové zařízení - Holandsko). Toto zařízení zabezpečuje vedení výcviku pro stupně II, III a IV. Pro stupeň I již provozují výcvik, jde v podstatě o „základní stavby“ ve větších kasárnách. Je to účelová nedokončená stavba, zvláště určená pro individuální výcvik v základních dovednostech a technice výcviku při boji v obehití [3].

Ze zkušeností vyplývá, aby do plánovacích dokumentů části cvičení a výcviku byly předem určeny jednotky, které projdou výcvikem FIBUA/OBUA (d). V tomto ohledu bude důležité, aby nadřízené velitelství stanovilo směrnici pro podřízené a umožnil jim stanovit priority výcviku (dle motto „jestliže děláme všechno, nedosáhneme ničeho“).

Stupeň I (jednotlivci a mužstvo). Všichni příslušníci v činné službě musí projít základním výcvikem a postupným výcvikem dle našich plánovacích dokumentů. Kromě toho bude nutné připravit určité tematické celky pro speciální výcvik, vztahující se k operacím v zastavěných prostorech. Zde bude nutné rozlišit mezi dovednostmi požadovanými pro mužstvo v bojových a v bojových podpůrných jednotkách a dovednostmi jiných jednotek. Důležité bude, aby se základní výcvik konal v kasárnách nebo v jeho blízkosti z důvodu zbytečných ztrát času kvůli denním přesunům. Jako zařízení pro tyto jednotky může jako ve funkci „základní cvičiště“ posloužit například simulační cvičiště malorážních zbraní, pro speciální jednotky cvičiště pro ostré střelby.

Mužstvo získá výcvik stupně I prostřednictvím instruktorů ve vlastní jednotce. Není potřebný žádný cvičný materiál. Mužstvo však musí mít svou vlastní, kompletní osobní výzbroj a výstroj.

Stupeň II (skupina). Pěší skupina a obrněné (ženijní) jednotky využívají pro skupinovou činnost dovedností získaných při výcviku jednotlivce. Výcvikové zařízení pro tento stupeň výcviku musí nabízet možnosti pro značkový výcvik, výcvik je veden se slepou municí, s alternativní a s ostrou municí. Požadavky pro cvičení s alternativní municí (modifikované pušky – např. Diemaco v Holandsku) a s ostrou municí (křehká střepinová munice a absorpční stěny) bude nutné zapracovat do požadavků vybavení útvarů a jednotek v co nejkratší době. Jiné evropské armády již tento druh výcviku zahájily.

Požadavek na výcvik pro sekce a skupiny zvláštních sil lze plnit u útvarů zařízení brigády rychlého nasazení, zařízení pro ostré střelby. Pokud jde o materiál bude nutné zabezpečit střepinovou municí. Vyvrcholením výcviku tohoto stupně bude účast na cvičeních na vyšším stupni. Při cvičeních je potřebná přesně stanovená výzbroj a výstroj, která bude muset být zakoupena nebo, když je dostupná, vydána ze stávajících skladů.

Stupeň III (četa). Mechanizované (pěší) čtyři navazují na výcvik družstev a skupin. Výcvikové zařízení musí poskytovat možnost cvičit několika četám zároveň. Metodou výcviku bude cvičení za pomoci simulátorů zbraní.

Stupeň IV (rota, taktická uskupení). Jednotky, které projdou výcvikem stupně III budou u tohoto stupně výcviku sladovat činnost jednak vlastních podřízených jednotek, tak i podpůrných a přidělených do sestavy bojového uskupení (ženijní jednotka, protitanková četa, tanková četa, četa logistiky atd.). Kromě toho by bylo vhodné cvičit jedno středisko palebné podpory a složku protiletadlové obrany. Opět půjde o cvičení za pomoci simulátorů zbraní. Simulátory zbraní se aktivují palbou slepými náboji.

Do vzdělání a výcviku pro stupně prapor a vyšší bude nutné zahrnout cvičení jak pro bojové, tak i mírové operace v zastavěných prostorech. Jednou z možností je počítačová simulace. Bude nutné více využívat možnosti nabízené národním simulačním centrem na VA Brno a v současnosti na VVŠ PV Vyškov.

Dále se nabízí možnosti vedení skutečného „výcviku velení a řízení“ a „cvičení s mapou“ formou cvičení bez vojsk v různých typech zastavěného prostoru, vyskytujících se u nás i v jiných zemích. Při těchto cvičeních je cílem sjednotit a sladit činnost všech druhů jednotek a forem zabezpečení a podpory.

V důsledku vysoké frekvence a odlišných forem zasazování jednotek do konfliktů v různých mezinárodních souvislostech je důležitý jejich vysoce kvalitní výcvik. Toho může být dosaženo nejen použitím simulátorů, ale také další aktivní účastí na důležitých cvičeních a výměnných pobytech s partnery NATO.

Důležitá je také účast štábů při cvičení ve scénářích na různých stupních velení a při různých časových omezeních (pod měnícím se tlakem času), ve kterých musí být dostupné prostředky rozmístěny. Účast při tomto druhu cvičení je důležitá, protože nám umožní určit, zda jsou naše vlastní doktrína, polní řady a předpisy, standardní operační postupy a výzbroj a výstroj dostatečně kompatibilní s doktrínami, předpisy, postupy, výzbrojí a výstrojí našich spojenců.

V minulosti byly jednotky velikosti praporu, vhodné pro vedení mírových operací, připravovány a organizovány na základě výběru a dobrovolnosti. V brzké budoucnosti bude mít AČR přesně stanovený počet (rot, praporů), druh jednotky, včetně požadovaného počtu specialistů pro možné nasazení do mírových operací a operací na podporu míru. Tyto jednotky, určené pro mírové operace musí projít zvláštním výcvikem pro vedení mírových operací v zastavěných prostorech. Předpokládá se, že budou mít dobře zvládnutý základní výcvik a ovládají zvláštnosti vedení bojových operací v zastavěných prostorech.

Podstata mírové operace, které se mají jednotky účastnit, stanoví hloubku výcviku pro bojové operace. Kromě toho budou jednotky připravovány na každou mírovou operaci zvlášť. Je nutné zdůraznit, že ani nejlépe vycvičená jednotka pro boj není zdatná v žádné z těchto specifických druhů operací.

Bude nutné se zabývat výběrem osob, které budou rozmístěny jednotlivě s úkolem provádět např. hlídkování, odposlouchávání, hlídací činnost, dočasně plnit úkoly průzkumu apod., což znamená cvičit dovednosti pro přežití na městském bojišti.

Pro výcvik jednotek zajišťujících bezpečnost a pořádek bude výhodné navázat na výcvik policie a pořádkových služeb. Společným výcvikem získat návyky ke zvládání davových nepokojů, řešení davové psychózy apod.

Společenské a právní normativy bojů (operací) v urbanizovaném prostoru

Se vzrůstající komplexností ozbrojených konfliktů v současné době se válečné právo stává stále složitějším a pro účastníky konfliktu (tj. i příslušníky mezinárodních mírových sil) je velmi náročné orientovat se v jeho jednotlivých ustanoveních a poznat, která jsou pro ně důležitá.

Současné válečné právo odráží potřeby, koncepce a jazyk své doby. Pojmy „mezinárodní humanitární právo“, „právo ozbrojených konfliktů“ a „válečné právo“ jsou rovnocenné. Mezinárodní organizace, univerzity a státy používají spíše pojmy „právo humanitární“ nebo „právo ozbrojených konfliktů“ [5].

Ozbrojené síly jsou vytvářeny, organizovány a cvičeny k vedení boje a bojových operací, proto složky a představitelé ozbrojených sil se přiklánějí k pojmu „válečné právo“.

Vzhledem k tomu, že se v jednotlivých státech přistupuje odlišně k válečnému právu a jeho uplatňování, chybí autentické prezentování válečného práva pro potřeby ozbrojených sil, které by mělo být všeobecně přístupné.

Především pojem **právo** je obvykle definováno jako souhrn (systém) obecně závazných pravidel chování (norem) stanovených a sankciovaných státní mocí. Jedná se o systém *otevřený* (neboť ve vývoji společnosti do něho vstupují nové právní normy a jiné z něj vystupují), *dynamický* (může být definován jen vzhledem k historicky konkrétnímu určení času) a *cílený* (cílevědomě působícím na reprodukční, přízpůsobovací a vývojové procesy společnosti).

Právo jako takové se dělí na různá odvětví, z nichž jedním je právě „mezinárodní právo“ [5].

Mezinárodní právo lze obecně definovat jako souhrn právních pravidel, která upravují chování států v jejich vzájemných vztazích, reguluje rovněž jejich vzájemné styky s mezinárodními organizacemi, přičemž zvláštností mezinárodního práva je, že není vytvořeno žádným nadstátním orgánem, ale samotnými státy v průběhu historického vývoje jejich vzájemných vztahů.

Mezinárodní právo je děleno na dvě základní oblasti (odvětví) a to na:

- mezinárodní právo veřejné, kdy se jedná o právní normy jejichž subjekty jsou svrchované státy či příslušné mezinárodní organizace (upravuje tedy vzájemné vztahy států);
- mezinárodní právo soukromé, kdy se jedná o právní normy upravující vztahy mezi jinými subjekty, než jsou svrchované státy (např. vztahy mezi občany různých států apod.).

Nedílnou součástí mezinárodního práva veřejného je i **právo válečné**.

Aby bylo možné pochopit genezi (vývoj) právních norem působících v odvětví mezinárodního práva je nutné prostudovat alespoň stručnou charakteristiku těch nejzákladnějších forem právní normy.

Jsou to především *mezinárodní obyčej*, *mezinárodní smlouva* a *mezinárodní zvyklost*.

Mezinárodní obyčej – právně závazné pravidlo chování států v jejich vzájemných vztazích, které vzniklo dlouhodobým zachováváním v praxi a vytvořením přesvědčení států o jeho nezbytnosti a právní závaznosti (pravidlo nepsané).

Mezinárodní smlouva – v podstatě nejmodernější forma právní normy, jedná se již o psaná pravidla chování. Subjektem jsou vždy svrchované státy, případně mezinárodní organizace, přičemž smlouva upravuje jak práva, tak i vyplývající povinnosti (závazky). Mezinárodní smlouvy mohou být dvoustranné (bilaterální), mnohostranné (multilaterální).

Případné neplnění jak mezinárodního obyčeje, tak i mezinárodní smlouvy je obvykle spojeno s určitou sankcí (viz např. rozhodnutí Rady bezpečnosti OSN, rozhodnutí Mezinárodního soudního dvora v Haagu apod.).

Mezinárodní zvyklost – rozumí se opakující praxe států, jež však ony nepovažují za právně závaznou. Nicméně i tato pravidla dodržují na základě reciprocity. Například na základě mezinárodní zvyklosti byl vybudován systém tzv. „velkého diplomatického protokolu“.

I když mezinárodní právo veřejné není součástí právního řádu ČR, mnohé atributy mezinárodního práva jsou zapracovány do různých normativních právních aktů (zákon, ústavní zákon) právního řádu ČR (jako např. do Listiny základních práv a svobod, součástí ústavního pořádku ČR, do zákona o obraně, trestního zákona apod.).

Do jisté míry by bylo možné rozdělit mezinárodní právo válečné, jakožto podsystem mezinárodního práva veřejného na dvě základní oblasti:

- ❑ *Haagské právo* – upravující zejména oblast válečného práva v užším slova smyslu;
- ❑ *Ženevské právo* – upravující zejména oblast práva humanitárního.

Právní aspekty

Při plánování operací (bojů) FIBUA je nutné zvažovat faktor přítomnosti civilistů v oblasti vedení bojů. Někteří civilisté nebudou ochotni prostor opustit, mohou se schovávat ve sklepech budov, podzemních komunikacích, tunelech, troskách budov, zatímco jiní se pokusí o únik.

- a) *Mobilita* – prchající civilisté využívající k útěku komunikace mohou omezovat vojenské akce. Z těchto důvodů je důležitá spolupráce velitelů s místní policií, je nutné plánovat trasy útěku při organizaci všech přesunů.
- b) *Palebná síla* – závažným způsobem ji omezuje přítomnost civilistů, proto je nutné stanovit místa (prostory), kde nebude střelba povolena. Jiná místa mohou být omezena na použití lehkých zbraní a granátů, kde nebude možno využívat leteckých úderů, dělostřelectva či minometů. Identifikace a zaměřování cílů bude ztíženo. Velitele jednotlivých formací musejí vypracovávat detailní plány palebné podpory a směrnice pro použití střelby. V případě, že směrnice chybějí, měly by se uplatňovat podmínky zákona o ozbrojeném konfliktu (LOAC – Law of Armed Conflict). Mezi ně patří:
 - civilisté využívání pro krytí nepřátelských sil;
 - kontrola civilistů v prostoru vojenské operace;
 - drobné krádeže vojenské techniky;
 - sabotáže.

Použití překážek – přítomnost civilistů a pohyb uprchlíků v prostoru bojiště ovlivňují výběr použitých překážek. Nelze libovolně vytvářet minová pole v blízkosti únikových tras, pakliže existuje nutnost minová pole vytvářet, tato musí být hlídána, vyznačená dokud uprchlíci neopustí prostor.

Právní zodpovědnost

Na všech stupních velení je nutné specifikovat a vymezit právní zodpovědnost velitelů vůči místním úřadům. Velitel potřebuje takovou úroveň právní volnosti, která mu umožní úspěšně dokončit úkol. Nicméně je to místní vláda (tam kde to je možné aplikovat), kdo odpovídá za bezpečnost místní civilní populace.

Každý velitel odpovídá za ochranu civilistů a jejich ochranu do míry, kterou povoluje rozsah vojenské operace. Drancování, vandalismus a brutální zacházení jsou přísně zakázány a ti, kteří se toho dopustí, porušují zákon o ozbrojeném konfliktu (LOAC). Kromě toho, civilisté se svým náboženstvím a zvyky musejí být respektováni. Obzvláště ženy, děti a přestárlí lidé musejí být chráněni před jakoukoli formou zneužití.

Operace v zastavěných prostorech mohou mít za následek více komplikované situace, které vyžadují další právní normy, rady a směrnice, které by měly být každému veliteli k dispozici.

Lokální konflikty jenom potvrzují tuto skutečnost, kde mezinárodní humanitární právo (válečné právo) bylo porušováno. Mučení zajatců, týrání a znásilňování žen vojáky je jenom malá část vyjádření jeho porušování. Kromě toho nelze opomenout ničení symbolů národa, kostelů, mešit (dle náboženského vyznání), historických památek okupovaného národa apod.

Kontrolní mechanismy

Velitel může zavést kontrolní mechanismy, aby mohl provádět operace, udržovat a zajišťovat bezpečnost civilistů následovně:

- a) *Zákaz vycházení* – velitel, který odpovídá za obranu města, může zavést zákaz vycházení, aby udržel bezpečnost a pořádek a napomohl kontrole přesunů vojenské techniky. Zákaz vycházení není však legální, je-li uvalen jako trest.
- b) *Evakuace* – velitel může požadovat na civilistech, aby opustili město či budovu z operačních důvodů, aby posílil bezpečnost a poskytl ochranu uprchlíkům. V případě že takto rozhodne, je nutné, aby jasně vytyčil evakuační trasu. V cíli evakuace musí být poskytnuta první pomoc, jednoduché ošacení a hygienická zařízení do doby, dokud civilisté nebudou schopni se postarat sami o sebe.
- c) *Nucená práce* – zákon o ozbrojeném konfliktu (LOAC) zakazuje využívání civilistů při boji. Nicméně mohou být využiti před jeho zahájením. Směrnice pro použití civilního obyvatelstva pro práci musejí být vytyčeny příslušným velitelem. Velitel může přinutit civilisty starší 18 let k práci, pakliže ta není součástí vojenské operace. Povolené druhy práce zahrnují údržbu veřejných zařízení, jestliže tato nejsou přímo využívána k vedení bojových operací. Dalšími povinnostmi mohou být služby místní populaci jako jsou péče o zraněné nebo pohřbívání. Civilisty lze také přinutit pomáhat evakuovat raněné vojáky, pokud nejsou přitom ohroženi na životě. Mezi zakázané práce patří kopání zákopů, budování opevnění, přeprava zásob a munice nebo střežení objektů. Z řad civilního obyvatelstva tyto práce mohou provádět pouze dobrovolníci.

Občanské skupiny odporu

Jiná situace je, když při vedení bojové činnosti se velitelé mohou dostat do konfliktu s občanskými skupinami odporu.

- a) Civilisté spolupracující s armádou, kteří mají ID (identifikační) kartu s autorizací jsou vnímáni jako váleční zajatci – mohou to být např. civilní členové vojenských leteckých osádek, váleční zpravodajové, zásobovači a různí členové pracovních jednotek či organizací poskytujících služby.
- b) Civilisté, kteří vedou boj proti útočníkovi a nemají čas vytvořit regulované vojenské formace, jsou svým oblečením odlišeni viditelně i na dálku, neskrývají zbraně a operují dle pravidel a zvyků vedení boje budou při zajetí považováni také za válečné zajatce. Další civilisté, kteří poskytují těmto skupinám pomoc, nemusejí obdržet tento statut v závislosti na tom zda opravdu jsou členy skupiny odporu. Za běžných okolností se s nimi zachází jako s bojovníky, pokud vyšší autorita o nich nerozhodne jinak.
- c) Ozbrojené civilní skupiny, které nesplňují výše uvedená kritéria nebo jednotlivci přistižení při sabotáží, teroristické akci či špionáži se nepovažují za legální bojovníky. Při dopadení jsou považováni za zločince dle paragrafů zákona o válečných konfliktech. Měli by být zadržováni odděleně od válečných zajatců a rychle být předáni vojenské policii (MP – Military Police). Msta, skupinové tresty, držení rukojmí, trest smrti, drancování a ničení majetku jsou zakázány.

Služby obecných i krajských představitelů

Starostové měst doporučují opatření ke kontrole civilistů a směřování aktivit vojenské policie v rámci podpory kontroly uprchlíků. Okresní představitelé koordinují své aktivity

se štábem a podpůrnými jednotkami v oblasti. Kontrola uprchlíků je v rámci odpovědnosti štábu, hostitelské země nebo obou. Vojenská policie pomáhá, řídí či zabraňuje pohybu civilistů v případech, kdy to může ohrozit vojenskou operaci. Vláda hostitelské země je kromě toho odpovědná za stanovení evakuačních bezpečných tras z ohnisek bojů.

Občanské závazky velitele

Všeobecně – Štáb pro občanské záležitosti musí konsultovat a doporučovat veliteli otázky jeho právních a morálních povinností vůči civilistům. Tento štáb koordinuje opatření zajišťující klid civilistů. Povinnosti mohou zahrnovat například znovuoobnovení vodovodního systému, distribuci potravin, ošacení, léků a zřízení táborů pro uprchlíky. V případech, kdy místní vláda není toho schopna v důsledku celkové destrukce, velitel je zodpovědný za situaci a stav civilistů, včetně plánů na evakuaci. K tomu by měl využívat svých vlastních vnitřních zdrojů.

Jednotky pro občanské záležitosti – Tyto jednotky plní základní roli FIBUA (boji v zastavěném prostoru). Jejich efektivní využití může zachránit mnohé životy. Jednotky pro občanské záležitosti mohou usnadnit vojenské operace v zastavěných prostorech. Při efektivním plánování je možné omezit destrukci budov, utrpení a šok civilistů z bojů. Zpravidla jsou jednotky pro občanské záležitosti v záloze za bojovými jednotkami.

Sféra odpovědnosti – základním úkolem sboru pro občanské záležitosti je ve FIBUA koordinace aktivit vedoucích k evakuaci civilistů. Toho je dosahováno v rámci dvou oddělených, ale vzájemně se doplňujících aktivit.

- a) Štáb občanských záležitostí ve spolupráci s místní vojenskou policií plánuje evakuační trasy a odstranění civilistů ze zásobovacích tras;
- b) Štáb občanských záležitostí spolupracuje se štábem PSYOPS (psychologické operace), místními představiteli, radiem a TV stanicemi, místními denníky při publikování důležitých informací, především evakuačního plánu.

Média

Volný přístup k jednotkám na bojišti je žádoucí, ale operační bezpečnost, existující předpisy a nařízení, pravidla pro činnost na bojišti, nevměšování se, jsou prvořadé. Všichni pracovníci médií, kteří vstoupí na bojiště, musí být eskortováni. Je nutné zajistit, aby média dodržovala dané směrnice, neboť negativní publicita by mohla ovlivnit operaci. Když to situace doporučuje je výhodné ze svého středu určit osobu, která bude kontaktem (styčným důstojníkem) s místním obyvatelstvem a bude se zabývat jejími podněty, kterými se musí velitelé zabývat s cílem úspěšného splnění operace. Kromě toho se osvědčuje, především na vyšších stupních velení, stanovit osobu pro styk s médií, která musí znát aktuální informace o situaci, otázky utajení a být specialistou pro vedení psychologického boje.

Závěr

Urbanizace na celém světě neustále vzrůstá. V ozbrojených konfliktech, ve kterých jsou zapojeny západní koalice, je velké množství různých potenciálních nepřátel a jsou vedeny v zastavěných prostorech s narůstající četností. Takové operace se vyznačují svéráznou povahou terénu, ve kterém jsou vedeny. Typická je také skutečnost, že jsou asymetrické a obvykle zahrnují nekonvenční operace vedené nepravidelným nepřítelem.

Operace v zastavěném prostoru charakterizuje nízké operační tempo ve srovnání s manévrovým vedením boje. Boj zblízka vedou malé jednotky prakticky samostatně na relativně malém prostoru. Útočný a obranný druh boje mohou být vedeny současně. Složitost těchto bojů vyžaduje neustálou a pečlivou koordinaci všech činností co do času, prostoru a cílů. Vedení tohoto druhu boje je vysoce náročné pro všechny účastněné stupně jak po stránce fyzické, tak psychologické a vyžaduje trvalý účinný výcvik a vzdělání.

Ambice AČR pro možnou účast v takových operacích jsou stanoveny v různých schválených vojensko-politických dokumentech. V případě mírových operacích, operacích na udržování míru (PK – peace keeping), je tato „rutinní záležitost“ vedena všemi druhy jednotek do stupně praporu. Při těchto operacích je nutné brát v úvahu určité riziko eskalace situace. Účast při operacích pro vynucení míru (PE – peace enforcement) bude vyžadovat početnější síly, začleněné do mezinárodní koalice velikosti brigádního uskupení.

Složitost vedení operací v zastavěných prostorech ve skutečnosti znamená, že jsou potřebné svým způsobem speciální jednotky. Organizační struktura AČR (v podstatě malé množství mechanizovaných jednotek) nedovoluje, aby se pro tento druh boje, jednotky specializovaly. Toto tvrzení potvrzuje skutečnost, že AČR plní množství jiných úkolů (vyplývajících se závazků členství v NATO, obrany národních zájmů aj.) na které musí být v současnosti připravována.

Vysoce kvalitní technické prostředky AČR jsou především určeny k vedení boje manévrem. Struktura, povaha a hustota zastavěných prostorů má nepříznivý účinek na efektivní využití této techniky. Současné zbraňové systémy v kombinaci s mechanizovanými jednotkami, vzdušným manévrem a palebnou podporou nemohou být v městském prostoru plně využity. Z toho vyplývá, že stávající prostředky a vybavení bude nutné přizpůsobit. V budoucnosti, zvláště při tomto druhu operace naroste úloha praporů a brigád (brigádního uskupení). Proto bude nutné tyto organizační celky nadále prozkoumat, rozšířit nebo přizpůsobit jejich stávající možnosti, tak aby byly schopny vést bojovou činnost i v zastavěných prostorech.

Poznámky k textu:

- a) Betonová pěna je druhem polyuretanové pěny, která se podobá betonu, když zatvrdne lze ji použít k utěsnění dveří a oken.
- b) Kromě běžných pyrotechnických vlastností obsahuje multispektrální dým také hořící kovové částice. To znamená, že je prakticky nemožné proniknout tímto dýmem pomocí prostředků pro teplotní zobrazení. Dým také brání provozu a navádění systémů na teplotní bázi infračerveného záření.
- c) Ucpávky do uší, které se v případě akustického tlaku uzavřou a znovu otevřou. Přípustnou hranici dB je možno nastavit předem.
- d) FIBUA – Fighting In Build Up Area (boj v zastavěném prostoru) a OBUA – Operations In Build Up Area (operace v zastavěných prostorech)

Použitá literatura:

- [1] SABOLČÍK, D. *Bojová činnost vedená v zastavěných prostorech*. Skripta pčt. S-736. Vyškov: VVŠ PV 2002.
- [2] SABOLČÍK, D. *Perspektivy vedení operací a bojů v zastavěných prostorech*. Dílčí studie S-2-015, Brno: Ústav strategických studií VA Brno, 2002.
- [3] Van HOUTEN, J. *Pojednání o operacích v zastavěných prostorech*. Holandsko: Královské výcvikové středisko, 2002. 150 s.
- [4] SABOLČÍK, D. *Vedení boje v osadách a městských aglomeracích*. In: Skripta pčt. 464. Vyškov: VVŠ PV, 1999. 90 s.
- [5] SABOLČÍK, D. *Vybrané teze z mezinárodního humanitárního práva*. In: Skripta pčt. S – 2358, Brno. VA 1996. 130 s.

Stať se zabývá střetnutím dvou koncepcí v polistopadovém vývoji Československé armády a Armády České republiky – koncepce založené na participativním způsobu řízení s preferencí strategického přístupu a úlohy sociálního systému – a diametrálně odlišné koncepce vyžadující především poslušnost příslušníků armády, generující administrativně řídicí přístupy s vážnými důsledky pro další rozvoj, hospodaření s finančními prostředky a profesionalizace armády.

Pro optimální reakci na bezpečnostní hrozby a z nich vyplývající rizika je nutné analyzovat i bezpečnostní politiku a průběh reformy Československé armády a následně Armády České republiky po listopadu 1989, zvláště pokud jde o reformní přeměny. I tři léta od 17. listopadu do rozdělení Československa jsou pro náš nový stát nejen historií, ale i stále působící realitou.

Význam polistopadové reformy armády

Vývoj posledních let Československé republiky má zahraničně politické a mezinárodní souvislosti a důsledky; minimálně se lze poučit ve třech oblastech:

- a) **pokud jde o přeměnu totalitního státu komunistického typu ve stát demokratický,**
- b) **pokud jde o rozdělení státu na dvě samostatné republiky, tj. Českou republiku a Slovenskou republiku,**
- c) **pokud jde o transformaci totalitní armády v armádu demokratického státu a její nekonfliktní rozdělení při rozdělení státu.**

Tyto zkušenosti mohou být užitečné jak pro probíhající transformace v jiných postkomunistických zemích, tak pro změny, které proběhnou v jiných totalitních státech nejrůznějšího typu. Vyspělé demokratické státy se na změny musí stále intenzivněji připravovat, protože objektivně při nich mají nepominutelnou roli. Na jejich podpoře a pomoci závisí co nejméně konfliktní přeměny v těchto státech, což není bez vlivu na bezpečnostní situaci ve světě.

Koncepce obrany Československa do roku 1989 vycházela z bipolárního rozdělení světa a podřízenosti spojeneckým závazkům Varšavské smlouvy, zvláště Sovětského svazu. Naše armáda byla součástí prvního operačního sledu a tomuto předurčení odpovídala i její organizační struktura a rozmístění. Naše území bylo rozděleno do dvou vojenských okruhů. Hlavní bojovou sílu tvořilo patnáct vševojskových divízí, dvě letecké divize, dvě divize protivzdušné obrany, dělostřelecká divize, raketové a protiletadlové raketové svazky a útvary. Armáda měla kolem čtvrt miliónu příslušníků, z toho více než 60 tisíc vojáků z povolání.

Již před 17. listopadem 1989 bylo zřejmé, že úspěch demokratické revoluce bude významně záviset na tom, co udělá nejmocnější složka ozbrojených sil – armáda. Konečně jsme se o tom mohli přesvědčit při mnohonásobném zneužívání armády k potlačení demokratických snah v jiných totalitních státech. Pro úspěch porážky totalitního režimu a systému a jeho demokratickou transformaci bylo proto nutné:

1. Získat armádu na stranu demokratických sil, nebo ji neutralizovat.
2. Po pádu totalitního režimu za předpokladu neutrality či loajality armády udržet její akceschopnost, zvláště v situaci, kdy nelze vyloučit vnější ohrožení.
3. Co nejdříve provést základní personální změny na klíčových místech ministerstva obrany a ve velení armády.
4. Eliminovat působení politických stran v armádě, zvláště s vyložene nedemokratickým programem.
5. Rozvinout demokratický život v armádě, tzn. vytvořit prostor pro nejrůznější iniciativní hnutí, aniž by byla podlomena velitelská pravomoc velitelů a náčelníků.
6. Podřídit armádu funkcím a pravidlům demokratického státu při respektování jejích specifík jako ozbrojené organizace určené pro boj a zajištění míru a bezpečnosti, tzn. podřídit armádu demokratické kontrole.
7. Integrovat armádu do společnosti, aby se stala zárukou stability suverénního demokratického státu a reprezentantem demokratické společnosti.

Konfrontace a srovnávání zkušeností z transformace totalitních států a jejich armád ukazuje – při jistých národních specifikách – na podstatné shody v přípravě, průběhu a při provádění demokratických změn.

Vývoj polistopadové reformy armády

Československá armáda a následně Armáda České republiky po jistém neutrálním období zůstaly loajální složkou státu a proběhly v nich základní transformační procesy, a to především reorganizace, redisklace a vytvoření nové organizační struktury spojené s výrazným snížením počtů v relaci s velikostí armád sousedních států. Méně však pokud jde o humanizaci podmínek v armádě, zvláště pokud jde o participaci a sociální jistoty vojáků z povolání.

V souvislosti s politickou transformací došlo k několikeré výměně jak vedení ministerstva obrany, tak velení armády. Po jisté počáteční tendenci řešit transformaci armády liberálněji, jako např. ve Španělsku, byl po zrodu Armády České republiky přijat radikálnější postup, a to zvláště u personálních změn. I ten byl zpochybňován paušálními tvrzeními některých radikálních politiků a publicistů, že se v armádě v podstatě nic nezměnilo. Ukázalo se však, že z vojenského hlediska tyto změny a jejich rychlost vedly ke snížení úrovně profesionality při řízení a velení i k celkově nižší bojovnosti.

Zpočátku se sice podařilo postupně eliminovat přímý vliv politických stran a hnutí na armádu, ale tento vliv se později v Armádě České republiky opět začal zvyšovat, a to po obsazení klíčových funkcí v ministerstvu obrany představiteli koaličních politických stran. Tento fakt byl vojáky z povolání přijímán převážně nepříznivě. Zvláště byla kritizována nižší míra profesionality rozhodovacích procesů při transformaci armády a značná část vojáků s ní proto nesouhlasila. Náčelník generálního štábu generálmajor Jiří Nekvasil se dokonce domníval, že nesouhlas projevovaly tři čtvrtiny důstojníků a praporčíků.

Po jistých počátečních úspěších se nepodařilo významněji prosadit do života armády myšlenky a praxi participativní demokracie, a to zvláště po výrazné redukci až eliminaci organizačních struktur strategického a sociálního řízení, které byly podřízeny pod struktury personálního řízení. Eliminace či změna podřízenosti zbytku těchto struktur byla negativně patrná i při činnosti Armády České republiky. V Armádě Slovenské republiky k tak výrazné redukci nedošlo.

Při prosazování myšlenek participativní demokracie v armádě se vycházelo z toho, že i při vysoké centralizaci, hierarchizaci a formalizaci armády jako předpokladu autoritativního řízení není vyloučena možnost demokratizace a humanizace některých oblastí života a činnosti armády, zvláště při vědomí existujícího stavu jako výsledku předcházejícího deformovaného vývoje, především v sociální oblasti. Znamenalo to komplexní změnu normativního systému armády jako determinanty chování a jednání jejích příslušníků. Aby zaváděné normy nejen umožňovaly, ale současně stimulovaly demokratické a humánní jednání vojáků.

Po počátečních snahách humanizovat armádu prvky občanské společnosti, tj. prostřednictvím společenských organizací a zájmových seskupení, zvláště reprezentujících vojáky základní služby, vojáky z povolání a občanské pracovníky, byla tato praxe v podstatě opuštěna. Příčinou byl jak nezáměr vedení ministerstva a velení armády, tak předpoklady představitelů těchto organizací se výrazněji prosadit. Vedoucí představitelé armády dokonce prohlašovali, že demokratizační a humanizační proces v armádě vedl ke snížení její kázně, ačkoli základní příčinou bylo především přijetí liberálního zákona o civilní službě.

Postupně se však prohlubovalo civilní řízení armády, a to zvláště prostřednictvím narůstání civilního prvku ve vedení ministerstva obrany, projednávání a schvalování rozpočtu armády v parlamentu a v činnosti branného a bezpečnostního výboru. Nepodařilo se však zpracovat a realizovat ucelenou koncepci vojenské politiky. V některých případech mělo civilní řízení problematický vliv na utváření nové personální struktury armády. Nepodařilo se prohlubovat kontrolu armády širší občanskou společností, spíše došlo k opačnému procesu. Sdělovací prostředky sehrály při vytváření nové armády výrazně ambivalentní roli, tj. na jedné straně kriticky pozitivně ovlivňovaly proces transformace, na druhé straně zbytečně komplikovaly již tak složitou situaci.

Projevovala se tendence integrovat armádu do společnosti, aby se stala zárukou bezpečnosti a stability suverénního demokratického státu, a to zvláště otevřením se armády společnosti. Neřízené zásahy do personální struktury armády však vedly k prohloubení sociálních nejistot, což se negativně projevilo v tom, že se armáda začala opět uzavírat veřejnosti.

Bezprostředně po listopadových událostech se spolu s úsilím o odchod sovětských vojsk a zrušení Varšavské smlouvy postupně s opouštěním představ o neutralitě nebo budování tzv. kolektivní bezpečnosti posilovala orientace na vstup do Severoatlantické aliance, která se projevila aktivní činností v Radě pro spolupráci a vyvrcholila naší účastí v programu Partnerství pro mír. V našich úvahách a činnostech převažoval zájem o NATO jako garanta naší bezpečnosti, jsme se málo zabývali tím, jaký prospěch z našeho budoucího členství bude mít bezprostředně NATO. Prioritní byl náš zájem.

Potřeba bezpečnostní politiky

Základním úkolem zajištění naší bezpečnosti bylo vypracovat bezpečnostní politiku jako syntézu mezinárodně politické koncepce, vojenské koncepce a vnitřně bezpečnostní koncepce. Jen tato strategie se mohla stát základem a východiskem, aby obrana nebylo pouze záležitostí armády a resortu obrany, ale celého státu a společnosti, všech občanů. K tomu bylo nutno přijmout základní legislativní bezpečnostní dokument – zákon o obraně státu.

Po zrodu Armády České republiky se na těchto dokumentech začalo pracovat. Nezbytně to předpokládalo činnost orgánu typu Rady obrany státu. Ta měla vytvořit především podmínky pro tvorbu vojenské politiky, strategii obrany, řešení krizových situací, hospodářskou mobi-

lizaci, tvorbu strategických zásob, civilní obranu a ochranu. To se však podařilo až po téměř šesti letech existence České republiky.

Tato opomenutí, vycházející z nižšího stupně zájmu politických institucí a jejich představitelů o bezpečnost, obranu a armádu, měla vážné důsledky jak pokud jde o demokratickou přeměnu ozbrojených sil, tak i pokud jde o přípravu země na vstup do Severoatlantické aliance.

Základní charakteristika polistopadových přeměn a jejich vliv na armádu

Spontánní odpor k totalitnímu systému a nízká míra ochoty jej bránit ovlivnila i postoje příslušníků ozbrojených sil k probíhajícím změnám. I když je třeba v zájmu historické pravdy přiznat, že ve velení armády byli někteří generálové ochotnější bránit dosavadní systém výrazněji než nejvyšší představitelé státní moci. Ti věděli, že bez vnější pomoci nemají šanci. Neplatí to pro všechny tehdejší příslušníky armády, většina z nich viděla celou situaci reálněji.

I přes vnitřní diferencovanost postojů příslušníků armády lze konstatovat, že se armáda vcelku v listopadových událostech a zvláště po nich chovala loajálně. Na této loajalitě armády měl bezesporu podíl prezident Václav Havel, který o vojenské záležitosti projevoval aktivní zájem. Mohl ho uspokojit i díky vstřícnosti příslušníků armády včetně relativně mladší části nejvyššího velení. To umožnilo překlenout nejkritičtější období několika polistopadových měsíců, kdy nebylo ještě dostatečně zřejmé, jak se armáda v případě politické krize zachová.

Je otázkou, jak dalece byla tato loajalita, zvláště u nejvyšších vojenských představitelů, upřímná. Není lehké na ni odpovědět, stejně tak jako není možno lidem těžko sahat do svědomí. Přesto odhlédneme-li od ideových a emocionálních momentů a zůstaneme-li u racionálních, muselo převážné většině vojáků z povolání, většinou s vysokoškolským vzděláním, dojít, co se ve světě stalo, a že komunistický systém odchází ze světové scény. Takže i z objektivních důvodů se při volbě alternativ vzájemné komunikace museli rozhodnout pro vstřícnost.

Československá armáda sehrála v bezprostředních událostech „sametové“ revoluce v Československu po 17. listopadu 1989 významnou úlohu. Bylo tomu tak i v dalších měsících a letech, které naplňoval zápas o vytvoření základů demokratického řádu, likvidace či rekonstrukce starých struktur a vytvoření nových, mezi nimiž měl klíčový význam vznik nové zákonodárné moci ze svobodných voleb v květnu 1990.

Neutrální a již měsíc po 17. listopadu 1989 v podstatě loajální postoj Československé armády k demokratické revoluci eliminoval hrozbu, kterou představovaly složky ministerstva vnitra a Lidové milice jako ozbrojená síla komunistické strany. Občanské fórum jako koaliční centrum lidového odporu proti totalitnímu systému komunistické strany nedisponovalo žádnými ozbrojenými složkami. Záleželo tudíž na postoji armády, bude-li toto neozbrojené hnutí ochráněno před pokusy o násilné potlačení demokratické revoluce.

Odpověď na otázku, proč tato armáda přímo řízená vedením komunistické strany a začleněná do organizační struktury a strategických koncepcí Varšavské smlouvy zaujala k počínající a postupující demokratické revoluci neutrální a v historickém kontextu tedy vlastně pozitivní postoj, není jednoduchá. Zejména proto ne, že v posledních dvaceti letech již jednou byla v roce 1969 zneužita proti lidovým demonstracím a měla po celou následující dobu vyčleněné a vycvičené jednotky pro takový zásah. Zčásti lze neutralitu armády vysvětlit rozhodnutím politického vedení komunistické strany a státu armádu pro řešení vnitřních problémů země

nepoužít. Pozadí tohoto rozhodnutí nebylo jednoznačné, protože existovaly významné síly, které si ozbrojené potlačení revoluce určitě přály.

Není pravděpodobně mimo pochybnost, že velení armády by příkaz vedení státu a komunistické strany k ozbrojenému zásahu proti listopadovým událostem splnilo. Upřímně o tom konečně vypovídala i řada vysokých představitelů armády té doby. Podle jistých poznatků je však pravděpodobné, že velení generálního štábu by nejspíš poukázalo na fakt, že ozbrojený zásah armády by politickou situaci v zemi nevyřešil. Někteří představitelé armády to vyjádřili lakonicky: *Mohli bychom převzít moc, ale co potom?* Zároveň tím implicitně vyjádřili, že bývalá moc by se těžko mohla znovu ujmout vlády.

Skutečnost, že většina důstojnického sboru přijímala neutrální postoj armády k revoluci se sympatiemi a že většina vojáků základní služby a mnoho mladých poddůstojníků a důstojníků bylo často nadšenými přívrženci Občanského fóra, hovoří o tom, že armáda byla názorově diferencovaná a jako celek k ozbrojenému zásahu obtížně použitelná. Není vyloučené, že by síly určené k zásahu musely být sestaveny z vybrané garnitury důstojníků a poddůstojníků.

Historická podmíněnost profilu armády

Nejzávažnější kontext, který nás přiblíží k odpovědi na tuto otázku, souvisí s historií a postavením československé armády ve společnosti, její zvláštní úlohou při formování státu a její tradičně vzniklou vnímavostí k pronikání civilních občanských vlivů. Československá armáda měla ve srovnání s ostatními armádami Varšavské smlouvy jako jediná demokratické tradice a jako armáda totalitního státu byla transformována z armády demokratické. To nezůstalo bez vlivu na specifickou modifikaci určitého demokratického kontinua v myšlení a jednání příslušníků armády, proti němuž ne náhodou byla zaměřena silná pozornost stranického vedení armády. Bez vlivu jistě nebyl i násilně přerušovaný demokratizační vývoj Československé armády v roce 1968, podporovaný většinou vojáků, který byl připravován po celá šedesátá léta. Stopy tohoto vývoje se totalitnímu systému nepodařilo bezesbýtku v období normalizace likvidovat.

V celém vývoji armády se nepodařilo změnit ji v jakousi elitářskou organizaci, což mj. znamená, že spojení s občany, ať již jakýmkoli způsobem uměle narušované a přerušované, se udržovalo. Armáda tak byla pod tlakem veřejného mínění a část jejích příslušníků proto reagovala na její klima „švejkovským způsobem“, což přivádělo totalitní praktiky prosazované v armádě ad absurdum.

Ke značné sociální a názorové diferenciaci armády docházelo právě pro její vnímavost na společenské vlivy zejména v období pokusů o „perestrojkovou“ reformu socialismu, tj. přibližně od roku 1985 a někdy v jistých směrech i dříve. Vývoj čs. armády si není možné odmyslet od celkového rozkladu a diferenciaci československé společnosti, včetně nižších a středních úrovní státního a hospodářského aparátu, které nastaly od počátku osmdesátých let, a byl do určité míry poznamenán i generačně. Vedle dobové aktuálních vlivů je tendence k diferenciaci založena v samotné složité historii československé armády. Je proto užitečné ozřejmit si alespoň stručně některé rysy jejího vývoje.

Více než sedm desítek let existence Československé armády představuje složitou historii. Zrodila se vlastně před vznikem Československé republiky ve formě dobrovolnických československých legií v Rusku, Itálii a ve Francii, v nichž bojovalo 100 000 Čechů a Slováků. Spolu s tím však zdědila určitou rakousko-uherskou tradici a také část velitelského sboru, i když po roce 1918 se prosazoval výrazněji francouzský vliv.

Mezi dvěma světovými válkami byla armáda znatelným obrazem samostatného československého státu, který byl v třicátých letech ve střední a východní Evropě jediným skutečně demokratickým státem. S hořkostí proto musela přijmout v roce 1938 mnichovskou kapitulaci. Trauma vzdání se bez boje doprovází armádu a její příslušníky dodnes. I přesto, že kapitulace armády byly výsledkem selhání politické reprezentace státu. Je nelehké hodnotit toto období objektivně a spravedlivě, zda dvacet let existence, které byly Československé republice mezi dvěma světovými válkami dány, je pro vybudování pevných demokratických základů státu dostatečné. Zvláště když polovina tohoto času byla výrazně negativně poznamenána nepřátelskou aktivitou hitlerovského Německa. Za těchto podmínek se budovala i armáda. Tato práce nebyla marná, i to přes mnichovskou kapitulaci, jak dokázala účast československých vojáků za druhé světové války.

Českoslovenští vojáci po většinou dramatických útěcích z okupované vlasti bojovali na všech frontách druhé světové války. Bránili Francii, účastnili se letecké bitvy o Velkou Británii, provedli atentát na říšského protektora Heydricha, prošli tisíce kilometrů v krvavých bojích na východní frontě, bojovali v Africe, v Tichém oceánu, po boku jugoslávských partyzánů, podíleli se na invazi v Itálii i ve Francii. Vojáci představovali rozhodující sílu i v domácím odboji – v ilegálním hnutí, v partyzánských oddílech, ve slovenském národním povstání v roce 1944 i v květnové revoluci 1945 v Praze. Umírali na popravištích, trpěli v koncentračních táborech, měli nejtěžší ztráty ze všech odbojových složek, ze všech sociálních a profesních skupin. V době druhé světové války zahynula nebo byla vězněna čtvrtina vojáků z povolání Československé armády.

Po druhé světové válce se čs. armáda vytvořila ze všech odbojových složek, bývalých příslušníků předmnichovské armády i z mladých lidí, kteří se do armády přihlásili po válce. Tato historicky oprávněná, funkční a proto i perspektivní symbióza nejrůznějších faktorů však trvala jen krátce. Brzo po komunistickém převratu v únoru 1948 byly rychle vytvořeny základy totalitního státu. V armádě se tak v podstatě stalo v roce 1950, kdy byly zavedeny nové vojenské řády, převážně přejaté od sovětské armády. Došlo k překotné extenzivní výstavbě lidové armády pod přímým dohledem sovětských poradců. Odbývalo se to v klimatu korejské války a v psychologické přípravě třetí světové války. Čs. armádu muselo opustit tisíce vojáků z povolání, zvláště těch, kdo bojovali na Západě, nebo nesouhlasili s novým politickým režimem či mu byli nepohodlní. Armáda se tak zbavovala demokraticky smýšlejících a samostatně myslících důstojníků, což snižovalo její obranyschopnost. Stovky vojáků byly vězněny, mnozí byli popraveni či zemřeli v žalářích.

Do armády přišlo tisíce mladých lidí, převážně z dělnických a rolnických rodin, aby vytvořily tzv. novou lidovou armádu. Mnozí z nich tak činili v dobré víře, že jde o historicky oprávněný krok, byli ovlivněni atmosférou průběhu a konce druhé světové války. U mnohých z nich se postupně dostavilo rozčarování: již při odchodu části vojáků z povolání, především pak po smrti Stalina, po odhalení XX. sjezdu KSSS, maďarských a polských událostech roku 1956 a zvláště pak po 21. srpnu 1968, kdy reformní úsilí zastavila vojska Varšavské smlouvy.

Armáda byla jednou z důležitých institucí obrodného procesu v roce 1968, zvlášť se to projevilo ve vědeckých ústavech, v médiích a ve vojenských školách, na prvním místě ve Vojenské politické akademii. Na to demokraticky smýšlející vojáci i doplátili. Znovu muselo tisíce vojáků z povolání (více než sedm tisíc) odejít pro „politickou nespolehlivost“ z armády, většinou na nekvalifikovaná povolání, mnozí byli pronásledováni a někteří i vězněni, jako např. bývalý náčelník Hlavní politické správy ČSLA generál Václav Prchlík.

S tím byl zároveň přerušen i pokus vytvořit novou armádu, i když samozřejmě v tu dobu ještě na socialistických principech. Ale i v tomto reformním úsilí po lednu 1968 byly prvky jak k přechodu k pluralitní demokratické společnosti, tak k tržní ekonomice. Byl to pokus opustit sovětský vzor výstavby společnosti, destruovat do určité míry totalitní systém a částečně demokratizovat a humanizovat armádu. To ovšem logicky naráželo na odpor dogmatických sil a navíc probíhalo v klimatu nepřekonaných iluzí o socialismu.

I když většina vojáků, v prvních dnech podle sociologického výzkumu až 99 %, byla proti intervenci vojsk Varšavské smlouvy, v postupující „normalizaci“ větší část dala přednost výkonu vojenské profese před protestem. Ve srovnání s generací po válce, naplněné ideovým nadšením a v podstatě neinformované o zločinech totalitního státu na začátku padesátých let, věděli již tito vojáci z povolání, pro co, pro jaký režim se rozhodují. Proto také – s vědomím toho, že pro část vojáků z povolání byla doba normalizace příležitostí ke kariéře (např. pro značné propouštění politických pracovníků postoupilo ze zbylých dvě třetiny do vyšších funkcí) – existovala mezi vojáky z povolání ideová diferenciaci, která se zvláště v polovině osmdesátých let začala prohlubovat. To poznamenalo průběh událostí po 17. listopadu 1989 a úlohu armády.

Loajalita jako předpoklad důvěryhodnosti

Loajalita armády byla i předpokladem její důvěryhodnosti. Tato nová kvalita však předpokládá spolupráci nově příchozí civilní složky s vojenským velením. Konečně z teorie i praxe organizace a řízení je zřejmé, že efektivita řízení, jeho prosperita a důvěryhodnost je závislá na kooperaci všech řídicích stupňů, řídicích i řízených. To se stalo jen sporadicky. Proto trvaly i diskuze o důvěryhodnosti armády, se kterými přicházeli někteří poslanci vládní koalice i po roce 1993. Dalo se předpokládat, že k podstatné změně nedojde, dokud si obě strany tohoto jednotného procesu neuvědomí, že důvěryhodnost je oboustranný vztah.

Absence spolupráce má jeden nepřijemný rys: armáda se stává neprůhlednou, uzavírá se civilním složkám, čímž se snižuje možnost predikce jejího chování. Oslabování sociálních jistot vojáků z povolání, trvající až příliš dlouho, zastavilo proces jejich politické diferenciaci. Z hlediska převažující politické terminologie vojáci z povolání patřili k levici. Před volbami v roce 1992 se však struktura jejich politických preferencí začala blížit struktuře obdobné v celé společnosti. Protože však loajalita a diferencovanost vojáků z povolání nebyly oceněny, naopak jejich postavení např. mimořádným hodnocením dále znejistěno, nastal do určité míry zpětný proces jejich politických postojů, minimálně jejich stagnace. (Před volbami v roce 1990 preferovalo KSČM 41 % vojáků z povolání, v roce 1991 již jen 13 %, tj. třikrát méně, a pětina vojáků nechtěla volit žádnou politickou stranu, což začalo signalizovat, že se vojáci orientují k nestranické státnosti.)

Proto se i objevily názory, že odpovědnost za situaci v armádě mají i politici. Vše nasvědčuje tomu, že i přes malou vstřícnost příslušníků armády je v tomto tvrzení mnoho objektivního. Zvláště se to týká víc činnosti parlamentů než vlád, i když je tu třeba v rámci objektivnosti opět nutno uvést, že poslanci se o osud armády zajímali převážně výrazněji než vlády či přímo politické strany.

Jako minimálně nevhodné se ukázaly sliby, se kterými nastupovali do rezortu obrany noví politici, které pak objektivně nebylo možné splnit. Zvláště byly-li spojovány s tvrzeními, že předcházející vedení rezortu nic neudělalo. Poté dostávalo stejné hodnocení od kritičtější

politické pravice i nové vedení. Nemluvě o tom, že jsme se na jedné straně chtěli rychle přiblížit NATO, a stejní protagonisté této tendence kritizovali velení armády jako nedůvěryhodné. Tak je těžké o důvěryhodnosti přesvědčit kohokoliv.

Střet dvou koncepcí

Při transformaci armády se objevily a do určité míry střetly dvě tendence. První vycházela ze zjištění, že armáda je loajální a není proto třeba do ní výrazněji personálně zasahovat, a když, tak především na základě principu výkonnosti. Důvěryhodnost armády bylo třeba zvyšovat především výraznější participací příslušníků armády na záměrech politického vedení a armádního velení. To je cesta k tomu, aby se armáda stala stabilizujícím činitelem ve společnosti a garantem suverenity a nezávislosti státu.

Druhá koncepce vycházela z evidentního záměru, aby armáda byla především poslušná, plnila uložené úkoly. Nepředpokládala užší vazby mezi politickým vedením a armádním velením. Nezamýšlela také hlubší stupeň participace na tvorbě komplexní bezpečnostní politiky, vojenské politiky a vojenské doktríny. Tak docházelo k určité nežádoucí situaci, že vojáci se těmito problémy přestávali zabývat a civilní složka na jejich profesionální řešení nebyla připravena.

V polovině devadesátých let minulého století zjevně převážila tendence druhá, se všemi důsledky, které to pro budoucnost armády i společnosti mělo. Nebylo si totiž dost možné dobře představit armádu demokratického státu, v níž je jen minimální míra participace. Je evidentní, že tato koncepce je možná. Konečně objektivně vycházela z konstelace politické moci, jaká se vytvořila po volbách v roce 1992. Druhou věcí bylo, jak dalece byla perspektivně efektivní.

Jsmo-li kritičtí ke koncepci „poslušné armády“, je třeba říci proč. Je tomu proto, že pak je armáda poslušná komukoli, kdo se dostane k moci. První koncepce předpokládá, že armáda bude věrná demokratickým ideálům, demokratickému státu a jeho nepominutelným hodnotám. V tom je základní rozpor mezi koncepcí participativně demokratického pojetí armády a představami jen armády poslušné.

Sociální transformace Československé armády a posléze Armády České republiky byla součástí její celkové přeměny z armády normalizačního období, z armády totalitního režimu a součástí Varšavské smlouvy v armádu demokratického státu. Tedy z armády v mnoha směrech odcizené obyvatelstvu na armádu důvěryhodnou, podporovanou občany. Tuto přeměnu nelze uskutečnit automaticky. Je nutné přetvořit sociální subsystém armády tak, aby se postupně uplatnila koncepce statusu vojáků jako demokratických občanů.

Plnění těchto požadavků začalo současně s procesem zrodu nových postojů hned po listopadu 1989. Vytvoření legislativních podmínek pro stranické odpolitizování armády před prvními svobodnými volbami v roce 1990, zřízení zájmových nezávislých organizací, řada významných opatření k humanizaci vojenského života, ustavení společenské – zvláště parlamentní kontroly armády, přijetí nové vojenské obranné doktríny spolu s postupným dramatickým dialogem armády s veřejností, informačním otevíráním armády a navazováním spolupráce s veřejností, to vše bychom mohli charakterizovat jako tvoření základů sociální reformy armády.

Utvářela se představa, že jak se budou vyjasňovat vojensko-doktrinální otázky vývoje a postavení armády, formulovat a postupně konkretizovat cíle rozvoje armády i jednotlivých etap komplexního programu profesionalizace armády, tak bude potřeba, aby sociální transfor-

mace pronikala dále než dosud, do samotného nitra vojenského života, do sociálních vztahů, do participace na rozhodovacích procesech a do široké kultivace vojáků jako občanů demokratického státu. Armáda stála před obdobím, kdy bylo nutno překonat dosavadní převážně administrativní a případně osvětové vedení sociálního života jako doplňku vojensko-odborných procesů a učinit je zdrojem demokratické participace příslušníků armády na veškerém jejím životě. Tento proces byl přerušen novým státoprávním uspořádáním a na tuto linii se v novém českém státě a v Armádě České republiky již cílevědomě nenavázalo.

Problém demokratizace a nových funkcí armády

Demokratizace armády je tedy označením procesu, kterým procházejí armády států, které po pádu totalitního režimu vytvářejí pluralitní demokratický politický, sociální a ekonomický systém. Tento proces byl v desáté dekádě dvacátého století charakteristický pro země střední a východní Evropy, avšak byl typický také po pádu diktátorských režimů pro Španělsko a Portugalsko.

Proces demokratizace armády byl vyvolán charakterem protidemokratického zaměření a kádrové struktury, systému řízení, velení a výchovy armád totalitních států a jejich vazalským vztahem k Sovětskému svazu. Demokratizace armády vycházela ze skutečnosti, že pro realizaci obranné doktríny a garanci státní suverenity demokratického státu nestačí dlouhodobě spoléhat na loajalitu bývalé armády, což se zpravidla po porážce předcházejícího režimu děje, ale že všechny funkce armády, její profesionální aparát, velení a výchova musí být v souladu s demokratickým vývojem společnosti.

Demokratizace armády tak představuje revoluční rekonstrukci armády, která při respektování specifiky řízení vojenského systému jako ozbrojené organizace podřizuje armádu důsledně společenské kontrole, zejména parlamentní, staví působnost i postavení jejích příslušníků na občanský základ, s plným respektováním občanských práv a povinností, lidské důstojnosti vojáků a humanních vztahů a podmínek výkonu vojenské služby.

V Československé armádě byla v roce 1990 demokratizace armády orientována na zásadní změny těchto jejích funkcí:

1. **Vnější funkce armády** v souvislosti s globálními světovými a evropskými vývojovými politickými, ekonomickými, kulturními a civilizačními trendy.
2. **Vnitropolitických funkcí armády** v souvislosti s úlohou armády vůči demokratickému rozvoji společnosti, politickým stranám, občanským iniciativám a hnutím, církvím, ekonomickým a kulturním aktivitám.
3. **Funkčních a strukturálních změn vnitřního uspořádání**, činností, vztahů samotné armády jako státní instituce, jako ozbrojené organizace i jako specifického sociálního subsystému společnosti.

Determinantou změny vnějších funkcí armády bylo především to, že demokratické Československo se v politickém, ekonomickém, kulturním a vojenském smyslu stalo suverénním státem.

Novou vnitrosociální funkcí armády bylo její začlenění a působení armády jako součásti demokratického státu.

Třetí oblast demokratizace armády se týkala **uspořádání vnitřních funkcí, struktur, vztahů a činností samotné armády**. Zasahovala všechny sféry života armády a dosud pro-

vedená opatření a strukturální změny bylo lze považovat pouze za vytvoření nezbytného rámce demokratizace.

Klíčovou úlohu při přeměně armády mělo prosazení těchto demokratických principů:

- 1. Uplatnění demokratické participace příslušníků armády na přípravě a realizaci vojenských činností.**
- 2. Výchova vojáků jako občanů demokratické společnosti se specifickým posláním.**
- 3. Uplatnění občanských práv, sociálních jistot a humanizace prostředí a podmínek vojáků a občanských pracovníků armády.**

Demokratizace armády zabezpečovala demokratickou participaci za podmínek nedílné velitelské pravomoci a přísné vojenské kázně. Její uplatnění bylo specifické, neznamenalo oslabení velení a kázně, ale znásobení možností vedení lidí a dokonce i rozhodování a posilování uvědomělého prvku vojenské kázně. Vyžadovalo překonání zbyrokratizované praxe velení spoléhající na administrování, která nedávala příležitost podřízeným projevit iniciativu v přípravě rozhodnutí velitele, i praxi, která záměrně vyrazovala pod záminkou nadměrného utajení či jiných bariér řadu příslušníků štábů i podřízených z participace na přípravě a i provádění úkolů. Neblahý vliv mělo překračování pravomocí podřízených, někdy i více než o jeden stupeň. Praxe některých velitelů v normalizačním období zatížila tyto vztahy mezi nadřízenými a podřízenými byrokratickým dědictvím, které bylo nutno překonat.

Je pozoruhodné, že pojem „demokratizace a humanizace armády“ byl nahrazen neutrálním pojmem „transformace armády“, což svědčilo o ústupu od budování občanské demokratické společnosti a redukce pojetí státu na reprezentativní demokracii.

Vliv společenských změn na struktury, styl řízení a velení v armádě

Rozhodující význam pro další vývoj Československé armády a Armády České republiky měla vojenská doktrína ČSFR vyhlášená Federálním shromážděním 20. března 1991. Již před tím byla 19. listopadu 1990 přijata Smlouva o konvenčních ozbrojených silách v Evropě a v témže měsíci schválena koncepce výstavby Československé armády do roku 1993. Vojenská základní služba byla zkrácena ze 24 na 18 měsíců.

Vojenská doktrína nedefinovala žádného konkrétního nepřítele a respektovala princip rozumné obranné dostatečnosti. Ukládala vybudovat armádu výlučně obranného charakteru. Na základě přijaté doktríny byla provedena reorganizace a redislokace armády a jednotky rozmístěny rovnoměrně po celém území státu. Bylo zrušeno devět motostřeleckých, pět tankových pluků, dva stíhací letecké pluky a reorganizovány vševojskové divize. Letecký provoz se soustředil na dvanáct letišť.

Světlou stránkou naší bezpečnostní politiky a ozbrojených sil byla účast v mírových operacích OSN a OBSE. Základem těchto aktivit byl projekt generálního tajemníka OSN Agenda pro mír z 6. 6. 1992. Do května roku 1995 působilo v mírových misích čtyři tisíce příslušníků armády. Do 1. března 1995 působilo ve čtrnácti misích OSN, EU a OBSE 453 vojenských pozorovatelů, a to v Angole, Gruzii, Iráku, bývalé Jugoslávii, Koreji, Libérii, Moldavsku, Mosambiku, Namibii a v Somálsku. Nejznámější aktivitou byla účast dvou set vojáků protichemické jednotky v operacích Pouštní štít a Pouštní bouře v sestavě armády Království Saudské Arábie v Perském zálivu. Nejvýznamnější pak vyslání českého praporu na území bývalé Jugoslávie v misi UNPRO-

FOR na základě rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 721. Český praporu byl zasazen v Chorvatsku na území tzv. Republiky srbská Krajina a v roce 1995 dosahoval síly tisíce osob.

Prvořadým úkolem transformace armády mj. bylo vytvořit civilně správní úsek ministerstva obrany. To se podařilo již v roce 1990, a to vybudováním úseků strategického řízení, ekonomického řízení a sociálních a humanitárních věcí. Velení armády podřízené náčelníkovi generálního štábu pak tvořilo samostatný úsek. Tak se vlastní velení armády dostalo pod určitou civilní kontrolu, zvláště od doby, kdy se ministrem obrany stal civilista Luboš Dobrovský.

Tato organizační struktura byla v nové Armádě České republiky zachována jen zčásti, výraznou systémovou chybou bylo zrušení úseku strategického řízení, který měl zajistit vyšší míru občanské kontroly armády a metodologicky zabezpečovat řízení pomocí cílů a zpracovávat podklady pro strategické rozhodovací procesy. Podobnou systémovou chybou bylo potlačení systému sociálního řízení, který se z armády postupně v podstatě vytrácel – se všemi sociálními důsledky. Na druhé straně se rozrostl aparát personálního řízení, který zredukoval činnost v podstatě na výkonnou. Podobně se rozšířil úsek ekonomiky a logistiky vůbec, což bylo paradoxní zvláště v situaci omezených rozpočtových prostředků. Základní příčinou zrušení úseku strategického řízení a redukce úseku sociálních a humanitárních věcí nejspíš bylo, že se tu rodily nekonvenční myšlenky, koncepce a projekty, které novému vedení armády nevyhovovaly.

Součástí transformace československé armády v souladu s novou vojenskou doktrínou byla i její reorganizace a redislokace, spočívající v adekvátním snížení počtů osob a zbraňových systémů. Faktické dovršení koncepce vojensko-technické transformace armády bylo možné až po vytvoření Armády České republiky. Spočívalo ve vytvoření dvou sborů pozemních sil, sboru taktického letectva, sboru protivzdušné obrany, brigády rychlého nasazení a sboru logistiky. Součástí armády bylo i teritoriální vojsko. Až na detaily šlo z organizačního hlediska o zdařilou koncepci, odrážející naše možnosti. Brzo se však ukázalo, že fungování této struktury není možné finančně zajistit, mj. i proto, že se svěřenými prostředky začalo hospodařit neefektivně.

Součástí transformačních snah byly i podstatné změny ve stylu řízení rezortu a velení vojskům. Základní myšlenkou byla koncepce syntézy řízení pomocí cílů a demokratické participace na tvorbě a realizaci těchto cílů, tedy vyšší účast příslušníků armády na řízení a velení, zvláště pokud jde o aktivní podíl na tvorbě strategie a koncepcí. To se podařilo jen zčásti, i když bylo patrné, že se ve srovnání s minulostí míra participace zvýšila, zvláště pokud šlo o týmovou práci. Zdaleka však nebyl využit veškerý disponibilní intelektuální potenciál armády. Základní objektivní příčinou nejspíš bylo zvýšení laického prvku v řízení armády, důraz opět spíše na stranickost než na odbornost. Tím mohl být a mnohdy byl ohrožen zbývající intelektuální potenciál obrany a armády.

To souviselo i se zmíněným střetnutím dvou koncepcí demokratické transformace armády. První byla výrazněji spojena s participativním řízením, druhá s autokratickým – navíc s evidentními laickými prvky. Nejvážnějším nebezpečím každé armády je eliminace participace a poznání. Za takové situace je možno řídit v podstatě jen empiricko-intuitivním způsobem, reagovat na vzniklé problémy bez ujasnění a široce akceptované strategie. Lidé zůstávají objekty, ne subjekty dění.

Demokratická revoluce, kvalitativně nové vnitřní politické uspořádání československého státu a posléze českého státu a jeho nové postavení v Evropě a ve světě, převratné změny ve střední a východní Evropě, nové celoevropské integrační procesy a bezpečnostní systémy vytvořily zcela novou situaci pro perspektivní rozvoj armády. V minulých desetiletích, kdy

armáda byla součástí Varšavské smlouvy, nebylo možné rozvíjet vlastní systém strategicko-koncepčního řízení vojenské politiky státu a ministerstva obrany. Nová situace proto vyvolala aktuální potřebu výrazně prohloubit strategickokoncepční řízení ministerstva obrany a armády. Na prvním místě pak nové československé vojenské doktríny a vojenské politiky, s výrazně obranným charakterem, a dále pak nový model armády. Proto ještě v roce 1990 byly v cílovém modelu rozvoje armády do roku 2005 jako krátkodobé vytyčeny tyto cíle:

1. **Zintenzivnit práce na tvorbě československé vojenské doktríny a vojenské politiky.**
2. **Zahájit práce na koncepci a modelu nové armády, na vytvoření soustavy cílů rozvoje armády k realizaci této koncepce a modelu.**
3. **Zavést v rezortu řízení pomocí cílů.**
4. **Orientovat kolegium ministra obrany na strategickokoncepční řízení.**

Základní strategický cíl armády

Základní strategický cíl armády byl formulován takto:

Moderní, vysoce profesionální armáda, všestranně a pohotově připravená k obraně suverenity ČSFR, budovaná v duchu participativně pojaté nedílné velitelské pravomoci a vojenské kázně, založená na respektování lidské důstojnosti, občanských práv vojáků a humanizaci vojenské služby.

Již bezprostředně v polistopadovém období bylo zřejmé, že transformace armády nebude krátkodobým procesem, představovala trajektorii od zdeformovaného charakteru armády sloužícího totalitnímu systému k armádě s novou funkcí v demokratické společnosti i v mezinárodních vztazích. Reforma v tomto pojetí znamenala postupně z ní vytvořit nestranický státně politický garant suverenity demokratického státu. Demokratické změny proto měly v tu dobu spočívat:

- a) **ve změně její vnější funkce z útočné na obrannou,**
- b) **ve změně vnitřní funkce, tj. v podřízenosti prezidentovi republiky, parlamentu a vládě,**
- c) **v otevření se armády společnosti, spolupráci s ní a maximální informovanosti,**
- d) **ve změně sociálních vztahů a postavení vojáků a občanských pracovníků jako občanů státu a u vojáků občanů v uniformě,**
- e) **v humanizaci života v armádě, rozvoji občanského vědomí, demokratické odpovědnosti, respektování a ochrany lidských práv,**
- f) **ve vytvoření a uplatňování demokratických pravidel v životě a práci vojáků, ve stylu řízení a vedení lidí, jež charakterizuje především přechod od autokratického, převážně administrativního řízení k řízení participativnímu.**

Deklarovaný participativní styl řízení znamenal překonat administrativně příkazovací systém, který spoléhal víc na instrukce než na motivaci lidí a jejich informování, který téměř eliminoval koncepční myšlení a nastolil vládu denní rutiny, což ve svých důsledcích vedlo k alibistickému vykazování než k faktickému rozboru výsledků.

V souvislosti s přípravou nových řádů to znamenalo uplatnit takové pojetí nedílné velitelské pravomoci, aby v ní měla místo konstruktivní participace a iniciativa podřízených, aby pravomoci byly vyváženy plnou odpovědností velitelů a náčelníků a jejich rozhodování nebylo rušeno neoprávněnými zásahy vyšších stupňů. Společným jmenovatelem demokrati-

zace armády měla být změna myšlení, vojenské etiky a citového vztahu vojáků ke společnosti a k armádě.

Nové organizační uspořádání federálního ministerstva obrany, při celkovém snížení jeho počtů na polovinu, vycházelo z cílů rozvoje armády a tvořilo několik zásadních pod-systémů:

- ❑ **Subsystém strategickokoncepčního řízení a vědeckého a technického rozvoje**, orientovaný na perspektivní rozvoj armády, relativně oddělený od operativního řízení armády.
- ❑ **Subsystém přímého řízení a zabezpečení vojsk**, orientovaný na připravenost a pohotovost armády, jakož i mobilizační připravenost k obraně republiky.
- ❑ **Subsystém ekonomického řízení**, orientovaný na tvorbu a realizaci ekonomické politiky armády v podmínkách tržního hospodářství.
- ❑ **Subsystém pro sociální a humanitární věci**, orientovaný na uplatnění, kultivaci a rozvoj lidského potenciálu armády, její sociální řízení, tvorbu a realizaci sociální politiky.

Zvyšování nároků na lidský potenciál a na sociální řízení vedlo k myšlence vytvoření samostatné správního úseku ministerstva obrany – úseku pro sociální a humanitární věci. Jeho cílem bylo dosáhnout žádoucí motivace, připravenosti a spolehlivosti lidí v armádě při obraně suverenity státu, identifikace příslušníků armády s jejími cíli a funkcemi v demokratické společnosti a zvýšení atraktivity vojenského života, demokratizaci a humanizaci vojenské služby. Zároveň byl vytvořen profesionální aparát sociálního řízení poskytující velitelům servis ve společenskovedních službách, pomoc ve výchovných a kulturních procesech a tvorbě a realizaci sociálního programu. Oddělení a skupiny sociálního řízení na štábech byly vytvářeny jako služební orgány velitelů, jejich pravomoci a působnost byla vymezena jako srovnatelná s kterýmkoli odborným oddělením, tzn. v žádném případě je nelze srovnávat s bývalým politickým aparátem. V polovině roku 1991 bylo z celkového počtu 2701 plánovaných míst obsazeno 2012, z toho 210 reaktivovanými důstojníky, kteří byli převážně ustanoveni na řídicí funkce (122).

Subsystém pro sociální a humanitární věci tedy integroval lidskou dimenzi v řízení a rozvoji armády, dimenzi sociální a humanitární, všeobecně demokratickou. Tvořil ji uzavřený cyklus všestranné péče o člověka v uniformě a jeho přeměny z pouhého objektu vnější manipulace v aktivní subjekt života armády. Systém sjednocoval koncepčně a realizačně personální politiku, systém vzdělávání a školství, výchovu duchovní a tělesnou, společenskovední a právní služby, sociální politiku včetně zdravotní služby, v širším smyslu sociální řízení armády. Zahrnoval v sobě rovněž rozvoj sociálních interakcí armády a veřejnosti. Systém disponoval společenskovední výzkumnou základnou, historickým ústavem a ústavem kultury.

Vytvořením subsystému pro sociální a humanitární věci došlo k institucionalizaci profesionálních orgánů sociálního řízení. Zároveň byly zrušeny dosavadní orgány výchovy a kultury, které vznikly bez hlubších koncepčních záměrů a staly se i prostředkem mechanického převodu částí bývalého politického aparátu armády.

Součástí sociálního řízení armády byl **komplex psychologických služeb**. Jeho smyslem bylo postihovat rozhodující psychologické determinanty efektivního fungování armády, rozbor předpokladů optimalizace vztahu mezi člověkem a nároky vojenské služby a konečně realizace specifických aktivit tohoto vztahu.

Jako nejpodstatnější oblasti tohoto systému vystupovaly:

- ❑ systém psychologických služeb v oblasti personální práce,
- ❑ systém pedagogicko-psychologického vzdělávání jako součást odborné přípravy profesionála na výkon funkce včetně přípravy odborníků pro samostatné společenskovední a psychologické služby,
- ❑ systém orientovaný na optimalizaci procesu života a činnosti vojsk,
- ❑ systém psychologických služeb orientovaný na primární, sekundární a terciární ochranu duševního zdraví s ohledem na mimořádnou náročnost vojenské služby,
- ❑ psychologické služby specifické povahy, vyplývající z úkolů zvláštních složek armády, mající spíše fakultativní povahu (psychologie sportu, vojenské policie, zahraničních složek ap.).

Zhodnocení

V polistopadovém období se podařilo vytvořit civilně správní úsek jako důležitý článek civilního řízení a kontroly armády. V dalším vývoji byl oslaben úsek strategického a sociálního řízení. V podstatě eliminace strategického prvku v ministerstvu obrany vedla k oslabení strategického působení tohoto rezortu, což mělo v situaci, kdy se do poloviny devadesátých let nikdo vážněji nezabýval strategickými bezpečnostními otázkami, výrazné negativní důsledky, zvláště pokud jde o tvorbu bezpečnostní strategie a vojenské koncepce, budování komplexní obrany, civilní obrany a ochrany. Perspektivní potřebnost armády s ohledem na vývoj bezpečnostních rizik tak zároveň ukazuje, že armáda nemůže být bez prognostické a strategické činnosti. Zbavit armádu této složky a tohoto pohledu znamená oslabit její funkce.

Redukce sociálního řízení zpomalily proces transformace, demokratizace a humanizace armády, což vedlo mj. i ke zvýšení trestnosti a neustálému výskytu nejrůznějších forem šikanování vojáků v základní službě. U vojáků se tím oslabil vztah k vojenské službě. Na druhé straně, jak již uznávali představitelé ministerstva obrany, se příliš rozrostl úsek logistiky na úkor jiných oblastí.

Positivním rysem transformace armády bylo vytvoření její nové organizační struktury, jejíž základy byly položeny již v době federace v bývalém Institutu pro strategická studia. Podstatou nové organizační struktury byl především její brigádní charakter, kterým se tak blížil organizační struktuře vojsk NATO. Hůře se již podařilo organizačně a funkčně transformovat samotné ministerstvo obrany a generální štáb, v němž např. existovaly duplicity až triplicity při řízení určitých procesů (např. řízení vědy a výzkumu), což bylo důsledkem zrušení úseku strategického řízení, který měl významnou organizačně racionalizační složku, a přenesení těchto prací na *ad hoc* tým.

Nová organizační struktura vytvářela po její realizaci dobré podmínky pro to, aby se armáda mohla věnovat tomu, k čemu je určena, tj. zajišťovat přípravu vojsk a bojovou pohotovost, intenzifikovat výcvik a výchovu vojáků, což se v období transformace, reorganizací, redislokací a dělení armády příliš nedařilo.

Zajištění optimálního fungování činnosti armády bylo i předpokladem úspěchu v přiblížování se NATO. Tuto činnost bylo možno intenzifikovat za předpokladu, že se obnoví a posílí koncepce participace v rozhodování. Tato participace je nemyslitelná bez optimalizace vědeckovýzkumné základny v armádě.

Je zřejmé, že nejvážnějším problémem armády byla a je míra laicizace rozhodovacích procesů, která logicky začíná generovat i prvky administrativně byrokratického přístupu.

*„Vlastencem se stává ten,
kdo je hrdý na něco,
kdo je hrdý na svůj národ,
na národ, který něco vykonal,
který něco prožil.“*

Již několik let se v červnu setkáváme v Praze Dejvicích na „kulaťáku“ u pamětní desky generála Heliodora Píky anebo ve vojenském klubu v Domě armády. Naše setkání jsou nejen vzpomínáním na Hranice na Moravě či Opavu, anebo slezskou Štítinu, ale máme i trochu času probrat aktuální věci kolem AČR, legionářů prostě všeho, co je spojeno s armádou.

Když jsem se pana plukovníka v. v. Milana Píky při našem setkání v loňském roce zeptal, jak vnímá v dnešní době vlastenectví, odpověděl mi:

„Člověk se vlastencem stává už zrodem a záleží na výchově v rodině, jak je k vlastenectví vedený, k hrdosti na svůj národ. Pro mě to bylo něco samozřejmého. Když jsem měl 16 až 17 let, tak jsem chtěl bojovat proti Hitlerovi a už jsem se cítil vlastencem, Čechoslovákem, tím, čím se cítím dnes. Vlastenectví je něco, k čemu se musí člověk sám, vlastním přičiněním dopátrat, a na to může být hrdý. Vlastencem se stává ten, kdo je hrdý na něco, kdo je hrdý na svůj národ, na národ, který něco vykonal, který něco prožil. A přál bych si, aby mladá generace, mladí profesionálové pokračovali dál - aby byli vlastenci. Každý národ musí být hrdý na to, že je. Ať už ve spojené Evropě, nebo jako samostatný stát.“

Milan Píka se narodil 28. července 1922 v Hranicích na Moravě. Po ukončení šesti tříd Masarykova prvního stupně reálného gymnázia v Praze odešel v červnu 1939 se svou matkou ilegálně do Rumunska. V říjnu devětáctátého roku se přihlásil na francouzském velvyslanectví v Bukurešti ke službě v československé zahraniční armádě. Již v březnu 1940 odjel s transportem dalších čs. uprchlíků do Francie. V Marseille byl dne 14. dubna téhož roku odveden k vojenské činné službě a současně odeslán na dovolenou, aby mohl dokončit studia. Po okupaci Francie německou armádou odjel se skupinou československých letců do Anglie. Byl přijat do RAF, přidělen k 310. stíhací peruti a zařazen jako voják k pozemnímu personálu. Přihlásil se k výcviku určenému pro létající personál a 17. března 1941 nastoupil do kurzu pro letecké pozorovatele v RAF Air Observe School v Ansty. Bohužel musel výcvik předčasně ukončit, protože u něj byla zjištěna vrozená oční vada - neléčitelná porucha vnímavosti barev, která vylučovala aktivní leteckou službu. Posléze byl převelen k československému doplňovacímu středisku RAF v Cosfordu, kde byl zařazen k administrativní službě. V červnu 1941 složil na Československé státní škole ve Velké Británii (Whitchurch) zkoušku dospělosti.

Po vstupu SSSR do války žádal MNO v Londýně o povolení odjezdu do SSSR a zařazení do formující se československé jednotky – v té době byl jeho otec Heliodor Píka ve funkci náčelníka čs. vojenské mise v Moskvě. Britské ministerstvo letectví však žádost zamítlo. Po absolvování některých vybraných speciálních kurzů byl přijat do důstojnického kurzu RAF a 20. července 1944 byl jmenován poručíkem letectva. Působil jako pobočník velitele čs. doplňovacího střediska RAF Station Cosford.

Nástup čs. příslušníků RAF, letiště Cosford, RAF Czechoslovak Depot

Do vlasti se vrátil 26. září 1945 v hodnosti nadporučíka letectva v záloze. Již prvního ledna 1946 byl přijat do služebního poměru k letectvu a 1. května 1946 byl povýšen do hodnosti kapitána. Byl zařazen k leteckému útvaru do Kbel a posléze na velitelství letectva do Hlavního štábu ministerstva národní obrany. Současně dálkově studoval právo na Právnické fakultě UK v Praze, kde absolvoval šest semestrů a složil všechny předepsané státní zkoušky v předepsaných termínech. Pracoval u Vojenského soudu 1. stolice, pak u krajského vojenského soudu a na IV. právním oddělení MNO. V listopadu 1948 byl orgány 5. oddělení Hlavního štábu zatčen a od listopadu 1948 se ocitl ve vyšetřovací vazbě Státního soudu v Praze. Byl obžalován ze zločinu přípravy úkladů o republiku tím, že připravoval násilný únos svého otce generála Heliadora Píky z věznice Vrchního vojenského soudu v Praze ilegálně přes státní hranici do americké zóny v Německu. Rozsudkem Státního soudu byl dne 15. února 1949 zproštěn obžaloby pro nedostatek důkazů. V prosinci 1948 následovalo jeho vyloučení ze studia na Právnické fakultě UK v Praze z politických důvodů a byl degradován na vojína v záloze. **„Prověřovacím řízením bylo shledáno, že pro svůj postoj a jednání neskýtá záruku, že bude spolehlivým a zcela oddaným lidově demokratickému zřízení“** – což byl důvod, proč mu byla odňata hodnost kapitána.

Poslední fotografie „na svobodě“ s otcem, gen. H. Píkou ve Vojenské nemocnici ve Střešovicích (duben 1948)

Po propuštění z vazby a nuceném vystěhování jeho matky z pražského bytu odešel Milan Píka do Bratislavy, kde se přihlásil k trvalému pobytu a rozhodl se vybudovat zde novou existenci. Nastoupil na uhelnou brigádu v handlovských dolech, pracoval v podnicích dřevařského a nábytkářského průmyslu. V roce 1967 získal akademický titul Ing.

Od roku 1950 aktivně a cílevědomě usiloval a usiluje o právní rehabilitaci svého otce. V září 1966 podal ústředním státním a stranickým orgánům žádost o obnovu řízení v trestní věci generála Heliadora Píky z roku 1949, kdy byl jeho otec odsouzen k trestu smrti. Ve svém písemném podání poprvé pojmenoval naprosto otevřeně tehdejší rozsudek politickou vraždou. V tomto svém úsilí, kterým plnil slib daný otci při posledním loučení v noci před popravou 21.

června 1949, že očistí jeho jméno, pokračoval i po právní rehabilitaci svého otce v roce 1968. Po několikaletém úsilí dosáhl souhlasu k odhalení pamětní desky na rodném domě generála Heliodora Píky ve Štítině. Stalo se tak 1. července 1989. Tímto aktem tak rozšířil poslední odkaz jeho otce svému národu, hlavně ve snaze napravit deformace naší novodobé vojenské historie.

Plukovník v. v. Milan Píka obdržel celou řadu vyznamenání a významných ocenění. Připomeňme Čsl. válečný kříž 1939, čs. medaili Za chrabrost, čs. medaili Za zásluhy 1. stupně, čs. pamětní medaili VB; zahraniční řády a vyznamenání: War Medal, Defence Medal, 1939-1945 Star, Řád rumunské hvězdy, Řád rumunské koruny, rumunská medaile Aero-nautica III. třídy, medaile 50. výročí SNP I. třídy, Řád generála M. R. Štefánika I. třídy, medaile KPV-III. odboj, medaile Politických vězňů 1948-1989, medaile MO SR I. st. 1998, Zlatá pamětní medaile GŠ AČR 2000, a také mu bylo uděleno státní vyznamenání Za zásluhy o Českou republiku II. stupně.

Odhalení pamětní desky na budově magistrátu v Opavě a udělení čestného občanství gen. Heliodoru Píkovi (červen 1997)

*Autorsky zpracoval: dr. Petr Majer
Foto archiv autora*

English Annotation

Operational Principles Implemented during the "FLOOD 2002" Operation (*ACR Deployment in State of Crises*) by Brigadier General Ing. Jiří Halaška.

Devastating floods that inflicted larger parts of the Czech Republic in 2002 tested the readiness of Czech integrated rescue system. Brigadier General Jiří Halaška, as the principal figure of the Operational Centre, Territorial Forces, together with his staff, successfully carried out established operational principles and procedures that lead to the effective deployment of ACR elements and units. In this article, Brigadier General Halaška summarizes individual steps having universal applicability, which could be employed in analogous rescue and humanitarian operations. Those main principles are as follows: permanent readiness for deployment, mobility, continual support of forces during their deployment, concentration forces and their redeployment, flexible and active command, permanent cooperation of deployed forces, anticipation and flexible operations, building reserves and their concentration in threatened directions, synergic activities of all means and forces in main centres of calamities, making use of turning points, revitalizing forces after operation, information technology, implementing special operations.

Public Finances Reform and Economy Management in the ACR by Doc. Ing. Jiří Strnáděk, CSc.

Military budget and its cuts self-evidently create contradictions influencing current defence doctrines. National economy is the material basis of state defence. All security measures are derived from the gross national product. It is the economy potential that defines and limits defence capabilities of a nation. Only factual evaluation of international security situation, together with deep economy analysis of defence spending, could bring fair-minded conclusion concerning military outlays. The author (Col., ret.) uses officially released statistics of distributing financial sources according to individual ACR structures and branches. This synthetic study, probably the only one in a form of the article in a professional magazine, proves that all binding rules and regulations set by state budget, defence chapter, were met, in spite of additional changes and implementing amended concept of the development of professional forces. In 2003, to improve defence planning, we introduced the so-called ACR activities. They are supposed

to improve the transparency of priority tasks, inputs and outputs, material and financial means tied with the overall effectivity. Introduced medium-term intake-expense pattern will enable to transpose the centre of gravity of annual debates over military budget into the more conceptual, long-range frame.

Czech Lands and Slovakia: Their Security (*Problems and Questions under Discussion*) by Dr. Štefan Volner, CSc.

Now we are witnesses of more and more used and misused term "state security". It is the complex term that can't be handled on a national level. The same is true as far as "enemy" or "threats" are concerned. Security is a multinational, multi-level issue. New security structures are in being. We must define a "threshold", "distance", or passage from "balanced" state of affair towards "imbalance". Which model shall we choose? Huntington's clash of civilisation or Fukuyama's end of history? Toffler's one? Many inspiring ideas are in "The Grand Chessboard" by Zbigniew Brzezinski. Although most terrorist groups have not in fact achieved their political ends, now, in the Third World, it is the most preferred weapon against the West. It is the threat that corresponds to military and economy ones. Another danger: the exhaustion of natural resources as the source of instability. The proliferation of weapons of mass destruction. Which attitude should the Czech Republic and the Slovak Republic take? Even though the author doesn't mention particular threats and problems of both countries, the theme offers a plenty of material for our thinking.

Present-day Terrorism: A Sort of Warfare, or the Specific Form of Violence? by Doc. Dr. Štefan Danics, CSc., Ph.D.

There are many concepts making identical terrorism with a special sort of warfare, i. e. the global war that has not been announced. Terrorists are not mere criminals, but fighters waging asymmetric warfare. Terrorist groups use violence as a matter of policy to impose desired changes; they may be motivated by a number of different ideologies. At present, it is above all Islamic religion, Islamism, although originally it was nationalism that used to be a frequent cause of similar activities. The author makes a short survey of theories explaining terrorists' motivation, including methods they frequently use. Firstly, he differentiates between "terrorism" and "extremism"; they are not the

same. He describes modification in definitions of terrorism, in fact from the times of the old Roman Empire, via French Revolution, up today. War against terrorism doesn't cover its real roots and therefore, the author concludes, it is impossible to win this battle. But, what does the victory in this asymmetric conflict mean? He sees the solution in prevention, in solving social, economic, political, religious, ethnic problems that present soil and setting of terrorism. He also concludes that we should support the so-called multiculturalism in the frame of globalized world, organizations promoting humane rights and tolerance. Last but not least, there are issues of legislation that would facilitate monitoring terrorists, diplomatical actions, and intelligence activities.

MILITARY ART

The Role and State of Concept Development and Experimentation in NATO Transformation by Lt.Col. Ing. Vladimír Šilhan, CSc., MSc. The Concept Development and Experimentation was settled at Prague Summit in November 2002, as well as its extent and tempo. At strategy level, the Allied Command Atlantic (ACLANT) was changed into the Allied Command Transformation (ACT). This command is responsible, together with the Allied Command Operations (ACO), for the transformation of Allied forces and training joint NATO units and staffs. The supreme Allied commander for transformation set up long-term priorities that correspond to the image of 21st century armed forces. There are three leading projects: Strategic Concepts, Policy and Interoperability (SCPI), Future Capabilities Research and Technology (FCRT), and finally Concept Development and Experimentation (CDE). The CDE is the most ambitious project in the frame of the whole NATO transformation. From the RADM G. Mauer's (who is responsible for the CDE management) point of view, it is in fact its real engine. The main philosophical approach lies in two mutually related directions, especially in initiation of development of hierarchical concepts from higher to lower levels and in their verification by experiments. For practical development of CDE applications, individual subjects (member countries and NATO agencies) can submit their projects focused on the key NATO topics. Their current summary and basic characteristics are presented in this article

Armament of Forces in Selected European Countries: Development and Prospects by Capt. Ing. Jan Valouch. In 2003, the Institute of Strategic Studies, Military Academy Brno, solved the scholarly assignment TRENDs, the part of which is the topic treated in this article. The Netherlands, Denmark, Belgium, Hungary, Lithuania, Latvia, Austria, Poland and Slovakia are the countries whose acquisition policy was studied, so that we may define basic development trends of armament

and international cooperation in this field. All complete and unabridged materials were released in a form of CD. Ranking among the so-called smaller countries, their forces are focused on a distinct branch. Another field of study is modernization. Financial aspects of armament play also indispensable part of study. Defence expenses are tied with defence industry. There are great differences: some of them have practically no defence industries (Lithuania, Latvia), better position have the Netherlands, Denmark and Belgium. There is the trend to buy namely advanced electronics and information technology at a civilian market. After all, there is a list of multinational armament programmes and key armament trends. Charts and graphs accompanying this article are showing defence expenses of individual NATO nations.

How Many Doctrines Do We Need? by Doc. Ing. Milan Kubeša, CSc., and Lt.Col. Ing. Ján Reis. Standard principles guiding army actions are called "doctrine". This term covers officially enunciated principles that direct the employment of military forces under specified conditions. It does not demand uniform conduct, but it may invite flexibility under the broadest guidelines. Now, in the Army of the Czech Republic, we discuss the problem of doctrine as a unifying base, "how to use the ACR" in crisis and emergency situations. This year's conference at the city of Vyškov introduced the so-called "doctrinal system". But the authors of this article support unified, central doctrine of the ACR. They thought that three other doctrines of "lower category" are superfluous (combat operations doctrine, non-combat operation doctrine and the doctrine of rescue and assistant operations). At present world, there is a wide variety of different operations, with fluent transition from combat situations into those of peacekeeping and vice versa. The fight framework covers the number of combat operations and dozens of operations others than war. Moreover, the military doctrine is a starting point for drafting various manuals, therefore it will be more simple and easier to use for this purpose only one doctrine.

OPINIONS, CONTROVERSY

The Missions and Aims of the Defence University by Prof. Ing. Karel Novotný, CSc. Before he retired, the author was a member of Military Academy staff (1947-2003, with the interruption during the so-called period of normalisation). Therefore he would like to articulate several notes concerning the transformation of the former Military Academy Brno into a Defence University (DU). The purpose of this developed DU is to create the sole military training and educational institution at a university level, which is going to be a part of the Integrated Ministry of Defence. Although the mission of the DU is to prepare persons for the highest positions

in the ACR, Mr. Novotny lacks concentration on military science. The main stream of training and education is scattered into different scholarly and science fields. Particularly he has an objection towards the large extent of "economy" subject, supposedly needed when officer-candidates return to civilian life. After 15 years, he writes, all will be different. The DU has demanding objectives, but it should more concentrate on armed conflicts and all matters tied with it, the centre of gravity must be in its 1st Faculty. Mr. Novotny also proposes alternative names for present faculties that would give a better picture of subjects being taught.

On Varieties of English by David Foster, M.A. The author lives and teaches English in the Czech Republic. During his years of teaching here, he has noticed on several occasions that some of his British and Czech colleagues disparage Americans' use of English. He protests against the statement that American English is not a 'proper language'. Something called "standard English" does exist, independent of national usage, and differences between varieties of this English are relatively slight; a considerably greater range may be seen in the non-standard English of various linguistic communities inside any English speaking country. Formal English language military vocabulary exhibits a lack of divergence. The major differences that can be seen (not including titles of administrative bodies and positions, unit names, and spellings) are in slang or conversational usage, as in, for example, recon/recce, c.o./conchie. Differences in formal military vocabulary are somewhat rare: foxhole/fire trench and veteran/ex-serviceman are examples. One variety of a language (or one language with respect to another, for the matter) cannot be considered more 'proper' than, or superior to, another, the author emphasizes.

INFORMATION PAGES

Short Reflections over International Commitment to Spread the Public Knowledge of Humanitarian Law by JUDr. Jiří Fuchs, Ph.D. This article deals with the commitment to spread among the public information tied with humanitarian laws, set by the Geneva Convention of 1949, namely by its including into the study schedules of academic programmes, as soon as in time of peace. Humanitarian laws are a part of the so-called Geneva Conventions that define rules for the treatment of non-combatants, prisoners of war, and populations under military occupation, especially the Convention of 1949, which covered the treatment of civilian, neutrals, and POWs. Conventions also outlaw the use of certain weapons. The extent to which these rules are observed depends on the public. At the beginning the author explains the scope of this commitment, as one of the priority implementation measures, and then he points out to some of the specific difficulties raised during

its teaching in armed forces. Geneva Conventions are in fact a tangle of various legal principles hardly to understand to laymen. But this fact could be overcome by their integration into the system of instructions in military schools. The author comes to the conclusion that the distribution of such knowledge represents a key prerequisite for the application of their rules.

The Importance of Personnel Management: Prospects for ACR Modernization by Lt.Col. Ing. Petra Vrábliková. The Army of the Czech Republic could function effectively, supposing it successfully joins three basic sources: material, financial and humane. The core of the latter one rests in personnel management, which includes building organization by itself (working positions, organizational effectivity), backing humane sources (planning and hiring manpower), effectivity (working performance), developing labour (employees, managerial staff, career management), remunerations (evaluation of work, shifts in pay positions, benefits), relations at working places (active participation of employees, communication among them), health support, work security, treatment of physical disabilities (rehabilitation and other services, personnel information systems). Management of humane sources ought to arise out of actual needs of organization, so that we could reach our destination - the capable professional soldier.

Lessons Learned from Iraqi Conflict (*Critical French View*). It's a long time from the official end of the Second Iraqi War, but it still can't be evaluated both positively and negatively; there are many discussions over it. One of analysts of this conflict is a French author Francois Auboineau (Raids 211/2003) whose data served as a starting point for this editorially amended article by Ing. Josef Nastoupil. This article has no exhausting data or definite conclusions, but despite of that, it is able to depict several positive judgements, important namely for those militaries going to transform themselves into reformed forces of the 21st century. What data say: among others, the wounded in this conflict had a higher chances to survive than in any previous war, thanks also to wide usage of body armours and vests fitted with panels of synthetic material, designed to protect a soldier from shrapnel and low-velocity bullets. Further there was a quick emergency aid, rendered by specialist soldiers trained to give first aid on the battlefield. Demanding training, teaching and practice of military skills of American soldiers bore their fruits. They proved that are excellent and capable soldiers, with high sustainability, possessing new experiences from actions. E.g., out of 250,000 deployed soldiers only 478 had a certain "nervous disorders".

Futuristic Wars (*Ideas on the Future of Conflicts*). What will the future hold? First strategic cycle: military, technological and organizational predomination of the

U.S. will cause that no power could dare to challenge its supremacy. All will lead to asymmetry conflicts, whose most visible manifestation of this is terrorism. It is possible for the United States to win quickly in such conflicts, but they are not able to win the peace. Masses of armies are not enough to introduce right and order into a defeated country. "East" and "West" do not share the same values, e.g. values of humane life (suicide attacks). "Nation building" is a demanding or stimulating task that is very difficult to meet, concludes upon the facts from Afghanistan and Iraq Jean Francois Poncet (*Armées d'aujourd'hui*, February 2004). If the West does not succeed, the conflict might lead into a predicted "clash of civilisations", so eagerly wanted object of Islamist fundamentalists who would like to seize the complete power in Arab world. Another strategic cycle will start by the rise of People's China as a world superpower. There will be two extremely powerful countries with great economic strength and large armed forces - the USA and China. And the position of Europe? The question is still opened.

MILITARY PROFESSIONAL

The Preparation of Junior Officer and Warrant Officer Corps in Career and Vocational Courses at the Military Academy Vyškov by Col. GSO Ing. Michal Vass. The transition of professional and career training (teaching and practice of military skills) is closely tied with system changes having their origins in ACR reform. The Military Academy Vyškov will realize the following career courses: (i) basic officer course, (ii) vocational officer course-1st grade, (iii) vocational officer course-2nd grade, and (iv) application course. The length of those courses will be derived from the demands of individual occupational skills. It is supposed that in selected specializations, e.g. lawyers, medical officers, troop psychologists, officer-candidates will attend courses in a form of study stays at various ACR institutions, agencies, and units. The application course is assigned for military training of bachelor students. WO corps will be trained in (i) basic, (ii) vocational, (iii) staff WO courses. Apart of those above-mentioned courses, officers will be trained in advanced, retraining and special courses. As far as outside activities are concerned, there will be a dozen of extradepartmental courses for e.g. civilian NBC instructors.

History, Present Time and Future of Combat in Urbanised Regions by Mgr. Jan Ondřejka, Lt.Col. Ing. Ivo Pikner. For centuries, the fight in urban/built-up areas has been regarded as the worst possible variant of waging wars. Urban warfare, or military operation in urban terrain, defines military operations conducted in terrain dominated by man-made constructions. Most urban areas can be converted into formidable defended zones, with Stalingrad and Berlin as the classic exam-

ples. Cities constitute significant barriers to movement, insofar as they contain important road and rail junction in densely built-up zones. Even small towns can seriously impede an offensive, if they are fortified and contain artillery to interdict adjacent zones. The authors present several latest examples of fighting in large cities: Panama City, Kuwait City, Mogadishu, Port-au-Prince, Kinshasa, Um Kasr, Baghdad, last but not least Grozny, the Chechen capital. The tactics of artillery or aerial bombardment sometimes may break resistance (Grozny), but it is counterproductive, because of road-blocking rubble in devastated cities, not to mention killed and wounded civilians. There is a lot of place for CIMIC/PSYOPS operations to gain support of local population to prevent unnecessary casualties and destroying city constructions and buildings.

Conducting Operations and Combat Warfare in Built-up Areas by Lt.Col. Doc. Ing. Dušan Sabolčík, CSc. The defensive and offensive actions can be conducted simultaneously. Complex character of this kind of warfare needs precise coordination of all activities. The article covers a large scope of problems tied with the battle in urban area, ranging from forms of command and control, troops mobility, close combat, sensor fused munitions, engineer units with robot-type means, methods of deceiving enemy, logistics support including extinguishing numerous fires. Acquisition, maintenance, and standard loading units are also the subject of author's concern. This sort of warfare requires strict observance of laws of war (humanitarian law), namely because of the presence of civil population. The law of armed conflict protects civilians and lays high responsibility on commanders. The CR must well define its political and military ambitions (e.g. involvement in peace-keeping operations), so that necessary adaptations could be implemented. The transition of the ACR to a professional force is the chance to introduce concept of fighting in cities, designate units that will undergo the FIBUA/OBUA training, from the level of individual soldiers, via platoons, companies, task forces, till larger tactical groupings.

HISTORY

The Clash of Two Concepts of Military Reform after November 1989 by PhDr. Antonín Rašek. Three years after the Velvet Revolution in 1989 still affect present day reform of the ACR. Two concepts collided: firstly it was the participative concept of control and command with the preference of strategical approach and the key role of social system. Secondly, diametrically different concept, asked above all full obedience of every army member, preferring administrative approaches, which brought serious consequences for further development, wasting financial resources. The democratisation of our armed forces was a sort of reconstruction,

rebuilding. The army was introduced under the civilian, parliamentary control; civil rights of soldiers were acknowledged. The very first task was to create a civil control department, in which social and humanitarian affairs could be solved. It was obvious that the transformation of the former armed forces subordinated to a totalitarian state would be a long-term process. But the following development brought the lessening of strategical management on the one hand; on the other hand the increase in numbers of personnel and economy departments, paradoxically in time limited financial means. Among others, the reason of this was the result of high level of layman management at MoD, resulting in the directive administrative control with its all-negative impacts.

PERSONAL DATA

Colonel (ret.). JUDr. Ing. Milan Píka *by Dr. Petr Majer.*
As 17 years old boy, in 1939, Mr. Píka left Czechoslovakia for Romania, together with his mother. In France he joined Czechoslovak forces abroad, in England he was assigned to ground personnel of the RAF. His father,

Heliodor Píka, was the chief of the Czechoslovak Mission in the USSR. After graduating from the RAF Officer Course he received the rank of Pilot Officer. He returned home at the rank of Flying Officer. When he received his commission from the Czech Armed Forces, he was promoted to the rank of Captain. Besides his duties, he managed to study at the Law Faculty, Charles University Prague. He successfully passed state examinations and worked at the Regional Military Court and lately at the Legislative Department of the Ministry of National Defence. After Communist coup in 1948 he was arrested and accused of high treason and the intention to help his father to escape from prison. Nothing was proved to him, so that he had to be relieved. Nevertheless, Mr. Píka was suspended from the Law Faculty, reduced to a rank of private. He moved to Slovakia, where he worked in coalmines, or as a worker in wood and furniture industries. All the time he fought for the rehabilitation of his father, who was sentenced to death in 1949. He called it openly political murder. His activities were successful, his father was rehabilitated, and the plaque to honour his memory was unveiled at father's natal house in 1989.

Představení autorů tohoto čísla

Doc. Dr. Štefan Danics, CSc., Ph.D. (mjř. v zál.). Nar. 1962, VA Bratislava (1984). V roce 1992 mu byla rozhodnutím vědecké rady Filozofické fakulty UK v Bratislavě udělena vědecká hodnost kandidáta filozofických věd v oboru politologie. Po roce 1992 začal vyučovat na Vojenské akademii v Brně, kde působil jako vedoucí skupiny politologie. Od roku 1995 garantuje výuku politologie na Policejní akademii ČR v Praze. Výuka probíhá jak v bakalářském, tak i v magisterském cyklu a kromě základních politologických pojmů a kategorií je zaměřena na problematiku politického radikalismu, extremismu a terorismu v kontextu sjednocující se Evropy. V roce 2002 úspěšně ukončil habilitační řízení na Akademii policajného zboru v Bratislavě a byl mu udělen vědecko-pedagogický titul docent v oboru bezpečnostních služeb. Publikoval řadu článků týkající se bezpečnostní problematiky v domácích i zahraničních časopisech.

David Foster, M.A. nar. 1949 v Pensylvánii, U.S.A. V roce 1984 absolvoval New York University. V letech 1995–2003 působil jako učitel anglického jazyka v Komorním Hrádku a v Praze. Od září 2003 se zabývá přípravou testů pro zkoušky z anglického jazyka pro AČR podle norem STANAG 6001.

JUDr. Jiří Fuchs, Ph.D., nar. 1974, vystudoval Právnickou fakultu Masarykovy univerzity v Brně. Nejdříve pracoval jako advokátní koncipient v Brně (1997–1998) a posléze jako právník Magistrátu města Brna (1998). Od roku 1998 působí na VVŠ PV ve Vyškově a v současnosti je odborným asistentem katedry sociálních věd a práva Fakulty ekonomiky a managementu. Zabývá se zejména mezinárodním právem humanitárním, teorií práva a správním právem. Publikuje v Časopise pro právní vědu a praxi a v časopise Trestní právo.

Brig. gen. Ing. Jiří Halaška, nar. 1956. Jako absolvent Vysoké vojenské školy pozemního vojska prošel funkcemi velitele tankové čety, roty, praporu i pluku. Později působil ve funkcích zástupce velitele tankové divize a náčelníka správy pro přípravu vojsk 1. armádního sboru. Po absolvování Akademie velení Bundeswehru v Hamburku vykonával funkce náčelníka odboru a sekce operační a bojové přípravy a náčelníka štábu Velitelství sil územní obrany. V současné době je ředitelem Ředitelství výcviku a doktrín ve Vyškově. Publikuje ve vojenském odborném tisku.

Doc. Ing. Milan Kubeša, CSc., (plk. gšt. v zál.). Nar. 1949, absolventem Vojenské akademie v Brně, včetně VAK-GŠ. Prošel základními velitelskými funkcemi na taktických a štábními na operačních stupních velení. Působil mj. jako vědecký pracovník Institutu vojenského umění (IVOU) Brno, ve funkci zástupce vedoucího katedry řízení obrany státu Fakulty velitelské a štábní na VA v Brně a vedoucí skupiny strategie operačního umění a dějin vojenského umění. V současné době pracuje jako odborný asistent na VA v Brně (katedra řízení obrany státu – K 101). Je specialistou na otázky národního vojenského umění. Pravidelně publikuje ve Sborníku Vojenské akademie (řada A) a v našem časopise.

Dr. Petr Majer (plk. v zál.). Nar. 1950. Vyšší dělostřelecké učiliště v Martině, vojensko-pedagogická fakulta VA v Bratislavě (1981), kurz pro informace a komunikaci ve Strausbergu v Německu (1995), studium na Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze (1996, 1999). Prošel různými velitelskými funkcemi, starší učitel VDS v Hranicích na Moravě. Od roku 1990 na tiskovém oddělení MO, odboru pro styk s veřejností MO, a Centru řízení informačních systémů. Tři roky byl ve funkci zástupce náčelníka odd. informací a analýz AVIS - MO a tři roky inspektorem Inspekce ministra obrany. Téměř pět let vedl Linku Armády České republiky. V současné době je pracuje třetím rokem ve zpětnovazebním informačním systému náčelníka GŠ AČR-Otevřené lince armády. Z jeho rozsáhlé publikační činnosti připomeňme především „Vojnu do kapsy aneb průvodce vojenskou službou“ a „Odpovídá Linka armády“.

Ing. Josef Nastoupil, (plk. v. v.). Nar. 1924, absolvoval reálné gymnázium, vystudoval vševojskovou akademii a v letech 1945–1982 aktivně sloužil v armádě, nejdéle v protivzdušné obraně státu. V současné době je v důchodu a zabývá se překladatelskou činností (francouzština, němčina, angličtina) ve vojenském oboru. V roce 1996 přeložil pro vzdušné síly ČR známou publikaci Johna A. Wardena „Plánování leteckých operací“ (1989), uvádějící novou filozofii a teorii s letecké války na operačním stupni. Pro armádu mj. také přeložil z francouzského originálu publikaci „Malá encyklopedie vojenské strategie“ (AVIS 2000). Je externím spolupracovníkem vědecké knihovny AVIS, publikuje ve vojenských rozhledech a dalších odborných časopisech.

Prof. Ing. Karel Novotný, CSc., (plk. v.v.), nar. 1928, absolvent VA v Hranicích (1949), VTA Brno (1955), CSc. 1959, docent 1966, vědecký kvalifikační stupeň I 2A (1988), prof. 1991, vědecký kvalifikační stupeň I (1991). Zastávané funkce: vel. čtyř, roty, praporu, st. důst. oper. přípravy oper. odd. 1A, vědeckopedagogický pracovník na VTA a VA Brno, VVŠ Vyškov. V sedmdesátých letech byl v civilu, kde pracoval v oboru projektování a rozvoje systémů řízení. V roce 1990 rehabilitován, do armády se vrátil jako zástupce vedoucího katedry strategie, operačního umění a dějin válek VA. Profesuru a vědecký kvalifikační stupeň I dosáhl v r. 1991. V letech 1991-93 byl ředitelem Institutu výzkumu operačního umění v Brně. Do důchodu odešel v lednu 1994. Byl členem řady vědeckých rad, prvním předsedou rady věd. oboru ochrana vojsk a obyvatelstva (OVO); zpracoval a publikoval přes 300 materiálů různého druhu: věd. úkoly, skripta, učebnice, články ve vojenském i civilním odborném tisku.

Mgr. Jan Ondřejka, nar. 1976, filozofická fakulta Masarykovy univerzity v Brně (FF MU), obor historie se zaměřením na dějiny 20. století a etnologie se zájmem o migrační procesy. Během studia prováděl terénní výzkum mezi nelegálními migranty v USA a Izraeli. Od roku 2002 student doktorského studia na FF MU, kde přednáší na téma bezpečnostní politiky a mezinárodních vztahů. Od roku 2003 působí na Ústavu strategických studií VA, kde se věnuje analýzám a predikcím vývoje bezpečnostního prostředí a jejich dopadům na schopnosti Armády ČR.

Pplk. Ing. Ivo Pikner, narozen 1963, po absolvování Vojenské akademie v Brně (1986), obor tankový a automobilní, vykonával funkci náčelníka automobilní služby útvaru. Od roku 1995 na VA Brno jako odborný asistent katedry vojenského zpravodajství a elektrotechnického boje (EB), později náčelník skupiny průzkumu a cizích armád. V roce 1996 absolvoval na VA Brno praporeční velitelský kurz vojenského zpravodajství a EB. V rámci doktorského studia absolvoval v roce 2001 tříměsíční stáž na Royal Military College of Science (RMCS) ve Shrivenhamu ve Velké Británii. V roce 2003 ukončil brigádní štábní kurz vojenského zpravodajství a EB na VA v Brně. Od července 2003 je odborným asistentem na Ústavu strategických studií v Brně.

PhDr. Antonín Rašek (genmjr. v zál.). Nar. 1935, pěchotní učiliště, šest let u letectva. Dálkově vystudoval FF UK, obor filozofie a historie (1955-61). Poté se stal vojenským novinářem a pracoval v oblasti společenských organizací v armádě. V aspirantském studiu se zaměřil na sociologii. Po srpnu 1968 z armády propuštěn. Věnoval se jako výzkumný pracovník, lektor a poradce průmyslové sociologii řízení, a to v Institutu poradenství Československého komitétu pro vědecké řízení (1970-75) a ve Výzkumném ústavu strojírenské technologie a ekonomiky (1975-89). V letech 1990-92

byl civilním náměstkem ministra obrany pro sociální a humanitární věci a později ředitelem Institutu pro strategická studia (1993). 1994-95 bezpartijní předseda branné komise ČSSD. V současné době pracuje v Centru pro sociální a ekonomické strategie FSV UK. Je čestným členem Asociace pro bezpečnost, obranu a ochranu společnosti a státu a Ústavu pro strategická studia při Vojenské akademii v Brně. Je členem autorského kolektivu publikací Vize rozvoje České republiky do roku 2015 (CESES 2001), Průvodce krajinou priorit pro Českou republiku (CESES 2002) a Putování českou budoucností (CESES 2003), Česká sonda v Evropské unii (CESES 2004). Autor dvanácti románů, z nichž některé začínají vycházet i v reedicích, a mnoha povídek. Za svou literární činnost dostal řadu cen.

Pplk. Ing. Jan Reis, nar. 1963, Vysoká vojenská technická škola v Liptovském Mikuláši, obor PVOS, akademický kurz prvního stupně, divizní štábní kurz, kurz bezpečnostní politiky na VA v Brně, student doktorského studia v oboru řízení obrany státu. Do roku 2000 vykonával funkce technické, později velitelské, včetně náčelníka štábu protiletadlové raketové skupiny. V současnosti příslušník katedry řízení obrany státu Fakulty velitelské a štábní VA v Brně.

Pplk. doc. Ing. Dušan Sabolčík, CSc. Nar. 1949, v roce 1976 ukončil VVŠ PV ve Vyškově. PGS VA Brno, směr velitelsko-štábní, ukončil v roce 1979. Zastával řadu velitelských funkcí, velitel praporu, náčelník štábu pluku, po dobu jednoho roku byl pověřen funkcí velitele pluku. Od r. 1986 pracovníkem katedry všeobecné taktiky VA Brno. Kandidát vojenských věd v roce 1993, docentem od dubna 2003. V letech 1993-94 příslušníkem mírových sil OSN - UNPROFOR v bývalé Jugoslávii jako vojenský pozorovatel, v letech 1995-96 a 1997-98 mise UNGCI v Iráku, v letech 1999-2000 mise OBSE - KVM a MIK (Kosovo). Po listopadu 1995 působí na katedře taktiky, velení a štábní služby VA Brno, od r. 1998 do současnosti působí na katedře vojenského managementu a taktiky na VVŠ PV ve Vyškově. Publikuje o problematice boje ve městě a zastavěných prostorech, mírových operacích (operacích na podporu míru), světových bezpečnostních organizacích, aktuálních otázkách vývoje taktiky a operačního umění, vojenského managementu.

Doc. Ing. Jiří Strnáděk, CSc. (plk. v. v.) nar. 1942, absolvoval dva roky Vysoké školy strojní v Liberci a po přestupu na VA Brno v r. 1965 ukončil studium. Zastával funkce v inženýrsko-raketové službě protiletadlového raketového vojska do r. 1978 a potom do r. 1989 vědeckopedagogické funkce, až po zástupce vedoucího katedry, v inženýrsko-letecké službě na Vojenské katedře Vysoké školy strojní a textilní v Liberci, kde se v r. 1987 stal kandidátem technických věd pro obor části a mechanismy strojů a v tomtéž oboru, po habilitačním řízení na VŠST v Liberci, byl v r. 1989

jmenován docentem. V r. 1993 absolvoval ekonomicko-manazérské studium v European Business School a v r. 1998 seminář „Obranné plánování a management“, Evropského centra pro bezpečnostní studia G. C. Marshalla. Od r. 1990 řešil vědeckovýzkumné úkoly v oblasti strategie obrany státu v resortních výzkumných zařízeních a na MO ČR. Ve funkci ředitele programů vědy a techniky-NŘ Institutu pro strategická studia vedl práce na kybernetické teorii bezpečnosti a obrany státu. Je autorem vysokoškolských skript, vědeckých publikací a populárně vědeckých článků. V současnosti působí na GŠ AČR.

Pplk. Ing. Vladimír Šilhan, CSc., MSc., nar. 1950, v roce 1974 ukončil VA v Brně, v roce 1987 externí vědeckou výchovu na VA v Brně, v roce 1996 studium MSc. ve Velké Británii. Působil v Geografické službě AČR, kde zastával různé funkce jak u ústavů Topografické služby, tak na GŠ AČR. Cvičen byl dlouhodobě v rámci předurčení také pro funkci ve štábu tankové divize a po dobu jednoho roku pracoval na tlumočnicko-instruktorském oddělení VA Brno. Po přijetí ČR do NATO odešel z funkce zástupce náčelníka Vojenského zeměpisného ústavu na půlroční stáž do Vojenského štábu ZEU v Bruselu. Následně nastoupil v tomto štábu k plnění funkce v sekci logistiky, přepravy, civilně-vojenské spolupráce a otázek finančně-právních. Podílel se na zpracování strategických koncepcí a plánů, řešených a procvičovaných ve spolupráci s NATO, i na předávání znalostí a zkušeností tehdy vznikajícímu Vojenskému štábu EU. Poté byl převeden k nově vytvářenému mnohonárodnímu štábu NATO CIMIC Group North, kde zabezpečoval úkoly operační a plánovací podpory velitelství AFNORTH a dalších operačních velitelství v severním regionu NATO. V současné době je náčelníkem oddělení operačních a výcvikových analýz Správy doktrín Ředitelství výcviku a doktrín. Publikuje a koordinuje publikace informačních analýz, zaměřených na přebírání zkušeností ostatních zemí a mezinárodních organizací z oblasti vizí a projektů rozvoje operačního použití vojsk, výcviku, zobecnění zkušeností apod.

Kpt. Ing. Jan Valouch, nar. 1971 absolvent Vojenské akademie v Brně, obor speciální komunikační systémy. Pracoval na různých funkcích úzce spojených se spojovací odborností, od velitele spojovací čety, velitele roty, staršího důstojníka operační skupiny až po učitele vysoké školy. Zabývá se zejména problematikou elektromagnetické kompatibility, která tvoří i námět jeho disertační práce v rámci doktorského studia. Znalosti k řešení disertační práce s názvem „Návrh pracoviště elektromagnetické kompatibility zaměřené na testování a vývoj vojenské techniky“ získal mimo jiné i jako vědecký pracovník zkušebny elektromagnetické kompati-

bility Vojenského technického ústavu pozemního vojska ve Vyškově. V současné době je odborným asistentem Ústavu strategických studií Vojenské akademie v Brně. Ve své práci se orientuje na problematiku elektromagnetických zbraní.

Plk. gšt. Ing. Michal Vass, nar. 1951, po absolvování voj. zákl. služby přijat za vojáka z povolání. V r. 1976 byl vyslán k internímu studiu na VVŠ PV ve Vyškově, směr motostřelecký. Po jeho absolvování působil ve funkcích velitele roty, náč. štábu praporu a velitel praporu. V r. 1987 ukončil studium na VA Brno, směr velitelsko-štabní, vševojskový, a vrátil se na funkci náčelníka štábu pluku, v průběhu výkonu této funkce absolvoval zdokonalovací kurz specializace, automatizace a mechanizace při VA v Brně. Další funkce: velitel motostřeleckého pluku, náčelník štábu mechanizované divize (v době její transformace na mechanizovanou brigádu), náčelník štábu mech. brigády, velitel brigády. Po absolvování vyššího akademického kurzu GŠ v r. 1997 velitel 3. výcvikové a mobilizační základny velitelství pozemního vojska. Po dobu šesti měsíců v r. 1999 velel českému kontingentu v misi SFOR na území bývalé Jugoslávie. Poté byl zařazen na místo zástupce velitele mechanizované divize a po dvou letech v této funkci byl přeložen a zařazen na funkci velitele Vojenské akademie ve Vyškově.

Dr. Štefan Volner, CSc., nar. 1952, 1982 CSc. (filozofia). Pedagogická prax od roku 1982. Zameranie: politické systémy, bezpečnostné systémy štátov a politická futurologia. Posledne roky sa venuje prevažne otázkam geopolitiky. V roku 2004 publikoval monografiu Geopolitika, metodológia, zdroje, prax a história. V súčasnosti pôsobí na Fakulte politických vied a medzinárodných vzťahov Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici.

Por. Ing. Petra Vráblíková, nar. 1977, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích (studijní obor účetnictví a finanční řízení podniku), studijní pobyt na Technical College Ede, Holandsko (1996), Université de Bretagne Sud, Francie (1999), International Teaching and Training Centre in Bournemouth, Velká Británie (2002). Pracovala na FÚ Soběslav (oddělení kontroly, majetkové daně), Silvi Nova CS, a.s. - (poloviční pracovní úvazek při studiu, překlady, tlumočení). SVŠ MO Komorní Hrádek - lektorka angličtiny (2001-2002). V současné době je posluchačkou dvouletého nástavbového studia - SVŠ MO Komorní Hrádek a účastnicí distančního doktorského studijního programu na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích.

CONTENTS

Brigadier general Ing. Jiří Halaška Operational Principles Implemented during the "FLOOD 2002" Operation <i>(ACR Deployment in States of Crises)</i>	3
Doc. Ing. Jiří Strnádek, CSc. Public Finances Reform and Economy Management in the ACR	16
Dr. Štefan Volner, CSc. Czech Lands and Slovakia: Their Security <i>(Problems and Questions under Discussion)</i>	28
Doc. Dr. Štefan Danics, CSc., Ph.D. Present-day Terrorism: A Sort of Warfare, or the Specific Form of Violence?	40

MILITARY ART

Lt.Col. Ing. Vladimír Šilhan, CSc., MSc. The Role and State of Concept Development and Experimentation in NATO Transformation	48
Capt. Ing. Jan Valouch Armament of Forces in Selected European Countries: Development and Prospects	66
Doc. Ing. Milan Kubeša, CSc., Lt.Col. Ing. Ján Reis How Many Doctrines Do We Need?	79

OPINIONS, CONTROVERSY

Prof. Ing. Karel Novotný, CSc. The Mission and Aims of the Defence University	83
David Foster, M.A. On Varieties of English	97

INFORMATION PAGES

JUDr. Jiří Fuchs, Ph.D. Short Reflections over International Commitment to Spread the Public Knowledge of Humanitarian Law	105
Lt.Col. Ing. Petra Vráblíková The Importance of Personnel Management: Prospects for ACR Modernization	114
Lessons Learned from Iraqi Conflict <i>(Critical French View)</i>	119
Futuristic Wars <i>(Ideas on the Future of Conflicts)</i>	128

CONTENTS

MILITARY PROFESSIONAL

Col. GSO Ing. Michal Vass

The Preparation of Junior Officer and Warrant Officer Corps in Career and Vocational Courses at the Military Academy Vyškov	130
--	------------

Mgr. Jan Ondřejka, Lt.Col. Ing. Ivo Pikner

History, Present Time and Future of Combat in Built-up Areas	136
---	------------

Lt.Col. Doc. Ing. Dušan Sabolčík, CSc.

Conducting Operations and Combat Warfare in Built-up Areas	148
---	------------

HISTORY

PhDr. Antonín Rašek

The Clash of Two Concepts of Military Reform after November 1989	163
---	------------

PERSONAL DATA

Colonel (ret.) JUDr. Ing. Milan Píka	177
---	------------

English Annotation	180
---------------------------------	------------

Who is Who in This Issue	185
---------------------------------------	------------

English Table of Contents	188
--	------------

OBSAH

Brig. gen. Ing. Jiří Halaška Operační principy realizované v průběhu řízení operace „POVODEŇ 2002“ <i>(Použití AČR při krizových stavech)</i>	3
Doc. Ing. Jiří Strnádek, CSc. Reforma veřejných rozpočtů a hospodaření AČR	16
Dr. Štefan Volner, CSc. Bezpečnost Česka a Slovenska <i>(Problémy a otázky do diskusie)</i>	28
Doc. Dr. Štefan Danics, CSc., Ph.D. Současný terorismus – forma války, nebo specifická forma násilí?	40

VOJENSKÉ UMĚNÍ

Pplk. Ing. Vladimír Šilhan, CSc., MSc. Úloha a stav vývoje koncepcí a experimentování při transformaci NATO	48
Kpt. Ing. Jan Valouch Vyzbrojování ozbrojených sil vybraných evropských zemí – vývoj a perspektivy	66
Doc. Ing. Milan Kubeša, CSc., pplk. Ing. Ján Rejs Kolik potřebujeme doktrín a s jakým obsahem?	79

NÁZORY, POLEMIKA

Prof. Ing. Karel Novotný, CSc. K poslání a zaměření činnosti Univerzity obrany	83
David Foster, M.A. Varianty angličtiny	97

INFORMACE

JUDr. Jiří Fuchs, Ph.D. Zamyšlení nad mezinárodním závazkem šířit znalost humanitárního práva	105
Por. Ing. Petra Vráblíková Význam personální práce z pohledu modernizace Armády České republiky	114
Poznatky z pozemních operací ozbrojených sil v USA v Iráku <i>(Kritický francouzský pohled)</i>	119
Válka budoucnosti <i>(Názor na budoucnost konfliktů)</i>	128

OBSAH

VOJENSKÝ PROFESIONÁL

Plk. gšt. Ing. Michal Vass

Příprava nižšího důstojnického a praporčíckého sboru v kariérových a účelových kurzech ve Vojenské akademii ve Vyškově	130
---	------------

Mgr. Jan Ondřejka, pplk. Ing. Ivo Pikner

Minulost, přítomnost a budoucnost boje v urbanizovaných oblastech	136
--	------------

Pplk. doc. Ing. Dušan Sabolčík, CSc.

Vedení operací a bojové činnosti v zastavěných prostorech	148
--	------------

Z HISTORIE

PhDr. Antonín Rašek

Střet dvou koncepcí v polistopadové reformě armády	163
---	------------

PERSONÁLIE

Plukovník v. v. JUDr. Ing. Milan Píka	177
--	------------

Anglické anotace	180
-------------------------------	------------

Představení autorů tohoto čísla	185
--	------------

Obsah v angličtině	188
---------------------------------	------------

VOJENSKÉ ROZHLEDY

Časopis **VOJENSKÉ ROZHLEDY**
čtvrtletník

Vydává:

MO ČR - AVIS (Agentura vojenských informací a služeb)
Rooseveltova 23, 161 05 Praha 6-Dejvice

IČO: 60162694

Vojenské rozhledy, číslo 3/2004

Ročník: XIII. (XLV.)

Datum vydání: září 2004

Rozšiřuje:

AVIS, distribuce, Rooseveltova 23, 161 05 Praha 6
pí Endlová, tel. (973) 215 563, endlovao@army.cz

Redakce:

Jaroslav Furmánek (redaktor), telefon: (973) 215 733
E-mail: voj.rozhledy@army.cz
Fax: (973) 215 569

Redakční rada: doc. Ing. Josef Janošec, CSc. (vedoucí), PhDr. Miloš Balabán, PhD.,
Ing. Jan Doksanský, brig. gen. Ing. Jiří Halaška, plk. gšt. Ing. Vladimír Karaffa, CSc.,
doc. Ing. Josef Kašpar, CSc., plk. prof. Ing. Aleš Komár, CSc., Mgr. Antonín Konrád,
doc. Ing. Petr Němec, CSc., pplk. doc. Ing. Dušan Sabolčík, CSc., plk. doc. Ing. Vítězslav
Stodůlka, CSc., PaedDr. Jaroslav Ševčík, mjr. Ing. Vlastimil Šlouf, PhD., Ing. Milan Štem-
bera, CSc., Ing. Štefan Zigo.

Sídlo redakce: Rooseveltova 23, 161 05 Praha 6-Dejvice.

Časopis Vojenské rozhledy v elektronické podobě naleznete na:
http://www.army.cz/avis/voj_rozhl.htm

Grafická úprava: Ing. Bořivoj Beránek

Tiskne: AVIS - Praha

Evidenční číslo: MK ČR E 6059

Identifikační číslo: ISSN 1210-3292